

ספר אל תדיחנו

והוא ביאור רחב ופירושים יקרים
על מאמר חז"ל

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות חילול ה' אחד דוחה מאה תפילות
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות
גזל אחד דוחה מאה ברכות מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות
(של"ה הק' והרב חיד"א)

משולבים עם עובדות והנהגות מרבתינו גדולי ישראל

אספתי וחברתי בחסדי ה' עלי
אברהם בלאא"מ הר"ר דוד הי"ו חנונו

עיה"ת לייקוואוד
תהא שנת עליה ברוחניות

כל הזכויות שמורות למחבר
All rights reserved

אין להעתיק או לשכפל
בשום אופן כל חלק מספר זה
הן בארץ והן בחוץ לארץ
בלי רשות בכתב מהמוציא

שגיאות מי יבין
הערות יתקבלו בברכה

בארצות הברית:

NAFTALI
32 Carlton ave
Lakewood NJ 08701
USA

במקסיקו:

HANONO
SOCRATES 228-502
COLONIA POLANCO
CP 11560 MEXICO DF
MEXICO

יצא לאור ע"י

מכון סופרים
לעריכת והדפסת ספרים וכוונת

(732) 942-7307 1-877-221-1388

Printed in Israel

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות

חלול השם אחד דוחה מאה תפלות

בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות

נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות

גזל אחד דוחה מאה ברכות

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות

לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות

והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדַיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות

חלול השם אחד דוחה מאה תפלות

בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות

נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות

גזל אחד דוחה מאה ברכות

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות

לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות

והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדַיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות

בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות

נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות
גזל אחד דוחה מאה ברכות
מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות
והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדַיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות

נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות

גזל אחד דוחה מאה ברכות
מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות
והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדַיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות
נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות

גזל אחד דוחה מאה ברכות

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות
והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדַיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות
נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות
גזל אחד דוחה מאה ברכות

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות

לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות
והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדיחנו

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות
נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות
גזל אחד דוחה מאה ברכות
מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות

לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות

והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה

הרב חיד"א בעבודת הקודש צפורן שמיר סימן ג' אות מ"ב
ובשל"ה הק' מס' יומא פ' דרך חיים אות מ"ד

אל תדיחנו

Rabbi I. Scheiner
Dean of Kamenitzer Yeshiva
51 Zephania St., Jerusalem
Tel. (02) 532-2512

הרב יצחק שיינר
ראש ישיבת קמניץ
רחוב צפני 51, ירושלים
טלפון 532-2512

בס"ד ח' שבט תשע"ב
לכ' יפוי היקר והואלוב כי אברהם חנונו נ"י
שלנו וילך רב!
עברתי בלמחה והתעללתי אצלה על
חלקים מספרך היקר אשר בלם "אל תפיו חל"י"
יקרא, ואזכורני תפיו עק למהרץ הואלוב
בלו חסם עיני גהוב תופא ולתיה הק' וכלומים
על לבד פחיות לעל חל"י, לא ילתי להסיר את
עיני מספרך היקר והואלוב, הוא חל"י כח
לצוג' פפרים מאד מאד נחמדים והוא מאד
חלקים על רבנותי תפולים והק' ואלתי מי
למעין בפבריותם הק' וחקים אולם אלתיק
לפיות אצות רבים נחמדקים ללתי כצמא
פבריותם הנחלקים והנחמדים כרמל א' חל"י
הכ"ח בהלקרה וא"י
יצחק שיינר

בס"ד ח' שבט תשע"ב

לכ' ידידי היקר והחשוב ר' אברהם חנונו נ"י
שלו' וישערבו!

עברתי בשמחה והתענינות מרובה על חלקים מספרך היקר אשר בשם "אל תדיחנו" יקרא ומוכרחני להגיד לך שמהרגע הראשון שבו תפס עיני השמות הרב חיד"א ושל"ה הק' ורשימתם של שבע דחיות שמנו חז"ל, לא יכולתי להסיר את עיני מספרך המאוד יקר וחשוב הוא על כל גדות' דברים מאד מאד נחמדים ומאד מאד חשובים של רבותינו הגדולים והק', ואשרי מי שמעיין בדבריהם הק' ומקיים אותם. אשריך שזכית וזיכת רבים המשתוקקים לשתות בצמא דבריהם המתוקים והעומדים ברומו של עולם.

הכו"ח בהוקרה וא"ר
יצחק שיינר

בס"ד

ט"ו בשבט, לסדר והייתם לי סגולה מכל העמים.

נעים לי לבא בדברים בשבח הרה"ג עדיו לגאון ולפאר בישראל, יקר יקרים מוה"ר אברהם חנונו שליט"א, שמוכר לי עוד בזמן שהסתופף בכותלי ישיבתנו הק' בכשרונותיו הגדולים וביראתו הקודמת לחכמתו ומצויין במדות שמנו חכמים בקנין התורה, ומאז ועד היום עולה ומתעלה בישיבת ליקווד המעטירה, ועושה פרי בלימודיו בגפ"ת, גם ידיו רב לו בספרי המוסר, וכעת חשקה נפשו להוציא לאור את הגיגיו ואת הדרכותיו בעניני מדות טובות ויר"ש על מנת לעורר את הציבור ולהזהירם במתק לשוננו כדי שלא יאבדו מזכויותיהם ע"י לשון הרע ומחלוקות וחלול השם ועוד, וכמ"ש שם בשם השל"ה הק'וג"ע החיד"א זצ"ל.

ונראה דרק מי שיראת החטא יוקדת בלבו חושב ודואג להוציא דברים הנ"ל לאור, ולכן ברכתי נתונה לו ולביתו מתוך חביבות והערכה, כי דבר גדול הוא עושה והוא בכלל זיכוי הרבים שבוודאי יביאו דבריו תועלת לעורר לבב בני אדם מבקשי השם להינצל מכל הנ"ל, ויהי ה' עמו שיוכל להמשיך לזכות את הרבים להשפיע מוסר ויראת אלוקים, ויתברך בברכה האמורה למזכי הרבים.

החותם בברכת התורה,

יעקב בן נאים.

בס"ד

עש"ק פ' ואתם תפיו יי מאילת ספרים ואי קדוש

הטעם כי צ"ד היקר הרה"ק ר' אברהם חנונו שליט"א תפיק אפ"ק מספרו
שם בצדו ורצו להו"ו והשם "אל תדיחנו" יכונה והוא מה שאסף
וליקט דברים חשובים ומועילים וגם הרבה עובדות וסיפורים
ובכ"ז הפליגו וז"ל בגודל ענינה ואמרו גדול שמושה וכו'.
ואם כי לא הי' ביכולתי לעיין כראוי, אבל כאשר הרה"מ שליט"א הוא מחשובי ואצילי תלמידי ישיבתנו
הקדושה ושוקד על תלמודו זה רבות בשנים בהתמדה עצומה, ומצורף לזה מדותיו התרומיות ויראתו
הקודמת לחכמתו. ומהמעט שראיתי נוכחתי לראות גודל תשוקתו להרביץ תורה ויראה שהשקיע כ"כ
יגיעה וברוב כשרון והשכל הצליח לקבוע על כל פרט דברים מאד מתאימים לכל ענין וענין כדי לעורר
הלבבות ולחזק ביר"ש ובהזירות בדברים העומדים ברומו של עולם.
ולכן אברכהו שיתקבלו דבריו ויזכה לילך מחיל אל חיל כדרך תלמידי חכמים לתפארת משפחתו
(ומשפחת חמיו היא משפחת חילו המפוארה וידוע לשם ולתפארת בקהלת מקסיקו) מתוך בריות גופא
ונהורא מעליא עד כי יבא שילה.

הכ"ח לכה' פשוטה וצ"ח
יש"ק צבי ניומאן

בס"ד עש"ק פ' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש

הראוני ידידי היקר הרה"ג ר' אברהם חנונו שליט"א תכריך גדול מספרו אשר בדעתו ורצונו להו"ו ובשם
"אל תדיחנו" יכונה, והוא מה שאסף וליקט דברים חשובים ומועילים וגם הרבה עובדות וסיפורים
גדולי רבותינו. וכבר הפליגו רז"ל בגודל ענינה ואמרו גדול שמושה וכו'.

ואם כי לא הי' ביכולתי לעיין כראוי, אבל כאשר הרה"מ שליט"א הוא מחשובי ואצילי תלמידי ישיבתנו
הקדושה ושוקד על תלמודו זה רבות בשנים בהתמדה עצומה, ומצורף לזה מדותיו התרומיות ויראתו
הקודמת לחכמתו. ומהמעט שראיתי נוכחתי לראות גודל תשוקתו להרביץ תורה ויראה שהשקיע כ"כ
יגיעה וברוב כשרון והשכל הצליח לקבוע על כל פרט דברים מאד מתאימים לכל ענין וענין כדי לעורר
הלבבות ולחזק ביר"ש ובהזירות בדברים העומדים ברומו של עולם.

ולכן אברכהו שיתקבלו דבריו ויזכה לילך מחיל אל חיל כדרך תלמידי חכמים לתפארת משפחתו
(ומשפחת חמיו היא משפחת חילו המפוארה וידוע לשם ולתפארת בקהלת מקסיקו) מתוך בריות גופא
ונהורא מעליא עד כי יבא שילה.

הכ"ח לכה' התורה ועמלי
ישראל צבי ניומאן

הסכמת הגאון רבי אפרים גרינבלאט שליט"א
רב ושו"ב במעמקים ומו"ס שו"ת רבבות אפרים ח"ה ועוד

בס"ד

Rabbi Ephraim Greenblatt
5556 Barfield Road
Memphis, TN 38120

הרב אפרים גרינבלאט
רב ושו"ב במעמקים
מח"ס שו"ת רבבות אפרים ח"ה

על השגת תשלום.

הנה יוצא צדק נגדך כשנאמר. הכתוב כי אגנהם חסדו של אלוהים.
כבר הוציא ספר חסדו בעניני מוסר.
שם אדם וקטן יתעלה ממנו "אדם חסדו".
אין הנני צריך לומר הסכמה על ספרו.
והנחמה של אלוהים.
והנחמה של אלוהים כמו לעולם מהכנה ספרו.
וספרו הוא חסדו / צדק השווה לכל אנשים.
והנחמה של אלוהים קצת יותר.
וכי: אלוהים של אדם צדקו הספר של אלוהים.
עוד ספרים חסדו, והנחמה של אלוהים.
הנחמה של אלוהים קיימת בתורה.
כפי שהנחמה של אלוהים תוצאה.
כך אנחנו עומדים על

טל: Telephone: (901) 682-3291 פקס: Fax: (901) 685-0258

ט"ו בשבט תשע"ב.
הנה ידידי זה רבות בשנים, הרה"ג רבי אברהם חנונו שליט"א, זכה להוציא ספר חשוב בעניני מוסר,
שכל אחד יקבל תועלת מהספר "אל תדיחנו" וביקש הסכמתי, ועברתי על הספר, ומצאתי בספר דברים
חשובים.
לכן הנני נותן לו הסכמה על ספרו. והמחבר שליט"א, טרח ועמל בכל כחו לקבץ מהרבה ספרים, והוציא
דבר מתוקן, דבר השווה לכל אדם.
וספרו ראוי להיות בכל בית, ובטוחני שאחינו בני ישראל יעזרו למחבר שליט"א ברכישת הספר
שלפנינו, כדי שיוכל להמשיך ולהוציא לאור עוד ספרים חשובים.
הכותב וחותם בברכת התורה,
פה ירושלים עיה"ק תובב"א
הרב אפרים גרינבלט

RABBI JOSEPH I. EFRATI
Head of The Institute for Advanced
Studies in Halacha for Agricultural Settlements

יוסף י. אפרתי
ראש ביהמ"ד הגבוה להלכה
בהתישבות החקלאית

דס"ף, כ"ג אבט התשל"ד

הנה הרה"ג רבי אברהם חנונו שליט"א אלז אמר בל"ק
בארה"ק, ונה לניח חא שוקר על התה"ק בישבה"ק
בתיקוב רמז לבו ותיקט איש טהור ממקורות טהורים
בבני תורה אמר קלניניש של זהירות בקדריש
העלולים אליה לפגום בעבודת ה' כמו זשון הר"ב
והאלו ה' ומחויק, וממ"ן יראה כי עשה הפרדים
בטול"ב. ונה אין לא נייט אלז דנגד קטבה
המחבר והחיבור ולא לדידי הוא צייק, אולם זאת
אחוק על גב, הנה אין צ"ה שליט"א (ה' ישלח לו רפואה
שלמה קלני שורי אח"כ) כגד פקס מעבד אמי שקיקשו
הפננה על קבלה לעתיד, כי אין דיכ"ו חקק וק יוצר
מנה נפשו במה עליו לתקן, יק ציון דבר אחד - זהיר
קלטה"ו ונה כן גאשנו "תעני יתעני על מ"ש ה"ה
באשר ג"ה וג"ה בלשון הי"ו - אבק ז"ה"ר" וכן
כגד כי יאוי לקוט זמן מה ליאוב ספרייה"ה ע"ה
לשאר העלולים בעבודת ד' כמו לשון הרע וחילול ד' ומחלוקת, והמעיון יראה כי עשה
ול"כ יקויק המחבר הרה"ג שליט"א הנה על חיבורו
גרה כגד ע"ה לקדו חתמה ספרים זמרים ולימים, א"י י"א ע"ה

ירושלים ארזי חבירה 46/35 שלמון במשרד: 02-5383123 פקס במשרד: 02-5371316 פקס בבית: 02-5815174

הנה הרה"ג רבי אברהם חנונו שליט"א אשר למד בעבר בארה"ק, וזה שנים הוא שוקד על תורה"ק בישיבה"ק בליקווד רחש לבו וליקט איש טהור ממקורות טהורים דברי תורה לחזק בענינים של זהירות בדברים העלולים חלילה לפגום בעבודת ד' כמו לשון הרע וחילול ד' ומחלוקת, והמעיון יראה כי עשה הדברים בטוטו"ד. והנה אני לא ניסתי לבוא בכתב בשבח המחבר והחיבור ולא לדידי הוא צריך, אולם זאת אחוק עלי כתב, הנה מרן עט"ר שליט"א (ה' ישלח לו רפואה שלמה בתוך שאר אחב"י) כתב פעם מכתב למי שביקשו הדרכה על קבלה לעתיד, כי אין דרכו בכך ולב יודע מרת נפשו במה עליו לתקן, רק ציין דבר אחד - זהירות בלשה"ר, וכתב כן בלשונו "תמכתי יתודותי על מ"ש חז"ל במסכת ב"ב והכל בלשון הרע - אבק לשון הרע" ולכן כתב כי ראוי לקבוע זמן מה בלימוד ספר הח"ח ע"מ לשמור לעשות ולקיים ככל הכתוב בספר הנ"ל, עכ"ד.

וע"כ יבורך המחבר הרה"ג שליט"א הנ"ל על חיבורו לחיזוק במצוה זו, ויזכה ליישב באהלה של תורה כאשר עם לבבו להתחיל ספרים אחרים ולסיימם.

יוסף י. אפרתי

הסכמת הגאון רבי ירוחם אלשיך שליט"א
ראש ישיבת בית מדרש גבוה דליקוואוד

בס"ד

בית מדרש גבוה
Beth Medrash Govoha

Rabbi Aaron Kotler Institute for Advanced Learning
617 Sixth Street, Lakewood, NJ 08701 • (908)367-1060
Fax: (908)367-7487

יפה לך תשובה ר"ח אדר תשע"ב

שמחתי מאד לראות פרי בכוריו של יד"ג ורב חביבי יקר יקרם הנעלה והנכבד מהר"ד דוד שליט"א מחשובי הקהילה במקסיקו וחתן יד"ג הנעלה והחסד מהר"ר משה חילו שליט"א ונכד יד"ג היקר והנעלה אוצר כל כלי חמדה הרב הגאון ר' יהושע חילו שליט"א רב הראשי דקהילת אור דמשק במדינת מקסיקו וראש משפחת חילו המפוארה שיחיו עמו"ש, את ספרו הנעלה והנכבד "הרה"ג אברהם חנונו שליט"א שהוא ביאור רחב מאד על דברי הק' של מרן החיד"א אצוק"ל הובא בספרו עבודת הקודש שכולל הרבה ביאורים ויסודות בעבודת ה' ובעניני אמונה ובטחון ובר"ש ואהבת ה' והרבה ענינים נחוצים מאד בעניני מדות טובות מפי סופרים וספרים הק' דברים יקרים מאד פרי עמלה ויגיעה עצומה של הרה"ג המחבר שליט"א.

הרה"ג ר' אברהם שליט"א קיים דברי חז"ל הק' "הוי גולה למקום תורה" שאחרי שלמד בבחרותו בישיבת כתר תורה במקסיקו ובישיבות הק' בא"י בא לישיבתנו הק' בית מדרש גבוה בליקוואוד, ובעז"ה עלה מעלה מעלה בתורה ויר"ש והוא מהמצוינים הגדולים של בית מדרשנו שלומד הרבה שנים בהתמדה רבה וביגיעה עצומה חריף ובקי בהרבה מקצועות התורה וידיו רב לו במלחמתה של תורה ובמו"מ של הלכה לברר וללבן סוגיות חמורות בש"ס ופוסקים, מוכתר בכתר תורה ובכתר שם טוב של מדות נעלות ויקרות מאד, ויר"ש היא אוצר לתורתו וחכמתו בן עליי אמתית שבעז"ה מעוהדת להיות מרביץ תורה חשוב מאד. ובטחוני שכל תלמידיו יהיו מאושרים מאד ללמוד מגברא רבה כמותו. ובעז"ה זכה לחבר חיבור יפה מאד וכל דבריו ערבים וישרים בודאי יהי' תועלת גדול לחזק בני תורה בעבודת ה' ולחזקם בלימוד תורתנו הק'. והגני ברכו שיתקבל ספרו בחבה בעולם התורה ויזכה להמשיך בעבודתו הק' ללמוד וללמד ולחדש הרבה חידושי תורה ולהוציאם לאור עולם לזכות הרבים ולהשפיע מתורתו לבני תורה הצמאים לדבר ה', מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ונחתה ושמחה ממשפחתו החשובה.

הנה"ל רבנו הרב הרב (אבנ"ר) ומרביצי

ירוחם אלשיך

יום ה' לפ' תרומה ר"ח אדר תשע"ב

שמחתי מאד לראות פרי בכוריו של יד"ג ורב חביבי יקר יקרם הנעלה והנכבד הרה"ג ר' אברהם חנונו שליט"א בן מהר"ד דוד שליט"א מחשובי הקהילה במקסיקו וחתן יד"ג הנעלה והחסד מהר"ר משה חילו שליט"א ונכד יד"ג היקר והנעלה אוצר כל כלי חמדה הרב הגאון ר' יהושע חילו שליט"א רב הראשי דקהילת אור דמשק במדינת מקסיקו וראש משפחת חילו המפוארה שיחיו עמו"ש, את ספרו הנעלה והנכבד "הרה"ג אברהם חנונו שליט"א שהוא ביאור רחב מאד על דברי הק' של מרן החיד"א אצוק"ל הובא בספרו עבודת הקודש שכולל הרבה ביאורים ויסודות בעבודת ה' ובעניני אמונה ובטחון ובר"ש ואהבת ה' והרבה ענינים נחוצים מאד בעניני מדות טובות מפי סופרים וספרים הק' דברים יקרים מאד פרי עמלה ויגיעה עצומה של הרה"ג המחבר שליט"א.

הרה"ג ר' אברהם שליט"א קיים דברי חז"ל הק' "הוי גולה למקום תורה" שאחרי שלמד בבחרותו בישיבת כתר תורה במקסיקו ובישיבות הק' בא"י בא לישיבתנו הק' בית מדרש גבוה בליקוואוד, ובעז"ה עלה מעלה מעלה בתורה ויר"ש והוא מהמצוינים הגדולים של בית מדרשנו שלומד הרבה שנים בהתמדה רבה וביגיעה עצומה חריף ובקי בהרבה מקצועות התורה וידיו רב לו במלחמתה של תורה ובמו"מ של הלכה לברר וללבן סוגיות חמורות בש"ס ופוסקים, מוכתר בכתר תורה ובכתר שם טוב של מדות נעלות ויקרות מאד, ויר"ש היא אוצר לתורתו וחכמתו בן עליי אמתית שבעז"ה מעוהדת להיות מרביץ תורה חשוב מאד. ובטחוני שכל תלמידיו יהיו מאושרים מאד ללמוד מגברא רבה כמותו. ובעז"ה זכה לחבר חיבור יפה מאד וכל דבריו ערבים וישרים בודאי יהי' תועלת גדול לחזק בני תורה בעבודת ה' ולחזקם בלימוד תורתנו הק'.

והגני ברכו שיתקבל ספרו בחבה בעולם התורה ויזכה להמשיך בעבודתו הק' ללמוד וללמד ולחדש הרבה חידושי תורה ולהוציאם לאור עולם לזכות הרבים ולהשפיע מתורתו לבני תורה הצמאים לדבר ה', מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ונחתה ושמחה ממשפחתו החשובה.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדי ומרביצי

ירוחם אלשיך

הסכמת הגאון רבי אריה מלכיאל קוטלר שליט"א
ראש ישיבת בית מדרש גבוה דליקוואוד

RABBI ARYEH MALKIEL KOTLER
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ה

אריה מלכיאל קוטלר
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. ד.

דאסר אלע

ברש"י ב"אשר עה"כ אשר קרר ב"א ד"א לשון קור וחום צננך והפשירך מרתיחתך שהיו האומות יראים להלחם בכס
ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד
קפץ וירד לתוכה אע"פ שכמה הקרה אותה בפני אחרים עכ"ל ואם כי המשל מובן צ"ב מה שקורא בהמשל הקופץ בן
בליעל ונראה שגם אמבטיה רותחת ה"ה תוכחה שלא להכנס והלץ הזה אינו מקבל שום תוכחה ואין שום דבר בעולם
שהיא רציני ומוכיח, וזהו גדר ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות שלהלץ אין שיעור ושום דבר בעולם המוכיח
אני ה' מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך וביאר אאזמו"ד צ"ל שמלמדך להועיל זה דיני התורה, מדריךך בדרך תלך
הוא פעולות ועובדות וסיפורי צדיקים שהרי הם מדריכים האדם ומראים לו הדרך. וזהו התועלת מלימודים
מסיפורים ועובדות של גדולי הדורות, ממוסריהם ולימודיהם ומדברי תורה בשמם.
אפריון נמטיה' למע"כ ידידי הרה"ג ר' אברהם חנונו, מחשובי האברכים פה בישיבת בית מדרש גבוה דליקוואוד אשר
משים לילות כימים בעמל התורה ובקנייניה, מאצילי הרוח אשר יראתו קודמת להכמתו, ועכשיו מוציא לאור ספר
יקר מלאים לימודים בענייני יראת ה' ובענייני קנייני התורה והרחקה ממפסדיה, ומביא גם הרבה לימודים
ועובדות מחז"ל וגם מגדולי הדורות דברים מלהיבים ליראת ה' ולקנייני התורה, ויה"ד שיתקבלו דבריו בבי מדרשא
לתועלת הלומדים והמעיינים יפצו מעיינותיו יזכה להוסיף כהנה וכהנה ולהמשיך עבודתו בעמל התורה וקנייניה
להגדיל תורה ולהאדירה.

וגם כפי בחינת האופיא
יזי"ה מלמך להועיל מחייב בקרב תלך ובישר מוציאה צ"ל שמתקן לחיים
זה לני הגסה מחייב כדקדק אלך הוה פדולתו ומפגור וסימניו פקקים אפיהו
מקריב'ם האדם ומסאם לו הקדק, וצח הועיל מלימודים ומפסידים ועובדות של גדולי
הדורות, ומאשריהם ולימודיהם ומפסידים אורה ב"אשר,
ובכיוון מציאה למע"כ יקוי הרה"ה ה' אברהם חנונו, מחשובי
האברכים פה ביצאת ב"ג מקדש גבוה לכיוון אלפי השנים ליראת ה' אפיהו
במצא הגורה ובקנייניה, מאצילי הרוח אשר יראתו קודמת להכמתו, ואלפי
מקרים לאדם ספר ויקי מלויים לימודים בעצמי יראת ה' וגמתיך קנייני הגסה
והרחקה ממפסדיה, ומביא גם הרבה לימודים ויצארה מחז"ל ובי מדרש גבוה
דפסיים מלהיבים ליראת ה' ולקנייני התורה, ומביא גם הרבה לימודים
למועיל הלומדים והמעיינים יפצו מעיינותיו יזכה להוסיף כהנה וכהנה ולהמשיך
עבודתו בעמל התורה וקנייניה ליראת ה' ולהמשיך עבודתו בעמל התורה וקנייניה
להגדיל תורה ולהאדירה.

הכ"ח לכבוד התורה ולומדיה
אריה מלכיאל קוטלר
באמו"ר הגרש זצוק"ל

ו' אדר תשע"ב
ברש"י כי תצא עה"כ אשר קרר ב"א ד"א לשון קור וחום צננך והפשירך מרתיחתך שהיו האומות יראים להלחם בכס
ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד
קפץ וירד לתוכה אע"פ שכמה הקרה אותה בפני אחרים עכ"ל ואם כי המשל מובן צ"ב מה שקורא בהמשל הקופץ בן
בליעל ונראה שגם אמבטיה רותחת ה"ה תוכחה שלא להכנס והלץ הזה אינו מקבל שום תוכחה ואין שום דבר בעולם
שהיא רציני ומוכיח, וזהו גדר ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות שלהלץ אין שיעור ושום דבר בעולם המוכיח
אני ה' מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך וביאר אאזמו"ד צ"ל שמלמדך להועיל זה דיני התורה, מדריךך בדרך תלך
הוא פעולות ועובדות וסיפורי צדיקים שהרי הם מדריכים האדם ומראים לו הדרך. וזהו התועלת מלימודים
מסיפורים ועובדות של גדולי הדורות, ממוסריהם ולימודיהם ומדברי תורה בשמם.
אפריון נמטיה' למע"כ ידידי הרה"ג ר' אברהם חנונו, מחשובי האברכים פה בישיבת בית מדרש גבוה דליקוואוד אשר
משים לילות כימים בעמל התורה ובקנייניה, מאצילי הרוח אשר יראתו קודמת להכמתו, ועכשיו מוציא לאור ספר
יקר מלאים לימודים בענייני יראת ה' ובענייני קנייני התורה והרחקה ממפסדיה, ומביא גם הרבה לימודים
ועובדות מחז"ל וגם מגדולי הדורות דברים מלהיבים ליראת ה' ולקנייני התורה, ויה"ד שיתקבלו דבריו בבי מדרשא
לתועלת הלומדים והמעיינים יפצו מעיינותיו יזכה להוסיף כהנה וכהנה ולהמשיך עבודתו בעמל התורה וקנייניה
להגדיל תורה ולהאדירה.

מוסדות תורה ובתי מוסד
נחלת יעקב

בס"ד

מוסדות תורה

כולני אברכים

בתי מדרש למוסד

קרנות חסד

נחלת יעקב

טל. 580520886

רח' הרב עזריאל 447

ירושלים תשכ"א

טלפקס: 02-6448130

EN FRANCE:

ASSOCIATION

NAHALAT MOSHE

CHEZ ELBAZ 26-28

AV DE LA REPUBLIQUE

EPINAY SUR SEINE 93800

לכבוד
ידידי היקר והנכבד שליט המעלות חכם ובקי הרב הגאון רבי אברהם חנונו שליט"א,
ברכה ושלוש!

שמחתי מאד לשמוע על רצונך לאבוג את התקנים
החיבור נחלת יעקב לחיזוק התורה והיראה, ואם צבית לנשאל
מקצת מפי עמלך הרב למטרה קדושה זו. יישר כחך!
והנני לברכך, ברכת הדיוט, שתשרה שכינה למעשה
ידך ושיתקבלו דבריך באהבה כראוי לירא שמיים שם אלול
נפשך הא רק לימודה וקיומה של תורת אמת.
בך נהגת משנה ילדותך בהיותך בשיבת נחלת יעקב
הירושלית וכן המעשה המופקדן והמקדש.
יהא רצון שתצביע תמיד ללמוד וללמד מתוך כראות
ורחמת הדעה ושליחת עולם ולא ימלא דברי תורת ית', תורת אמת
מפיק ומפי עמלך ומפי יצא עמלך מעתה ועד עולם אד אד באר
אלא צדק הביטא.

בברכת אהבה בלב ובנפש

י"ב אדר תשע"ב
ד. אלאלוף

י"ב אדר תשע"ב

בס"ד

לכבוד ידידי היקר והנכבד כליל המעלות חכם ובקי הרב הגאון רבי אברהם חנונו שליט"א
ברכה ושלוש!

שמחתי מאד לשמוע על רצונך לזכות את הרבים בחיבור נחוץ מאד לחיזוק התורה והיראה, וגם זכית
לראות מקצת מפרי עמלך הרב למטרה קדושה זו. יישר כחך!

והנני לברכך, ברכת הדיוט, שתשרה שכינה במעשה ידך ושיתקבלו דבריך באהבה כראוי לירא שמיים
שכל אוות נפשו היא רק לימודה וקיומה של תורת אמת. כך נהגת משרך ביהדותך בשיבת נחלת
משה" בירושלים וכך המשכת במקסימו ובליקהוד.

יהיא רצון שתזכה תמיד ללמוד וללמד מתוך בריאות ורחבות הדעת ושמחת עולם ולא ימושו דברי
תורתו ית', תורת אמת, מפיק ומפי זרעך ומפי זרעך מעתה ועד עולם עד ביאת גואל צדק בבימ"א.

בברכת אהבה בלב ובנפש

ד. אלאלוף

י"ב אדר תשע"ב

מכתב ידידות

אדר תשע"ב

שמחתי מאד לראות ספר יחודי שמוציא לאור אחד מחשובי האברכים בבית מדרש גבוה בליקווד
המעטירה הרה"ג ר' אברהם חנונו שליט"א חתנו של הר"ר משה חילו שליט"א שאני קשור מאד
בקשרי ידידות עם משפחתו הדגולה ובראשם הסבא הגדול הגאון ר' יהושע שליט"א רבם ומנהיגם
של יהודי דמשק במדינת מכסיקו והספר מיוחד מאד ועוסק בדברי מרן החיד"א רבם בחומר שבעת
האיסורים שמנו חז"ל והספר כולו מיוסד על מקורות נאמנים ונכתב בשפה ברורה ובהירה ומשולב
עם עובדות בחיי המעשה מגדולי ישראל ונראה שיש בו תועלת מרובה לחזק את הלבבות להכיר
ולהתבונן ולהתחזק בענינים אלו שהם יסודות חובת האדם בעולמו וראיתי ששבחו את הספר מאד
ואת המחבר שליט"א מרנן ורבנן ראשי הישיבה דליקווד שליט"א והנני להצטרף לדברים הנפלאים
שכתבו בשבח הספר מחברו וברכתי מעומק הלב להרהמ"ח שליט"א שימשיך בדרך עליה ויזכה את
הרבים בתורתו הרחבה ובעוד ספרים חשובים ומועילים ויפוצו מעינותיו להגדיל תורה ולהאדירה.
העלה אנוחן על עניני ישיבה
דוד כהן

אדר תשע"ב

בס"ד

מכתב ידידות

שמחתי מאד לראות ספר יחודי שמוציא לאור אחד מחשובי האברכים בבית מדרש גבוה בליקווד
המעטירה הרה"ג ר' אברהם חנונו שליט"א חתנו של הר"ר משה חילו שליט"א שאני קשור מאד
בקשרי ידידות עם משפחתו הדגולה ובראשם הסבא הגדול הגאון ר' יהושע שליט"א רבם ומנהיגם
של יהודי דמשק במדינת מכסיקו והספר מיוחד מאד ועוסק בדברי מרן החיד"א רבם בחומר שבעת
האיסורים שמנו חז"ל והספר כולו מיוסד על מקורות נאמנים ונכתב בשפה ברורה ובהירה ומשולב
עם עובדות בחיי המעשה מגדולי ישראל ונראה שיש בו תועלת מרובה לחזק את הלבבות להכיר
ולהתבונן ולהתחזק בענינים אלו שהם יסודות חובת האדם בעולמו וראיתי ששבחו את הספר מאד
ואת המחבר שליט"א מרנן ורבנן ראשי הישיבה דליקווד שליט"א והנני להצטרף לדברים הנפלאים
שכתבו בשבח הספר מחברו וברכתי מעומק הלב להרהמ"ח שליט"א שימשיך בדרך עליה ויזכה את
הרבים בתורתו הרחבה ובעוד ספרים חשובים ומועילים ויפוצו מעינותיו להגדיל תורה ולהאדירה.

הכו"ח לכבודן של עמלי תורה

דוד כהן

ברכת כ"ק הרה"צ אדמו"ר מסקולען שליט"א
והסכמת בנו הגאון רבי צבי נח פארטיגול שליט"א

Rabbi Hersh Noach Portugal
172 Ridge Ave
Lakewood, NJ 08701

צבי נח פארטיגול
בן אדמו"ר הרה"צ מסקולען שליט"א
לייקוואד, נאו דזשרזי

בעוה"ת אדון כל

יום ה' כ"ק ה' כ"ק ה' כ"ק ה' כ"ק ה'

ראיתי הספר שחיבר הרה"ק ר' אברהם חנוני שליט"א
מחשובי אברכים בישיבה גבוהה פה ביארנין שהו"ל חיבור
יקר מאד שמונו רצוף מלא אהבת ה' ויראת שמים ומדת
טובות מסוג נשון ציוק עם חזקות ונהגות נשיות
ושאלו שנים נצחיות וצדק הולך לפניו ו
ואשריק שצנעו זהו צדק כזה שדווקא וה' אנוחת רב
אמי שלומנו בה

ובכתיב עם כ"ק אדמו"ר הרה"ק שליט"א אנוח הספר רב ומקור
וצדק
טובו לאוריות ימים ושלום טובים דבריות השלמות
ואהרבות תורה ויראת ונחמה ונחמה לשמו ולצדק
ולקיים וה' נתמחר הצבותים של הנחות ושיאל שצנעו
הספר הזה ונצב בקרוב להגאולה שלימה בהו"ל ע"ל

הכותב אברהם חנוני ומוציא
לפי פארטיגול

יום ב' פרשת צוג' ניסן תשע"ב לפ"ק

ראיתי הספר שחיבר הרה"ק ר' אברהם חנוני שליט"א מחשובי אברכים בישיבה גבוהה פה בערינו
שהו"ל חיבור יקר מאד שתוכו רצוף מלא אהבת ה' ויראת שמים ומדות טובות מסודר כשלחן ערוך
עם עובדות והנהגות מגדולי ישראל שהם כעמוד הענין ההולך לפנינו, ואשריק שזכית להו"ל דבר
כזה שבוודאי יהי לתועלת רב למי שלומד בה.

ודברתי עם כ"ק אדמו"ר הרה"צ שליט"א אודות הספר הזה ומברך וזל"ק:

"שיזכו לאריכות ימים ושנים טובים בבריאות השלימות ולהרבות תורה ויראת שמים, וללמוד וללמד
לשמור ולעשות ולקיים. ויהי נתעורר הזכותים של הגדולי ישראל שנזכר בספר הזה, ונזכה בקרוב
להגאולה שלימה בב"א עכ"ל.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדי

צבי נח פארטיגול

הסכמת הגאון רבי אברהם שפיצער שליט"א
דומ"ץ דקהל תולדות יעקב יוסף דחסידי סקווירא לעיקוואד

Rabbi Avrohom Spitzer

625 W. Kennedy Blvd.
Lakewood, N.J. 08701
(732) 961-9056

אברהם שפיצער

דומ"ץ
דקהל תולדות יעקב יוסף
דחסידי סקווירא - לעיקוואד

בס"ד

יום ג' ט"ב, תש"ב

קאמ וואס זיך טאג זיך ברוך היקר באמאָ דגוי'ס וא אפי' לנפ' אורי אברהם מלנו של"ו משיבי הנה קדישק'י זבור בתי גבורה איקטאוס, גלה צפ' כמה א"י אלקר אשר מל' אכירו א"ת א"ת (הינד זאונק באבה אפי' יהודי קוסטת אכמאנו, וכזר אפי' לנפ', ארצות אשר ספרו הלחא "זו ג'תו", אשר מוסד א' קברו הקדוש א' היק'ו והיו אצד ביום אצור א' א"י יהודי כמה א"ת. ואם צ"ל דכה בלג'ת ומצי' אקוס וצדיקים אצמורי דהם ואמוס א"ך גאסילתם וקודאי יתללו כו א' וואי אגב' ואלו. זרכנו שיכרה השי' שיפצו אצמוריו מופי, זכרה אהסין דהפצת אצמוריו חפצ' גורה און דהרג דקצ' ומתוך שמח' ומנוחת הלפ'.

הכו"ל לכבוד התורה ומוסד
אברהם שפיצער

בס"ד

יום ג' לס' צו תשע"ב

בואו ונחזיק טובה לידידי האברך היקר המופלג בתו"ש וכל מדה נכונה מוה"ר אברהם חנונו שליט"א מחשובי הת"ח בביהמ"ד גבוה בעיר התורה ליקוואד, הנה זה כמה שנים לטובה אשר אני מכיר לת"ח מופלג היורד לעומק ההלכה אשר יראתו קודמת לחכמתו, וכעת חשקה נפשו להוציא לאור ספרו הנפלא "אל תדיחנו" אשר מיוסד על דבריו הקדושים של החיד"א והוא אוצר בלום לעורר לב איש היהודי בכמה ענינים וגם צירף בה הנהגות ומעשי גדולים וצדיקים להתעורר בהם וללמוד לילך במסילתם ובודאי יתענגו בו כל רואי אותם.

והנני לברכו שיזכהו השי"ת שיפצו מעיינותיו חוצה, ויזכה להמשיך בהפצת מעיינותיו ולהגדיל תורה מתוך הרחבת הדעת ומתוך שמחה ומנוחת הנפש.

הכו"ל לכבוד התורה ולומדיה
אברהם שפיצער

הן בא לפני ידידי יקירי ורב חביבי מגדולי ויחידי חשובי אברכי הכולל ה"ה הרה"ג ר' אברהם חנונו שליט"א ובידו ספר חשוב מאד, אשר בשם "אל תדיחנו" יקבנו, תוכו רצוף מאמרים גדולים ומקיפים בנויים על הד' הקדושים אשר יסודם מפי קדושי עליון הקדמונים ז"ל השל"ה הק' והבאים אחריו, והנה מדי שמיית קצת עין עיוני על הדברים וראיתי בנין נפלא ואור גדול ונורא המקפת הרבה ענינים גדולים וקדושים מיסודי תוה"ק ומיסודי בנין שלימות אנשי עם קודש בכלל ורוממות וקדושת בני עלי' המועטים והמיוחדים במדרגות קניניהם בתורה ובעבודת השי"ת בפרט, ובראותי כל אלה רבות נתפעלתי וחשבתי איך ובמה זכה הרהמ"ח שליט"א להגיע לכל זה ולחבר חיבור הנפלא הלז; אכן התבוננתי שהדברים מפורשים בד' מרן רבינו הגדול ראש הישיבה הגר"א זצוק"ל בס' משנת ר' אהרן ח"א במאמר הראשון שכ' לפרש הא דכתיב (דברים ל' יב' יג') ועתה ישראל מה ה' א' שואל כי אם ליראה וגו' ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' א' בכל לבבך ובכל נפשך לשמור את מצות ה' ואת חקותיו וגו'. ובגמ' (ברכות לג ב') אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא וידועה התמיהה הא משה אמר זאת לישראל ועוד הרי באמת לא רק יראה שואל הקב"ה מאתנו אלא גם הליכה בדרכיו ועבודה בכל הלב והנפש ושמירת המצוות והחוקים וכבר כ' המס"י בהקדמתו שבקרא זה כלל כל חלקי שלימות העבודה הנרצית לה' יתברך. אך הביאור הפשוט בהא דאמרו דלגבי משה מילתא זוטרתא היא הוא, דבכח התורה קל להשיג כל המעלות [וכל ת"ח קרוי על שמו של משה וכמאמרם ז"ל משה שפיר קאמרת (שבת קא ב' ובכ"מ)].

וביאור הדברים שעי" בחי' התעצמות דברי התורה בעוצם אור קדושתם דבאדם עי"ז בנקל שיצאו בו מכח אל הפועל על הכחות והמדרגות העליונות הכלולים בעצם בפנימיות מדרגת קדושת הנשמה העליונה המנופחת מאתו ית' וככתי' מאן דנפח מדיל' קנפח. וזהו יסוד הפסוק (דברים ל' יד') כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו שהמדרגות וכל השלימות מונחים בנו ובפיוך ובלבבך להוציא לפועל עד "לעשותו" ובפיוך ובלבבך הם מדרגות לימוד התורה שעל ידם ומכחם הלא קרוי על שמו של משה והיינו דלגבי משה הוא יראה וכל מדרגות השלימות מילתא זוטרתא וכנ"ל.

והנה הרהמ"ח שליט"א הגיע לאתרון זה עשרה שנים ומדי בואו קיבל על עצמו עול תורה להימנות בין חובשי בית מדרשו "בית מדרשו של רבינו הגדול" ולהצטרף להאי חבורה קדישתא ת"ח אמיתיים המלאים שאיפה טהורה וחזקה ללכת מחיל אל חיל מסוגיא לסוגיא וממקצוע למקצוע בקניני התורה וממדרגה למדרגה בקניני היראה ושלמות עבודת השי"ת ועי" בחי' "הרחב פיו" זוכים לבחי' "ואמלאהו" שאכן בס"ד מתמלאים האוצרות המוכנים ומתקדשים בבחי' "משה" והיינו דאהני לי' לידידי ויקירי הרב אברהם שליט"א שאכן זכה ללכת מחיל אל חיל כנ"ל ומזה הוא דזכה באמת דנפיק מיני' ובי' התעוררות דקדושה בבחי' אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה מלאכת הקדש ולהכניס עצמו מתוך עמל ויגיעה רבה בענינים הגדולים והקדושים הכלולים במאמרם הקדושים בראשונה לבארם בעיקר ענינם ולהרחיב הדברים בהרחבה ובהיקף רב מאד כאשר תחזינה עיני הקורא, ואשרי אשרי חלקו. ובראותי כל זה עלו בלבי הרגשי השתתפות בשמחת חמיו של הרהמ"ח שליט"א ה"ה הרבני הנכבד ידידינו יקירינו ר' משה בנו של הרה"ג ר' יהושע למשפ' חילו המפוארה מעיר מקסיקו שמכח רחמימיתיהו ויקירותיהו לרבנן זכו לבנין וחתנין רבנן כה ית' ה' וכה יוסיף להשפיע רוב שפע ברכה והצלחה ונחת דקדושה לראש ועטרת המשפחה הרב והרבנית שיחיו ולר' משה ונו"ב החשובה ולכל בני המשפחה הכבודה יחיו כולם לאורך ימים ושנים טובים אכ"ר.

והנני בזה לסיים בברכה מעומק הלב שאכן יזכה ידידי יקירי שליט"א לברך על המוגמר ולהוציא לאור עולם ספרו הגדול שאכן רבים יחנו לאורו, ולהמשיך עוד דרכו ועלייתו בקודש, ותהי' נסיעתו מבית מדרשו וחזרונו לעיר מקסיקו מבורכת בליווי שפע רב של ברכה והצלחה, ללמוד וללמד ולהשפיע על חברי הכולל ועל כל הסביבה הן בבחי' רוחי אשר עליך והן בבחי' דברי אשר שמיית בפיו וכמאמרם ז"ל על הפסוק (קהלת יא' ג') אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו אם ימלאו ת"ח תורה על ישראל יריקו, מתוך מנוה"נ והרחבת הדעת דקדושה וזיכה יחד עם נו"ב החשובה שתחי' העומדת לימינו במסירות עילאה כל הימים לרוות רוב נחת דקדושה מכל בניהם הנחמדים והיקרים שיחיו, לאורך ימים ושנים טובים אכ"ר.

הכו"ח מתוך רגשי אהבה רבה והוקרה בהפלגה

דוד צבי שוסטאל

ג' לסדר צו ד' ניסן תשע"ב

ליקוואוד יצ"ו.

ברכות לראש משביר

ברכות והודאות מעומקא דליבא לסבי היקר והחשוב
ראשון לכל דבר שבקדושה מוקיר תורה ורחים רבנן
ואיהו גופא צורבא מרבנן
הוא האיש אשר הקים עולה של תורה

הר"ר **משה חנונו בן דיין שליט"א**

ולסבתי היקרה והחשובה

מרת **אדלה** תחי'

אשר תרמו בעין יפה להוצאת ספר זה.

יהי רצון שימלא ה' משאלות לבם לטובה ולברכה
וירונו נחת מכל יוצאי חלציהם מתוך בריאות הגוף ונהורא מעליא
ובביתם ישכון אושר ושמחה עד עולם אמן.

ברכות לראש משביר

ברכות והודאות מעומק הלב
למר חמי היקר מוקיר רבנן ותלמידיהון

ה"ה **משה חילו** הי"ו

ולחמותי היקרה מרת **וייאן** תחי'

אשר תרמו בעין יפה להוצאת הספר ותמיד טורחים למעננו בין ברוחניות ובין
בגשמיות ומקבלים אותנו בהארת פנים ובשמחה.

יהי רצון שיזכו לראות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם, דור ישרים יבורך.
ויקויים בהם הפסוק "בניך כשתילי זתים סביב לשולחניך"
ויזכו לראות את כל יוצ"ח תלמידי חכמים בבריאות איתנה ונהורא מעליא,
שזבע שמחות, אורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים אמן כן יהי רצון.

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעלוי נשמות סבי היקר והחשוב

מר **אברהם** בן **לילי** ז"ל

נלב"ע ח' תשרי תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

לעלוי נשמות סבתי היקרה והחשובה

מרת **ג'ינג'ר אמיליאה** בת **אלבירה** ע"ה

נלב"ע יז' שבט תשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

נפשם בטוב תלין וזרעם ירש ארץ.
זכות הלימוד בספר זה יהיה לעילוי נשמתם.

הונצח ע"י ביתם מרת אימי **לילי** תחי'

ימלא ה' כל משאלות לבה לטובה ולברכה
וישלח לה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיה,
ונזכה יחד כל המשפחה לאורך ימים ושנות חיים
מתוך אושר ושלוה לעבודתו יתברך.

ברכות לראש משביר

ברכות שמים מעל יחולו על ראש הורי היקרים והחשובים

ה"ה אאמ"ו

הר"ר **דוד חנונו** הי"ו

ואמי מורתתי היקרה מנשים באהל תבורך

מרת **לילי** תחי'

אשר לא חסכו כל טורח ומאמץ ותמיד עומדים לימיני
לעזרני בכל הענינים בין ברוחניות ובין בגשמיות
וגם תרמו בעין יפה להוצאת ספר זה.
זכות התורה תגן עליהם ועל כל יוצאי חלציהם.

ויה"ר שיזכו לרפו"ש, אריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים,
ויזכו לבריאות איתנה ונהורא מעליא, ויקויים בהם הפסוק
"עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו"
ויראו את כל יוצ"ח בדרך התורה וירוו רב נחת מכולם
עד ביאת הגואל צדק בב"א.

אשת חיל מי ימצא מנשים באהל תבורך

אשתי היקרה, המתמסרת לחינוך הילדים לתורה וליראת שמים
ומסירה ממני כל הטירדות כדי שאוכל ללמוד תורה בשלוח

מרת **לטי** תחי'

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיאריך ימיה בטוב
ושנותיה בנעימים, בבריאות איתנה ונהורא מעליא

ושנוכה לראות את כל ילדינו גדולים בתורה וביראת שמים טהורה,
ולגדלם לתורה, לחופה, למצוות ולמעשים טובים,
ונוכל לראות מהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות,
בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ברוב נחת ושלוח אכי"ר.

ולבני ובנותי היקרים והאהובים

לילי, דוד, וויאן, מיכל וחנה

יהי רצון שתעלו מעלה מעלה בתור"ש ובכל אשר תפנו תצליחו ותשכילו
ותגדלו לתורה לחופה למצוות ולמעשים טובים
מתוך בריאות הגוף וכל טוב כל הימים

ויקויים בנו המקרא

"לא ימוש מפ"ך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך"

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעלוי נשמת האישי היקר והחשוב

מר **ציון חיים** בן **רחל** ז"ל

נלב"ע כג' חשון תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

ולעלוי נשמת האשה היקרה והחשובה

מרת **אליסיא** בת **פרידה** ע"ה

נלב"ע י' ניסן תשע"א

ת.נ.צ.ב.ה.

נפשם בטוב תלין וזרעם ירש ארץ.

זכות הלימוד בספר זה יהיה לעלוי נשמתם.

הונצח ע"י בנם היקר רודף צדקה וחסד, עוסק בצרכי צבור באמונה

ה"ה **יצחק שרם** הי"ו ומשפחתו

ה' יתברך ישלם להם כפעלם וימלא משאלות לבם לטובה,

ויתברכו בכל מילי דמיטב באורך ימים ושנות חיים.

וירונו נחת מכל יוצאי חלציהם, בנים ובני בנים בריאים יראים ושלמים,

אמן.

ברכה מיוחדת

לאחי היקר והנעלה

מר **משה חנונו** ומשפחתו הי"ו

זכות התורה תעמוד לו ולבני ביתו ובכל אשר יעשה יצליח.
ויראה נחת מכל בניו ובנותיו מתוך בריאות ושמחה לאורך ימים ושנים טובים.

ברכה מיוחדת

לאחי היקר והנעלה

מר **אריה יהודה חנונו** ומשפחתו הי"ו

על עזרתו הרבה בכל עת ובכל זמן ובסבר פנים יפות.
זכות התורה תעמוד לו ולבני ביתו ובכל אשר יעשה יצליח.
ויראה נחת מכל בניו ובנותיו מתוך בריאות ושמחה לאורך ימים ושנים טובים.

ברכה מקרב לב

**לאחותי וגיסי היקרים
לגיסים ובני ביתם היקרים**

ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה
ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.
ירוו נחת מבניהם ובנותיהם מתוך אריכות ימים ושנים טובים.

התודה והברכה

לידידי היקר הר"ר **שרגא קוטלר** שליט"א

ולכל משפחתו החשובה.
על עזרתם הרבה בכל עת ובכל שעה.
ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה
ויתברכו בכל מילי דמיטב לאורך ימים ושנות חיים אמון.

תוכן הענינים

הקדמה א
מבוא – בגודל החשיבות לספר עובדות והנהגות על גדולי ישראל ט

שבועת שוא

פתיחה יז
שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות!!! יז
הגדרה של שבועת שוא כב
חומר איסורו כד
טעם למה שא"א למחוק את העון הזה כו
חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא כו
מי רשאי להשבע כח
כמה עירות נחרבו בגלל השבועה כט
מעשה נורא בענין השבועה כט
הנשבע לשוא נחשב כאילו עובד עבודה זרה ל
גורם לעניות לא
על ידי שבועת שוא היה ראוי לבוא מבול מים לעולם לא
חומרת השבועה, עונשה, והפסדה לב
נגעים באים על שבועת שוא לג
פורעניות רבות באות לעולם על שבועת שוא לד
הרגיל לישבע אסור לדבר עמו לה
הנשבע לשוא ולשקר פוגם בתורתו ובתפלתו לח
אפילו לשבע בשם שלו הוא חמור מב

מג	הלכות שבועת שוא
מה	תשובה לעוון השבועה
מז	סיפורים עובדות והנהגות
מז	מעשה בשכר למי שזוהר מלשבע
מט	בשכר השומר את שבועתו
נ	מעשה אם החולדה והבור
נ	מעשה עם הגאון רבי יהודה בן עטר זצ"ל
נא	משבועת שוא לא מרויחים
נג	שבועה בשני לוחות הברית!!
נד	מעשה נורא עם הגאון מוילנא
נה	זהירות משבועה
נו	איך להבחין אם קנאותנו נגד הנשבעים היא לשם שמים
נט	להשבע אף על אמת אין בכוחי
ס	תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

חילול השם

סא	פתיחה
סא	חילול השם אחד דוחה מאה תפילות !!!
סה	הגדרה של חילול השם
סח	הנחשד בדבר צריך להודיע
סט	חומר איסורו
סט	למה הקב"ה שולח מלכות רשע
סט	חיה רעה באה לעולם, מדה כנגד מדה
ע	מדוע מתו תלמידי רבי עקיבא
עב	זהירותו של יוסף הצדיק מחילול השם
עג	המכה את המלך בין בשוגג בין במזיד מתחייב
עד	יש דברים שא"א לומר עליהם שוגג הייתי
עה	הצרות באות מעלבונה של תורה

המחלל את השם אין לו סליחה	עה
נגעים באים על חילול השם	עה
חומר העוון של חילול השם	עו
חילול השם חמור יותר מעבודה זרה	עו
עם ישראל היה מאבד ספר התהלים	עז
המחלל את השם חייב נידוי	עז
מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא	עח
אין מקיפין בחילול השם	עח
במקום חילול השם אין חולקים כבוד לרב	פ
זהירות בטעות עכו"ם	פ
דוגמאות ממצבים אשר יש בהם חילול ה'	פב
בני ישיבה	פב
בית הכנסת	פג
בין אדם לחבירו	פה
כללי	פו
תשובה לעון חילול ה'	פט
סוף דבר	צד
סיפורים עובדות והנהגות	צה
למה הח"ח זצ"ל איחר הרכבת	צה
על מה התאונן הח"ח זצ"ל	צה
על מה הח"ח זצ"ל הלך לשאול את הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל	צו
למה הח"ח זצ"ל נמנע מלכתוב המליצה לבנו	צז
מסירות נפש כדי להמנע מחילול השם	צז
הנהגת הרבנית ע"ה כדי למנוע חילול השם	צט
חשש מחילול השם	ק
מתנה מן השמים על כי נזהר מלחלל את השם	ק
מסירותו של הגאון רבי משה פיינשטיין כדי שלא יגרום חילול ה'	קא
לרדת באמצע השלג ובלבד שלא יתחלל שם שמים	קג

הראש ישיבה סיכן את עצמו כדי לא לחלל שם שמים קד
מפני מה לא שכב לנוח הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל קה
למה "הבית הלוי" החליט לעזוב את העיר קה
זהירות מחילול ה' אפילו בעיני ילד קטן קו
תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א קח

בזוי תורה

פתיחה קיא
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות!!! קיא
הגדרה של בזוי תורה קטו
כבוד ספרים ומחבריהם קיט
חומר איסורו קב
מה הדמיון לאש וממה צריך לזהר קב
דמיון ענישת החכמים לנשיכת שועל, ועקיצת עקרב ולחישת שרף קבא
עקיצת עקרב, כפשוטו קבב
בדמיון החכמים לנחש ושרף קבג
וכל דבריהם כגחלי אש קבג
לא חרבה ירושלים אלא על שביוו תלמידי חכמים קכד
כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו קכו
כל הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת קכז
גם השומע שמבזים תלמיד חכם ואינו מוחה, נענש קכח
המבזה תלמיד חכם הוא אפיקורוס ואין לו חלק לעולם הבא קלג
באיזה תלמיד חכם מדובר קלג
אפילו מי ששכח תלמודו אין מבזים אותו קלד
המבזה את התורה גופו מבזה על הבריות קלה
תחילת הדין בראש השנה על בזיון תלמידי חכמים קלו
התחלת כל הקלקולים בגלל בזוי ת"ח קלז
זהירות בלשון נגד רבותינו קלז

דברים נלהבים מתוך הספר ארחות יושר	קלח
עניות למי שמבזה תלמיד חכם	קלט
עונש החולק על ת"ח מיתה משונה	קמ
השכר הגדול למי שמכבד את התורה	קמ
סוף דבר	קמא
תשובה לעוון בזוי תורה	קמג
תלמיד חכם ורב שמחלו על כבודם	קמג
הלכות בזוי תורה ותלמידי חכמים	קמה
סיפורים עובדות והנהגות	קמח
מדוע לא יראתם לדבר במשה עבדי	קמח
נע ונד תהיה כל ימי חיך	קמט
עד היכן חשש הגאון רעק"א שלא לפגוע בכבוד ת"ח	קנ
כבוד הרב נחשב לשעת הדחק גדול	קנא
מעשה נורא שאירע עם החתם סופר	קנב
הכרעת החזון איש בספק בזיון לת"ח	קנג
מעשה נורא עם הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל	קנד
כל ימיהם לא היה להם טוב	קנה
העונש על בזיון גאון וצדיק	קנה
כבוד תלמידי חכמים	קנו
זהירות בהתבטאות כלפי הראשונים	קנז
הזהרו בגחלתן	קנח
עונש נורא על בזיון ת"ח	קנט
הקב"ה אינו שותק	קסג
התיקרה שהתמוטטה	קסג
זהירות בכבוד המרא דאתרא	קסד
מחאה על בזוי תלמידי חכמים	קסה
מחאה על בזוי ת"ח	קסו
עם בחורי ישיבה לא מתחילים	קסז

מעשה עם המהרי"ל דיסקין קסט
 זהירות בכבוד הספרים קסט
 במה זכה אביו של רש"י לבן המאיר עיני ישראל קסט
 ספר התשב"ץ נשאר שלם ונקי קע
 כבוד הספרים אצל מרן הקהלות יעקב קע
 זכות קדימה לנושא ספר קע
 זהירות בכבוד הספרים קע
 תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א קעב

נבלות הפה

פתיחה קעה
 נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות!!! קעה
 הגדרה של נבילות הפה קפ
 להשתמש בלשון נקיה קפב
 פיקוח נפש דוחה הכל חוץ מלדבר בלשון לא נקייה! קפג
 חומר איסורו קפה
 בעוון ניבול פה הקב"ה מתרחק מאתנו קפה
 אפילו גזר דין של שבעים שנה יכולים להפוך ב"מ קפז
 מעמיקין לו גהינם קפח
 גם השומע ושותק נענש קפט
 הדבר הכי מאוס לפני הקב"ה הוא נבלות הפה קצ
 השתנות הבריאה בגוף האדם כדי למונעו מלשמוע דיבורים אסורים קצ
 עם ישראל גוברים על אומות העולם כשאין בהם נבלות הפה קצב
 המסר שצריכים ללמוד מאדם שנעצר לחקירות קצג
 ניבול פה הוא אבי אבות הטומאה קצד
 משל למה הדבר דומה קצה
 איך צריך לחנך הילדים ע"ז קצו
 המדבר ניבול פה מראה ששורש נשמתו היא מהערב רב קצז

קצו	אסור לאכול משוחט שמנבל פיו
קצח	דברים נלהבים מרבינו החפץ חיים
קצט	בזכות מה נגאלו ישראל ממצרים?
ר	הלכות נבילות הפה
רב	תשובה לעון נבילות הפה
רג	גדר כדי שלא להכשל בנבלות הפה
רה	סיפורים עובדות והנהגות
רה	מעשה נורא מבעל הפלא יועץ
רו	מעשה נורא עם מורינו רב חיים ויטאל זצ"ל
רח	יש גבול
רט	לשון שאינה נקיה
רט	קדושה איננה סובלת טומאה
ריא	לא מריחים בושם בתוך האשפה
ריא	להשים צמר גפן בתוך האוזנים
ריב	תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

גזל

רטו	פתיחה
רטו	גזל אחד דוחה מאה ברכות!!!
ריח	הגדרה של גזל
ריח	שואל שלא מדעת
רב	גזל שינה
רבג	גזל זמן
רבד	זה נהנה וזה לא חסר
רבה	גונב דעת הבריות
רכו	דין פרוטה כדין מאה
רכז	חומר איסורו
רכח	מה צריכים ללמוד מנמלה

הגשמים נעצרין בגלל עון גזל.....	רל
בלי לימוד המוסר חמדת הגזל נשאר בתוכנו.....	רל
מצוה הבא בעבירה עבירה.....	רלא
מי שיש בידו גזל אין תפילתו נשמעת.....	רלב
גזל חמור הוא מכל האסורין.....	רלג
דברים נוקבים מרבנו בחיי בספרו כד הקמח.....	רלד
חטא הגזל מקרב את העונש.....	רלה
עון גזל מעכב את התפילות.....	רלה
הגזל והנגזל חייבים לבא בגלגול.....	רלו
אפילו תעניות במשך מאה שנה לא מכפרים לעון גזל.....	רלז
למה אנשים יורדין לטמיון.....	רלז
השכר הגדול למי שנוהר מעון גזל.....	רלז
ע"י ששומר עצמו מגזל הקב"ה מקבל תפלותיו.....	רלח
זההיר מגזל הוא צדיק גמור.....	רלט
סגולה לבנים.....	רמ
דוגמאות ממצבים שיש בהם משום גזל.....	רמא
תשובה לעון גזל.....	רמד
הגזול ואינו יודע ממי גזל יעשה בהם צרכי רבים.....	רמד
סיפורים עובדות והנהגות.....	רמז
הקפדה על גזל של פרוטות.....	רמז
נתן מעות לצדקה לזכות הבעלים.....	רמח
חששו של האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל.....	רמח
זהירות לא לגעת ברכוש הזולת.....	רמט
בגלל שרבים משתמשים לא מוציא את הדבר מידי גזל.....	רמט
מעשה נורא בענין גזל של כמה פרוטות.....	רמט
זהירות מופלגת לא לקחת דבר מחברו.....	רנא
איך צריכים להתנהג לפני שמוכרים דבר.....	רנא
מן השמים רואים.....	רנא

זהירות מגזל עד היכן?	רנב
זהירות מגזל בעת בריחת במלחמה	רנב
לצאת מידי כל ספק	רנג
למה החפץ חיים לא אכל מהדג	רנד
כוחו של ממון כשר	רנה
למה החפץ חיים סירב להכנס לבית	רנו
זהירות מחשש גזל	רנו
זהירות מגניבת דעת	רנז
איפכא מסתברא	רנח
דרשת ראש השנה מבעל החוסן יהושע	רנח
מה עושים כדי לצאת מכל חשש	רנט
זהירותו של הגאון רב איסר זלמן מלצר מגזל כל שהוא	רס
תוכחת חיים	רס
זהירותו של הגר"א מוילנא מגזל רבים	רס
תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א	רסא

מחלוקת

פתיחה	רסג
מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות!!!	רסג
הגדרה של מחלוקת	רסח
במחלוקת לא אומרים שמתוך שלא לשמה בא לשמה	רסח
הסכנה שיש במחלוקת לשם שמים	רסט
איך מבחינים אם המחלוקת היא לשם שמים	רעא
מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים	רעג
במחלוקת שלא לשם שמים מאבדים גם את מה שכבר יש להם	רעו
מדוע אמר התנא מחלוקת קרח וכל עדתו ולא אמר קרח ומשה	רעו
לשם שמים זה רק בחמש דקות הראשונות	רעז

חומר איסורו	רעח
המחלוקת היא רעה בפועל	רעח
גם העוזר במחלוקת נענש	רעט
בעל מחלוקת נקרא רשע	רעט
בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב	רפ
רעידת האדמה מגיעות בגלל המחלוקת	רפ
מחלוקת גורם לעניות	רפ
מותר לדבר לשה"ר על בעלי המחלוקת	רפא
עיר שנחרב מפני המחלוקת	רפא
במחלוקת בית שמאי ובית הלל לא היה שום פירוד בניהם	רפא
המחלוקת יש לו כח להחריב אפילו בית הכנסת	רפב
מקום שיש בו מחלוקת הוא ביתו של השטן	רפג
אין אליהו בא אלא להשוות את המחלוקת	רפד
אין להכנס בבית שיש מחלוקת	רפה
ע"י המחלוקת מפסידים את המלחמה	רפה
עבור המחלוקת לוקים בגוף ובממון	רפז
מעשה נורא עם רבנו האר"י ז"ל	רפח
במחלוקת אין על מי לסמוך	רצ
בעלי המחלוקת הם העזי פנים של הדור	רצ
כל בעלי המחלוקת מתו במיתות משונות	רצא
גנות המחלוקת, אפילו הקטנה ביותר	רצב
סיבות הגורמות לאדם לבוא לידי מחלוקת	רצד
הלכות מחלוקת	רצו
סיפורים עובדות והנהגות	רחצ
בזכות בריחה ממחלוקת	רחצ
אין להתקרב למקום שעלול להיות שם מחלוקת	רצט
מוטב להעמיד צלם במקדש ואל ירבה מחלוקת בישראל	רצט
להתרחק מכל סוגי מחלוקת	ש

אין לעשות מחלוקת "לשם שמים".....	ש
אם תהיה מחלוקת המצב יהיה גרוע פי כמה	שא
מה צריכים לדעת לפני שנכנסים למחלוקת	שג
שאלות של מחלוקת יש רק בידי הסנהדרין לפסוק	דש
מניעת מחלוקת	דש
מה הקשר בין "ויקח קרח" ובין אלה האומרים "שנים מקרא"	
בחזרת הש"ץ	שה
מה החילוק בין מחלוקת לביקורת	שו
עד היכן מגיעה אש המחלוקת	שז
אין להתערב בשום מחלוקת	שז
במחלוקת אף פעם לא תראה הצלחה	שח
תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א	שט

לשון הרע

פתיחה	שיא
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות!!!	שיא
הגדרה של לשון הרע	שטז
חומר איסורו	שיט
המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים	שיט
גשמים נעצרים בשביל מספרי לשון הרע	שב
גזרות הגויים עלינו מחמת חטא לשון הרע	שכא
המספרים לשון הרע אין מקבלים פני השכינה	שכא
מי שאינו נזהר מלדבר לשה"ר מצד היאוש אינו אלא טועה	שכב
שמירת הלשון זהו סם החיים בפועל	שכג
המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר	שכו
גנות הלשון הרע המובא במדרשים	שכו
דברים מבהילים מבעל חובת הלבבות	שכח
החיים והמות ביד הלשון	שכט

למה לא זוכים לבנים ת"ח	של
הדיבור הרע יותר קשה מהכאה	שלא
מצוה שאין לה דורשין הרי כמת מצוה	שלא
המדבר לשון הרע אפילו אם ילמד כל הש"ס כמה פעמים לא יגן עליו בעולם האמת	שלא
מדיבור לשון הרע נברא מקטרג שמדבר	שלב
משל נוקב בענין לשון הרע	שלג
זכירת מעשה מרים כדי להנצל מעון של לשון הרע	שלד
מעט הם המוכיחים על עוון לשון הרע	שלו
שכר הגדול למי ששומר את עצמו מדבר לשון הרע	שלו
עצה פשוטה איך לינצל מדבר לשון הרע	שלח
מכאן ואילך הקב"ה שומרו	שלח
תשובה לעוון לשון הרע	שלט
תיקון לנכשל בלשון הרע ואינו יודע את מי לפיס	שלט
מעיל התכלת מכפר על לשון הרע	שמ
פירוט החטא	שמא
תקנה לנשים שדיברו לשון הרע	שמב
סיפורים עובדות והנהגות	שמג
שמירת הלשון הוא הדרכון להכנס לגן עדן	שמג
גודל הערך של אנחה מלבן של יהודי בגלל איסור לשון הרע	שמג
סגולה לזכור את הלימוד	שדמ
דיבור הנכון במקום הנכון	שדמ
מעשה נורא עם הגה"צ ר' יצחק בלאזר זצ"ל	שמה
אם הלשון נקיה ונאה אות היא שבריאותו תקינה	שמו
הרב מטשעבין נרדם תוך כדי שיחה	שמו
איך צריכים לבחור מקום דירה	שמו
למה הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל לא יכל להירדם בלילה	שמח
מחאה על דיבור של לשון הרע	שמח

כיצד קיבל החפץ חיים הסכמה על ספרו	שמט
היתר מאה רבנים כדי שיוכל לדבר לשון הרע	שנ
איך צריכים לבנות בית הכנסת	שנא
מהו פשר האותיות ש.פ.ו.ש.מ.נ.	שנא
המרגלים מתו במיתה משונה בעוון לשון הרע	שנב
כוחה של לשון הרע	שנג
על מה להודות לו, על הלשון הרע?	שנה
עד כמה שצריכים לשקול לפני שמדברים "לשון הרע"	שנה
תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א	שנח

הקדמה

אודה ה' בכל ליבי, ברוך שהחייני וקיימני והגיעני עד הלום, ובפרט על חסדו יתברך שעושה עמדי ששם חלקי מיושבי בית המדרש, ואני תפילה שיתקיים בנו הפסוק: "שבתִי בבית ה' כל ימי חיי" מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת.

הספר הנוכחי סובב על מאמר חז"ל:

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות. נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות.
חלול השם אחד דוחה מאה תפלות. גזל אחד דוחה מאה ברכות.
בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות. מחלקת אחת דוחה מאה פרנסות.
לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות.

והם שבע דחיות שמנו רבותינו זכרונם לברכה.

המאמר הזה הוא מאמר קדום שמוזכר כבר בספר אור הישר, מהר"מ פאפרוש בעמוד העבודה (ס' יג ס"ק ח), וכן מובא בשל"ה הקדוש במסכת יומא פרק דרך חיים, וכן בחיד"א בספר עבודת הקודש בצפורן שמיר פ"ג אות מ"ב, וגדולים מכל הדורות הזכירו אותו כגון הגר"ח פאלאג'י בספרו תוכחת חיים, בספר מעיל צדקה ס' תתשעו, ליקוטי מהר"ן, ראשית חכמה, במשנת חכמים מרבי משה חאגיז, וכן החתם סופר עה"ת פ' ויגש, ובספר בן יהודע ועוד.

ועיין בספר מנוחת שלום (ח"ט ס' כז) מהגרי"ח סופר שליט"א שכתב: מקורו בדברות רז"ל לא ידעתי ונעלם ממני לפי שעה, אכן נודע כי לא נמנעו רבנן מלהשתמש בלשון "רז"ל" או "חז"ל" גם על דברים שאינם נמצאים בתלמודים ובמדרשים, ואינם אלא מדברי רבותינו הראשונים כנודע.

אמנם כמו שאמרנו מאמר הנ"ל מביאים אותו גדולי עולם והוא מוסכם לכולם. השתדלתי לכתוב על כל מאמר: פתיחה, כדי שנוכל לראות החשיבות של הדבר הנדחה. הגדרה, כדי שנוכל לדעת גדר הדברים מה נכנס באותו גדר ומה לא. חומר האיסור, כדי שנוכל לראות את חומר הענין שיש בדבר מתוך הרבה מקומות מהש"ס ומדרשים וספרי רבותינו. הלכות, כתבתי כמה פסקי הלכות או מקרים מהחיי יום יומיים כדי שנדע איך להזהר בזה. (למותר לציין שאין לסמוך על זה

הלכה למעשה). **תיקונו**, כתבתי מה התיקון או התשובה למי שעובר על אחת מאלו הדברים. **סיפורים עובדות והנהגות**, כדי שנוכל לשאוף להדמות למעשיהם של הגדולים ולראות איך הם עצמם התנהגו. **שאלות**, הם כמה נקודות שיש להסתפק בענין הצריכים הכרעה ובהרבה מהן זכינו לקבל תשובה ממרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א (וכידוע שדעת מרן הגר"ח שליט"א היא שאין לסמוך על תשובותיו הלכה למעשה).

מאד הסתפקתי אם להדפיס ספר שהוא רוב רובו ליקוט מכמה וכמה ספרים ואין לכאורה כל חידוש בו. אבל בחסד ה' עלי אזרתי אומץ משני סיבות.

א. מעשה שהובא בספר המאורות הגדולים (דף שנג אות רנו) שקרה פעם בורשא, שאחד מנכבדי העיר, סוחר ידוע ותלמיד חכם, בא אל רבנו החפץ חיים זצ"ל והזמין אצלו את כל ספריו מלבד הספר "חפץ חיים", רבי ישראל מאיר תמה על הדבר ושאל את הקונה לסיבת הדבר, והשיב לו הקונה, כי בהיות שיש לו קשרים ומגע עם אנשים שונים לרגלי עסקי מסחרו, אי אפשר לו בשום אופן להזהר מלשון הרע ודיבורים אסורים ולא תהיה לו איפוא כל תועלת מספר זה.

כשמוע החפץ חיים את דבריו, גילה לו ששאלה זו הפריע לו ג"כ. והוא העלה אותה לדיון לפני ר' ישראל מסלנט זצ"ל, ורבי ישראל אמר לו, שכדאי וכדאי להביא ספרו זה לעולם. "כי אף אם לא יצליח אלא להוציא אנחה מלבו של יהודי בגלל לשון הרע, הרי בזה בלבד יש ערך רב, והישג חשוב מאד".

וזוהי אמרתו של ר' ישראל מסלנט: כדאי לאדם ללמוד מוסר כל ימי חייו, אף אם לא יועיל לו רק לחסום פיו מדיבור אחד של לשון הרע! וא"כ ה"ה בספר זה אם יביא תועלת של חיזוק אפי' הכי קטן שאפשר ורק לפעם אחד, כבר היה כדאי!

והאמת היא שכשהתחלתי לכתוב מאמרים בענין זה לא היה בדעתי להדפיסם ורק לחיזוק עצמי כתבתים. וכבר אמרו חז"ל (בב"מ דף קז: ועוד): "קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים". אבל נזכרתי במה שאמרו חז"ל (בב"מ דף ה. ועוד): מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה.

ב. שלפעמים כשאוספים ומלקטים מה שכתוב בכמה ספרים שאינם בנמצא אצל כל אדם, או שרק אופן הסידור והליקוט עשוי בצורה שאפשר ללמוד ענין אחד ברציפות בלי שום יגיעה וחפוש, זה מביא לתועלת גדולה אצל הלומדים.

ובספר מנחת שמואל בהקדמה לחלק ג' הביא את מה שכתב בספר אור ישרים בשם המהרש"ם זצ"ל, וז"ל: וקיבלתי בשם רבותינו כי המביא הדיבורים הנמצאים

בספרי הקודש בשם צדיקים, ומלקט ומסדרם בחבור אחד, הוא עושה יחוד גדול למעלה.

ובשו"ת טוב טעם ודעת להגאון ר"ש קלוגר זצ"ל כתב, שעד שלא יצאו כל החיבורים לעולם, הרי זה מעכב את ביאת משיח צדקנו. ויכול להיות שאף ספרי הליקוט והאיסוף בכלל זה, כי הרי פנים חדשות באו לכאן.

וכדאי להעתיק חלק ממה שכתב בספר פלא יועץ (ערך אסופה) וזת"ד: כמה טובה עשו לנו בעלי אסופות רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזכו את הרבים, זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום. יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים איתנו כל כך ללמוד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה, ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ, ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו. אבל על ידי האסופות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו.

...ובכל דור צריכים האסופות, וכל ת"ח אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים בדברים הנצרכים מאד. מי מקצורי דינים על ארבעה טורים, מי מכללים, מי מהקדמות לדרושים, ומי מתוכחת מוסר וכדומה, כל אשר עושים, חסד גדול יחשב, ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה, הם מזכים את הרבים וזכות הרבים תלוי בהם.

וכבר למדונו רבותינו דזימנין באפרקסתא דעניא תשתכח מרגניתא ע' בזהר הקדוש ח"ג, ובצוואת רבי אליעזר הגדול (אות כ') ומובא בהקדמת הספר ברית יעקב.

ומגדולי גאוני רבותינו זצ"ל קבלנו שדבר אחד טוב שיש בספר מציל את כל הספר. וכן כתב רבנו הגאון הגדול ר' יעקב מליסא בעל החוות דעת, נתיבות המשפט ועוד, בהקדמה לספרו תורת גיטין.

ובזה ראיתי בספר תרעא זעירא שכתב לפרש תפלת ר' אבא: יהא רעווא דאימא "מילתא" דתתקבל, כלומר שאף "דבר אחד" שיתקבל לרצון, וזה יציל את כל הספר.

וראיתי מביאים חידוש גדול המובא בספר דברי יואל (פ' אמור עמ' קפ"ו) וזת"ד: כשלומדים דברי הראשונים מעוררים שיהא שפתותם דובבות בקבר. א"כ אף אם אין אנו במדרגה זו ללמוד תורה לשמה, כיון שמכוחינו נפעלים שיהיו שפתותיהם דובבות ודיבורם ודאי לשמה היא, נחשב גם כאלו למדנו תורה לשמה. ופירש בזה אומרם ז"ל (פסחים נ:): אר"י לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה

שמתוך שלא לשמה בא לשמה, דהיינו מתוך שעוסק בתורתן של ראשונים, אף אם לומדים שלא לשמה, נעשה כמו שלומד לשמה, ולפי"ז יוצא חידוש גדול כשמבארים דברי קדמונים שלמדו תורה לשמה, אפילו אם הלומד אינו לומד לשמה, נחשב לו כאילו למד תורה לשמה ע"ש.

ובספר פלא יועץ (ערך זכיה) כתב: גם במכתב אם חננו ה' רוח דעת יעשה ספר ללמד ולהועיל, ואם יזכה שיועילו דבריו בדור מן הדורות לאחד מיני אלה, די לו אם לא בא לעולם אלא לדבר זה.

עוד התעוררתי להדפיס הספר הזה כי ראיתי בספרים גודל מעלת למי שמדפיס חידושי תורה. והגדר של חידושי תורה כתב הגר"ח וואלוז'ין בספר כתר ראש (אות נ"ו) וז"ל: חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים ומחוזרים אצלו. כל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהם טעם. וע"ע למרן החזון איש זצ"ל בקובץ אגרות (ח"א ס"ד).

ובספר בנין עולם פ' י"ב הביא מהמדרש תלפיות (ענף חידושים) שכתב בשם הרב נ' עזרא בספר תהלות וז"ל: הדברים נקראים מחודשים על שלש פנים. אם נתחדשו לאדם זה והם ישנים אצל אחר, ואם הם מחודשים אצל העולם, ואם שהיו ונאבדו וחזרו ונתחדשו עכ"ל.

ועוד הביא (שם) בשם הגאון יעב"ץ במגדל עוז (בית מדות, עלית הכתיבה ע"ב אות ב') שכתב: ואם כותב חידושי תורה ומוסר לרבים, אין קץ לשכרו, צדקתו עומדת לעד, בודאי אין הרבצת תורה גדולה מזו, זכות הרבים תלוי בו כי יעמיד תלמידים הרבה ישוטטו רבים ותרבה הדעת את ה', עכ"ל.

ומרן החיד"א בספר ברית עולם (סי' תקל) הביא מ"ש בספר לב אריה בהקדמתו שאדם הכותב חדו"ת היא העולה במקום קרבן. ויש עוד הרבה דברים בענין זה אבל כאן אמ"ל.

ובספר פאת השולחן (מתלמידי הגר"א) כתב וז"ל: והמלעיגים על מחברי ספרים כבר אזלו לעולמם, והספרים קיימים לעולם, וזכות כמה דברים אמיתיים שיש בהם נשאר קיים לעד.

בהזדמנות זו הנני מוצא לנכון להודיע שאין לפסוק הלכה למעשה מתוך ספר זה, אפילו במקומות שכתבנו בתור "הלכות". כי הדברים נכתבו רק לעורר לב המעיין ולכן אין לפסוק הלכה למעשה אא"כ בודקים במקור הדברים בפנים ועליהם יסמכו ולא עלי.

כתוב בירושלמי (שביעית פ"י ה"ג, ובמכות פ"ב ה"ו): היך בר נש דחכם חדא מיכלה ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד הוא חכם תרין מיכלה צריך לומר לון חדא מיכלא אנא חכים. ופירש בפני משה: שהיודע במסכת אחת והם מכבדין אותו בערך אם היה יודע בשתי מסכתות צריך לומר להן במסכת אחת אני יודע ולא יותר.

והחסיד רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער ג' אות קפ"ה) הביא שמי שמשתבח במעלות שאינן נמצאות בו הוא מכת השקרנים.

ולכן הנני מגלה בשער בת רבים שרוב רובם של המראה מקומות שכתבנו בספר אינם אלא לקוטי בתר לקוטי, ולא מרוב בקיאותי כלל. אמנם בהרבה מהם פתחתי במקור בפנים לפני הכתיבה אבל רק להדיע שלא הגעתי עליהם אלא בליקוט אחר ליקוט, ואל יתלו בי דבר שאין בי.

ידוע מה שכתב חד מן קמאי מרבתינו בעלי התוספות, רבנו אליעזר מגרמזיא זי"ע בספר "הרוקח". שכל אדם צריך לרמוז שמו בספרו. וע"ש שהביא כמה דוגמאות בענין זה. ולכן קראתי את ספרי בשם "אל תדיחנו" כי בגמטריה יוצא באותו מספר מ"אסף אברהם חנונו". וכן עם הכולל יוצא בדיוק כמספר אברהם בן לאמ"ו דוד חנונו.

וכמו כן הלשון "אל תדיחנו" הזכירו אותו חז"ל כמו נוסח לכמה תפילות. ולמשל בתפילת לחבטת הערבה, וכן בתפילה שאחרי ההקפות בליל שמחת תורה ובעוד כמה מקומות שחז"ל סידרו תפילות פרטיות כמו שמצינו להרש"ש, ולהחיד"א בכמה מקומות ועוד. וא"כ גם אנו מקווים בתפילה לרבונו של עולם שאם יצא מספר הזה חיזוק למישהו אפי' קטן אז יחשב לפניו כאילו תיקנו את הדבר ולא ידחה מאיתנו כל הדברים הכתובים במאמר חז"ל הזה שהספר בנוי עליו ובגדר מה שכתוב במדרש (שהש"ר פ"ה ה"ג): ר' יסא אמר: אמר הקב"ה לישראל: בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו!!

חובה נעימה היא לי להכיר טובה ולהודות לכל מקומות התורה אשר זכיתי להסתופף בצילם מעודי ועד היום.

ראשית דרכי "בישיבת כתר תורה, כולל מאור אברהם". אשר תחת פיקוחו של ראש המוסדות הרה"ג ר' אברהם שבות שליט"א אשר מוסר גוף ונפש למען המוסד. יתן ה' שיצליח בעבודתו בקודש ושיזכה לגדל עוד ועוד תלמידים לתורה ויר"ש מתוך בריות הגוף והרחבת הדעת. וכן העומדים לימינו הרה"ג ר' מנחם יוני

שליט"א ראש הישיבה הגדולה דשם, והרה"ג ר' נפתלי ברנגר שליט"א וכן למשגיח דאז הרה"צ ר' אפרים סאלב שליט"א וכמו כן לגבאים המסורים.

אחרי זה בהשגחה עליונה זכיתי ללמוד "בישיבת נחלת משה" בירושלים. מקום אשר מגדלים תלמידים בתורה ויראת שמים באופן הנעלה ביותר. ושם זכיתי בחסדי ה' עלי ליחס מיוחד ולקרבה מיוחדת מאת מו"ר מרן ראש הישיבה הרה"ג רבי יעקב בן-נאים שליט"א. וכן זכיתי לקרבתו המיוחדת של מרן המשגיח הגה"צ רבי דוד אלאוף שליט"א אשר העמידוני על האמת והם הם אשר שתלו עלי דרך הלימוד בתורה ויראת שמים. וכל השנים האלו שלמדתי שם הרבה שאבתי ודליתי בדרך התורה והעבודה המוסרית. והרושם הכביר שעשו בי מרן ראש הישיבה ומרן המשגיח מלוים אותי על כל צעד ושעל עד היום הזה. יתן ה' שיוזכו לחנך ולהדריך את צעירי הצאן ולגדל דורות של ת"ח אשר מוסרים את נפשם לתורה וליר"ש מתוך בריות גופא ונהורא מעליא באורך ימים ושנות חיים עד ביאת הגואל צדק בב"א.

אין מילים לתאר את גודל הזכיה שזיכני הבורא יתברך לשבת למעלה משמונה שנים בבית הגדול שמגדלין בו תורה ויראת שמים צרופה ה"ה "בית אולפנא רבתי בית מדרש גבוה דלייקוואוד" אשר נהנתי מאד מהאווירה הנפלאה של שקיעה בלימוד ביחד עם מדות טובות ויראת שמים גם הייתי מקורב לכמה ת"ח גדולים אשר למדתי ממעשיהם ומדרכיהם ועליהם אפשר לומר מאמר רבי שמעון בר יוחאי (במסכת סוכה דף מה:): "ראיתי בני עליה והן מועטין". וכאן המקום להודות ולברך למרנן ורבנן שליט"א העומדים בראשה ה"ה ראש הישיבה הגאון רב אריה מלכיאל קוטלר שליט"א, והגאון הרב ירוחם אלשין שליט"א, והגאון הרב דוד צבי שוסטל שליט"א ולהגאון הרב ישראל צבי ניומאן שליט"א וכן למרן המשגיח הגה"צ רבי מתתיהו חיים סולומון שליט"א הנושאים בעול הכבד של הנהלת הישיבה הקדושה במסירות נפש עילאית שתורמים הרבה מזמנם עבור הצלחת בני הישיבה, והרבה למדתי מהם והושפעתי מתורתם ומדרכיהם והנהגותיהם, יאריך ה' יתברך ימיהם ושנותיהם בטוב ויזכו להמשיך במלאכתם מלאכת הקודש ולהעמיד תלמידים הרבה די בכל אתר ואתר עד ביאת הגואל צדק בב"א.

הנני מוצא פה מקום להודות ולברך את החברותות היקרות שלי אשר למדתי איתם במשך כמה שנים ה"ה הרב אברהם נפתלי שליט"א והרב אברהם נתן אבגי שליט"א ישלם ה' פעלם הטוב ותהא משכורתם שלמה מאת השם ויזכו לעלות תמיד בתורה ויר"ש מתוך הרחבת הדעת וכל טוב סלה.

כאן אזכיר בברכה והוקרה את מו"ח ר' משה חילו הי"ו וחמותי מרת ויויאן שתחי' אשר טורחים עבורינו ברוח ובגשם ועומדים לימינינו בכל עת ובכל שעה וביתם תמיד פתוח לפנינו. יזכם ה' לרוב ברכה ונחת דקדושה מתוך בריאות אריכות ימים בשמחה ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לאורך ימים ושנים אמון.

אברך בכל ליבי את הורי היקרים והחשובים ה"ה אאמ"ו ר' דוד חנונו הי"ו ולאימי מורתי מרת לילי שתחי', אשר במסירות נפש גדולה שלחו אותי ללמוד לישיבה בארץ הקודש במשך כמה שנים, והכל כדי לראות אותי גודל במעלות התורה ויר"ש ותמיד עוזרים, ותומכים בנו ברוח ובנפש בכל שעה ובכל צורה ובלי עזרתם א"א היה להגיע עד הלום. יתן ה' שיזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות מתוך בריאות הגוף ומנוחת הנפש, והקב"ה ממרום ישלח ברכה במעשה ידיהם וימלא כל משאלות ליבם לטובה ולברכה לאורך ימים ושנות חיים אמון.

ואחרון אחרון חביב אני אברך ולי נאה לברך ברכות עד בלי די לאשתי היקרה והחשובה לטי שתחי' אשר במסירות נפש עילאית ממש עומדת לימיני בכל הזמנים ומתאמצת הרבה מעל ומעבר לכוחותיה בעול ענייני הבית, וגידול הילדים. ומסירה מעלי כל ההפרעות כדי שאוכל לשבת ללמוד תורה במנוחת הנפש, ועליה אני אומר מאמר רבי עקיבא (במס' כתובות דף סב:): "שלי ושלכם שלה היא". ישלם לה ה' פעליה הטובים ויארץ ימיה ושנותיה בטוב ובנעימים ונוכה יחד לחנך את בנינו ובנותינו לתורה לחופה ולמעשים טובים ונוכה לראות את כל צאצאינו עוסקים ועמלים בתורה ובמצוות מתוך מדות טובות ויראת שמים. ונוכה יחד לגאולה העתידה בב"א מתוך בריאות הגוף ומנוחת הנפש.

בצאתי מן הכרך הזה הנני נותן הודאה על העבר ומבקש על העתיד, וכפי פרושות בתפילה לאבינו שבשמים, שכשם שעזרתני עד כה לשבת באהלה של תורה בבריאות גופא ונהורא מעליא, כן תעזרני על דבר כבוד שמך הגדול עוד רבות בשנים לשבת על התורה והעבודה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת, ונוכה להגדיל תורה ולהאדירה, ונוכל לקבל פני משיח צדקנו בב"א.

אברהם חנונו

פה עיה"ת לייקוואוד

חודש טבת התשע"ב

מבוא

בגודל החשיבות לספר עובדות והנהגות על גדולי ישראל

בסוף כל מאמר מספרנו הבאנו עובדות והנהגות וסיפורים על גדולי ישראל בענין המדובר באותו מאמר. וראינו לנכון לעשות כן כי חוץ מעצם הלימוד וההדרכה שיש לשאוב ממעשיהם, עוד נוכל להשכיל ולהבין את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. ועל חשיבות הענין הזה יש לציין מה שכתבו רבותינו גדולי ישראל:

רבנו יונה (בשערי תשובה ש"ג קמז, קמח) כתב: לדבר בשבח מעשים טובים של הצדיקים הוא מעלה גדולה. ובפירושו על משלי (כה, כו) כתב: חייב אדם לחקור הצדיקים ולספר בשבח מעשיהם.

במסילת ישרים (פ' כא) בדרכי קניית החסידות כתב וז"ל: הנה ממה שיועיל הרבה לקנות החסידות הוא גודל ההסתכלות ורוב ההתבוננות וכו' וכן תועיל הקריאה בסיפור מעשה החסידים באגדות אשר באו שם, כי כל אלה מעוררים את השכל להתייעץ ולעשות כמעשיהם הנחמדים.

ובדרך עץ חיים להרמח"ל כתב וז"ל: זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר והיא קלה ופעולתה גדולה ופריה רב, שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות לחשוב רק על ענין הזה שאמרתי, ויבקש בלבבו מה עשו הראשונים אבות העולם, שכך חשק ה' בהם, מה עשה משה רבנו ע"ה מה עשה דוד משיח ה' וכל הגדולים אשר היו לפנינו. שיעלה בשכלו מה טוב לאדם

כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו. אז יתורו מחשבותיו לדעת באיזה מצב הוא נמצא ועומד לפי הנרצה בדרך אשר דרכו אנשי השם אלה אשר מעולם המה עכ"ד.

ובגמ' במסכת **כתובות** (ה.) דרש בר קפרא: גדולים מעשה הצדיקים יותר ממעשה שמים וארץ.

ובילקוט מעם לועז (אבות ג, ז) כתב: כשיושבים ומספרים במעשה הצדיקים במעלותיהם ובמדותם ועד היכן הגיע חשיבותם וצדקותם, אזי השומע ישתוקק ללמוד ולעשות כמעשיהם. הרי הדבר חשוב כלימוד ספרי מוסר ושכינה שרויה ביניהם.

ובשר"ת חתם סופר (ח"ו סי' נט) כתב: לספר בשבח הצדיקים הוא מצוה גדולה.

והחזון איש בפאר הדור (ב' קמח) כתב: תולדות חייהם של גדולי ישראל הם ספרי מוסר הטובים ביותר. ואף הוא ז"ל נהג לעיין בספרים אלה.

ובדגל מחנה אפרים פרשת לך לך כתב: סיפורי מעשה אבות והליכותיהם תורה היא להורות לנו הדרך בה נלך והמעשה אשר נעשה, כי כל אחד חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי.

והמשגיח הגה"צ רב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל כתב באור יחזקאל (מכתב כ"א): העולם הזה הוא עולם המעשה, וא"א לאדם לבוא להשלמתו אלא על ידי מעשה, וכח הציור הוא חלק מהמעשה. וכאשר האדם רואה או מזכיר לעצמו מעשה צדיקים ומצייר לעצמו למעשה את הנהגת הצדיק, הנה עי"ז יתגבר השכל על החומר ואז ינצח את היצר, וזהו הביאור בדברי חז"ל (מס' סוטה לז:): לגבי יוסף שנראית לו דמות דיוקנו של אביו והיינו שיוסף צייר לעצמו איך היה יעקב אביו מתגבר על יצרו וזה נתן לו כח ואומץ לעמוד בנסיון גדול כזה.

ובמשנת רבי אהרן (ח"ג דף ריא) בהספדו על מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל הביא הגמ' בברכות (ז). שכתוב: גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה. והסביר שיש שני ענינים יסודיים בשימוש ת"ח אשר מהם נובעת עדיפותו על הלימוד. **האחד** הוא בגוף הלימוד וידיעת ההלכות על בורין. **והשני** הוא בהשפעת הידיעה על היודע.

דנה אפילו בלמדו את ההלכות על בורין, הרי עדין חסרה לו הידיעה בצורת ההוצאה לפועל. ולזה צריך שימוש ת"ח כפשוטו מתוך התבוננות במעשיהם (חוץ מלימוד הגמרא ע' ברכות מז: ורש"י שם) ובפרט בדורנו דור תהפוכות אשר צריכים הכרעה על כל צעד ושעל, מובן שהשימוש של ת"ח שחי בדורנו, יש בו הרבה מן הלימוד ההכרחי לדעת את המעשה אשר יעשון. אך יש בזה עוד ענין שני, והיינו שע"י ההתקרבות וההתבוננות בת"ח הרי אנו מושפעים ומודרכים על ידם ללכת בדרכי התורה. כי האדם נמשך אחרי סביבתו, ורק ע"י שימוש ת"ח יוכל להחזיק מעמד נוכח גלי המים הזידונים. וכמו שכתב הרמב"ם (ה' דעות פ"ו ה"א) דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו ונוהג כאנשי מדינתו. לפיכך צריך האדם להתחבר לצדיקים עכת"ד.

ובספר מרביצי תורה ומוסר (ח"ג עמוד רע"ח) כתב: התענינותו של הג"ר אהרן קוטלר בהליכותיהם של גדולי הדורות היתה בבחינת תורה שלימה. כל אימת שנתקל בישישים שהכירו גדולים מלפני דור, חקר ודרש מפיהם, שמא ילמד משהו חדש.

בקלעצק התגורר יהודי שהכיר את רבי ישראל סלנטר ואת רב נחומק'ה מהורודנא, מפעם לפעם היה הג"ר אהרן יושב ומבלה עמו שעות ארוכות, מקשיב בהתענינות יתירה לכל פרט שנזכר האיש, ממה שראה ושמע אצלם. גם ידוע שהג"ר אהרן נהג ביום טוב לספר סיפורים מגדולי ישראל.

וראיתי בספר דרכי החיים (ח"ב פ"א) ששאלו את הגאון ר' מיכל

יהודה לפקוביץ זצ"ל האם בימי נעוריו נהגו גם לספר מדרכיהם של גדולי התורה. והשיב: בוודאי ובוודאי, אבי מורי ז"ל נהג לספר לי על הנצי"ב מוואלאז'ין ועל רבי רפאל שפירא זצ"ל כמו גם מזיכרונותיו מהנהגות גדולי התורה השונים. הדברים נועדו כדי לדרבן אותי להידבק בדרכיהם וללמוד ממעשיהם.

ובדברי ברכה לספר מעשה איש (תולדות חייו והנהגותיו של מרן החזו"א זצ"ל) כתב בן השאר: **"הוא ספר שמביא תועלת לכל אחד ואחד בלי יוצא מן הכלל, לגדולים, לת"ח, זקנים, ומבוגרים וצעירי הצאן ולכל אחד ואחד יש לו מה ללמוד מספרים אלו ובמה להתחזק"**.

ובספר המדות להמגיד מדובנא כתב: בפתח ספרים אשר שם נאמרו נימוסי עבודת ה' איך עבדוהו הצדיקים, סדר הנהגתם, יראתם, וקדושתם, אז ירף ממך היצר...

וברבנו בחיי (בהקדמה לפ' וישלח) כתב: יתחייב האדם לחקור הצדיקים ולספר בשבח מעלתם, והרבות לחקור בכבודם הוא טוב, וכבוד אצל המחשבה.

ובספר תפארת שלמה (חנוכה) כתב: סיפור מעשה הצדיקים זהו תורה, לכן אמרו: יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים.

בספר חסידים (אות תקנג) כתב: אדם מגיד לבניו או לתלמידיו, כך אני עושה, כך היה אבי עושה כך היה רבי עושה, כדי שהם יעשו כך.

ובחתם סופר עה"ת בהקדמה כתוב: אבותינו ספרו לנו שלמרות שכל רגעיו של רבנו החתם סופר היו מוקדשים להנהגת קהילתו, הנהלת ישיבתו, והארת פני תבל בתשובותיו, הקדיש מזמנו היקר בכל הזדמנות לספר לבניו ולתלמידיו מרבותיו ומשאר גדולי ישראל. ופעם אחת אירע, שהיה מושך כ"כ בספוריו בשבת קודש בחורף, עד שבאו ואמרו, רבותינו הגיע זמן מנחה.

ובהקדמה לספר תולדות יצחק כתוב: מעין תועלת אשר תצא משמושה של תורה נוכל להוציא מתולדות חייהם של הצדיקים שרי התורה.

ובספר תורת המוסר מהגאון ר' יצחק מלצן כתוב: השומע או קורא בספרים ממעשי הגדולים והנהגותיהם, הגם כי גבהה דרכם מדרכיו, ירגיש בנפשו כי היא מתקדשת מטומאתה, ונטהרת מחטאתה, וכי היא הולכת ומתקרבת למקור האמת, הוא הבורא יתברך.

הגאון ר' מרדכי גיפטר זצ"ל היה אומר: רבנו הק' מרן בעל החזון איש זצ"ל היה רגיל לומר שעובדא אחת מגדולי ישראל שווה להתעוררות של כמה שיחות מוסר.

ומרן הרב מבריסק זצ"ל היה אומר: חינכתי את ילדי ליראת שמים עם סיפורים מהנהגותיהם של גדולי ישראל. ואצלו תפסו מקום חשוב הסיפורים מאבותיו ומגדולי התורה, והקדיש הרבה משעותיו להנחיל תורה שלימה זו לבניו ותלמידיו.

על הגאון מטשעבין זצ"ל בעל הדובב משרים אמרו, שהיה מעיין נובע של ספורי צדיקים, וייחס חשיבות עליונה ממש לספורים על גדולי ישראל. פעם גם אמר שתענוג העולם הזה שלו הוא לספר נפלאות צדיקים.

ביומנו של הגה"צ ר' בן ציון ברוק זצ"ל היה כתוב: שמעתי שהיו אומרים בסלבודקה שר' איצלה פטרבורגר היה חוזר בעל פה סיפורי מעשיות ששמע מרבו הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל, ששמע מרבו הגה"צ ר' יוסף זונדל ששמע מרבו הגר"ח מוולוז'ין, וכשנולד לר' ישראל בן, בלילה שלפני הברית מילה ישב כל הלילה וסיפר מעשיות ששמע מרבו.

ובספר מעדני שלמה (בהקדמה) כתב: וכבר שמעתי מרבנו הגרשז"א זצ"ל שתמה בלהבת אש קודשו על בני דורנו שאינם משתוקקים כל כך

לדעת כיצד נהגו גדולי הדור הקודם. וכי הוא עצמו בצעירותו השתוקק מאד להבין דרכי גדולי ומאורי ישראל בדורות הקודמים.

ובהספד על הגרשז"א זצ"ל אמר בנו הגאון רב שמואל שליט"א: לאבא ז"ל היו ידיעות נוראות מהתנהגותם של גדולי ישראל, ותמיד הייתי מתפלא מנין יש לו כאלו ידיעות וכאלו סיפורים על גדולי ישראל. הוא היה אומר: "אני אוהב לשמוע מהגדולים שיש לנו ספרים מהם, שיש לנו את תורתם, רוצה אני להכיר את רבותינו". ואבא ז"ל היה מחנך הרבה ממעשים של גדולי ישראל.

בספר רבי משה פיינשטיין (עמוד 188) כתב: בערב יום כפור, ראו את רבי משה פיינשטיין לומד מתוך הספר "**המאורות הגדולים**", אוסף מהנהגותיהם של גדולי תנועת המוסר. כהכנה ליום הקדוש, חיפש נתיבות ושבילים לשיפור עצמי מתוך התבוננות בדרכי הצדיקים.

ובספר שאל אביך ויגדך (ח"א) כתב: תלמידו של החפץ חיים סיפר, שכל ימות השבוע היה הח"ח לומד עם תלמידיו המקורבים עד לשעה שתים עשרה בצהרים. אבל ביום שישי לימד רק עד השעה אחת עשרה, ומאחת עשרה עד שתים עשרה נהג לספר סיפורי מעשיות.

בספר שמושה של תורה (בהקדמה) הביא מה שהעיד מרן הרב שך זצ"ל על עצמו וכה היו דבריו: ומבשרי אחזה שזכיתי בנעורי להתאבק אצל דודי הגראז"מ זצ"ל בעל "אבן האזל" שהיה מלבד גאוניותו גם איש המעלה במידות נאצלות, וכל מה שראיתי אצלו אז, נחקק בלבי ונבלע בדמי. עד היום כל סיפור ועובדא עשו עלי רושם, ועמדו לי להבין ולהשכיל מהן, בכל תקופות החיים.

בישיבת קמניץ נהוג היה שאחרי סעודה שלישית נכנסו התלמידים לשוחח עם רבי ברוך בער ליבוביץ בלימוד, ואז כשרוחו היתה טובה עליו, היה מספר סיפורים על רבו, רב חיים מבריסק. בחג השבועות נהגו

התלמידים להתכנס אצל רב ברוך בער, אשר סיפר להם על שחרית ימיו בוולאזין, והלהיב לבותיהם בסיפוריו אודות רבותיו וזקני וגאוני הדור שעבר, רב ברוך בער אמר, שגם רב חיים מבריסק הקדיש שעות לזה. (מובא בספר דרכה של תורה).

שבועת שוא

פתיחה

שבועת שוא אחת דוחה מאה זכיות!!!

ידוע גודל הנחיצות והחשיבות שיש לזכיות שבכחם לשנות, לעצור, להפוך ולבטל כל מיני גזירות קשות ורעות. ומצד שני להוריד שפע של ברכה וכל מיני ישועות מן השמים. וכן מובא בחז"ל בכמה מקומות שמהם אפשר לראות עד כמה שזה חיוני לנו ולכל כלל ישראל שיהיה לנו זכויות. וא"כ מה גודל הזהירות שצריכים בענין זה של שבועת שוא, שחופ ממה שכשלעצמה היא עבירה גדולה עד מאד, עוד דוחה כל פעם שנשבעים מאה זכיות!!!

והנה בברכות (דף י.) כתוב: אע"פ שחזקיהו ראה ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים שאינם הגונים בכל זאת אמר לישעיהו בן אמוץ שיתן לו בתו כדי שתתחתן איתה "ואפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בני דמעלו" כלומר שע"י זכות אפשר שיהיו לו בנים הגונים.

ובתוספתא פאה (פ"א ג) כתוב: זכות יש לה קרן ויש לה פירות. ובמנחת בכורים שם כתב "יש לה קרן" יש לו שכר בעוה"ז ובעוה"ב.

ובירושלמי פאה (א' א) כתוב: כל בר נש ובר נש זכותיה בקופסיה.

ובשבת (לב.) כתוב: אמר ר' יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר. ועוד שם

לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס. ואם עושים לו מנכין לו מזכיותיו.

ומסופר שבזמן ששייבת מיר הגיעה ליפן. אחד התלמידים חלה בטיפוס באופן קשה מאד. מאמצי הרופאים להצילו לא הצליחו, והחלו בו סימני גסיסה, הרופאים קבעו שאפסו לחלוטין סיכויי לחיות, ורגעיו ספורים. הידיעה הובאה במהירות למשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל. הוא ניגש לארון הקודש פתח אותו והתחיל לקרוא את דברי הגמרא בשבת (לב.) ת"ר מי שחלה ונטה למות וכו' ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה, ואחד מלמד עליו זכות ניצול. אח"כ צעק בקול פולח כליות בלב: רבונו של עולם! התלמיד החולה שעזב את בית הוריו בגרמניה, ונדד לשייבת מיר בליטא, האם אין לו זכות אחת מני אלף? ואחר המלצת זכות זו אמר תהלים יחד עם כל בני הישיבה, ובדיוק ברגע זה חלה הטבה מפתיעה במצבו של החולה! מצבו השתפר והלך עד שהחלים כליל ולא נשאר בו שום רושם של מחלה!

ולקמן (דף פט:) כתוב: א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו.

ובמסכת סוטה (דף כא.) כתוב: ויש זכות תולה ג' שנים. ושואלת הגמרא זכות דמאי מגינה כ"כ? ומתרצת הגמ' זכות דתורה, זכות דמצוה ע"ש. ובתענית (דף ט.) כתוב: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן: משה ואהרן ומרים. וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן: באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. ובמסכת קידושין (דף עו:) הגמרא מספרת שהיו מקפידים על היחוס של החיילים שלא יהיה ביחוס אבותיהם שמץ פסול. ושואלת הגמ' וטעמא מאי, כלומר למה הקפידו על יחוס החיילים, עונה הגמרא אמר רב יהודה אמר רב כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן לנצח במלחמה. ובסנהדרין (דף קיא.) כתוב: אחד מעיר מזכה את כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל

המשפחה. והביא המהרש"א שם כמו שכתוב באברהם אבינו שבזכותו נצלת עיר צוער.

ומצינו שגם אצל הגוים אם יש להם זכות הקב"ה מציל אותם כמבואר בגמ' מסכת ע"ז (דף ד.) והיינו דאמר רבי אלכסנדר מאי דכתיב (זכריה יב, ט) "והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים". ושואלת הגמ': ממי צריך הקב"ה לבקש? אמר הקב"ה אבדוק בספר זכרון מעשיהם, אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם.

ובספרי פ' עקב (פיסקא לח) כתוב שכשאבותינו באו לארץ באה ברכה לרגלם שנא' "ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ובורות חצובים אשר לא חצבת כרמים אשר לא נטעת", ומה ת"ל מלאת, חצבת, נטעת, אלא זכותך היא שגרמה.

וראיתי לנכון לפתוח בענין חומר השבוע בדברי הילקוט מעם לועז (שמות פ' יתרו כ, ז) שכתב וז"ל: וזוהי אחת הפרשיות שצריך אדם ללמוד מדי פעם עם אנשי ביתו ובניו כדי שיתרחקו מזה כמו שמתרחקים מן הנחש, כי עון השבועה חמור ביותר.

וצריך אדם להרגיל את בניו מקטנותם שידברו אמת ולא ישבעו לאמת דבריהם, שאם יהיו רגילים בשבועה, יהיו דומים לגוים, שהם הולכים ונשבעים תמיד על כל דיבור ודיבור. וחיוב זה מוטל על האבות. וגם על מלמדי התינוקות שיזהירו על כך. ובעונות רגילים בזה כ"כ אנשים מסוימים עד שאינם נותנים לעצמם דין וחשבון כמה פעמים נשבעים הם בכל יום ויום, לפי שפיהם רגיל לילך ולישבע על כל שטות בלי כל תועלת ובלי הכרח. ואין הדבר חטא בעיניהם וגורמים חילול ה' בפרהסיא. והם גורמים לאריכות הגלות הנורא הזה ואילו היו הרגילים בשבועה יודעים כמה גדולה הפורענות שהם גורמים להם ולכל העולם כולו בודאי היו עושים תחבולות להגמל ולא לישבע כלל אפילו לשום הכרח גדול.

ולכן אע"פ שבזמנים קדומים היו נשבעים לקיים המצוות, כמו שנאמר (תהלים קיט) "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך". להכניע היצר הרע, זה היה יפה להם שהיו יראי שמים ובגלל השבועה נזהרו ביותר, אבל כיום, בזמנינו אין ראוי לעשות כן מפני ב' סיבות:

האחת: מפני שהשטן הוא יצר הרע מסית האדם, וירויה לא רק זה שיעבור על המצוה, אלא יעבור ג"כ על השבועה. **ועוד,** אפילו אם יכניע היצר ולא יעבור, אבל כתבנו לעיל שלא כל אדם ראוי לישבע אע"פ שזה על אמת, לכן כל בעל נפש יברח משבועה כבורח מפני ארי, שאין זה דבר של מה בכך.

ואנו רואים שיש אנשים שאם כועסים על עבדם או על חברם, מיד קופצים ונשבעים אוי להם ולנפשם! שכבר כתבנו שגורמים לחילול ה'. ואם רוצה לזרוק עבדו יכול לעשות כן בלא שבועה, הכלל הוא שכל אדם מישראל לא ישבע אא"כ מחויב שבועה שאומר לו הדיין לישבע, אז יש לו רשות לישבע, אבל בשאר דברים יש להתרחק מאד מאד.

ואפי' אם הוא חייב שבועה ישתדל לפייס את חברו ולא להביא הדברים לידי שבועה, וכך תהיה לו הצלחה בכל מעשה ידיו. כל זה שאמרנו כאן הם לגבי השבועה מסוג הראשון היינו שבועת שוא. עכת"ד.

וגם ברמב"ם הלכות שבועות (פ"ב, ה"ח) כתב שצריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כעכו"ם, וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.

וגם הגאון מוילנא כתב באגרתו וז"ל: וגם באתי לבקש מאתך מאד מאד בבקשה גדולה ועצומה ושטוחה, שתדריך את בנותיך מאד שלא יצא מפיהם קללה, שבועה, וכזב ומחלוקת, רק הכל בשלום באהבה ובחבה ונחת וכו' ועל קללה ושבועה וכזב תכה אותם ולא תרחם עליהם

פתיחה _____ כא

כלל. כי חס ושלום בקלקול הבנים יענשו אב ואם מאד. וע"ש מה שכתב
עוד בזה.

הגדרה של שבועת שוא

הרמב"ם בהלכות שבועות (פ"א ה' ד-ז) כתב: שבועת שוא נחלקת לארבע מחלקות.

האחת: שנשבע על דבר הידוע שאינו כן. כיצד? כגון שנשבע על האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש ועל עמוד של שיש שהוא של זהב וכן כל כיוצא בזה.

השנייה: שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן. כגון שנשבע על השמים שהוא שמים ועל האבן זו שהיא אבן ועל שנים שהם שנים וכן כל כיוצא בזה שזה הדבר אין בו ספק לאדם שלם כדי לצדק הדבר בשבועה.

השלישית: שנשבע לבטל את המצוה. כיצד? כגון שנשבע שלא יתעטף בציצית ושלא ילבש תפילין ושלא ישב בסוכה בחג הסוכות ולא יאכל מצה בלילי הפסח או שיתענה בשבתות וימים טובים וכן כל כיוצא בזה.

הרביעית: שנשבע על דבר שאין בו כח לעשותו. כיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים, או שלא יטעום כלום שבעת ימים רצופים וכן כל כיוצא בזה. כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו עובר בלא תעשה. שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא". ואם היה מזיד לוקה. ואם היה שוגג פטור מכלום.

ועיין בספר החינוך (מצוה ל) שהאריך בזה ואחרי שהביא את הארבע מחלקות שהביא הרמב"ם, כתב וזת"ד: משרשי מצוה זו, לדעת בני אדם ולקבוע בנפשותם ולחזק האמונה בלבותם, כי הא-ל ברוך הוא אשר בשמים ממעל, חי וקיים לעד אין קיום כקיומו, וראוי ומחייב עלינו

בזכרנו את שמו הגדול על מעשינו ועל דבורינו, לזוכרו באימה ביראה ברתת ובזיע, ולא כמהתלים ומדברים בדבר קל כמו הדברים ההווים ונפסדים ואינם נשארים בקיומם כמונו אנחנו בני אדם ושאר דברי העולם השפל, על כן לקבוע הענין הזה בלבבנו ולהיות יראתו על פנינו לחיותנו ולזכותנו, חייבנו במצוה הזאת לבל נזכיר שמו הקדוש לבטלה, וענש מלקות על המקיל ועובר עליה.

וע"ש שהאריך הרבה בדבר וסיים וז"ל: **ונוהגת בכל מקום ובכל זמן.** בזכרים ובנקבות והעובר עליה במזיד לוקה, ואע"פ שאין שם מעשה, לרוב חומר הענין חייבתו התורה מלקות, ובשוגג פטור בזו מקרבן.

ובספר החרדים מהרב הקדוש האלוקי ר' אלעזר אזכרי זצ"ל שהיה מגדולי חכמי צפת בתקופת הבית יוסף והאריז"ל, הביא את איסור שבועת שוא במצוות לא תעשה התלויות בפה-בקנה ואפשר לשמרן בכל יום.

חומר איסורו

כתוב בתורה פרשת יתרו (פ"כ פ"ז) "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא".

וידועים דבריו הנפלאים של הרב אבן עזרא על הפסוק הזה וזת"ד: ומנהג אנשי מצרים עד היום, אם ישבע אדם בראש המלך ולא יקיים את דברו הוא בן מות, ואילו נתן כופר משקלו זהב לא יחיה, בעבור כי הוא ביזה את המלך בפרהסיא. ואם כך למלך בשר ודם, כמה אלף אלפי פעמים חייב אדם להשמר שלא תכשילוהו לשונו לתת את פיו לחטוא את בשרו לזכרו לשוא.

והכלל: לא מצאנו בעשרת הדברות שכתוב שם שכר טוב מפורש רק בכבוד אב ואם, ולא עונש מפורש רק בעבודה זרה ובנשיאות השם לשוא.

ורבים חושבים כי הנושא השם לשוא לא עשה עבירה גדולה, ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאוין הבאים אחריו. כי הרוצח והנואף שהם עבירות קשות, לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף, כי יפחד. ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא, ישבע ביום אחד שבועות אין מספר. וכל כך הוא רגיל בעבירה הזאת שלא ידע שנשבע, ואם אתה תוכיחנו למה נשבעתה עכשיו, אז ישבע שלא נשבע מרוב רגילתו בה כי לפני כל דבור שידברו יקדימו השבוע והוא להם לשון צחות. "ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו".

ואני אראה שגעונם. כי הרוצח אם רצח אויבו, מלא תאותו בנקמתו. גם הנואף כן לפי שעתו, והגונב מצא הנאות לצרכו, ועד שקר להתרצות

או להתנקם. והנה הנשבע לשקר בכל עת שאין עליו שבועה, הוא מחלל שם שמים בפרהסיא בלי שום הנאה!

ובכלי יקר כתב בזה גם כן דברים נוראים וזת"ד: אמרו רז"ל (שבועות ט). שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא, ועוד למדו רז"ל שבכל העבירות נפרעים ממנו, ובשבועת שוא נפרעים ממנו ומכל העולם, וא"כ בדין נזדעזע כל העולם בשעה שאמר לא תשא כי כולם נוגעים בדבר העונש.

וטעמו של דבר מבואר בלשון "לא תשא", שהוא לשון הגבהה כי דבר זה דומה לנושא אילן ומגביהו שודאי כל הענפים מזדעזעים עם האילן, כך הנשבע בשמו יתברך יען כי כל הנמצאים תלוין בשמו יתברך, והנושא את שמו יתברך כאילו נשא והגביה כל הענפים הנשואים עמו ודבוקים בו, דהיינו כל נמצאי מעלה ומטה, ואם כן דין הוא שכולם מזדעזעים ושיהיה הפורענות נוגע בכולם ולפיכך נאמר כאן "כי" לא ינקה ה', לשון כי, הוא כמו נתינת טעם וכאילו הוא מילתא דפסיקא שא"א לנקותו כי לא ניתן למחילה כלל.

והוא הדבר אשר דברנו בשם ה', כי אין הקב"ה מוחל כי אם בדברים שבינו לבין הבריות אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו. ולפיכך זה שנגע בגוף האילן הקדוש וגרם פורענות לכל הענפים איך ימחול לו הקב"ה? והנמצאים שקבלו הפורענות בעבורו איפה הם שיוכל לפייסם? וכי יוכל לילך מקצה השמים ועד קצהו ומתהום ארעא עד רום רקיע לפייס את כל הנמצאים שבעליונים ובתחתונים? שהרי נגע בכולם. לכך נאמר כי לא ינקה ה', אין הדבר ביד הקב"ה למחול עון זה כי לא ניתן למחילה כלל!

ואין להאריך יותר בחומר השבועה ובחומר המזכיר שם שמים לבטלה כי זה ידוע ומפורסם, ואורך גלות זה יוכיח כי יספיק עון זה לבד לאורך גלות החל הזה מצד ההרגל המצוי על לשונינו כי שם שמים שגור בפה

כל איש מישראל, לא יזדעזע ולא יפחד בזכירתו, ועל כל עבירות שבין אדם לחבירו יש דין למטה, ובעון פלילי זה לית דין ולית דיין.

טעם למה שא"א למחוק את העון הזה

כתוב בפסוק **"כי לא ינקה"**. ובאמת קשה למה שונה חטא זה מכל העבירות. שכל העבירות ע"י תשובה כן אפשר לנקותם, וחטא זה א"א לנקותו.

וראיתי דבר נחמד בספר פרדס יוסף (אות פט) שתירץ עפ"י מה שאמר הר"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל. שלמשל אם בן אדם אוכל חזיר ב"מ, אז כתוב בספר הזכרונות שאותו אדם אכל חזיר, וכשעושה תשובה אז מוחקין מהספר ההוא כל השיטה ולא ניכר כלל, אבל כשכתוב בספר שנשבע בשם ה' לשוא, אף שעושה תשובה, א"א למחוק כל השיטה כי הרי אסור למחוק שם ה' ומוכרח להשאר!! וזה שכתוב **"כי לא ינקה"**.

חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא

המשנה באבות (פ"ה מ"ט) אומרת: **חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם**. ויש להבין מה המדה כנגד מדה שיש בדבר.

והנה **המאירי** מבאר שבשתי עבירות אלו, הוא מזלזל ומחלל את שמו הגדול של ה', ונעשה חשוב אצל הקב"ה כבהמה, ובעבור שהוא כאילו מחשיב את הקב"ה פחות ממדרגתו וא"כ גם הקב"ה מחשיבו פחות ממדרגת אדם, ולכן חיה רעה פוגעת בו.

ובספורנו פירש שתחת מיעוט בינתו וידיעתו בגודל כבוד שמים, מביא עליהם בהמה וחיה רעה נעדרת הבינה והדעת, והיא מענישתם.

ובספר אלפא ביתא (לרב צבי הירש מנאדבורנא) כתב לבאר כך: כי האדם נושא את השם על עצמו, וזה הצלם אלקים שעל הפנים, וממנו יראים החיות. כמו שכתוב (בראשית ט' ב') "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חיית הארץ" וכו'. וכשאדם חוטא בשבועת שוא אזי נושא על עצמו שם שמים לבטלה, ומסתלק ממנו הצלם אלקים, ונדמה להחיה רעה כבהמה ודורסתו. וזה שכתוב חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא.

מסופר בגמ' בבא מציעא (דף פד:) מעשה נפלא עם ר' אלעזר בנו של רשב"י וזה לשון הגמ': כי הוה קא ניחא נפשיה אמר לה לדביתהו ידענא בדרבנן דרתיחי עלי ולא מיעסקי בי שפיר אוגנין בעיליתאי ולא תידחלין מינאי א"ר שמואל ב"ר נחמני אישעתיא לי אימיה דרבי יונתן דאישתעיא לה דביתהו דרבי אלעזר ברבי שמעון לא פחות מתמני סרי ולא טפי מעשרין ותרין שנין אוגניתיה בעיליתא כי הוה סליקנא מעיננא ליה במזייה. כי הוה מתמטא ביניתא מיניה הוה אתי דמא.

כי הוה אתו בי תרי לדינא הוה קיימי אבבא אמר מר מילתיה ומר מילתיה נפיק קלא מעילתיה ואמר איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי, יומא חד הוה קא מינציא דביתהו בהדי שבבתא אמרה לה תהא כבעלה שלא ניתן לקבורה אמרי רבנן כולי האי ודאי לאו אורח ארעא, איכא דאמרי רשב"י איתחזאי להו בחלמא אמר להו פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביאה אצלי אזול רבנן לאעסוקי ביה לא שבקו בני עכבריא, דכל שני דהוה ניים רבי אלעזר ברבי שמעון בעילתיה לא סליק חיה רעה למתייהו וכו' ע"ש.

[תרגום: לפני פטירתו של רבי אלעזר אמר לאשתו: יודע אני שהחכמים כועסים עלי ולא יתעסקו בי כהוגן, ולכן השכיבי אותי בעליה ואל תתייראי ממני. אמר רבי שמואל בר נחמני: סיפרה לי אמו של רבי יונתן שאשת רבי אלעזר סיפרה לה, לא פחות משמונה עשרה שנה ולא יותר מעשרים ושנים שנה היה שוכב בעליה, והייתי עולה מידי פעם

לבדוק בשערו, וכשנפלה שערה ממקומה היה יוצא משם טיפת דם (כלומר היה נשאר כבשעת מותו).

כשבאו שני אנשים לדון דין תורה, היו עומדים על הפתח של רבי אלעזר וכל אחד היה טוען טענותיו, ויצא קול מן העליה ואמר: איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי. יום אחד, רבה אשתו עם שכנתה, אמרה לה שכנתה: תהיה כבעלך שלא ניתן לקבורה. אמרו חכמים, אם כבר נודע לכולם שאינו חי, ולא נקבר, אין זה כבודו ולכן נקבור אותו. ו"א שאביו רשב" נראה להם בחלום ואמר להם: גוזל אחד יש לי ביניכם ואין אתם רוצים להביאו אצלי.

הלכו החכמים להתעסק בקבורתו, ולא הניחו להם השכנים ממקום הנקרא עכבור, **"כי כל השנים שרבי אלעזר שכב בעליה לא נכנסה חיה רעה בעירם בזכותו"**. ע"ש המשך המעשה.

וכתב המהרש"א בזה, על מה שכתוב פלוני אתה זכאי ופלוני אתה חייב. שהיה מכוין האמת מי הוא זכאי ומי הוא חייב, ולא פסק ביניהם שבועה ולא באו לידי שבועת שוא ולכך לא היה מגיע חיה רעה לעירם, וכדתנן בפרקי אבות חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא.

מי רשאי להשבע

המדרש תנחומא. בתחילת פרשת מטות הביא את הפסוק (דברים י' כ') **"את ה' אלקיך תירא, אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע"**. מסביר המדרש **"את ה' אלקיך תירא"** שתהיו כאותן שלשה שנקראו יראה אלוקים ואלו הן אברהם איוב ויוסף. הוי את ה' אלקיך תירא. **"אותו תעבוד"** אם אתה מפנה את עצמך לתורה ולמצות ואין לך עבודה אחרת, לכך נאמר אותו תעבוד. **"ובו תדבק"** וכי יכול להדבק בשכינה? והלא כבר נאמר (דברים ד' כד) **"כי ה' אלקיך אש אכלה"** וכו'. אלא לומר לך כל

המשיא את בתו לתלמיד חכם שקורא ושונה, והעושה לו פרקמטיה ומהנהו מנכסיו, זהו שנאמר עליו ובו תדבק. "ובשמו תשבע" אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע ואם לאו אין אתה רשאי.

כמה עירות נחרבו בגלל השבועה

מעשה בהר המלך שהיו לו שני אלפים עירות וכלם נחרבו על שבועת אמת. כיצד? אדם אומר לחבירו בשבועה שאני הולך ואוכל כך וכך במקום פלוני ואשתה כך וכך במקום פלוני, והיו הולכים ומקיימים שבועתן ואעפ"כ נחרבו. ומה הנשבע באמת כך, הנשבע לשקר על אחת כמה וכמה... (מדרש תנחומא)

מעשה נורא בענין השבועה

מסופר במדרש רבה פ' ויקרא (פ"ו פ"ג): מעשה באשה אחת שנכנסה לבית שכנתה ללוש בצק, והיו לה שלושה דינרים קשורים במטפחתה. נטלה אותם והניחתם על גבי הסדין שעליו רגילין ללוש את הלחם. ושקעו בשיחה ולשו הדינרים בתוך הבצק ולא נתנו דעתם לכך ושכחו הדבר.

אחרי שנאפה הלחם לקחה והביאה אותם לביתה. לערב חזר בעלה מן החנות, ואמר לאשתו תני לי שלושת הדינרים האלה. מיהרה לבית שכנתה ואמר לה האם לא ראית את הדינרים שהבאתי לביתך כשבאתי ללוש העיסה? ולאותה שכנה היו שלשה ילדים. אמרה: אקבור בני אם אני יודעת מזה, וגרם העון שמת לה בן אחד! אמרה השכנה בלבה אם לא היה בידה אותו עון לא היה מת לה בנה בעודו בריא ושלם.

למחר שוב אמרה לה לשכנתה: שמא ראית הדינרים? חזרה ואמרה אקבור בני השני אם אני יודעת מהם, וכן היה שמת בנה השני! למחרת

חזרה וביקשה משכנתה להודות על הכסף כי ראתה מה שאירע לה. היתה דנה בדעתה שנשבעה לשקר ונענשה על כך, לכן הלכה והפצירה בה שתגיד לה האמת, וגם בפעם השלישית אמרה לה אקבור בני השלישי אם אני יודעת עליהם. ומת גם בנה השלישי!

למחרת אמרה האשה לבעלה: ראוי לנו ליכנס ולעשות תנחומי אבלים לשכנתנו ונעשה לנו אוכל ונאכל שם. לקחו שני ככרות והתבשיל והלכו לשם וכשחתכו את הלחם לברך המוציא מצאו הדינרים בתוכו!!

נמצא שהשבועה שנשבעה היתה על אמת, שהרי הדינרים היו ברשות בעליהם, מ"מ נענשה ומתו בניה רח"ל מפני שפיה היה ריקן לשבועה.

ולא היתה צריכה ליšבע כך וכך יהיה לי אם ראיתם, שהרי באמת ראתה אותם ושכחה, ולכן אמרו חכמים התרחק מן השבועה בין על אמת ובין על שקר. שיש ולאדם נדמה שנשבע לאמת לפי שהוא שכח ונמצא שלא נשבע על האמת.

ובמדרש עשרת הדברות כתוב עה"פ "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" אל תמהר ליšבע שקר, ואל תהי שבועה שגורה בפיק, כי רב עונש יש בה, שהמורגל ליšבע, אל יחסר נגע מביתו...

הנשבע לשוא נחשב כאילו עובד עבודה זרה

ועיין בתנא דבי אליהו רבה (פ' נו) שכתב: "אנכי ה' אלקיך" "ולא יהיה לך" "ולא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" מה ענין זה אצל זה? אלא ללמדך שכל הרגיל בשבועת שוא ובשבועת שקר, הרי זה כאלו עובד עבודה זרה, ואינו עושה קורת רוח לפני מי שאמר והיה העולם. ואינו מקבל עליו עול מלכות שמים שלמה.

וכל מי שאינו רגיל בשבועת שוא ובשבועת שקר הרי זה עושה קורת רוח לפני הקב"ה, ומקבל עליו עול מלכות שמים שלמה.

ובהמשך כתב שכל הרגיל בשבועת שוא ושקר אינו נוחל את חיי העולם הבא וכל מי שאינו רגיל בשבועת שוא ושקר נוחל את חיי העולם הבא!!

גורם לעניות

עוד כתב שם בתדב"א. וז"ל: אוי להם לרשעים שבשביל מעשיהם המקולקלים (שנשבעים לשקר) מביאין את עצמן לידי פסול והויין עניים עד יום מותן.

על ידי שבועת שוא היה ראוי לבוא מבול מים לעולם

ובזהר הקדוש פ' יתרו (דף צא:) כתב בענין זה סוד נפלא (עפ"י הספר מתוק מדבש) וז"ל: "לא תשא" סוד זה כבר פירשו החברים. לפי שכשהקב"ה שתל וברא את העולם השקיע ונעץ בתוך התהום צרור אחד שהוא חקוק בשם הוי-ה הקדוש הנזכר בפסוק זה "לא תשא את שם ה' אלקיך" לשוא".

והטביע אותו בתוך התהום, והיינו האבן שתיה הנמצאת במקום המקדש, והיא מגעת עד תחתית הארץ ונוגעת במימי התהום להכניעם שלא יתגברו לשטוף את העולם, וכשמימי התהום רוצים לעלות לשטוף את העולם עבור איזה עון שראוי לבוא עליו מבול כגון גזל ועריות, והשחתת זרע (והגם שהמים יודעים שבועת ה' שלא יביא עוד מבול לעולם מ"מ כדי להראות שמקנאים לשמו הגדול הם רוצים לעלות) אבל הם רואים את סוד שם הקדוש החקוק על הצרור ההוא, ושבים ונשקעים וחוזרים לאחור. וגם שם הזה קיים בתוך התהום עד היום הזה.

ובשעה שבני אדם נשבעים שבועת שקר, שעייז כביכול מתישין כח של מעלה, הצרור ההוא עולה לקבל להשבועה ההיא, כיון שרואה שהוא שבועת שקר, אז הצרור ההוא שהיה עולה חוזר לאחוריו, ומימי התהום הולכים ושטים ועולים, והאותיות של שם הקדוש שחקוקות באותו הצרור פורחות תוך התהום ומתפזרות, והמים רוצים לעלות לכסות ולשטוף את העולם ולהחזירו כבראשונה שהיה העולם מים במים.

עד שהקב"ה מזמין לממונה האחד הנקרא עזריאל שהוא מלאך העזר הנמשך מן החסד שהוא שם א-ל. לכן נקרא עזריאל שהוא ממונה על שבעים מפתחות בסוד שם הקדוש. וחוקק בו אותיות השם כמקודם, ואז העולם מתקיים והמים חוזרים למקומם. לפי שנשבע הקב"ה שלא יביא עוד מבול לעולם. וזה שכתוב "לא תשא" ותעלה "את שם ה' אלקיך" החקוק על התהום "לשוא" פי' ע"י שבועת שוא.

חומרת השבועה, עונשה, והפסדה

וגם בכמה מקומות בש"ס ראינו את חומר הענין של שבועת שוא, ונביא כמה מהם:

הגמ' במס' גיטין (דף לה.) מביאה סיפור: אמר רב כהנא ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב, מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב בידה של אלמנה והיא נטלה את הדינר ושמה אותו בתוך כד של קמח, עברו ימים והיא שכחה את הענין. וכשלשה בצק מאותו קמח היה הדינר בפנים ולא נתנה דעתה לכך.

בא עני אחד לבקש לחם אירע ונתנה לו אותו הלחם שהדינר היה בתוכו, לימים בא בעל הפקדון ואמר הב לי דינרי, והיא אמרה יכנס רעל של מלאך המות בגרונו של אחד מבני אם נהנתי מדינרך כלום, לא עברו ימים מרובים ומת אחד מבניה!

זוה היה בגלל העון של שבועה, שאע"פ שנשבע שבועת אמת שהרי היא לא ידעה מה שאירע, שאם היתה יודעת לא היתה נשבעת, אבל היות שהיה הדינר בתוך הלחם בחסכה קצת קמח בגלל המקום שהיה הדינר מונח שם, זה נקרא שנהנתה ממנו ולכן נענשה.

וכששמעו חכמים דבר זה אמרו: מאחר שהיא נשבעה לאמת לפי דעתה ובכל זאת נענשה שמת בנה, כל שכן זה שנשבע לשוא ולשקר שבודאי אין לו מחילה. עכת"ד הגמרא.

ורבנו יוסף חיים בספרו "בן יהודע" דייק ממה שכתוב שהיה המעשה הזה "בשני בצורת" ללמדנו בזה תוקף וחומר איסור השבועה. דאע"פ שזו נתנה אותו ככר צדקה לעני, והיה זה בשני בצורת שיש בזה פקוח נפש והדינר ההוא החייה נפשות באותו זמן שהעולם מתים ברעב, עם כל זה לא הועיל זכות המצוה ההיא להציל מעונש השבועה, ונענשה בבניה כאשר פצה פיה.

נגעים באים על שבועת שוא

ובמסכת ערכין (דף טז). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן על שבעה דברים נגעים באין. על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גילוי עריות ועל גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין וע"ש בגמ' שמביאה ראייה על כל אחד מפסוק.

ובמסכת שבת (דף לג). כתוב: בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת חיה רעה רבה (מתרבים בעולם ומחריבים הכל) ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין, והדרכים משתוממין (נעשים שממה מאין עובר כי ראוי שיהיה הכל חרב ושממה מבלא מציאות משום חילול וחורבן כבודו שיש כאן. מהר"ל) שנאמר וכו'.

ובמסכת שבועות (דף לט): הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני. **"לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא"**. וכל עבירות

שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר "לא ינקה". וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר (קהלת ה) "אל תתן את פִיךָ לחטוא את בשריך", ואין בשרו אלא קרובו שנאמר (ישעיה נח) "ומבשרך לא תתעלם". וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלושה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר...

הא למדת דברים שאין אש ומים מכלים אותן, שבועת שקר מכלה אותן וע"ש המשך הגמ'.

פורעניות רבות באות לעולם על שבועת שוא

ועיין בילקוט מעם לועז (פ' יתרו כ, ז) שהביא עוד מהגמרא וכתב: בעוון שבועת שוא פורעניות רבות באות לעולם, חרב ובזה רבה, ר"ל שנכנס האויב וחרב שלופה בידו ונוטל נכסיהם של האנשים או מגפה או בצורת שהאנשים אוכלים ואינם שבעים. כלומר אפילו העשירים המופלגים נענשים בזה ואל יחשבו בלבם מה אכפת לנו שיש בצורת נשלים עוד ד' וה' גרושים לשבוע, לכן אף הם נענשים יחד עם כולם בצרה הזאת.

וברמב"ם הלכות שבועות (פ"ב ה"א-ב) כתב וז"ל: אע"פ שלוקה הנשבע לשוא או לשקר וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן, אין מתכפר להן עון השבועה כולו שנאמר "לא ינקה" אין לזה נקיון מדין שמים עד שיפרע ממנו על השם הגדול שחלל, שנאמר "וחללת את שם אלקיך אני ה'". "לפיכך צריך האדם ליזהר מעון זה יתר מכל העבירות".

ובהלכה ב' כתב וז"ל: עון זה מן החמורות הוא כמו שבארנו בהלכות תשובה. אע"פ שאין בו לא כרת ולא מיתת בית דין יש בו חילול השם המקודש שהוא גדול מכל העונות.

הרגיל ליטבע אסור לדבר עמו

כתב בספר חסידים (תטז): מי שרגיל ליטבע, ואין אדם מזקיקו לידי שבועה אסור לדבר עמו!

ועיין בספר ראשית חכמה בשער הקדושה (פ"ד) שהאריך מאוד בחומר העון הזה. ובתוך דבריו כתב: ובכלל ענין השבועה, להזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה. שהמזכירו לבטלה חייב נדוי (נדרים ח:), והוא בכלל "לא תשא".

והנזהר בזה, יש לו שכר גדול בעולם הבא. כדכתיב (מלאכי ג', כ) "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה", ופרשו (נדרים ח:): אלו בני אדם שיראים להוציא שם שמים לבטלה.

גם החסיד רבנו יונה זצ"ל בספרו שערי תשובה (בשער א' אות ח') כתב: וראה ראינו כי רבו עונות הדור על זאת, כי יש אנשים רבים שאינם מקבלים על נפשם להזהר מעברות ידועות, וכל ימי חייהם אינם נזהרים בהן, אבל הן אצלם כהתר. ואילו לא היו נוהגים כן רק על עבירה אחת, חולי רע הוא בנפשם כאשר בארנו. אף כי נוהגים כן על אזהרות רבות, "וכהנה מן החמורות כמו שבועת חנם", ומקלל את חבריו או את עצמו בשם וכו' רבות כאלה כתבנו מקצתם אל בני הדור להזכירם ולהזהירם.

ובשער ג' אות מ"ה כתב עוד וז"ל: ויש באזהרות התלויות בלשון שלוקין עליהן, כי כן אמרו רבותנו ז"ל (מכות טז.) כל האזהרות שבתורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומקלל את חבריו בשם. והשבועה לשוא אע"פ שאין בה מיתת בית דין ענשה חמור בידי שמים יותר מהרבה עבירות שיש בהן מיתות בית דין.

ואם חייבו בית דין את האדם להטבע שבועה, והוא יודע אשר פיו דבר שוא, אסור לקבל עליו השבועה לאמר, אנכי אטבע, למען הפחיד

את חברו, אע"פ שאין בלבבו להשבע, שנאמר **"לא תשא"** ויש בכלל משמעו לא תקבל להשבע לשוא.

ואסור להשבע חנם אע"פ שהוא נשבע על אמת וכן המסבב להשביעה את חברו חנם, גדול עונו, כגון שהיה חבירו חייב לו מנה, ויכפול על תביעתו למען יצא קו הדין על הודאתו למקצת להשבע שבועת התורה, או שתובע את חברו על חנם, ואמרו רבותינו כי זה האיש נקרא גנב שגונב דעת הבריות. ומי שהוא יודע שאם ישבע יחשדוהו בני אדם על שבועתו, יש לו להמנע ולחשוך נפשו מן השבועה לכבוד שמים, גם כי האמת איתו.

ברבנו בחיי זצ"ל בספרו כד הקמח כתב בתוך דבריו: צריך האדם שיזהר מאד בהזכרת השם יתברך, וזה מכלל יראת השם יתברך שכן אמרו רז"ל בפ"ק דתמורה (דף ג:) אזהרה למוציא שם שמים לבטלה מדכתיב (דברים ו) **"את ה' אלקיך תירא"**. ועוד ממה שכתוב (שמות כ) **"לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא"**. ויש להתבונן בפסוק **"לא תשא"** שהוא דבור שלישי הוקבע אחר אזהרת עבודה זרה כי כמו שראוי ליראה את השם הגדול והנורא שלא לתת כבודו לאחר, כן ראוי לתת כבוד לשמו, והנושא אותו לשוא מחלל כענין שכתוב (ויקרא יט) **"ולא תשבועו בשמי לשקר וחללת את שם אלקיך"**. והזכיר לשון **"לא תשא"**, ולא אמר לא תשבוע לפי שהוא כולל עוד שלא ישא אדם על שפתיו השם לחנם וכלשון **"לא תשא"**.

והנה ראינו בעבור שנשבועו בני ישראל ברבים על דבר פילגש בגבעה, ושם היה פנחס הכהן הגדול, ומצאנו שנהרגו העוברים על השבועה, והם אנשי יבש גלעד אנשים ונשים וטף וכן לא יעשה אפי' במחללי שבת.

בוא וראה שהרי השוה הכתוב עובר על השבועה לאיסור אשת איש, כתיב הכא (שמות כ) **"כי לא ינקה ה'"**. וכתיב התם (משלי ו) **"כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה"**.

ומצינו ישעיה הנביא שהיה מוכיח לישראל בעבירה זו. הוא שכתוב (ישעיה מח) "שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל, וממי יהודה יצאו הנשבעים בשם ה' ובאלקי ישראל יזכירו לא באמת ולא בצדקה, כי מעיר הקדש נקראו ועל אלקי ישראל נסמכו ה' צבאות שמו".

וכיון ישעיה בשני פסוקים אלה לומר שאין לתמוה על שאר האומות אם הם נכשלים בעון זה, כי שאר האומות לא קבלו התורה, לא ראו אור, ולא ידעו ולא יבינו וכו'. אבל התימה הגדול, על אותם שהם בית יעקב ונקראים בשם ישראל, שהם קבלו את התורה, ושמעו דבור לא תשא, ולכך הזכיר בית יעקב כלשון האמור במתן תורה (שמות יט) "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", כי במתן תורה נתקיים להם שם ישראל, הנגזר משררה, כי ראו שררת הש"י וכבודו עין בעין.

ומזה נקראו ישורון, ואמר וממי יהודה יצאו כלומר מזרע יהודה, והזכיר יהודה לפי שתחילת נבואתו של ישעיה, לשבט יהודה היתה, והוא שכתוב (ישעיה א') "אשר חזה על יהודה וירושלים", והנה הנביא כמתמיה בלשונו על זאת איך אפשר לבית יעקב שקבלו התורה והם נקראים בשם ישראל ויצאו משבט יהודה שממנו האור והמלכות, שיהיו נשבעים בשם ה' ובאלקי ישראל יזכירו ואינם חוששים בהזכירם השם תמיד? והם מעיר הקדש נקראו והיה להם להיות קדושים, כשם שנקראו ממלכת כהנים וגוי קדוש ועל אלקי ישראל נסמכו בפיהם, לא בלבם כענין שכתוב (ירמיה יב) "קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם", ואמר ה' צבאות שמו כי הוא אדון כל הצבאות כלן העליונים והשפלים ועל כן היה לכם ליראה מפניו.

וכן הנשבע לגוי ועבר על השבועה, הרי זה מחלל את השם, ולמדנו זה מצדקיהו שנשבע לנבוכדנצר ועבר על שבועתו ונענש עליה כמבואר (ביחזקאל יז) ע"ש.

הנשבע לשוא ולשקר פוגם בתורתו ובתפלתו

בספר קול ששון מהרה"ג ר' ששון מרדכי משה מעיר בגדד (שהספר קיבל הסכמה מהגר"ח פאלאג'י זצ"ל) כתב משל שעל ידו אפשר להבין שהנשבע לשוא ולשקר תורתו ועבודתו פסולות.

והוא: **משל** למלכים העושים אנדרטות שחקוק עליהן שם המלכים, וכן היו עושים כל המלכים הראשונים, כמו שכתוב גבי נבוכדנצר. אנדרטה היתה שמניחים אותה בשווקים וברחובות, כדי שבכל מקום שילכו בני האדם, יראו צורת המלכים ושמותם כדי שיהיו נרתעים ויראים ולא יעשו עולה, ורק כשיראו אותה הם משתחווים כמו כשרואים את המלך בעצמו והנוהג בה מנהג בזיון אחת דתו להמית. כמו שנהג בזיון במלך עצמו.

וכן עשה נבוזראדן רב טבחים, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק "אם אדונים אני איה מוראי" שהוא היה עבד של נבוכדנצר. וחקק נבוזראדן צורתו של נבוכדנצר אדונו במרכבתו, כדי שבכל רגע יראה ויהיה נרתע מאימתו כאילו הוא עומד לפני אדונו.

ונחזור למשל הנזכר, שהמלך מרוב חנינותו על עבדיו קראם ומסר להם קשתות וחצים וכל כלי מלאכת הציידים לצוד צייד, וגם כן קשתות וחצים לירות על כל איש עוול ומשטין, ולמדם חכמת הקשתות והרמחים והמלחמות והתחילו לשבח את מלכם על שגדלתם ונשאים.

הלכו מקצת העבדים לטייל בשווקים וברחובות וראו את האנדרטא של המלך והשתחוו לנגדה, ושיבחו והודו ובירכו את המלך בקול גדול.

והנה אחד מהם לאחר שכרע על ברכיו והשתחווה כנגד האנדרטא של המלך, קם ממקומו והתחיל לירות חצים כנגד האנדרטא של המלך. ובאמת המלך לא ניזוק כלום, אבל עשה בזיון במלך עצמו, שביזה את צורתו ושם המלך שחקוק עליה.

כשהביאו אותו לדין ולמשפט. התחיל לטעון שהרי הוא השתחווה כנגדה ושיבח והודה וכרע על ברכו, אבל התובע טען כנגדו, שכל תהלותיו היו כמי שמתלוצץ מכיון שהוא ביזה את צורת המלך, נגלה הדבר למפרע שכל מה ששיבח והשתחווה הכל היה מן השפה ולחוץ ואחת דתו למות, שאין פיו ולבו שוים, שאם הטוב שגמלו רבו שלימדו לירות חצים, בו ביזה את אדונו.

והנמשל: מלך מלכי המלכים הקב"ה שחינן אותנו את הלשון, ונתן לנו כח הדיבור והקול כדי שנשתמש בקולנו ובלשונו לצוד ציד, דהיינו לעסוק בתורה ובמצות, שהיא הכנת הצידה לחיותנו לעולם הבא, ולהתפלל על נפשנו והכל ממנו יתברך, השם בלשונו מלה לקנות עולמנו בזה, וגם כן הקשת שהוא הלשון שעל ידו אנו מכריתים וממיתים כל צר ומשטין שהוא הכרתת הסטרא אחרא והקליפות על ידי לשוננו, בעסקנו בתורה ובתפילה הכל ע"י הלשון ולהודות לו ולברכו על רוב חסדו שהפליא לעשות עמנו.

ומה שאנו מודים לו ומשבחים אותו, אותה הודאה והשבח גם כן אינם מאתנו וממעשינו כי אם ממה שחננו, והם הלשון והקול והפה והאברים, הכל ממנו יתברך, ולא עשינו אנחנו מאתנו כלום אפי' אחד מאלף אלפי אלפים והוא מה שתקנו לנו אנשי כנסת הגדולה "**בנשמת כל חי**" על כן אברים שפלגת בנו וכו'. דהיינו על כל החסדים והנפלאות שעשיתה עמנו ונתחייבנו הודאה לשמך הגדול, הלא גם ההודאות הם ממך, והוא האברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו וכו' הן הם יודו וכו' הכונה שהן הם בעצמם שהם שלך יודו ויברכו וישבחו, ולא עשינו אנחנו מצד חיובינו בהודאתך כלום. וענין האנדרטא של המלכים המוזכר לעיל, היא רמז לשמו הגדול יתברך לעד, שחיבים אנחנו בזוכרינו את שמו, להיות נרתעים באימה ופחד ורעדה, כמו שכתוב: "**ומפני שמי נחת הוא**", מרוב הבושה והפחד והאימה.

והרשע שהוא משתחוה לשמו יתברך, ומתפלל אליו ומודה ומשבח, ואח"כ תיכף קם ונשבע בשמו יתברך לשוא ולשקר נחשב שמבזה האנדרטא של המלך באותו הקשת והחרב שחננו ולימדו, ולכן יגדל הכאב על פעולתו ומעשיו שנשבע לשוא ולשקר, וניכר הוא במעשיו על ידי שנגע בכבודו יתברך חלילה בשבועתו לשוא ולשקר, שאין לו אימה בפחד ממנו, וכל שבחו והודאתו ותפלתו, הן מן השפה ולחוץ ואין בהן ממש. ונמצא שכל מעשיו ותורתו אינם עומדים לו למי שפרוץ בשבועות.

ולכן אמרה תורה "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", הכוונה שלא ידונו אותו לכף זכות, אף שכל היום יודה וישבח להשם יתברך, כיון שעל ידי חילול שמו יתברך, גילה דעתו שלא היו השבח והתפילה מתוך הלב.

ונראה לפרש הפסוק (מלאכי ב ה,ו) "ומפני שמי נחת הוא, תורת אמת היתה בפיהו, ועוולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי". הכוונה: אם מפני שמי נחת הוא, שיזדעזע בזכרו את שמי מפני הפחד והרעדה, וכל שכן שלא ישבע לשוא ולשקר, כיון שניחת הוא משמי, אז ניכר וגילה דעתו שתורת אמת היתה בפיהו, שאינה מן השפה ולחוץ, ועוולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי, שכל שבחו והליכתו עמי בלא עוול, והיו פיו ולבו שוים.

ובספר פלא יועץ (ערך שבועה) כתב: ידוע מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (שבועות לט.) שכל העולם כולו נזדעזע כשאמר הקב"ה "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" ואפי' לשבע באמת בבית דין כשהוא מוכרח לשבע, שלדעת הרמב"ם (הלכות שבועות פ"א ה"א) הוא מתרי"ג מצות דכתיב (דברים ו-יג) "ובשמו תשבע" אבל אמרו רבותינו ז"ל "את ה' אלקיך תירא" שתהיה כאברהם ויוסף ואיוב שנאמר בהם ירא אלוקים. "ואותו תעבוד" שתהיה כמשה עבד ה', "ובו תדבק" אז "ובשמו תשבע" אם יש לך כל המדות האלו, יש לך רשות לשבע בשמי ואם לאו אין לך רשות לישבע בשמי אפילו באמת.

ומזה נלמד כמה יש להם ליושבי כסאות למשפט למעבד כל טצדקי לסלק השבועה, ומי כהחכם היודע פשר דבר, וכל שכן שלא ימסור שבועה לכל אדם ולמי שהוא רץ אחר השבועה, ולא יאמר מה אכפת לי אם ישבע לשקר, הלעיטהו לרשע וימות, כי ידוע כי מחיובי הדינים לדון דין אמת לאמיתו לפי אומד הדעת, ומה גם שראוי לחוס על כבוד השם הנכבד והנורא ועל נפש אחינו הישראלי, שלא יאבד נפשו בהשבעו כאשר איננו ראוי לשבע.

והנה אשריהם ישראל אפילו ריקנים שבהם, יחרדו בנים כשנוגע להם שבועה בבית דין ובזוים כסף כדי שלא לשבע אפי' באמת, ברוכים הם לה', אבל מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה מלשבע כמה שבועות שוא, דהיינו ללא צורך, כמה פעמים ביום ברחובות קריה ואפילו במבואות המטונפים. השם הטוב יכפר בעד, כי לכל העם בשגגה שאין יודעים שכך הוא הזכרת השם בלשונות הגוים כגון לומר (גוד) בלשונות הגוים, הכל הוא כמו שם הוי-ה בלשון הקדש, דא ודא אחת היא בין לענין הזכרת השם בין לענין שבועה.

והאיש הירא את השם, לו בכח יגבר לגדור בעדו על ידי קנסות וכדומה, להניח הרגל הרע שהוא רגיל בשבועות בלשונות הגוים, כי רע ומר הוא. ולא זו בלבד לשבע בשם השם הוא דאסור, אלא אפילו לשבע על נפשו ועל חייו ללא צורך אסור, וכל שכן לשקר, שנפשו הוא חובל.

ובאמת שהוא שטות ללא צורך, אם יאמינו יאמינו, ואם לא יאמינו לא יאמינו. מה אכפת ליה. וכך ענשו של הרגיל לשבע, שאין מאמינים לכל שבועותיו.

ובספרו יעלזו חסידים (אות תי עד תל) הרחיב בענין וכתב בתוך דבריו: מי שרגיל לישבע בדבריו אסור לדבר עמו. ואם יצטרך לדבר, יוכיחנו על פניו ויודיענו חומר שבו, שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא. וכהנה כמה חומרות נאמרו על שבועת

שוא, תסמר שערות אנוש, עד שכתב הרב אבן עזרא שאילו לא היה בישראל כי אם רק חטא זה היה כדאי להאריך הגלות רבות בשנים כהנה וכהנה, והן בעון פשתה המספחת ליšבע בשם ה' בלשונות הגוים על כל דבור ודבור, ומי האיש אשר ירא את השם, וירא לנפשו ימשוך ידו מעשות כל רע ובפרט מרעה זו, כי רבה רעת האדם על חטא זו ולפי חומר שבו, יגדור בעדו בקנסיות לבל יעבור, והבא ליטהר מסייעין אותו.

וכתב בספר חסידים: יהודי אחד היה חייב שבועה לנכרי כדי להוציא ממון מידו, ואמר אשבע באמת ואוציא הכסף מידו בשבועת אמת ואתן חציו לצדקה, אמרו ליה החכמים, אפילו אם תתן כולו לצדקה ותוסיף עוד משלך לצדקה מוטב שלא תתן לצדקה ולא תשבע אפי' באמת כי כמה כרכים נחרבו עבור שבועת אמת.

כתוב "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" אבל בזמן הזה אין נשבעין שמא יעבור.

אפילו לשבע בשם שלו הוא חמור

רבנו מהר"ש פרימו זצ"ל כתב בשם המקובלים שאפילו מי שאומר "בחיי", שזה שבועה בחיי עצמו ואין הדבר נכון, נענש חלילה. וזהו שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". "שמו" היינו אפילו את שם עצמו. ועל אחת כמה וכמה מי שנושא את שם השם לשוא ונשבע בו לשוא ולשקר, נורא הוא חלילה עונשו.

והנה החיד"א זצ"ל המליץ על זה מה שכתוב בגמ' (ברכות יח.) רשעים "בחיהם" קרויים מתים דהיינו בגלל "חיהם" שאומרים כל הזמן "בחיי" נענשים קשות.

הלכות שבועת שוא

והנה מי שלא לומד ההלכות, בקלות יכול לעבור על שבועת שוא מפני החוסר ידיעה שלו ולכן נביא כמה הלכות שכתובות ב**שׁוׁע יר״ד ס׳ רלז** ומהם נוכל ללמוד מאיזה לשונות צריכים להזהר.

(א) האומר אני נשבע שאעשה דבר פלוני או שלא אעשנו **הרי זה שבועה** ואע"פ שלא הזכיר לא שם ה' ולא כינוי.

(ב) אין חילוק אם הוציא השבועה בלשון הקודש או בכל לשון אחרת, כגון באנגלית או ספרדית וכדומה. בכל אופן נחשב לשבועה.

(ג) אם מזכיר את שם השם אפילו בלשון לעז כגון דיאו' או גאט אפילו שלא הזכיר בתחילת דבריו לשון שבועה ולא אמר אני נשבע וכדומה אלו לשונות אלא שאמר **"האלקים שכך וכך היה"** או שאמר הרבוננו של עולם שכך וכך עשיתי הרי זה שבועה.

(ד) השביעו אחד, שאמר לו אני משביעך שתעשה דבר פלוני, או שלא תעשנו וענה אמן, או ענה לו בענין שנשמע ממנו שמקבל שבועתו כגון שאמר **"הן"** או קבלתי דברך הוי כאילו נשבע בעצמו, ואפילו השביעו עובד כוכבים או קטן.

(ה) האומר אהיה מקולל אם לא עשיתי, או תבוא עלי כך וכך אם עשיתי כך הרי זה שבועה, כי קללה או ארור נחשבת לשבועה ואעפ"י שלא הזכיר לא שם ולא כינוי.

(ו) בשו"ת תשובות והנהגות ח"א (ס' תקכה) הביא שיש להזהר מלומר **"באמת היה כן"** כיון שהקב"ה נקרא אמת. וכמו שנאמר (ירמיה י) **"ה' אלוקים אמת"**. ולכן זהו כדין שבועה.

ז) האומר שהקב"ה עד, זהו שבועה וכן האומר ה' יודע האמת שאני מדבר נכון כל אלו לשונות שבועה.

ח) הכופל דבריו כגון שאמר "הן הן" הרי זה שבועה.

ט) יש למחות באנשים שאומרים "בחיי" או "בחייך" כי יש פוסקים הסוברים שנחשב לשבועה.

כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ' יד) וז"ל: ולפי שאין בני אדם בקיאים בחומר השבועה ובחומרתה הגדולה, ויבואו לסמות עיניהם ולשבע בשקר. על כן התקינו רבותינו, שבית דין שבכל זמן יודיעו לנשבע חומר השבועה ודינה בלשון שיבינהו, כדי לגלות אזנו, ואולי יירא ויסתלק מן השבועה. (ועיין בשו"ע חו"מ סימן פז' ס"כ).

ולכן מה טוב אם האדם יתרגל לומר על כל דבר ודבר בלי נדר, ובזה ינצל את עצמו הרבה פעמים מעון החמור הזה של שבועות.

תשובה לעוון השבועה

אע"פ שכתוב בכמה מקומות שאין תשובה וכפרה לעוון החמור הזה של שבועת שוא אבל בכל זאת מצאנו בכמה ספרי רבותינו המביאים תיקונים כדי לכפר, ולחזור בתשובה על החטא הזה.

והנה בספר עבודת הקודש להחיד"א במורה באצבע (סימן ב' אות מ"א) כתב וז"ל: **"משנה"** אותיות **"נשמה"**. וכתבו גורי האריז"ל דכשקורא סדר זרעים יכוין לתקן אשר פגם במאכלות אסורות ובברכות לבטלה וכיוצא. וכשקורא סדר מועד, יכוין לתקן אשר חטא בחילול שבת ויום טוב. **"וכשקורא סדר נשים, יכוין לתקן מה שפגם בעריות ושבועות ונדרים"**. וכשקורא סדר נזיקין יכוין לתקן מה שחטא לה' במה שהזיק לחברו. וכשקורא סדר קדשים, יכוין לתקן נשמתו הקדושה אשר הוציאה לחולין ואשר לא נזהר בשחיטה ובדיקה ולחיוב כרת ולתפילות בלי כונה. וכשקורא סדר טהרות, יכוין לתקן מה שפגם בנדה וקרי ונטילת ידים.

ובספר יעלזו חסידים להגר"א פאפו זצ"ל (ת-תל) כתב: יהודי א' העלילו עליו הנכרים ואמרו לו כך וכך עשית, והוצרך לישבע שלא עשה ונשבע באמת. אמר לחכם אני מצטער שנשבעתי אע"פ שבאמת נשבעתי ובעל כרחי הוכרחתי לישבע כדי שלא ימיתו אותי, לפי שאבי ואמי לא נשבעו מעולם ואפילו באמת.

אמר לו החכם **"אם תרצה שיתכפר לך"** קבל עליך שלא תזכיר שם שמים לא באמת ולא בחנם ולא בשום לשון כמו שרגילים לומר כך יעזרני ה'. רק תאמר הית', ואל תזכיר ה' אלא כשתקרא בפסוק ואל יהי לך מקח וממכר אלא עם מי שתוכל להאמין בלא שבועה, ושלא יביאך לידי שבועה.

בספר ארחות צדיקים בשער התשובה כתב וז"ל: הנשבע לשקר או

מעל בחרם, יש לו ללקות כמה פעמים כל ימי חייו ויתודה ימים רבים, ולאחר כן יזהר לבלתי ישבע אפילו באמת, לא בתורה ולא בנשמות אבותיו, אך ידור בחיי ראשו. אבל ישבע לקיים את המצוות. ויזהר שלא יוציא שם שמים לבטלה מפיו, ויזדעזע אבריו כשיזכיר את השם ברוך הוא, ויזהר בברכה לבטלה. ואם שגג וברך ברכה לבטלה, יאמר אחריה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ואותם המרגילים בפיהם ובפי זרעם להזכיר שם שמים לבטלה, אוי לנפשם ולזרעם כי כן למדו לשונם. לכן ישמור ויגדור עצמו וזרעו וחבריו הנשמעים לו מלהזכיר שם שמים לבטלה, ואם הוצרך זה השב לעשות שבועה לבעל חובו אפילו באמת. יתענה אותו היום בכל שנה.

ובספר גנזי חיים להגר"ח פאלאג'י (אות ת' קונטרס התשובה אות ס"א) כתב: תשובה לשבועת שוא ולשקר. יתענה ל"ז תעניות כמנין הב"ל וילקה כמה ימים. יש סוברים ג' ימים ויש סוברים ל' יום, ומצאתי למהרח"ו בספר פרי עץ חיים דכתב דיתענה ל"ז תעניות כמנין הב"ל, ושוב כתב אח"כ דיתענה כ"ח תעניות.

היות שכמה מרבנותנו סוברים שחומר האיסור של שבועת שוא הוא בגלל שגרם לחילול השם, וא"כ נראה שמה שמתקן העוון של חילול השם מועיל גם לעוון זה. ועיין לקמן שכתבנו כמה תיקונים לעון חילול השם, קחנו משם.

סיפורים עובדות והנהגות

מעשה נורא בשכר למי שנזהר מלשבע

מצינו מעשה נורא בענין זה "במדרש עשרת הדברות" ונעתיק אותו כלשונו: ומעשה באדם אחד שלא רצה לישבע כל ימיו, והיה עשיר גדול, ובשעת פטירתו מן העולם קרא לבנו ואמר לו: בני! אני מזהירך שלא תשבע כלל לא באמת ולא בשקר, שכל העושר שהיה לי לא הרוחתי אותו אלא ששמרתי עצמי משבועה, ואפילו שבועת אמת לא רציתי לישבע, והצליחני הקב"ה בכל יום ויום, ובכל סחורה ובכל מעשה ידי.

ענה לו: אבא: אני אקיים כל מצותיך ולא אשבע כלל!! וכשנפטר אביו מן העולם והניח חיים לכל ישראל באו רמאים אל היתום ובקשו ממנו ממון הרבה. אמרו לו: ממון שאביך חייב לנו תן לנו: אמר להם לא היו דברים מעולם לא היה חייב לכם כלום.

באו לדין לפני הדיין וחייבו אותו בשבועה. השיב היתום בלבו ואמר מה אעשה? אם אשבע הריני מחלל שם שמים ומבטל מצות אבי, מוטב שאפרע להם ולא אשבע. פרע להם כל הממון שהניח לו אביו ונשאר לו עשרה דינרים של זהב לפרוע ולא נשאר בידו כלום, באו הרמאים ואמרו לו: תפרע לנו ממון שאתה חייב לנו או השבע לנו שלא נשאר בידך כלום, אמר: לא אשבע לעולם.

חבשוהו ואסרוהו בבית הסוהר, ואשתו היתה צדקת ויפת תואר ומתביישת לשאול מבני אדם שום דבר, והיתה נוטלת בגדים לבנים לכבס ומפרנסת בעלה בבית הסוהר ובניה ועצמה.

יום אחד הלכה לנהר לכבס עם בניה, ובאתה שמה ספינה אחת, וכשראה אותה בעל הספינה חמדה בלבו ביותר ואמר לה: כבסי בגדי

ואתן לך דינר זהב, אמרה: כן אעשה. לקחה הדינר ונתנה לפדות את בעלה מבית הסוהר, וכבסה הבגדים, וכשהלכה להחזירם חטפה בעל הספינה והלך לו, והיו בניה מרחוק עומדים ובוכים בכיה גדולה, והלכו לאביהם ופדאוהו ואמרו: נשבית אמנו.

נשא עיניו לשמים ואמר: "ישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהגיעני לכך שנשארתי בלא מזון ובלא מחיה. ונשא עיניו לשמים ואמר לפניו: רבונו של עולם! רחם עלי ועל בני הקטנים שהם יתומים! והלכו יחדיו, עד שהגיעו לנהר שהיה קרוב לים, ולא היה שם מעבר לעבור את הנהר, מה עשה אותו חסיד, פשט את מלבושיו ושם עצמו לשוט את הנהר, כיון שהגיע אצל הנהר שטפו הנהר.

זימן לו הקב"ה דף גדול אחד, ישב עליו הוא ובנו הקטן עד שבאו למדינה אחת ונתנו לו מקניהם לרעות.

ובניו שנשארו על שפת הנהר היו צועקים ובוכים עד שבאה ספינה אחת והוליכה אותם בשבי.

יום אחד היה יושב אותו חסיד על שפת נהר אחד שהיה מלא נחשים ועקרבים, ונזכר מה שכבר היה עשיר גדול ואיך נשאר יחיד, והרים קולו בבכיה ואמר: רבונו של עולם! נשארתי בלא אשה ובלא בנים ובלא ממון, ואין לי מי שירחם עלי, גלוי וידוע לפניך שטוב מותי מחיי! ורצה להשליך עצמו בנהר. וכשראה את ההרוגים שהרגו הנחשים ועקרבים נבהל, וראה דמות אחד שקורא אותו: פלוני בן פלוני! אל תבהל, שהיום כמה שנים שמור לך ממון הרבה, ועכשיו הגיע זמנך שהקדוש ברוך הוא "מעלה אותך לגדולה על ששמרת פיך משבועה" ולא חללת שם שמים ולא בטלת מצות אביך קח משם כל הממון! לקח כל הממון שהיה שם ושכר פועלים הרבה, ובנה לו ארמונות גדולים ועירות גדולות ונעשה מלך, ולבסוף עשה לו הקב"ה נס והחזיר לו אשתו ובניו, ועשה אותם

מלכים ושלטונים, ונתן אותו האיש צדקה, ושבח והודאה להקדוש ברוך הוא ששלם לו שכרו מושלם.

מי גרם כל זאת? אלא שמירת פיו משבועה, שאפילו שבועת אמת לא רצה לשבע, שכך אמר הקב"ה: מה מלאכים ואראלים שמקדישים את שמי בקדושה. מתיראים ומתרעשים ממני - ואתה בן אדם כשתמלא בטובה ממתנות שלי איך תעיז לבך לישא את שמי לשוא!?

בשכר השומר את שבועתו

הגמ' במסכת כתובות (דף עז:): מספרת: שכשהגיע זמנו של רבי יהושע בן לוי להפטר מן העולם, הגיע אליו מלאך המות כשסכינו שלופה בידו. ביקשו רבי יהושע בן לוי להראות לו ברגעיו האחרונים את מקומו בגן עדן, הסכים לכך המלאך המות והתחילו ללכת לשם. בדרך אמר לו רבי יהושע בן לוי שישאיל לו את סכינו כי הוא מתיירא ממנו, והמלאך המות נתן לו סכינו.

כשהגיע לגן עדן הגביה אותו מלאך המות והראה לו את מקומו. קפץ רבי יהושע בן לוי ונכנס לשם בעודו חי! אחז המלאך בשולי גלימתו וניסה לעצור אותו ואז נשבע רבי יהושע בן לוי שלא יצא משם.

אמר הקב"ה שיבדקו את רבי יהושע בן לוי אם חזר פעם משבועתו, א"כ גם עתה יחזור משבועתו וימסר ביד המלאך, ואם לא חזר אף פעם משבועתו ישאר חי בגן עדן. בדקו במעשיו של רבי יהושע בן לוי ומצאו שממיו לא עבר על שבועה אלא שמר תמיד כל מוצא שפתיו, וכך זכה ליכנס חי לגן עדן, ולמוות לא היתה שליטה עליו!

מעשה עם החולדה והבור

התוספות במסכת תענית (דף ח. ד"ה בחולדה) מביאים מעשה שהיה בנערה אחת שהיתה רוצה לילך לבית אביה. והיה בור בדרך ונפלה בו. ובא בחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי? אמרה לו כן! ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר. ואמרו מי מעיד בינינו? והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שנים, הבור והחולדה יהיו עדים בינינו והלכו לדרכם. והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן. באת חולדה ונשכתו ומת. וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת! אמרה לו אשתו, מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם? הוא נזכר מהשבועה וסיפר לאשתו כל המעשה. אמרה לו אשתו א"כ חזור וקחנה, וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה...

מעשה עם הגאון רבי יהודה בן עטר זצ"ל

מעשה שהיה בזמן הגאון רבי יהודה בן עטר זצ"ל אב"ד העיר פאס שבמרוקו, אבי סבו של האור החיים הקדוש אשר חי לפני כשלוש מאות שנה.

שמו של רבי יהודה היה נערץ בפי כל ושימעו הגיע עד לטוניס הרחוקה. שם התגורר יהודי אחד שנהג ללוות כספים מערבי אמיד, לסחור בהם ולחלוק עמו ברווחים.

פעם אחת העניק לו הערבי סכום כסף גדול. פחז עליו יצרו והחביא את הכסף בין כדי היין שבמרתפו והכחיש את קבלתו. תבעו הערבי לדין לפני הדיין, והאיש עמד בהכחשתו, הדיין פסק שהוא חייב להשבע על כך והערבי תבע שהוא ישבע בשמו של רבי יהודה בן עטר.

הורה היהודי היתר לעצמו, לרמות את הנכרי ולהשבע לשקר. הערבי שב לביתו המום וכואב, והיהודי פנה לחגוג את "הריוח" הקל שלו, הוא

קרא לידידיו ומכריו למשתה יין, נטל בידו נר וירד למרתף להכין את המשתה, מזג את היין לקנקנים והעלה אותם אל הבית בהשאירו בינתיים את הנר הדולק במרתף. הלהבה אחזה במדף העץ והדלקה אחזה בכל הבית, והאיש ובני משפחתו עם כל רכושם ניספו בשריפה שפרצה. הערבי ראה בכך במוחש אצבע אלוקים, הוא אמנם הפסיד את כספו, אבל היהודי לא ניקה משבועת שקר!

הוא עשה את דרכו לעיר פאס כדי להודיע לרבי יהודה בן עטר מה עלה בגורלו של היהודי שנשבע בשמו לשקר ונתן לו מתנה גדולה. רבי יהודה מיאן ליהנות מן המתנה שככלות הכל באה כתוצאה מאסונו של יהודי, וחילק את כל הכסף לעניים.

מעתה הלא דברים קל וחומר: ומה אם מי שנשבע בשמו של צדיק נענש כך, הנשבע לשקר בשמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, על אחת כמה וכמה!!

משבועת שוא לא מרויחים

מסופר על הצדיק רבי דוב בריש מיזליש זצ"ל רבה של עיר ורשה המעטירה שפעם אחת נכנס אליו יהודי שהיה עגום למראה ופניו נופלות.

כשראה הרב שפניו נופלות, שאלו: מה קרה לך? נאנח היהודי אנחה עמוקה וסיפר: נמנה אנכי על בן אחת העיירות הקטנות הסמוכות לורשה, כל ימי חיי מתפרנס אני מיגיעת כפי, והצלחתי לחסוך פרוטה לפרוטה עד שהצטבר לי סכום גדול מאד.

השבוע חייב הייתי לצאת לעיר לכמה סידורים, ולא ידעתי על מקום בטוח בו אוכל להפקיד את כספי. לבסוף החלטתי לשומרו אצל בעל

המלון שלי, יהודי שזקן ארוך גולש על פי מדותיו ונראה כתלמיד חכם ואיש הגון.

לאחר שסיימתי את ענייני, ביקשתי ממנו שיחזיר לי את הפקדון, אך הוא טען שלא היו דברים מעולם! ושלא נתתי לו מאומה!

ישער כבוד הרב את גודל מצוקתי, המשיך הלה את דבריו בצער, איש זר אנכי ולא היו לי עדים בשעת מעשה, כל שומעי הסיפור ודאי יצדיקו את בעל המלון ואני אנה אני בא? שקל רבי דב את הבעיה הסבוכה שהובאה לפניו. ולאחר כמה דקות אורו פניו.

שלח הרב את השמש לקרוא לבעל בית המלון. הלה הופיע בהבעה שחצנית כאומר: מי יאמר לי מה לעשות? סיפר לו הרב בקצרה את דברי מאשימו, אבל האיש הכחיש את הדברים מכל וכל. האם תוכל להשבע? שאל הרב. כן! ענה האיש בפזיזות.

אבל רוצה אני לפני כן לסדר ענין פעוט, אמר הרב, רואה אני בכיס חולצתך שעון. כמדומני שהוא מעשה אומנות יקר. שמח האיש לשמוע זאת, ואישר שאכן בעל ערך רב הוא. תן לי אותו לרגע ביקש רבי דב, והלה הושיטו לו. קרא הרב לשמש בית הדין וביקשו להראות לרבנית על מנת שתאמר אם בדוגמה כזו היא חפצה... זמן רב כבר מחפש אני שעון יפה לקנות לזוגתי כמתנה. ונראה לי שתכשיט כמו שלך ישא חן בעיניה, הסביר הרב.

כאשר כבר עבר השמש את סף הדלת, ניגש אליו רב דב ולחש משהוא באזנו. השמש נענע בראשו כמבין, ויצא... הנאשם היה בטוח שהרבנית מתבוננת עתה בתכשיטו היקר, אך לא כך היו פני הדברים.

השמש המסור מיהר עם הצרור העטוף בידו לעבר המלון, וביקש לראות מיד את הגברת בעלת הבית. היא יצאה אליו תמהה במקצת, אך

הוא הפיג בנועם את חששותיה: בעלך שלח אותי אליך באופן דחוף. הזדמנה לו כעת עסקה מצויינת ולשם כך הוא זקוק לכסף רב, הוא רוצה שתשלחי לו מיד עמי את מלא הסכום שהאורח נתן לו בבואו לכאן, וכדי להרגיעך שלח אתי את שעון הזהב שלו...

משראתה האשה את השעון האישי של בעלה, לא פקפקה כלל בסיפור, היא נגשה למקום הידוע לה, והוציאה את הארנק הגזול... תוך כמה דקות חזר השמש הנבון לבית הדין כשהכסף הגזול בידו, לקח רבי דוב הארנק ואמר לבעל המלון הנדהם: הנה כספו של האורח בידי, ואתה מוכן עדיין להשבע לשקר? כבש הלה את פניו בקרקע...

צא וראה ממעשה זה שאין שום ריוח לאדם הנשבע לשקר או שמוכן לשבע לשקר אלא אדרבה סופו בושה וכלימה.

שבועה בשני לוחות הברית!!

בספר נפלאים מעשיך הביא שמסופר על הגאון רבי משה חיים זצ"ל (סבו של הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל) שפעם אחת באו שני אנשים לפניו לדין תורה, והיתה הכחשה ביניהם והרב הבין בעין שכלו וחכמתו שזה המכחיש רוצה לישבע לשקר.

אמר לו הרב: וכי חושב אתה שאני משביעך בספר תורה? תאמין לי שאין אני משביעך אלא "בשני לוחות הברית". ותיכף אמר לשמש בית הדין: תלך ותטבול עשר טבילות, ותביא לי את שני לוחות הברית שאשביע את האיש הזה!!

והנה זה האיש נבהל כי לא ידע שיש ספר שקוראים לו שני לוחות הברית והוא ספר השל"ה הקדוש שחיבר הגאון ר' ישעיה ברבי אברהם הורוויץ זצ"ל אלא חשב כי אלו שני לוחות הברית שהוריד משה רבנו

מן השמים ובגלות הביאום לבבל ונשארו כאן ונפלה עליו אימה גדולה ואמר: **"אני משלם ואיני נשבע"** אמר לו הרב: לא! כי נתחייבת כבר שבועה וצריך שתשבע, ואז הודה האיש שהוא כיחש, וסיפר כעת את האמת.

מעשה נורא עם הגאון מוילנא

כתוב בתורה (דברים ו יג) **"את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע"** ועיין ברמב"ן על הפסוק הזה שהביא להסביר אותו מהמדרש תנחומא. והנה מסופר בשם הרב מבריסק על תקופת מאסרו של הגאון מוילנא בחורף תקמ"ט. הגאון נעצר ע"י השלטונות הנכרים בקשר לנסיון הצלת צעיר משלטונות הכנסייה הנוצרית.

בית הדין נתן רשות לביקור פעם אחת ביום לתלמיד אחד בתאו של הגר"א מידי יום. באחד הימים כאשר הגיע אחד מתלמידיו לבקר את הגר"א, ראה הגר"א אותות של מתח וחרדה על פני התלמיד, פנים שבשרו שדבר מה איננו כשורה. לשאלתו של הגר"א בעברית כנראה כדי שלא יבינו הסוהרים דוברי הפולנית, סיפר התלמיד כי מתגבשת הצעה בחברי בית הדין להעמיד בפני הגר"א את אחת משלש האפשרויות (הבאות: א) הוא יוצא להורג, וגופו יבותר לארבעה בתרים שיוצגו לראיה בארבע רוחות העיר. ב) שתקועקע צורת שתי וערב על בשרו, במקום הנחת התפילין. ג) שהגר"א יתחייב להישבע בספר תורה.

לשמע האפשרות הראשונה הגיב הגר"א: **"מה בכך, למות על קדוש השם"** בכזו היתה תגובתו גם לאפשרות השלישית.

האפשרות השניה זיעזעה את הגר"א שהגיב: **"היה לא תהיה"** כמי שרוצה לומר כי אפשרות כזאת לעולם לא תתבצע. תגובה זו של הגר"א הרגיעה את מקורביו, אשר שמעו את הדברים מפי התלמיד, שכן מנימת

הבטחון שבה נאמרו הדברים הבינו כי בידו למנוע את צורות הענישה שלא יראו לו.

בסופו של דבר חוייב הגר"א ע"י בית הדין בשבועה. הגיב על כך תלמידו הגדול רבי חיים מוולוז'ין "מורי ורבי קיים את כל התורה כולה. ואפילו מצוות עשה דרבנן, שבועה על האמת נמנית לשיטת הסמ"ג כמצוות עשה דרבנן. כיצד איפוא היה הרבי אשר היה סגור בחדרו, רחוק מחברת בני אדם, מגיע לידי כך? אין זאת, סיים הגר"ח מוולוז'ין אלא שמן השמים גלגלו את קיומה של מצוה זאת לידי של הגר"א!!"

זהירות משבועה

על זהירות מופלגת משבועה מסופר בספר שלושה דורות בירושלים.

רבי שלמה זלמן פורוש הוא מייסדו ומנהלו של הגמ"ח הגדול "שערי חסד" בירושלים. את עבודתו ניהל בנאמנות גדולה ביותר.

מאורע נוראה אירע לרב שלמה זלמן, מאורע זה הסעיר בזמנו את חיי הישוב הירושלמי. גמ"ח שערי חסד ריכז בימים ההם את מרבית פעולותיו במתן הלואות בערבות שטרות הכוללים (בעבר שימשו הכוללים בירושלים מקור תמיכה כספי ליוצאי אותה מדינה שעל שמה נקרא הכולל. מושג זה שונה ממושג הכולל בזמננו) רבים מהכוללים התקשו לתת את קיצבתם בזמן.

כמנהל הגמ"ח היה רבי שלמה זלמן מטפל בפרעון החובות, בגביית השטרות מידיהם של ממוני הכוללים אשר היו מנהלים את עניני הכולל בבתיהם ללא משרדים.

באחד מביקוריו אצל ממונה מכולל מסויים, מסר לו ר' שלמה זלמן את השטרות שהתרכזו בגמ"ח וביקש לקבל את תמורתם אולם אותו

ממונה טעה ואמר שכבר קודם לכן פרע את ההלוואה ועתה הוא מקבל רק את השטרות ר' שלמה זלמן טען: לא היו דברים מעולם! לא קיבלתי ממך את הפרעון והנני תובע עתה את תשלום השטרות.

הדבר הובא לפני בית דינו של רב שמואל סלנט, רבה של ירושלים, שפסק שר' שלמה זלמן חייב להשבע שאכן הוא לא קיבל את הכסף. כאשר שמע ר' שלמה זלמן את הפסק הזדעזע, וביקש להמנע מהשבועה אף שהיא אמת. (עיין בספר חובת הלבבות (בשער אהבת ה' פ"ו) שמפני כבוד הבורא יתברך חייב אדם להמנע מכל מה שעשוי להביאו לידי שבועה בשם השם אפי' אם מטרתה לאמת את האמת ולהכחיש את השקר).

כשנודע הדבר לרבי שמואל סלנט הוא הזמינו וגזר עליו להשבע. ר' שלמה זלמן סירב והסכים לשלם מכיסו את כל ההפסד לגמ"ח בתשלומים ובלבד שלא ישבע. אך רבי שמואל סלנט טען שאם הוא ישלם את הכסף, עלולה להתערער נאמנותו בעיני הציבור ויחדו בו שהוא אכן קיבל את הכסף. בהיותו איש ציבור חייב הוא לשמור על נאמנותו ולא לגרום לפתחון פה. גם רבי יהושע ליב דיסקין הצטרף לדעה זו, שאסור לו לוותר על התשלום והוא חייב להשבע. ר' שלמה זלמן נאלץ להכנע.

אותו יום שנקבע למתן השבועה הפך ליום אבל למשפחתו, כולם היו שרויים בתענית ומיררו בבכי. במעמד השבועה שנערך בבית הכנסת הגדול בחורבת רבי יהודה החסיד, נכח גם רבה של ירושלים רבי שמואל סלנט. והנה כמה שעות לאחר מתן השבועה, התבררה צדקתו. אחת מבנות הבית של אותו ממונה מצאה את צרור הכסף חבוי במקום סתר בדירתו של הממונה. הוברר שהכסף אבד ובטעות חשבו שהוא שולם. היה זה חשד שוא שגרר שבועה ועגמת נפש כה רבה.

המאורע הסתיים באופן טראגי. הממונה שחשד בכשרים איבד את מאור עיניו, אסונות נוספים אירעו באותה משפחה. ר' שלמה זלמן הצטער כל ימיו על אותה פרשה שבעטיה נענשו נפשות מישראל.

איך להבחין אם קנאותנו נגד הנשבעים היא לשם שמים

בספר אור דניאל הביא מהספר סביב שולחנו של המגיד, מעשה באדם עשיר שהיה מפורסם בנדיבות לבו, והיה מרבה להלוות כספים לבני אדם שנקלעו למצוקה, יום אחד פנה אליו אדם בבקשת הלוואה בסכום גדול. המבקש היה ידוע כאדם שהיה מרבה ללוות ולא תמיד היה פורע, ובמקרה הטוב היה רק מאחר בהחזרת החוב, אי לכך נמנעו אנשים מלהלוות לו.

מיודענו העשיר סבר שהעובדה שאחרים נמנעים מלהלוות לאיש הזה, צריכה להיות סיבה שהוא חייב להלוות לו, אמנם הוא ידע שבכך הוא מסתכן, אך חשב שבוודאי ההוא יכיר לו טובה על שהלווה לו ויפרע את חובו בזמן, ולכן הלווה לו את הסכום הגדול שביקש.

הימים עברו וזמן הפרעון הגיע, ולא זו בלבד שהלווה לא בא לפרוע את חובו, הוא אפילו לא טרח לבקש הארכת זמן ההלוואה. משעברו למעלה משנתיים מזמן הפרעון, הלך המלווה אליו וביקשו שיפרע את חובו. וכאן נכונה לו הפתעה, הלה הכחיש את ההלוואה וטען "לא היו דברים מעולם!"

המלווה קרא ללווה לדין תורה, הדיינים פסקו שאם הלווה רוצה לפטור את עצמו, עליו להשבע שמעולם לא לוה ממנו, ולמרבה התדהמה נשבע הלווה לשקר ואמר שבאמת לא לוה.

כאשר שמע זאת המלווה איבד הוא את שליטתו העצמית. והחל לצעוק על הלווה לעיני הדיינים: "לא אכפת לי אודות הכסף אך כיצד

הינך יכול להישבע לשקר? האם אינך שם לב שאתה עובר על אחת מעשרת הדברות?! עליך להתבייש מעצמך!" וכך במשך כמה חדשים עלה זעמו של המלווה בכל פעם שהועלה הנושא, ובכל פעם היה חוזר ואומר **"הכסף לא אכפת לי, אבל איך יהודי יכול להישבע לשקר?!"**

חלפו שנים והאנשים שכחו מהמקרה עד שבאחת השבתות עלה המלווה על הבימה בבית הכנסת ואמר: ברצוני להכריז דבר מה. לפני מספר שנים אירע לי מקרה עם אותו לווה ידוע אשר הזמנתי אותו לדין, לאחר פסק הדין ביישתי אותו פעמים רבות לפני רבים מחבריו ודברתי עליו רעה, ועל זה עלי לבקש ממנו מחילה והנני רוצה לבקש מחילה גם על כל מה שהוספתי ואמרתי!

אחרי התפילה מיהרו אנשים אל המלווה ושאלוהו מה הביא אותו לבקשת המחילה אחרי שנים רבות כל כך, אז סיפר להם האיש את הסיפור הבא:

"בשבוע שעבר נסעתי לרגל עסקי לעיר רחוקה מאד מכאן, באחת מפגישותי עם אחד מתושבי העיר ההיא, סיפר לי הלה על דין תורה העומד להתקיים שם בקרוב, משום מה ביקשני האיש לבוא לבית דין כדי לשמוע את הדין ואת פסק ההלכה. כיון שהיה לי זמן פנוי הלכתי לשם והאזנתי לדין ודברים ולהפתעתי הרבה נוכחתי לדעת שהנושא הנדון היה בדיוק מה שהיה לי עם אותו לווה וגם כאן פסקו הדיינים שעל הלווה להישבע והוא נשבע ואני ישבתי בבית הדין וראיתי בעיני כיצד אדם נשבע לשקר, והדבר לא הפריע לי כלל..."

כאשר שבתי לביתי התחלתי לחשוב: הנה אדם זה נשבע לשקר ועבר על אחת מעשרת הדברות ובכל זאת לא הזדעזעתי, מיד שאלתי את עצמי: מה נשתנה? מדוע אצל הלווה שלי לא נחתי ולא שקטתי ואמרתי לכולם שלא אכפת לי מהכסף, רק משבועת השקר אכפת לי, ואילו כאן אין הדבר מפריע לי כלל? הגעתי למסקנה שכפי הנראה לא החטא הטריד

אותי, אלא הכסף שנלקח ממני היה חסר לי וכל מה שאמרתי שלא הכסף עיקר אלא שבועת השקר, לא היה נכון! אם כן, לא הייתה לי כלל זכות לפגוע בו בלווה, לכן אני מפייסו בפומבי!!

להשבע אף על אמת אין בכוחי

מסופר על החפץ חיים זצ"ל, שבמלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ז, העלילו עלילת ריגול על תלמיד אחד משיבתו. הוא היה צפוי לגזר דין חמור ביותר.

במהלך המשפט הופיע הח"ח כדי להעיד על תלמידו שהוא חף מפשע. באותה עדות העיד הח"ח על עצמו, שמעולם הוא לא סטה מהאמת.

השופטים שאלוהו, אם מוכן הוא להשבע כי הנאשם לא ביצע פשע? השיב הח"ח: "בכל ימי חיי לא דברתי שקר מעודי, אך להשבע אף על אמת אין בכוחי".

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

א) שבועת שוא אחד דוחה מאה זכויות כמבואר בחז"ל: איזה זכויות מדובר זכות אבות או זכות מכל מצוה שעשה כבר.

תשובה

ב) האם מצאנו דרך תשובה וכפרה לעון של שבועת שוא.

תשובה

ג) האם הדברים שמועילים לכפר על חילול ה' מועילים ג"כ לשבועת שוא כי הרי סו"ס יש סוברים שחומר האיסור בשבועת שוא הוא בגלל שחילל את השם.

תשובה

ד) בסמ"ק וברמב"ם כתוב שיש מצות עשה להשבע על האמת אלא שבמדרש תנחומא מבואר שלא כל אחד ראוי לזה האם יש היום מי שיכול להשבע.

ה) ואם לא אז איך עושים כדי לקיים את המצוה הזו.

תשובה

חילול השם

פתיחה

חילול השם אחד דוחה מאה תפילות !!!

הדבר מבהיל על הרעיון למי שמתבונן קצת בזה. כי הרי ידוע בחז"ל גודל מעלת התפילה. ובספר **שערים בתפילה** מהגרש"ד פינקוס זצ"ל כתב בפרקי פתיחה וזה תוכן דבריו: יסוד ההצלחה ועמוד העבודה הוא לדעת שהתפילה היא מן היסודות שהכל עומד עליהם. כמו שלימוד התורה הוא עמוד העולם שהכל עומד עליו, כמו כן התפילה היא עמוד בבנין האדם והעולם, ואבר שהנשמה תלויה בו, הן במערכת עבודת ה', והן בהצלחת האדם בכל עניני חייו, הרוחניים, והגשמיים, הכל עובר דרך עבודת התפילה, וא"א להשיג את צרכינו בחיים בלעדיה.

אמרו חז"ל נדה (דף ע:): מה יעשה אדם ויחכם... ויעשיר... ויהא לו בנים זכרים... יבקש רחמים ממי שהחכמה והעושר והבנים שלו, ובלי זה לא סגיא. וכ"ש בעת צרה צריכים אנו לתפוס אומנות אבותינו לצעוק על כל צרה שלא תבוא, שהצעקות הן המצילות אותנו מכל המקרים הרעים, ובלעדם לא היתה לנו ח"ו תקומה עלי אדמות.

וזה לשון רבנו הרמח"ל בדרך ה'. ענין התפילה הוא, כי מן הסדרים שסדרה החכמה העליונה הוא, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך צריך שיתעוררו הם אליו, ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך להם ע"ש עוד דבריו הנפלאים.

וראתי לנכון להעתיק בקיצור מתוך ספר **ארחות יושר** (ערך תפילה) שכתב על מעלת בכח התפילה: הנה גודל מעלת התפילה אמרו חז"ל (בתנחומא מקץ סי' ט) שאין לך גדולה מן התפילה, ובגמ' (ברכות לב:) גדולה תפילה יותר ממעשים טובים. שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבנו ואעפ"כ לא נענה אלא בתפילה הרי שאפילו משה רבנו הוצרך לתפילה. ואמרו (שם) גדולה תפילה יותר מן הקרבנות. ובמגילה (כז.) סבירא ליה לר' יוחנן דגדולה תפילה מתורה ומביא ראיה מאלישע שלא עשה כל הנסים אלא ע"י תפילה ע"ש.

וכתבו הפוסקים בשם הרוקח (מובא במשנ"ב סי' ק"ו) שהמבטל תפילה בשביל תורה אפי' לומד עם אחרים כל היום כאילו לא למד כלום ואמרו (שמו"ר פל"ח) לא יצאו ישראל ממצרים אלא ע"י תפילה, ואמרו (ויק"ר פ"ל) בדורותינו שאין לנו לא מלך ולא נביא ולא כהן ולא אורים ותומים אלא תפילה בלבד, ואמרו (תנחומא וירא א') הוּוּ זהירין בתפילה שאין מדה אחרת יפה הימנה והיא גדולה מכל הקרבנות ואפי' אין אדם כדאי לענות בתפלתו ולעשות חסד עמו, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים אני עושה חסד עמו. ואמרו (בספרי ואתחנן) יפה שעה אחת בתפילה יותר ממעשים טובים, ואמרו (בת"כ פ"א) שקולה תפילה ככל המצוות, ואמרו (שו"ט פקמ"ב) אין עומד לאדם לא ממונו ולא חכמתו ולא גבורתו ומהו עומד לו תפלתו. ואמרו (תנחומא וישלח ט') אע"פ שחרב ביהמ"ק לא נשתייר בידינו אלא התפילה בלבד.

וכחה של תפילה כבר אמרו חז"ל (תנחומא ואתחנן ד') אין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה, ואמרו (מכילתא דרשב"י משפטים כ"ב) לא יאמר אדם איני כדאי להתפלל על ביהמ"ק ועל ישראל ת"ל שמוע אשמע צעקתו, ואמרו גבי לאה (ב"ר פ"ע) קשה היא התפילה שביטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמתה לאחותה. ואמרו (דב"ר פ"ח) רצונך לידע כחה של תפילה אם אינה עושה כולה עושה חציה וכו'. ואמרו (בירושלמי פ"ב דר"ה ה"ה) גבי רב כהנה שהאריך בתפילה משום שהיה מבית עלי וכתוב אם יתכפר עון

בית עלי בזבח ובמנחה אבל מתכפר הוא בתפילה וזכה עבור זה לאריכות ימים מופלגת ע"ש. ובספה"ק מבואר דכל תיקון העולמות העליונים ובניינם הוא רק ע"י תפילה, וע"י כל תיבה מהתפילה וסידרם מתקן תיקונים נוראים ואין קץ למתן שכרו, ע"ש עוד אריכות בזה.

ואם נבוא לעשות חשבון נראה שבחודש אחד יש בערך מאה תפילות (שחרית, מנחה, ערבית, ומוסף בשבת קודש) ואם חילול ה' אחד דוחה מאה תפילות אז יוצא שדוחה חודש שלם של תפילות רח"ל!!

ואם כי יש גם באמצע היום תפילות פרטיות שכל אחד מתפלל ומתחנן לפני הבורא יתברך אבל בכל אופן הדבר הזה הוא נורא מאד. ולכן כדאי לכל אחד ואחד להתחזק ולהזהר בזה ולתקן עד כמה שאפשר, ולדעת שכל דבר קטן שעושים יש לו ערך רב. ולכל הפחות שנהיה בגדר מה שאמרו חז"ל (שהש"ר ה, ג) פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות...

ועכשיו נביא מחז"ל שדברו על ענין הזה של חילול ה', הגדרתו, חומר איסורו. תיקונו. וכמה סיפורים והנהגות מהגדולים ע"ז.

כתוב בתורה פ' אמור (פכ"ב פל"ב) "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם". מכאן רואים שאסור לחלל את השם על חשבון העתיד. ונביא מעשה שהיה באחד מיהודי קראקא שרשם את בנו בן השלוש עשרה לבית ספר גוי שנודע ברמתו הגבוהה. מובן שהלימודים באותו מוסד התקימו גם בשבתות ובימים טובים, על כן התנה האיש עם המנהל בית הספר תנאי האומר שבנו יהיה פטור מכתיבה בשבתות ויו"ט. המנהל הסכים לתנאי והאב היה מרוצה.

הדבר נודע לר' עקיבא קורניצר רבה של קראקא ומיד שלח לקרוא את האב הזה בדחיפות. שיחה ממושכת התנהלה בין הרב להאב. כשהרב מוכיח את האיש על רצונו לשלוח את בנו לבית ספר נכרי.

האב השיב לרב: "כונתי היא לקדש שם שמים בעתיד". כי הרי דרושים לנו יהודים משכילים שידעו לעמוד מול שונאה ישראל ולטעון נגדם בטוב טעם ובטענות מבוססות. ולכן בני ידע בעתיד להגן כראוי על תורתנו מפני מקטרגים גוים ובכך יקדש שם שמים.

סיים האיש את טעונו, מצפה שהרב ישבח אותו על מבטו המרחיק ראות ועל דאגתו לעתיד העם.

אך רבי עקיבא קורניצר היזדעק בלהט: דוקא מפני היתר זה מזהירה אותנו התורה, הלא נאמר בפ' אמור "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל", במילים אלו מזהירה לנו התורה הקדושה, אל תחללו את שם ה' בגלל הנימוק שברבות הימים תהיו מקדשי שם שמים כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים!

ובאמת שזה קורא לכל אחד ואחד, ונתאר לעצמנו אדם הממהר לשיעור ללמוד או אפילו ללמד, האוטובוס מאחר קצת, והתור משתרך, והשעה עוברת והנה מגיע האוטובוס והוא מלא ודחוס, הנהג יסגור עוד מעט את הדלת ואם לא יעקוף את התור יסע בלעדיו, ואז הוא חושב על ביטול תורה דרבים, אבל אם יעקוף התור מה יאמרו האנשים? מה גדולה האחריות שלא לגרום לחילול השם, ודוחה הוא כל שיקול אחר.

ועל אחת כמה וכמה כשסתם ממהר, כמה עלינו להזהר שלא לפתוח פתח לחילול ה'.

הגדרה של חילול השם

ראשית כל צריכים אנו לדעת מה נחשב לחילול השם ומה לא, ויש בזה גמ' מפורשת.

הגמ' במס' יומא (פו.) שואלת היכי דמי חילול השם? אמר רב כגון אנא דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. [מה נקרא חילול השם? אמר רב למשל אני שלוקח בשר מהטבח ואיני משלם מיד] וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל (רש"י שם). אמר אביי והני מילי באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה [אמר אביי דברי רב אמורים רק במקום שהקצב אינו בא ותובע כספו אלא מביאים לו לביתו, אבל אם הקצב בא ותובע, לא נקרא חילול השם].

אביי כי הוה שקיל בשרא מבי תרי שותפי יהיב זוזא להאי זוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא. [אביי כשלקח בשר משני שותפים נתן מעות לזה ומעות לזה ואח"כ היה מפגישם יחד והיו עושים חשבון וחוזרין ונותנים לו בשר כנגד מה שנטלו, והיה נותן מעות לשניהם כי אולי השותף השני לא ידע שכבר נתן מעות לשותפו ויש כאן חילול השם].

רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין [ואין הכל יודעים שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה רש"י שם].

דבי רבי ינאי אמר כל שחביריו בושין משמועתו. היכי דמי? אמר רב נחמן בר יצחק כגון דאמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא [ימחול יוצרו על מעשיו רש"י].

אביי אמר כדתניא (דברים ו) "ואהבת את ה' אלוקיך". שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט, ג) "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר", אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו.

וברמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה' י"א) כותב: כל העובר מדעתו בלא אונס, על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש, להכעיס, הרי זה מחלל את השם, ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים.

ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חילל את השם, כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר. והוא שיש לו, ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן, או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהם. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס בכיוצא בדברים האלו. הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין. וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו. ונושא ונותן באמונה.

ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את השם ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך יתפאר" עכ"ל.

ובספר המצות הקצר להח"ח במצות לא תעשה (קנה) סיכם את הדברים כך:

מצות לא תעשה שלא לעשות שום דבר שימשך ממנו חילול השם. ועוון זה נחלק לשלושה חלקים.

א. שכל מי שיבוקש ממנו שיעבור על אחת ממצוות ה' בעת צרת שמד, והיה המכריח מתכוין להעבירו על הדת, בין מצוה מהמצוות הקלות בין מהמצוות החמורות. או מי שיבקש ממנו לעבור על עבודה זרה גילוי עריות או שפיכות דמים אפילו בצנעה ושלא בשעת השמד והמכריח מתכוין להנאתו אפילו הכי מחוייב הוא להפקיר עצמו להריגה ולא יעבור. ואם עבר ולא נהרג הרי זה חילל את השם ועבר על לאו זה. ואם היה העובר במקום שיש עשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים וחטאו גדול מאד.

ב. כשיעשה אדם עבירה שאין לו הנאה ממנה ולא תאוה, רק להכעיס למרוד ולפרוק עול מלכות שמים, הרי זה חילל את השם.

ג. אם אדם חשוב עושה פעולה ונראה בעיני ההמון שהיא עבירה אע"פ שהמעשה מותר, הנה הוא חילל את השם.

ועוון חילול השם חמור מאד, שאין כח בתשובה ויום הכפורים לכפר, אלא הם תולין ומיתה מכפרת. ונוהג בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ובנקבות.

הנחשד בדבר צריך להודיע

ע' בברכת אברהם עה"ת (פ' מטות אות י') שכתב: בברכות (לא:)
הוכיחו ממה שחנה אמרה לעלי (שמואל א' א' ט"ו) שחשדה בשכורה, "ותען
חנה ותאמר לא אדוני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך
את נפשי לפני ה'". מכאן לנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיעו, ופרש"י
הנחשד צריך לנקות את עצמו, ולהודיע את שחשדו שאין בו אותו דבר
מגונה.

והדברים מובנים בפשיטות, שאין כאן מקום לענוה ולמחול על החשד,
שהרי נאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל", ולא רק שאין לגרום חשד,
וליזהר שלא יגיע לחשד אלא גם אחרי שכבר יש חשד, מצוה לבטלו עי"ז
שמפרש ההנהגה שהיתה כשרה עכת"ד. ונ"ל שה"ה בענין חילול השם
ודו"ק.

חומר איסורו

למה הקב"ה שולח מלכות רשע

כתוב במשנה באבות (פ"ה מ"ט) **חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול ה'.**

וראיתי דבר נפלא **במהר"ל מפראג** בספרו על אבות דרך חיים שכתב שהרמז של חיה רעה זה המלכויות שנקראו חיות כמבואר בספר דניאל (פ"ז פס' ב-ז) שדניאל ראה בחלום את ארבע המלכויות בדמות חיות, בבל כאריה, פרס כדוב, יון כנמר, ומלכות רביעית כחיה משונה. וע"ש שכתב וז"ל: יש לשאול מאוד על זה דמה ענין זה העונש לחילול ה'? ואפשר כי הרמז במה שאמר חיה רעה, כי המלכויות נקראו חיות ככתוב (בדניאל פ"ז ב-ז). ואמר כי כאשר יש שבועת שוא וחילול ה' בעולם ואין יראים משמו הגדול, באה לעולם חיה רעה והם יראים ממנה. תחת אשר אינם יראים משמו של ממ"ה הקב"ה, יהיו יראים ממורא מלך בשר ודם. ע"ש שהאריך בזה וגומר וז"ל: ופירוש זה ברור מה שאין לספק בו, והוא יתברך יצילנו מעון זה ויכפר בעדינו.

חיה רעה באה לעולם, מדה כנגד מדה

ובאמת צריכים להבין מה המדה כנגד מדה בזה שאם אחד עושה חילול השם הקב"ה שולח לעולם חיות רעות.

בספר נחלת אבות כתב שבברכתו של בורא העולם לנח לאחר היציאה מהתיבה נאמר (בראשית ט' ב') **"ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים"** ברם היראה והפחד המוטבעים בטבע החיות מפני האדם קיימים כל עוד שומר האדם על צלם אלקים שבו, וכשנשבע אדם

לשוא ומחלל את השם מסיר הוא הצלם אלקים מעליו, וזה המדה כנגד מדה. כי כיון שהאדם מבזה את אדוניו יתברך, ואינו רוצה להכיר מעלתו ושלמותו גם החיה לא תכיר אדנותו, ואמרו חכמנו זכרונם לברכה (במס' סנהדרין לח): אמר רמי בר אבא אין חיה רעה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה.

ובספר מוסר לר"י אבן ועקנין מביא את דברי הגמ' (שבת קנא): אמר רמי בר אבא: אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שנאמר (תהלים מט יג) "ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו". וכתב שם המהרש"א שהיינו כאשר מאבד האדם את הצלם. ודרשו לשון "נמשל" מלשון ממשלה שהבהמה מושלת עליו כאשר "כבהמות נדמו".

מדוע מתו תלמידי רבי עקיבא

בימי ספירת העומר אנו מתאבלים על מותם של עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, שמתו תוך זמן קצר ממחלת אסכרה, החונקת את האדם וממיתה אותו, וזאת משום שלא נהגו כבוד זה בזה כדאיתא במסכת יבמות (סב:). **והקשה בספר הלולא רבא** מדוע התחייבו אותם תלמידים מיתה. והרי אף אם עברו על מה שכתוב בתורה ואהבת לרעך כמוך, ולא תשנא את אחיך בלבבך מכל מקום לא ראינו ולא שמענו מעולם שמי שעבר על איסור תורה התחייב על כך מיתה רעה כזו. וכתב ליישב שכיון שהם היו תלמידי חכמים אזי בהתנהגות שנהגו זה אל זה יצא חילול השם. ועל חילול השם הגיע להם העונש רח"ל, וכן כתב גם כן החתם סופר זצ"ל.

וכעין זה כתב בספר אבות ישראל והביא משו"ת התשב"ץ (ח"א סימן קעה) שתמה כי לא נתפרש בגמרא מהו הזלזול שנהגו זה בזה, וכתב עפ"י מה שכתוב במסכת אבות (פ"ב מ"ח) יהא כבוד חבירך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים. והם

לא נהגו כן ונענשו ומתו "לפי שהיו גורמים לתורה שתחלל על ידם" שהבריות אומרים אוי לו למי שלמד תורה וכו' כדאיתא במס' יומא (פ.ו.).

המשנה באבות (פ"ד מ"ד) רבי יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי, אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם.

והרבה תמהו על המשנה הזו (ע' ברבנו יונה, חסיד יעב"ץ, מרכבת המשנה, חפץ חיים ועוד) חדא, למה אם הבן אדם חטא בסתר נפרעין ממנו בגלוי. ועוד, למה מענישים על שוגג כמזיד ומדוע שונה חילול השם משאר עבירות, שבה מחשיבים שוגג כמזיד. ונביא כמה מהפירושים שנאמרו בזה.

בענין התמיה הראשונה נאמר שלפעמים נדמה לאדם שאם יסתר בחדרי חדרים ויעשה דבר עבירה אין מי שיודע מזה ואין מי שיגלה את מעשיו. אולם כבר כתוב בנביא (ירמיה כג, כד) "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'".

ומספר ר' דוד הנגיד בנו של רבנו אברהם החסיד נכד הרמב"ם מעשה באיש אחד שאכל ביום תענית ציבור והוא היה לבד בביתו ולא ראהו שום אדם, ומנפלאות השם יתברך נחרב הבית ונפל עליו, ובאותה שעה באו והסירו מעליו את המפולת ומצאו פת לחם בפיו שלא הספיק ללעוס אותה ולבולעה. וגילו שאותו אדם אכל פת ביום צום והתפלאו העולם על מעשה השם יתברך.

וכן מעשה בשופט שהיה חכם ונבון ותמיד קלע לאמת. פעם בא אליו אדם בוכה וסיפר את המעשה הבא: יש לי בת ששדכתי והכנתי לה כל בגדיה ותכשיטיה. החתונה קרובה והכל מוכן בבית. אלא שנכנס גנב ולקח הכל ועתה נמצא הוא בחוסר כל.

השופט עידד את האיש וביקש שילך איתו לביתו. כשהגיעו למקום שמשם נגנבו החפצים, מצא שהחדר מיקומו בקומה שניה ולו חלון יחיד ותחת החלון עץ גדול מלאה קוצים, השופט שאל את האיש מי הוא שכנו הגר מתחתיו, ותשובת האיש היתה איש תם וחסיד וישר חזן המוכר לכל ושמו פלטיאל.

בבוקר הזמין השופט את החזן פלטיאל לבית המשפט. החזן תמה על מה ולמה הרי הוא ידוע כצדיק וחסיד, גם באנשי הסביבה גדל תמהונם.

השופט החכם לא שם לבו לחזן ופקד עליו לפשוט את בגדיו לעיני כל הקהל, החזן ניסה להתנגד אך כשהרעים השופט בקולו החל הלה להוריד את בגדיו העליונים וראו כולם בבירור שגופו היה מכוסה בשריטוט ופצעים טריים. מיד החל השופט לנזוף בו גנב שכמותך!! החזר את הגניבה אשר גנבתה!! והחזן הבין שנתפס בקלקלתו וכי השריטוט שעל גופו מעידים על מעשיו שטיפס על העץ.

החל מודה והחזיר את הגניבה ואף שילם קנס הגון ומאותו יום נודע קלונו ברבים, והבינו כולם שכל מעשיו לא היו אלא בצביעות שכן הרבה לעשות עבירות בסתר עד שנתגלה קלונו ברבים. וזה כהבטחת חז"ל במשנה כל המחלל שם שמים בסתר "נפרעין ממנו בגלוי".

זהירותו של יוסף הצדיק מחילול השם

במסכת סוטה (לו:): אמרו: יוסף שקדש שם שמים בסתר בזה שלא חטא עם אשת פוטיפר אע"פ שלא היה איש בבית באותה שעה, זכה שהוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה שנאמר (תהלים פא, ו) "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים".

ובספר אבות ישראל הביא מה שהקשה בזה **ביערות דבש** וכתב: הנה ידוע מה שגילה רבנו האריז"ל שאסתר לא שכבה עם אחשורוש, אלא שלחה שדה בדמותה ובצלמה שתכנס לאחשורוש במקומה, וא"כ קשה מדוע יוסף הצדיק לא שלח ג"כ שד בדמותו ובצלמו שיכנס לשכב עם אשת פוטיפר, ובזה היה ניצל מאותה מרשעת בקלות.

ותירץ, שאם היה יוסף הצדיק מכניס שד במקומו, אז היה נראה בעיניה שאכן הסכים והתרצה לעבור עבירה עם אשת איש, **ויש בזה צד חילול השם** ולכן העדיף להכניס עצמו בסכנה זו כדי שלא יצמח חס ושלום חילול השם על ידו. וזה החידוש ששבחו חכמינו ז"ל את יוסף שקדש שם שמים בסתר!

המכה את המלך בין בשוגג בין במזיד מתחייב

ועל התמיהה השניה, שלא מצינו בשום מקום שנפרעין מן האדם על שוגג כמזיד **החסיד יעב"ץ הביא בשם הר"י ן' שושן ז"ל** כי כל אדם חייב לכתוב על לוח לבו שיש מלך מושל על הכל ושראו לירא מפניו ולהזדעזע לכבודו, והעובר ע"ז דמו בראשו. היתכן שיאמר אדם למלך בשר ודם שכחתי והכיתיך שכחתי וקללתיך?

וכעין זו פירש ג"כ **במרכבת המשנה** והמשיל זו, למי שלוקח אבנים וזורקן לבית המלך, והוא לא התכוין להזיק לאף אחד אלא שבמקרה באותה שעה שהוא זרק האבן יצא המלך, והאבן פגע בו והזיקו, אע"פ שהיה אנוס וגם שוגג, בודאי שינתן לו עונש כמזיד כי היה לו לכתוב על לוח לבו שהמלך לפעמים נמצא שם ויכול להזיק אותנו. וא"א לטעון ולומר ששכח שזה היה ביתו של המלך. והנמשל מובן מאליו ולכן מענישים על שוגג כמזיד.

יש דברים שא"א לומר עליהם שוגג הייתי

החפץ חיים זצ"ל מבאר זאת על פי משל למלך גדול שהיה לו בן יקיר שנסע למרחקים למשך הרבה שנים, והיה המלך מתגעגע אליו געגועים גדולים עד מאוד.

והנה שלח הבן לאביו לומר לו שבעוד שבוע הוא מגיע אליו לבקרו. ויהי בהגיע היום הנכסף שהיה הבן אמור להגיע לעירו ולארצו, עשה המלך הכנות גדולות לקבל את פני בנו אהובו, ושלח המלך פמליא מעבדיו ומשרתיו אל חוף הים אשר הספינות המפליגות בים חונות שם בעת הגעתם ארצה. וציום להביאו אליו בתופים ובמחולות כראוי לכבודו של בן מלך.

והנה באותה ספינה שהפליג בה הבן מלך, היתה גם חבילה ששלח אחד ממכירי המלך להביאה אל המלך, וצוה המלך לעבדיו דרך אגב להביא גם חבילה זאת עמם.

כשחזרו עבדי המלך למלך אמרו לו: הנה קיימנו דבריך והבאנו לך את החבילה ששלח לך מכירך מעבר לים, ושאל להם המלך אבל היכן בני? ואמרו לו אוי! שכחנו להביאו, ויכעס המלך עליהם ויאמר להם היתכן כדבר הזה!?! אם הייתם מביאים את בני ושוכחים את החבילה ניחה, אבל אם את העיקר שכחתם הרי אתם פושעים גמורים ומורדים אתם במלך, ולא הועלתם כלום בהביאכם את החבילה ששלחו לי.

ועל פי זה יובן היטב, דהנה "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי" והוא, שכל מה שברא ה' בעולמו הכל ברא לכבודו ולשמו, ובזה לא שייך שיהיה שוגג, דאיך יתכן לשכוח את הקב"ה אפילו בשוגג ולכך אפילו שהוא שוגג דינו כמזיד גמור ודלא כבשאר מצות.

הצרות באות מעלבונה של תורה

המשנה באבות (פ"ו מ"ב) אומרת: אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

ובדרך צחות מסבירים את זה רבנו יצחק אברבנאל זצ"ל בהבעל שם טוב זצ"ל: "שהאוי" כלומר כל הרעות והצרות כולם שבאים על הבריות רח"ל ימשך עליהם מעלבונה של תורה כלומר בגלל העלבון שמעליבים את התורה כאשר לא שומרים אותה כראוי. ונעשה חילול השם וזה עלבון גדול לתורה וזה הסבה הראשונה לצרות ישראל ורעותיהם וזה שכתוב "אוי להם לבריות" למה? בגלל ה"עלבונה של תורה".

המחלל את השם אין לו סליחה

ובאבות דרבי נתן (פ' לט ה"א) כתוב: חמשה אין להם סליחה. המרבה לשוב ומרבה לחטוא והחוטא בדור זכאי והחוטא ע"מ לשוב "בכל שיש בידו חילול השם" ובבנין יהושע כתב: אין להם סליחה כלומר קשה סליחתם כי צריכים תשובה גדולה ע"ז.

נגעים באים על חילול השם

ובמדרש רבה (ויקרא פ"ז) כתוב: על עשרה דברים נגעים באים: על עבודה זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים "ועל חילול השם" ועל ברכת השם ועל הגוזל את הרבים ועל גוזל את שאינו שלו ועל גסי הרוח ועל לשון הרע ועל עין הרע.

חומר העוון של חילול השם

ועל חומר העוון של חילול השם אפשר לראות מה שכתוב בגמ' במס' יומא (דף פו.)... אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיהו כב, יד) "ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העוון הזה לכם עד תמתון" וכו'.

חילול השם חמור יותר מעבודה זרה

כתוב בירושלמי נדרים (פ"ג ה"ט). א"ר יודה בר פזי חילול השם קשה מכולם (כלומר מע"ז) דכתיב (יחזקאל כ) "ואתם בית ישראל כה אמר ה' אלוקי ישראל איש גילוליו לכו עבדו ואת שם קדשי לא תחללו".

ובמסכת סנהדרין (קז.) כתוב: ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד עבודת כוכבים שנאמר (ש"ב טו) "ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלקים", ואין ראש אלא עבודת כוכבים שנאמר (דניאל ב) "היא צלמא ראשה די דהב טב" (שמואל ב' טו) "והנה לקראתו חושי הארכי, קרוע כותנתו, ואדמה על ראשו". אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודת כוכבים? אמר לו מלך שכמותי (חסיד שכמותי יהרגנו בנו ויהיו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא. רש"י) יהרגנו בנו? מוטב יעבד עבודת כוכבים ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא, ורש"י פירש מוטב אעבד עבודת כוכבים ואחלל את השם אני לבדי ולא יחללו אותו כל העם.

ובספר עץ יוסף על העין יעקב כתב לפרש כי אחרי שדוד המלך עבד עבודת כוכבים אז אמר מוטב שאעבוד עבודת כוכבים לפנים ואל יתחלל שם שמים שיאמרו חסיד כדוד יהרגנו בנו. אבל עכשיו יצדיקו דין שמים

בהריגתי כי יאמרו שהייתי עובד עבודת כוכבים והשי"ת השיב גמולי בראשי. ולא יצא קלקול גדול מזה.

עם ישראל היה מאבד ספר התהלים

ושאל על זה החזון איש זצ"ל שאלה נוראה: כיצד העלה דוד המלך בדעתו לעבוד עבודה זרה הרי במקרה זה היו צריכים לגנוז את כל הספר תהלים שלו?

והשיב, אין הכי נמי, עם ישראל היה מאבד את ספר התהלים אבל העיקר שלא יהיה חילול השם! מפרשה זו מוכיח החזו"א שעבודה זרה פחות חמורה מחילול השם וכפי שרצה דוד המלך לעשות.

בש"ת מהרי"ל דיסקין (בסוף חלק הפסקים) כתב: וזהו ענין חילול השם, שהחוטא בפרהסיא מחליש עוצם הפחד והחרדה והבושת מעוון אשר הוטבע באדם והוא ע"ד מכשיל את הרבים. ומובן מה שחז"ל יעצונו לדון לכף זכות למען לא ימצא לנו פתח בלבבינו לפרוץ גדר הבושה וכו'.

המחלל את השם חייב נידוי

בירושלמי תענית (פ"ג ה"י): שלח לו שמעון בן שטח ואמר לו. צריך אתה לנדוי אבל מה אעשה לך ואתה מתחטא לפני המקום כבן שהוא מתחטא לאביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר (משלי כג) "ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך". ובגמ': שאילו נגזרו גזרה כשם שנגזרה בימי אליהו לא נמצאתה מביא את הרבים לידי חילול השם שכל המביא את הרבים לידי חילול ה' צריך נידוי. ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד (ס' שלד סעיף מג) וז"ל על כ"ד דברים מנדין את האדם ואלו הן וכו'... **והמביא את הרבים לידי חילול השם, ע"ש.**

מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא

כן כתוב בגמ' יבמות (ע"ט.) על הפסוק (דברים כד) "לא יומתו אבות על בנים" וכו'. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

אין מקיפין בחילול השם

בגמ' קידושין (דף מ.) תנן התם. אין מקיפין בחילול השם. אחד שוגג ואחד מזיד. ושואלת הגמ' מאי אין מקיפין אמר מר זוטרא שאין עושים כחנווני, מר בריה דרבנא אמר לומר שאם היתה שקולה מכרעת. ופירש רש"י ז"ל אין עושין לו כחנווני המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד, אין עושין כך מלמעלה למחללי השם אלא נפרעים מיד. ועוד שאם היתה כף המאזניים שקולה ויש באחד העונות חילול השם מכריע את הכף לחובה. והאי מקיפין לשון עיוני שמקרב זו אצל זו ומעיין אם דומות.

והמהרש"א בחידושי אגדות כתב שלמאן דאמר שאם היתה שקולה מכרעת דחוק לפרש לשון מקיפין מלשון עיוני כמו שפירש רש"י ז"ל. אלא דפירושו נמי מלשון הקפה והמתנה. שאין מקיפין וממתינין לו עד שיעשה עוד עבירה להכריע לחובה דבשקולה נמי בחילול השם הוי כאילו יש הכרע לחובה, כאילו יש רוב עבירות ונפרעין ממנו מיד ע"כ דברי המהרש"א.

וע' מה שפירש בזה הגאון הנצי"ב ז"ל בספרו העמק דבר (שמות ל"ב) ובעמק שאלה (סימן קס"ז אות י"ד) ע"ש.

וראיתי בספר הדר יעקב (ח"א סי' כב) שכתב שהפירוש של אין מקיפין הוא מלשון צף ועולה כלפי מעלה וכדפירש רש"י ז"ל בכמה מקומות ע'

ועבודה זרה (נו.) וחולין (קיא:) ועוד. והיינו שאם יש בין עוונותיו עוון חילול השם אינו צף אלא להפך נהיה כבד ומכריע לחובה רח"ל.

ועיין במחזור הגר"א ליום הכפורים שמסביר את מה שאנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בחילול השם. וכותב שם שכשחוטא, וחטאו ידוע עוד חמור עווננו, שבזה מתחלל שם שמים ואינו מתכפר ביו"כ ויסורין עד יום המיתה וכמש"כ בחז"ל (ביומא פו.) ובכלל זה גם אם הוא דבר קל רק לפי חשיבות האדם העושה נעשה מזה חילול השם. ואפילו בדבר שיודע שאינו אשם בדבר ורק העם יסברו שהוא חוטא ויתחלל שם שמים ראוי להזהר וכמו שכתוב אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם.

גם בספרי מוסר מדברים על חומר האיסור של חילול השם והנה בכד הקמח לרבנו בחיי זצ"ל (בערך חילול השם) כותב בתוך דבריו כי חילול השם הוא עון עצום ועונשו חמור עד מרום ולא יספיקו קרבנות לכפר עליו והוא שכתוב (ישעיה מ) "ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה". ודבר ידוע כי העון הזה מתחיל מדבר קטן ומתפשט הרבה ותחת כנפיו נמצאו דברים שהם בזיון הקב"ה ובזיון מצותיו. וכן יש בגדולי בני אדם והחשובים שבהם שיעשו מעשה שאין חושבים לחטוא בהם ומתוכם יתבזו התורה והמצות בעיני הבריות וזה נקרא חילול השם.

וידוע כי כפי אשר תגדל מעלת האיש על חבירו כן יגדל עליו החטא וכל מה שהוא גדול במעלת התורה חומר עון חילול השם יוסיף עליו יותר מזולתו. בא וראה כמה גדול עון חילול השם שאף בשעה שהיו ישראל חייבין כליה במדת הדין, הבטיחם הקב"ה שלא יכלה אותם מפני חילול השם, כלומר כדי שלא יתחלל שם שמים בעולם ועל זה אמר ישעיה (ישעיה מח) "למען שמי אאריך אפי" כלומר אינכם ראויים לאריכות אף, אבל אאריך אפי למען שמי.

במקום חילול השם אין חולקים כבוד לרב

הגמ' בערובין (סג.) מספרת: רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי חזייה לההוא גברא דקטיר חמריה בצינתא בשבתא, רמא ביה קלא לא אשגח ביה, אמר ליה להוי האי גברא בשמתא, אמר ליה כי האי גוונא מי מתחזא כאפקרותא אמר ליה (משלי כא) "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. [רבינא ישב לפני רב אשי, ראה לאדם אחד שקושר חמורו בעץ הדקל בשבת, צעק רבינא עליו וההוא לא שמע לקולו, אמר לו רבינא שיהיה האיש הזה בחרם. שאל רבינא את רב אשי, האם נראה דבר זה שעשיתי בפניך כחוצפה או לא, אמר לו אין חכמה ואין תבונה וכו'].

ועיין עוד במסכת ברכות יט:, ובסנהדרין סב. גם על זה.

ובמס' שבועות (ל:) הגמ' מספרת: אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה, לא ליזיל. [ת"ח שיודע עדות אבל אינו לפי כבודו לבוא ולהעיד בבית דין מפני שקטנים הם ממנו אינו צריך להעיד].

אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא מצא שק או קופה ואין דרכו ליטול הרי זה לא יטול הני מילי בממונא אבל באיסורא (משלי כא) "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'". כל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב.

זהירות בטעות עכו"ם

בשו"ע (ח"מ ס' שמח ס"ב) כתב הרמ"א וז"ל: טעות גוי כגון להטעותו בחשבון מותר ובלבד שלא יודע לו דליכא "חילול השם" וי"א דאסור להטעותו אלא אם טעה מעצמו שרי ע"כ. והוסיף על זה בבאר הגולה (שם ס"ק ה) וז"ל: ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו

מן טעות שהטעו העכ"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון. ולא הניחו אחריהם ברכה וכמו שכתב בספר חסידים ס' תתרעד רבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות העכ"ם בדבר חשוב, גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתנם לעולליהם, עכ"ל. ויציאתו זו מגדרו מלמדת שיש כאן חומר מיוחד ודו"ק.

ובספר ארחות צדיקים בשער התשובה כתב בתוך דבריו: חילול השם הוא עון גדול מאוד היא עבירה שיש לה פירות. כי כשעשה דבר רע אז אחרים לומדים ממנו ומזאת העבירה יש לכל אדם לירא מאד מאד, כי חילול השם ישנו בכמה דברים ואין לו שיעור כי כל המבזה מצוה אחת ומיקל בכבוד שמים נקרא מחלל השם כי אחרים ילמדו ממנו ויקילו יותר לכן צריך אדם ליזהר מאד בכל מעשיו שלא ילמדו ממנו להקל ולזלזל.

וראה במסילת ישרים (פרק יא) בענין זה שכותב: כל אדם לפי מדרגתו ולפי מה שהוא נחשב בעיני הדור צריך שיתבונן לבלתי עשות דבר בלתי הגון לאיש כמותו. כי כפי רבות חשיבותו וחכמתו כן ראוי שירבה זהירותו בדברי העבודה ודקדוקו בה, ואם אינו עושה כן הרי שם שמים מתחלל בו חס ושלום, כי כבוד התורה הוא, שמי שמרבה הלימוד בה, ירבה כמו כן ביושר ובתיקון המדות וכל מה שיחסר מזה למי שמרבה בלימוד גורם בזיון ללימוד עצמו, עכ"ל.

ולכן ידוע שהחתם סופר זצ"ל היה מאד נזהר והיה קורא התוארים בכל המכתבים ששלחו לו כי רצה לדעת מה האנשים חושבים עליו ואיך מחזיקים ממנו ועל פי זה ידע איך צריך להתנהג כדי שלא יחלל שם שמים בעיניהם.

דוגמאות ממצבים אשר יש בהם חילול ה'

בספר היראים מהר"א ממיץ זצ"ל בעמוד היראה סי"ו כתב וז"ל: "ולא תחללו את שם קדשי" ומקרא זה נוקב ויורד עד התהום ועל זה ידו כל הדווים כי חילול ה' ישנו בכמה דברים ואין להם שיעור שכל המבזה אפי' מצוה אחת ומיקל כלל בכבוד שמים נקרא מחלל ה'.

והאמת היא, שמי שלא שם לב על דרכיו בקל יכול להכשל בעוון החמור הזה רח"ל ולכן באתי לעורר בזה בכמה משלים המובאים בספר ואתה קדוש בשער רביעי, מהחיים יום יומיים כדי שנוכל להשים לב על דרכינו.

מסתברא שלענין חילול ה' כל בן תורה (בחור ישיבה, אברך, או נושא משרה תורנית) דינו כת"ח כלפי ציבור בעלי הבתים. וכן כל אדם שומר תורה ומצוות נחשב כת"ח כלפי ציבור הפשרנים למיניהם, וכל אדם דתי נחשב כת"ח כלפי ציבור החילונים, וצריכים לדעת שה"ה גם כן לגבי נשותיהם ובנותיהם של אלו, שהנשים והבנות מסתכלות בהן ולמדו מהן ולכן גם עליהן חל חובת השמירה.

בני ישיבה

כל אחד חייב לתת דוגמא אישית לבני הישיבה הצעירים ממנו בכל מה שנוגע להנהגה בחדר אוכל, הכולל אכילה בנימוס ובדרך ארץ, לא לקחת מנות של אחרים, לא להגזים באכילת מנות מיותרות, לא להתנפל על העובדים בבקשות לתוספת וכן לברך ברכת המזון מתוך הסיודר. כמו כן בהנהגת הפנימיה. כגון לא להתקלח זמן ארוך ולהתחשב גם באחרים, לא לבזבז חשמל, ולשמור על כללי נקיון והגיינה ומלבד הדגומא

האישית, עליהם גם להעיר באדיבות ובנעימות על כך לאותם הלוקים בדברים אלו.

בני הישיבה הגרים בפנימית הישיבה חייבים להקפיד על שקט מוחלט הן בשעות מנוחת הצהרנים והן בשעות הלילה.

במסיבות אירוסין וכדומה, מצוי שיושבים בכפיפה אחת קבוצה מבני הישיבה של החתן יחד עם בני משפחה. מהם חילונים גמורים ומהם מסורתיים ומכיון שהם נבחרים בקפידה ע"י אותם חילונים, לפיכך עליהם לדבר בנימוס, בדרך ארץ ובנחת, לאכול בצניעות ובהתאפקות, ולקדש שם שמים בהתנהגות אצילית ומכובדת.

בן ישיבה המאושפז בבית חולים או החולה בביתו במחלה המתמשכת, וחבריו לישיבה או לכולל אינם באים לבקרו או אינם מטלפנים עליו כדי לשאול בשלומו הוי חילול ה' כלפי בני המשפחה של החולה שאינם חרדים.

בני ישיבה הנוסעים בקבוצה בתחבורת ציבורית או מהלכים יחד ברחובה של עיר חייבים לשמור על הנהגה מופתית של דרך ארץ וצניעות. לא לדבר בקולי קולות, וק"ו שלא לצעוק או להפריע את הסביבה.

בן תורה הנקלע לשמחה ופוגש שם קרובי משפחה חילוניים, אין לו להתעלם מהם שלא יראה כמתנשא, אדרבא עליו להאיר פנים לכולם ולהתעניין במצבם ולדרוש בשלום בני משפחותיהם.

בית הכנסת

מי שמאריך מאוד בתפילת הלחש, חייב לעמוד במקום שלא יפריעה למעבר של שאר המתפללים, וכן שהעומדים לפניו לא יתעכבו

בגללו, ואם אינו עושה כן יש לו לחוש שיאמרו עליו שלא מתחשב בציבור והוי חילול השם.

אנשים העושים קידוש בבית הכנסת מיד אחרי התפילה, יש להשתתף וליטול חלק בשמחתם אם יש להם שייכות עם בעל השמחה. ואם אינו יכול, עליו להתנצל, ועכ"פ שלא יהיה יוצא בפניהם מבית הכנסת כמי שלא שם על ליבו כלל וכלל.

גם מי שלא נזהר ומגיע להתפלל בבית הכנסת בשעה מאוחרת יש בזה חילול השם. וכמו שכתוב בשו"ע סי' צ' ס"ט וז"ל ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים, וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור, והוא מתפלל ביחיד אעפ"כ יתפלל בבית הכנסת. וכתב על זה המשנה ברורה ס"ק כ"ט וז"ל וכתב בספר אליהו רבא בשם תשובת ב"י דיש לקנוס האנשים שמונעים לילך לבית הכנסת משום שעוסקין בתורה או משום שמשתכרין ממון, ולעשירים יש לקנוס יותר. ובעל תורה אף שעוסק בלימוד מ"מ איכא חשדא, וחילול השם.

ועל מה שכתוב בשו"ע שאם מתפלל ביחידות אעפ"כ יתפלל בבית הכנסת כתב על זה במשנ"ב בס"ק לג וז"ל: יתפלל בבית הכנסת מפני שהוא מקום קבוע לקדושה, ותפלתו מתקבלת שם יותר, ופשוט דאם הוא ת"ח ויש חשש חילול השם כשיבוא אחר התפילה בבית הכנסת דיתפלל בביתו עכ"ל.

ובענין זה מסופר על הח"ח זצ"ל בספר המאורות הגדולים, שפעם אחת, לאחר שסיים תפילתו בישיבה סר לבית המדרש הסמוך, ומצא שם במקרה אחד מתלמידי הישיבה, אז הח"ח זצ"ל ניגש אליו מיד ואמר לו שהוא כבר התפלל ונכנס לבית המדרש רק לקחת איזה ספר, כי הוא

חשש שמא יחשוד בו התלמיד שאיחר לתפילה ויהיה בזה משום חילול השם ובא מיד לתקן את הדבר.

השח בחזרת הש"ץ או בזמן קריאת התורה וכן בשאר מקומות שאסור לדבר בהם נחשב למחלל שם שמים גמור בפרהסיא.

בשעה שהרב המקומי או ת"ח דורש לרבים בבית הכנסת. חייבים כל הנוכחים להפסיק את כל עיסוקיהם ולשמוע את דבריו, ולא יפה הם עושים אותם שמדברים זה עם זה בשעת הדרשה או שמעיינים בספרים, ואם לא רוצים לשמוע יש לו לצאת מבית הכנסת באופן שלא יהיה ניכר, וזאת לפני תחילת הדרשה.

בין אדם לחבירו

בן תורה או בני משפחתו השואלים ספר או מכשיר וכדומה מהשכנים או מהגמ"ח, חייבים להקפיד להחזירו בזמן שנקבע, או מיד לאחר השימוש, כשהוא במצב טוב ונקי, ולשמור מאד לבל יתקלקל או יוזק. באם ארעה תקלה, עליו להודיע על כך ולברר אם מחוייב בתשלום. ופעמים שלוקחים בהשאלה ושוכחים להחזיר וגורמים לחילול השם.

בני תורה העורכים קניותיהם בחנות המכולת יש להם לנהוג בדרך ארץ ובנימוס, ועל כן לא יפה עושים אלו שבודקים בידיהם כמה וכמה חלות עד שמחליטים איזה יכשר עבורם, וכן בכל אותם המוצרים שאנשים מכניסים לפיהם אין לאחרים לגעת בהם בידיהם. ואם עושים כן משניאים עצמם על ציבור הרואים.

נהגים בעלי חזות חרדית הנוסעים במהירות בזמן הגשמים כשהרחובות מוצפים, ומתיזים מים ובוץ על העוברים ושבים, מבלי להתחשב בהם כלל וכלל, מחללים שם שמים בפרהסיא.

כּלּלִי

גזל עכו"ם אסור מטעם חילול ה' אף למ"ד גזל עכו"ם לאו דאורייתא. ולפיכך מצד זה הוא חמור מגזל ישראל, וכן אסור להונות שאינם בני ברית או להערים עליהם, וכן אין לנסות לקנות מהם סחורה במחירים מצחיקים או לשלם עבור עבודתם במחירי הפסד, וק"ו שאין ללעוג להם או לכנותם בכנויי גנאי.

פעמים רבות מצוי שכן תורה יכול לקדש שם שמים בקלות רבה ועליו לנצל הזדמנויות מעין אלו כגון אם משוחח בטלפון ציבורי ויש עוד מחכים בתור, יאמר באופן הנשמע שיש שממתינים ולכן הוא מסיים השיחה וכן על זו הדרך ותן לחכם ויחכם עוד, ולהפך אם אינו עושה כן ומאריך בשיחה מבלי להתחשב באנשים הממתינים, עלול להיות בכלל מחלל את ה'.

שומר תורה ומצוות שנקבע לו תור במוסד ציבורי כגון בית חולים, מרפאת שיניים או אצל רופא פרטי וכדומה, ואינו יכול להופיע בזמן שנקבע לו, חייב להודיע על כך מראש כדי למנוע חילול ה'. ואם נאנס ולא יכול היה להודיע מראש, עליו להתנצל לאחר מכן ולהסביר עצמו כדי למנוע חילול ה'.

שומר תורה ומצוות המנסים לעקוף את התור בתחבורה הציבורית או בבנקים או בשדי תעופה, חנויות וכו'. נחשב לחילול שם שמים ואין לכך שום היתר ואפי' אם הוא ממהר לתלמודו.

שומר תורה ומצוות צריך להזהר מאוד באופן הנהיגה ברכב שיהיה עפ"י החוק ולא לחצות במקום האסור או במקום שיפריע מלעבור את הרכבים האחרים.

בעלי חנויות חרדים, או צרכניות חרדיות ובפרט אותם המוכרים מוצרי מזון למיניהם, חייבים לשמור על רמת נקיון גבוהה ביותר, וכן

על כללי ההגיינה והקירור. ועל המוכרים המטפלים במזון ללבוש חלוקים נקיים, כפפות וכדומה, וזאת כדי למנוע לזות שפתיים.

רופאים החרדים לדבר ה', וכן שאר עובדי ציבור, אסור להם לעשות מעשים הנראים כלא הגונים, כגון: לקבל אנשים שלא על פי התור וכדומה, דהוי חילול השם כלפי הציבור החילוני הממתין.

בשמחות או באירועים שונים, שמשתתפים בהם תלמידי חכמים ועסקני ציבור, חייבים לכבד את הת"ח לפני שמכבדים את העסקנים, כגון: לישב בראש, או כיבודים בחופה וכדומה, והעושים כן מכבדים את התורה, ועליהם נאמר "ואת מכבדי אכבד". ומאיך, אותם המעדיפים שרים, חברי כנסת, ראשי עיריה, עשירים ובעלי יכולת, רופאים בכירים, על פני תלמידי חכמים, מבזים הם את התורה בפומבי ומחללים שם שמים ברבים.

על ההורים והמחנכים לחנך את ילדיהם ותלמידיהם להזהר מאד מאד בכבוד כל אדם, וכגון לא לדחוף את האנשים באירועים שונים ולתת להם זכות קדימה, וכן לא להתנפל על האוכל בשמחות ובקידושים ולתפוס מקומות ישיבה כשאינן די מקום ישיבה למבוגרים.

פעמים שהילד למד מהוריו שמתר לשקר כגון שעונים בטלפון שאבא לא בבית כשהוא בבית, או שאומרים לילד לומר למורה תירוצים שקריים או כותבים לילד פתק עם שקר ושולחים למורה ובכל זה בכיוצא בזה יש לחשוש לחילול ה'.

כלל הציבור החרדי חייבים להקפיד שלא ללכלך את רשות הרבים וח"ו מלזרוק פסולת מבעד לחלונות הבית וכן צריך להזהר מאוד לא לזרוק פסולת מהאוטובוס או מהרכב לרחוב כי אם יראו אותנו, יגרום לחילול ה'.

פח _____ אל תדיחנו / חילול השם

לסיכום: יש עוד הרבה הרבה ציורים וא"א לפורטם כי יכלה הזמן והם
לא יכלו ודי לחכימא ברמיזא והכלל הוא: תן לחכם ויחכם עוד

תשובה לעון חילול ה'

תיקונו: אמנם כתוב בכמה מקומות בחז"ל שהעוון של חילול ה' א"א לתקנו (עיין יומא פו.) אבל בכל זאת מצינו תיקון בספרי רבותינו למי שעובר על זה.

וכמו שכתב הרבנו יונה זצ"ל בספרו שערי תשובה בכמה מקומות.

ונתחיל משער הראשון אות מ"ז שכתב וז"ל: ועוד יש עון והוא עון חילול ה', שהתשובה ויסורים תולים ומיתה ממרקת כמו שנאמר (ישעיה כב-יד) "אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון".

והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילן יגיען עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש ה' והוד והדר לאמרתו, ועבודתו בעולם. ועוז ותפארת במקדש תורתו. על כן בהרבות פעליו לקדש את השם ולעורר האמת להכין אותה ולסעדה "ונסלח לו מעון" החילול עם החשיכה בשומו האמת לעמת אשמת החילול. מדת תשובתו נגד מדת משובתו. זה באור "בחסד ואמת יכפר עון" עכ"ל.

ובשער ד' אות ה' כתב וזת"ד: וגם לחלי הזה של חילול ה' אף על פי שאין לי מרפא על דרך שאר העונות, **ימצא לו מרפא אם יעזרהו השם יתברך לקדש תורתו נגד בני אדם ולהודיע לבני אדם גבורת השם וכבוד הדר מלכותו.** וסר עונו ברוב גדל כשרון המעשה שהוא בהפך מן המעשה אשר נואל ואשר חטא בו. כמאמר הרופאים על חלי הגוף כי ירפא בהפכו והעלה ארוכתו בתמורתו.

ובשער ד' אות ט"ז כתב וזת"ד שם: עתה נדבר על מי שיש בידו עון חילול ה' שלא יתכפר עונו ביסורין. והנה הקדמנו "כי יש לו רפואות

תעלה אם יקדש את השם יתברך תמיד". ועוד תמצא לו כפרה בהגיונו תמיד בתורה ויגיעתו בה כאשר אמרו חז"ל (במס' ר"ה יח.) והנה כי התורה רפואה לכל מכה נחלה מאד. על כן כתוב (משלי טו, ד) "מרפא לשון עץ חיים".

ועיין בספר פלא יועץ (ערך חילול ה') שכתב ע"ז דברים נלהבים ובסוף דבריו כתב וז"ל: **ותקנה שמענו למי שנתחייב מיתה לשמים בעוון חילול ה' וכדומה. שיכון למסר נפשו למיתה בלב שלם בכל פעם שאומר קריאת שמע ובאמירת נפילת אפים, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה.**

וגם בספר כד הקמח מהרבנו בחיי זצ"ל כתוב שיש תיקון ורפואה למי שנכשל ועוון הזה וז"ל שם (בערך חילול ה'): ויש לך לדעת כי לשון חילול ה' הוא מלשון חול כי המחלל את השם בדבורו או במעשהו סיבה שהבריות השומעים או הרואים ירהרו אחריו לעשות למעלה מן הקדש חול, וכן מצינו במצות שבת שכתוב (שמות לא) "מחלליה מות יומת" לפי שהשבת היא קודש ונקראת קודש, והעושה בה מלאכה ומחלל אותה עושה מן הקדש חול ולכך נענש בכרת כי תכרת נפשו מן הקדש שהיא ראויה לשוב שם. והזכיר הנביא לעתיד (יחזקאל לו) "וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים".

והזכיר שאע"פ שעון חילול ה' חמור ביותר מצינו לו רפואה עם מה שיקדש את השם באותו דבר שחללו, לפי שכל עבירה תמצא כופר בשיעשה אדם מצוה כנגדה. כגון: שתאמר ראובן חלל את השם ואם כנגד מה שחללו יקדשנו אז ינקה מעון חילול ה', ועל זה אמר הכתוב (ויקרא כב) "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל". לימדך הכתוב כי **"תקנת חילול השם בקידוש השם"**.

ומפורש אמרו חטא אדם בלשון הרע יעסוק בתורה חטא אדם בעריות יגדור עצמו מהן ואפילו במותר, חטא אדם בראיית עיניו, יזיל אותם

דמעות. והענין כי העבירה היא חולי הנפש והנה הוא כחולי הגוף שאינו מתרפא כי אם בהפכו. והרופא הבקי ירפאנו בשכנגדו והוא שאמר שלמה ע"ה (משלי טז, ו) "בחסד ואמת יכופר עון". ביאורו יכופר עון הרשע והשקר שהם בהפך מן החסד והאמת.

גם **בספר ארחות צדיקים** בשער התשובה כתב וז"ל ועיקר תשובה של חילול השם, שיודיע לנגד רבים ויאמר אל תלמדו ממני, כי אני חטאתי, עויתי, פשעתי, חיללתי השם יתברך באיולתי, ויתענה כמה תעניות ויתוודה בכל יום עד יום מותו.

עוד ראיתי **בספר תפארת שמשון** (פ' אמור) שהביא את דברי הרבנו יונה בשערי תשובה (שער ב' אות טז) שכתב שאעפ"י שעוון חילול השם אין לו כפרה רק במיתה מ"מ תורה מכפרת גם על עוון זה ע"ש וכתב להסביר הענין כך:

שהנה בכל המועדים כתיב "**שעיר עזים אחד לחטאת**" ובשבועות לא כתוב חטאת. וביארו חז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ד ה"ח) טעם הדבר שאמר הקב"ה לישראל כיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם.

ונראה שאין הביאור שהתורה מכפרת על העוונות, אלא שהרי אמרו חז"ל באבות (פ"ו מ"א) שהעוסק בתורה לשמה התורה "**מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים**" ונמצא שאדם הלומד תורה מתרומם לעולם אחר, ומעתה אין הוא שייך כבר לחטא, אחרי שהתרומם למעלה ממקום שהחטא מגיע, ושוב אינו זקוק לשום כפרה.

כי כל מה שמצינו במשנה בסוף יומא חילוקי כפרה, תשובה, יום כיפור וכו' כל זה הוא בלי לימוד תורה. אבל תורה מכפרת על הכל.

בזהר הקדוש כתוב, שישנה עבירה מסוימת שתשובה עליה אינה מועילה חוץ "**מתשובה סגיא**".

מה הכוונה תשובה סגיא? אומר הגר"א זצ"ל שהכוונה לתלמוד תורה. ת"ת הוא דבר שאין מה שעומד נגדו אפילו חילול השם! התורה הקדושה היא הרפואה לכל המכות כמו שנאמר (משלי ב, כב) "ולכל בשרו מרפא".

כל רפואה הניתנת ע"י רופא בשר ודם מועילה רק לאותה מחלה מסויימת, לאותו אבר מסויים, אבל התורה הקדושה היא רפואה לכל מחלה ומכאוב.

המאירי (יומא פו) מפרש כי בתשובה גמורה גם עון חילול השם נמחל ולא על זה דברו בגמ' שם.

ובספר מנחת חינוך (סוף מצווה שסד) כתב: הא דתשובה לחוד אינה מועילה בחמורות, היינו בתשובה מיראה, דאין זו תשובה גמורה אבל תשובה מאהבה דזדונות נעשו לו כזכיות (יומא פו): א"כ אפילו על החמורות מועיל, כיון דנעשו זכיות, א"כ למפרע הוה להו מצוות עכ"ל. וכן ראיתי מביאים שכתב הגאון ר' יצחק אלחנן (בהקדמת ספרו נחל יצחק).

ובספר גנזי החיים להגר"ח פאלאגי זצ"ל (בקונטרס התשובה אות ד) כתב:

חילול ה' דאין לו כפרה אלא במיתה. עם כל זה מצינו לו תרופה דיעשה לו סגולה לכפר עונו ולהשיר ממות נפשו כאשר תראה בסה"ק ראה חיים ח"ב פ' וילך מה שהארכתי בזה בס"ד.

והנה בספר ראה חיים הביא אריכות גדולה בזה, דברים נפלאים וכדאי לראות גם בכל דבריו, ונעתיק קצת ממה שנוגע לענינינו וז"ל: כי נראה ודאי כי זה שאמר רבי ישמעאל דבעון חילול ה' שהוא חמור מכולם, ואין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא באיסורין למרק היינו דוקא בתשובה מחמת יראה. שכחה היא שזדונות נעשות לו כשגגות

וקיי"ל בעון חילול ה' דאחד שוגג ואחד מזיד, אבל אם שב מאהבה כי אז יש בכח התשובה להפוך עון זדון לזכות, הרי העון עצמו של חילול ה' נהפך לזכות, לקידוש ה'. וא"כ ממילא אזדא ליה החטא של חילול ה' שעונשו הוא במיתה וחיו יחיה.

וזהו פשט הכתוב בפ' אמור "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" כי בא להזהיר שלא יהיה ח"ו מכוין, אחטא בעון חילול ה' ואהיה חוזר בתשובה מאהבה והעון של חילול ה' יהפך לקידוש השם. דהרי קיי"ל (ביומא פה): האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

עוד מצינו תיקון אחר לענין חילול ה' שהוא במיתה, שיכופר עונו ולא ימות, והוא **על ידי עסק התורה**... והיינו טעמא משום דכתיב "אדם כי ימות באהל" מכאן שאהל התורה מכפר עליו כמיתה.

וצריך להרבות בעסק התורה בסתר כדמשמע "באהל" לומר שלומד התורה בסתר, והיא מכרזת עליו בגלוי, והויא מידה כנגד מידה, לפי שאמרו שהמחלל שם שמים בסתר נפרעים ממנו בגלוי. לכן צריך ללמוד בסתר והיא מכרזת עליו בגלוי, וזה כמו שכתב הרב זרע ברך בשם מר רבו הרב הרמ"ע ז"ל.

עוד הביא בשם הרב ראשית חכמה בשער הקדושה (פי"ג) ומהרב חיד"א ז"ל כי גם על ידי מידת הענוה שהיא שקולה ככל הקרבנות, יש לה כח לכפר אפילו לחילול ה'.

ובזה נראה טעם כעיקר במה שמצינו שבאו מדות הארון אשר היה מונח התורה בתוכו, שבאו כל האמות שבו "שבורות" כדכתיב (שמות כה, י) "ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו". להורות על מידת הענוה.

ולכן כמה צריך האדם להיות עוסק בתורה תמיד כל היום וכל הלילה ובענוה יתירה, ובזה בבוא יום הכפורים מתכפרים עונותיו, ואין צריך לא יסורין ולא מיתה כי חיו יחיה ולא ימות לשחת, כי גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם.

סוף דבר

אחרי הדברים האלה מצאנו שגם בעבירה החמורה של חילול השם, השאיר לנו האב הרחמן פתח תשובה ותיקון החטא. ועלינו לרוץ אחרי כל העצות והתקנות ולשוב בתשובה שלמה, וקבלה להבא בכל הנהגתנו ולהתרחק מאד מכל חשש של ענפי חילול השם, ולהדבק רק בקידוש שם שמים ע"י ההנהגה הראויה לת"ח בכל הפאר וההדר (וע' בספר ברכת אברהם עה"ת).

סיפורים עובדות והנהגות

בספר ח"ח על התורה (החדש) הביא כמה עובדות מהחפץ חיים זצ"ל ונביא קצת מהם:

הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל כתב שרבנו רגיל היה לומר: אילו הייתי משער שזה יעזור למנוע יהודי מלחלל שבת, הייתי כורע לרגליו ומנשק מגפיו המרובבות ברפש, מוטב שיתלכך פי ברפש, ולא יתחלל כבוד שמים בעולם. (קולמוס הלב).

למה הח"ח זצ"ל איחר הרכבת

סח רבה של ראדין, הגאון רבי מרדכי סנדר קופשטיין זצ"ל: פעם שהיתי עם רבינו בעיר וילנה, ואמר לי שהוא מתעתד לנסוע מהעיר בצהרים, כי היה לו ענין דחוף לסדר במקום אחר. לעת ערב הופתעתי לראותו עוד בעיר. תמהתי, והסביר: "אכן נחפזתי לרכבת הצהריים, אבל כשעברתי ליד אחד הבתים נקראתי להשלים מנין לתפילת מנחה, ולמרות שכבר התפללתי חששתי שאם אסרב יאמרו: ראו, יהודי עם זקן ופיאות. ולהשלים מנין אין לו פנאי.. סרתי איפוא להשלים את מניינם, ואחרתי את הרכבת"....

על מה התאונן הח"ח זצ"ל

וכשהתחיל להתפרסם שמו של רבנו בעולם, הצטער עד מאד והתאונן בפני מקורביו: "בעוונותי הרבים, לקיתי בכפלים: כשלעצמי, הריני אדם קטן ויהודי פשוט. אבל בעולם יש הטועים בי וחושבים אותי לאדם גדול וצדיק. והרי לענין חילול השם תלוי הדבר בדעת העולם,

וככל שהאדם נחשב לגדול יותר עליו להזהר שבעתיים בכל הנהגותיו (עי' יומא פו.). נמצא שאני חייב להזהר כאדם הגדול יותר ממעלתי האמיתית והרי זה משא כבד ומעיק" ... (המאורות הגדולים בערכו אות שכד, שכו).

על מה הח"ח זצ"ל הלך לשאול את הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל

סח הגאון רבי מרדכי דוב זצ"ל חתן אחות רבנו, שהעוון החמור ביותר בעיני רבנו היה עוון חילול השם. והיה משנן תמיד דברי בעל ספר יראים בלאו דלא תחללו את שם קדשי, באמרו שם כי מקרא זה נוקב ויורד עד התהום ועל זה ידו כל הדוים.

מסופר כי בצעירותו הרופאים פקדו עליו להפסיק מלימודיו במשך שנה שלמה. הוא קיים את מצוות הרופאים במלואה משום "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" אבל הוא חשש מפני חילול השם, שמא יכנס אדם לביתו ויראה אותו יושב ובטל ונמצא שם שמים מתחלל על ידו. ולכן הלך לשאול את פי הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל אם מותר לו להחזיק לפניו ספר פתוח למראית עין שיחשבו שהוא עוסק בלימוד. צדדי הספק היו שאם פותח הספר בלי ללמוד בו, שמא בזה גונב דעת הבריות. אבל אם לא פותח שום ספר אז יש בזה חילול השם. והפסק היה שצריך לפתוח לפניו ספר כדי למנוע חילול השם.

וגם בסוף ימיו סמוך להסתקלותו נחלש גופו ונחלשו חושיו מלעיין, ואע"פ כן אמר לאנשי ביתו שיניחו ספר פתוח לפניו ועל פי רוב חומש כדי שלא יתחלל השם כאשר אדם יכנס ויראה אותו יושב בטל ולכן הניח כל הזמן ספר פתוח לפניו.

למה הח"ח זצ"ל נמנע מלכתוב המלצה לבנו

סיפר הגאון רבי לייב זצ"ל בן רבנו: בשנות אברכותי הוסמכתי להוראה וחפצתי להתקבל באיזו עיירה למורה הוראה, כדי שאוכל להמשיך ולשקוד על דלתי התורה בלא הפרעה. נודע לי על משרה שהתפנתה באחת העיירות שרבה עבר לעיר גדולה וכתבתי לשם להציע מועמדותי, דברתי עם אבי שימליץ אף הוא בעדי, והסכים.

בתוך כך הגיעו מכתב מרב אחד שחפץ אף הוא להתקבל באותו יישוב כמורה הוראה. וביקש מאבי שיכתוב לו ג"כ כתב המלצה. כיון שכך משך אבי ידו מההמלצה ולא רצה לכתוב לא עבורי ולא עבורו, ונימוקו היה כדי שלא יאמר אותו רב שממכתבו נודע לאבי שיש משרה פנויה, ומיהר להציעה לבנו ויגרום חלילה חילול השם. (דוגמא מדרכי אבי אות יז).

מסירות נפש כדי להמנע מחילול השם

בוא וראה כמה מסירות נפש היה לרבינו הח"ח זצ"ל כדי להמנע מספק חילול השם וכך מסופר בספר מים חיים (פ' אמור): כשנמלט רבינו, עם בני משפחתו ומרבית בני הישיבה מראדין לתוככי המדינה בהתקרב חזית המלחמה במלחמת העולם הראשונה, עלו בתחנת הרכבת בבסטון על הרכבת הנוסעת לסמילוביץ שבפלך מינץ.

הם יצאו לדרכם בתחילת השבוע כדי להגיע מבעוד מועד לפני שבת אבל הרכבות היו עוצרות לשעות ארוכות כדי לפנות את המסילה לרכבות הצבא והתחמושת העושות דרכן לחזית המלחמה. כך שביום ששי אחר הצהרים הגיעו לפאתי מילודצנא שמעברה השני של וילנה. השמש נטתה לשקוע ורבנו פסק: "רשאים אתם להמשיך במסע עת חרם היא, פקוח נפש, אבל אני ארד כשאך תעצור הרכבת".

כי אם אדם יראה את רבנו נוסע בשבת, לא יבחין ויבדיל ושם שמים יתחלל.

הרכבת עצרה ליד גשר מסילת הברזל הנטוי על הנהר, היה זה מקום מסוכן לשהות בו, הרוסים האשימו את היהודים באהבה לגרמנים, הדוגלים בחרויות הפרט ואינם גוזרים גזירות ומטילים הגבלות, והסיתו נגדם שמרגלים המחבלים הם במאמץ המלחמתי אם ימצאום ליד גשר רכבות יאשימום שזממו לפוצצו... אולם רבנו לא שת לבו לסכנה וירד עם צרורו, מובן שעמו ירדו גם בני המשפחה והיהודים נוסעי הקרון.

התפללו וקידשו, והלילה ירד. פלוגות חיילים עשו דרכם לחזית לאור לפידים, ומשהבחינו בהם החלו להתקלס בהם וליידות לעברם לפידים בוערים. נס שלא אחזה האש בצרורותיהם ובשבת קודש אסור לכבותה... התחננו בפני רבנו: פיקוח נפש היא, בקלות כה רבה עלולים להאשימם בריגול ולערוך משפט שדה. אצבעם כה קלה על ההדק. אם תשוב ותעצור כאן רכבת יעלו עליה...

הח"ח זצ"ל הסכים עמם, אכן פיקוח נפש הוא עליהן לעלות לרכבת הראשונה שתעצור, אבל הוא שאני. אם יראו יהודי מולודצנא שהחפץ חיים יורד בשבת מהרכבת, לא יזכרו עוד שהיה בנסיעה משום פיקוח נפש... הבטיחו לרבנו שבהגיעם למולודצנא ישארו בבית הנתיבות כל השבת ויהודי העיר לא יראוהו אלא במוצאי שבת, אבל הח"ח סירב.

הגיעה רכבת, ועצרה לפני הגשר, מבלי שאיש יראהו התגנב לתוכה רבי מרדכי דוב רויטבלש מברדיטשוב, תלמיד ישיבת ראדין. עם שחר הגיעה העירה וסיפר לרב העיר הגאון רבי משה אברמוביץ זצ"ל שרבינו שוהה עם בני חבורתו ליד גשר הרכבת ומצוי בסכנת נפשות.

מיד ארגן הרב כמה עגלות ושיחד מספר חיילים שילוו, שיגרן אל הגשר שיביאו את השובתים לידו, ברם העגלות איבדו את דרכן. חיפשו כל היום ושבנו לפנות ערב כלעומת שבאו. עתה גברה חרדתם של בני העיר. שלחו עגלות אחרות בליווי מורה דרך מנוסה והפעם הגיעו ליעדם עם שקיעת החמה. מן השמים סובבו שלא יסעו בשבת!! רק לאחר

ההבדלה עלו על העגלות, וכל בני מולודצנא קיבלו פניהם ברוב שמחה והכל סחו בהקרבת רבנו למען שמירת השבת במקום להשיח חלילה בחילולה ובחילול השם שהיה יכול לצאת מזה!

הנהגת הרבנית ע"ה כדי למנוע חילול השם

בספר עלינו לשבח פ' קדושים (דף שסה) מספר הגר"י זילברשטיין שליט"א על רעיתי הצדקנית ע"ה וכך הוא כותב: אחת מהנהגותיה היפות של רעיתי הצדקנית, מרת עליזה – שושנה ע"ה היתה כאשר פועלי הנקיון העירוניים שבתו ממלאכתם.

בעוד שרחובותיה של בני ברק היו עמוסים בשקיות אשפה שהורדו מן הבתים והונחו ליד הפחים, זכינו אנחנו לאחסן את כל השקיות בתוך הבית פנימה. רעיתי ע"ה לא התירה להוציא אותן אל הרחוב, ונימקה זאת בכמה סיבות: **האחת**, מפני שהריח הנודף מן השקיות מפריע וגורם סבל רב לדיירים בקומה הראשונה, הסמוכים אל חדרי הפחים.

הסיבה השניה, שמא השקיות תיקרענה, והאשפה תגלוש החוצה והחיידיקים שבה יזיקו לזולת.

היא הוסיפה ונתנה **טעם שלישי** באומרה שיש בכך "חילול השם", כאשר אנשים זרים שלא זכו עדיין לשמור מצוות, יראו את הנהגתם של החרדים לדבר השם, וימאסו בהם ובדרכם.

וכך הצטברה האשפה בתוך הבית, שקית על שקית, וכשגבר הריח ונוצר חשש שלא תהיה אפשרות לומר דברי קדושה בתוך הבית, התזנו ספריי ריחני על השקיות...

חשש מחילול השם

סיפר הגה"צ רבי זאב איידלמן זצ"ל כדלהלן:

במשך שנה שלמה לא שלמו ראשי הקהל למרן הגרי"ז זצ"ל את משכורתו [או את שכר הדירה] כ"עונש" על שביזה את ההמנון הציוני. אולם מרן הגרי"ז זצ"ל שתק כל הזמן, ואסר לפרסם זאת ברחוב, פן ישמעו הגויים את הדבר, ויתחלל שם שמים ברבים...

מתנה מן השמים על כי נזהר מלחלל את השם

סיפר בעל "השדי חמד" לאחד מבאי ביתו, שבצעירותו לא הצטיין בכשרונות מיוחדים, מעייני החכמה נפתחו לו כשהיה מבוגר יותר בגלל מעשה שאירע לו:

בהיותי אברך צעיר לשנים, למדתי בכלל אברכים. שקדתי על תלמודי ועשיתי חיל. אחד מבני החבורה שנתקנא בי, יזם עלילה שפילה עלי, הלך ושיחד את המשרתת הערביה שתוציא עלי שם רע ותפרסם ברבים שכאשר היא משכימה לבוא לבית המדרש על מנת לנקות, אני מפתה אותה למעשים לא צנועים. ואכן כך עשתה. מיד התקהל סביבי קהל רב והאשימו אותי בצביעות, חירפו וגידפו אותי, לא יכולתי לשאת את הבושה האיומה ונאלצתי לברוח משם. ראש הכולל לא האמין לדברי הערביה ופיטר אותה ממשרתה.

לאחר תקופה מסוימת כאשר כלו דמי השוחד מכיסה, באה אלי הערביה והתחננה לפני שאסלח לה על העוול הנורא שגרמה לי, היא הבטיחה לי שהיא תלך ותפרסם ברבים את כל האמת ותאמר שהיתה זו עלילת שוא. והוסיפה ואמרה: הואיל ופרנסתה אינה מצויה בידה היא מבקשת ממני שלאחר שהיא תטהר את שמי, אבוא ואשתדל למענה אצל בעל הבית שיחזירנה לעבודה.

ברגע הזה אמר בעל ה"שדי חמד" עמדתי בפני התלבטות נוראה: מצד אחד שמחתי על ההזדמנות אשר לה ייחלתי כל הזמן. ששמי יטוהר מהאשמה הנוראה, והכל יבוא על מקומו בשלום. וכמעט נעתרתי לבקשתה, אך באותו רגע צצה בי מחשבה הפוכה, הרי חילול השם גדול כבר נגרם, ועכשיו אם יתפרסם הסיפור האמיתי, יצא שוב חילול השם אודות התנהגות המבישה של אותו אברך. מוטב א"כ שאמשיך לסבול חרפתי בדומיה עד יעבור זעם. ההתלבטות היתה קשה מאד, עד שהחלטתי כך וניגשתי למשרתת ואמרתי לה: מה שאנך מבקשת שאשתדל אצל הבע"ב למענך, מסכים אני לעשות, אולם "אני אוסר עליך באיסור גמור לספר לאיש את דבר השוחד והעלילה!"

באותה שעה שקבלתי את ההחלטה הקשה אשר עלולה היתה לסכן את כל עתידי בעולם התורה, סיים בעל ה"שדי חמד" הרגשתי איך מעיינות החכמה נפתחים אצלי. ובמקום הנזק שהיה צפוי מהחלטתי, זכיתי לסייעתא דשמיא במידה בלתי מצויה אשר הביאני עד הלום!

הרי לנו לאיזה מעלות רמות ונשגבות אפשר להגיע עבור מניעת חילול השם (אוצרות התורה פ' במדבר).

מסירותו של הגאון רבי משה פיינשטיין כדי שלא יגרום חילול ה'

בספר "רבי משה פיינשטיין" מסופר על מדרגתו הגבוהה של ר' משה בחששו מחילול השם. מסיבה זו הוא המשיך לסכן את עצמו ולא לנטוש את משרת הרבנות ברוסיה בזמן סטלין.

לאחר שנת תר"צ נחפשו יהודי לובן לדיכוי הדת, שהיה כבר לאורח חייהם של היהודים בחלקים אחרים של רוסיה. חדרים ובתי הכנסת העיקריים נסגרו, מס כבד הוטל על יבוא תשמישי קדושה. כיון שיהודים

רבים סבלו ממצב כלכלי קשה, נאלצו אנשי לובן וארבע עיירות סמוכות להשתתף בקניית לולב אחד. כל התושבים קיימו את מצוות "ארבעת המינים" בכך שהגביהו אותם בלבד, מלבד חמשת רבני הערים אשר קיימו גם את מצוות ה"נענועים". אחרי סוכות שמרו את הלולב בזהירות רבה כדי שיוכלו להשתמש בו בשנה הבאה.

הקומוניסטים הטילו מסים מיוחדים על הרבנים כדי לאלצם להתפטר. רבנים רבים נכנעו לסובייטים ונטשו את משרותיהם. אלה שלא עשו כן שלמו את המחיר והוא היה כבד.

הרבי מליובאוויטש, רבי יוסף יצחק שניאורסון, בילה תקופה מסויימת במאסר ואח"כ גירש מן המדינה. רבי יחזקאל אברמסקי נשפט בשנת תר"צ ונידון לעבודת כפיה בסיביר ואמנם ריצה שנתיים מתוך גזר דינו עד ששוחרר על ידי התערבות מבחוק. רבנים אחרים נעצרו ועינו, ורבים אחרים נעלמו ועקבותיהם לא נודעו.

למרות שר' משה טעם את טעמו המר של הדיכוי הסובייטי הוא נשאר במשרתו כרבה של לובן, עד שעזב את העיר לדרכו לאמריקה בשנת תרצ"ו.

כל פעם כשהיה מתפטר רב מכהונתו היתה העיתונות הקומוניסטית יוצאת בכותרות מרעישות אודות הרב הנוסף "שגילה סוף סוף את האור האמיתי". רב משה ראה בכך חילול השם ברבים. והוא חש שאסור לו להתפטר ממשרתו אפילו אם יסכן בכך את חייו.

כאשר חתנו של רב משה נאלץ ע"י השלטונות להפסיק להיות שוחט, למד ר' משה שחיטה, והחל לשחוט עבור בני העיר. הוא המשיך ללמד את בני הקהילה גמרא כשהוא מעוררם ומעודדם להשאר חזקים באמונתם ולהזהר בכל המצוות חרף הרדיפות.

לאחר שנים רבות, בעת לימוד מסכת כריתות, נזכר רב משה מתוך געגועים "זה היה הדף האחרון שלמדתי עם אנשי לובן".

לרדת באמצע השלג ובלבד שלא יתחלל שם שמים

הרב זלמן סורוצקין נסע פעם ברכבת לנוברדוק, לצורך הצלת נפשות יחד עם רב אחר. בעודם בדרך התחוללה סופת שלגים, הררי שלג נערמו בדרכים, והרכבת פילסה דרכה באיטיות, לא חלפה שעה והרכבת נעצרה.

נהג הרכבת הזמין מפלסת שלג מיוחדת לפנות את השלג מן הפסים, ושוב יצאו לדרך בתקווה להגיע במהרה, אולם לאכזבתם הסופה הייתה עזה ושוב התמלאו הפסים בשלג והרכבת התנהלה בעצלתיים ועצרה בדרכה מפעם לפעם.

השעות נקפו, זמן כניסת השבת קרב ובא ונוברדוק עוד רחוקה... "גם התחנה הקרובה עודנה רחוקה מכאן" העיר הרב באזני רבי זלמן סורוצקין. "אין ברירה נהיה מוכרחים להישאר ברכבת עד שנגיע לתחנה הבאה, פיקוח נפש הוא לרדת בסופת שלגים באמצע הדרך".

יתכן, השיב הרב סורוצקין, אולם איני מסוגל ליטול על שכמי אחריות לחילול השם העצום שיגרם, כאשר יראו שני רבנים יורדים מקרון הרכבת ביום שבת קודש.

השקיף רבי זלמן מבעד לחלון הרכבת, פתתי השלג היורדים הקשו על הראיה אך למרות זאת הבחין בבתים רחוקים, יש מקום יישוב לא רחוק מכאן! מהר אל הכרטיסן ושאלו: האם אתה רוצה בקבוק יין שרף? עיני הכרטיסן נצצו בהתלהבות. עם כן עצור את הרכבת כדי שנוכל לרדת כאן.

רוח מקפאיה קבלה את פניהם של שני הרבנים שירדו מהרכבת. הם בוססו בשלג הטובעני בדרך לא דרך. פתיתי השלג התרבו והחשכה התעבתה. הלילה החל לרדת הם התקדמו אט אט לעבר אורות קלושים שנצנצו ממרחק.

"נדפוק על דלתו של הבית הראשון שנראה" אמר הרב סורוצקין. נשבות בבית גוי ובמוצאי שבת נמשיך בדרכנו, העיקר שיהיה גג לראשינו וקירות להגן על גופינו מהשלג והקור המקפיא...

והנה סוף סוף בית לפניהם, קרני אור בוקעות מחלוננו, כשהתקרבו לבית הביטו מבעד לחלון, והופתעו: האור שנצנץ לעברם ממרחק היה אורם של נרות שבת.

אותה שבת של מניעת חילול השם שבתו השנים לא בביתו של גוי, אלא בבית יהודי מוקיר תורה!!

הראש ישיבה סיכן את עצמו כדי לא לחלל שם שמים

בספר ברכת אברהם על התורה (בפ' אמור) הביא מעשה ששמע על הגר"ד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניביז'. שכשהיה לו ניתוח בעת זקנותו, והיה צריך לומר גילו, מפני שלפי מספר השנים צריכים לשנות החומר להרדמה, ובפספורט (דרכון) שלו התאריך לידה היה מזוייף מפני סכנת נפשות שלהצלתו היה צריך לשנות בכמה שנים ולא הרשה לבניו בשום אופן לגלות לרופא המרדים את גילו האמיתי, מפני חילול השם שהרופא ישמע שהראש ישיבה זייף.

מפני מה לא שכב לנוח הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל

מסופר על ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רב יהודה צדקה זצ"ל שהיה שוקל בפלס כל תנועה ופעולה ממעשיו ומדקדק בכל הליכותיו אם על ידם ירבה כבוד שמים או להפך ח"ו. בכל יום בצהרים רגיל היה לשכב ולנוח במשך דקות אחדות, כדי להחליף כח ולהתרענן מעמלו שהינו עמל ללא הפוגה החל מאשמורת הבוקר.

אולם כשהיה נזדמן לביתו בעל מלאכה אחד איש פשוט כדי לבצע תיקונים שונים, נמנע הרב ולא היה נח באותו יום כי היה אומר "חוששני מפני חילול השם" שלא יחשוב בעל מלאכה זו בלבד: חכם יהודה יש לו פנאי, הוא שוכב לישון באמצע היום ואני נאלץ לעבוד בלי הפסקה...

למה "הבית הלוי" החליט לעזוב את העיר

עד כמה היו הגדולים מוותרים על הכל ובפרט שלא יהיה חילול השם אפשר לראות ממעשה הבא:

פעם אחת ערך אחד מעשירי העיר סלוצק, חגיגת פאר והדר לרגל מלאת לבנו שלוש עשרה שנה, בהגיעו למצוות.

שכר העשיר כרכרה מפוארת ונסע לבית רב העיר הגאון רב יוסף דוב סלוביץ'ק כדי להביאו אל השמחה, כאשר הגיע העשיר אל בית הרב נכנס פנימה והזמין את הרב בכל הכבוד הראוי לו. באיזה ענין ידרוש חתן הבר מצוה שאל הרב. באיזה ענין? נבוך העשיר. חתן הבר מצוה לא ידרוש כלל הלא הרב מבין הזמנים השתנו וכעת לא נהוג לדרוש...

חתן בר המצוה שאינו דורש בדברי תורה בשמחתו, אמר הרב, הרי החגיגה היא מושב לצים! לפיכך אין אני מוכן לבוא.

באותו מעמד, נכח גם אחד מפשוטי העיר אשר גם בנו הגיע באותו יום למצוות, אמנם אדם זה בא רק כדי להתברך מפי גאון ישראל. אולם כאשר שמע את דברי הרב העיז ואמר שמא יועיל רבנו להשתתף בשמחת הבר מצוה של בני, לומד תורה הוא ואף ידרוש לרגל המאורע. אליך אבוא אמר הרב, ותוך כדי דיבור קם מכסאו ולבש את מעילו.

העשיר אמר לו: כבוד הרב הן קהל רב מחכה ומה אגיד להם? אמור להן, אמר הרב, שאין אני בא לשמחת בר מצווה אשר בה אין בדעתו של החתן לומר דברי תורה!

שב העשיר לביתו מבוייש, וסיפר לכל אורחיו את אשר אירע בבית הרב. התרגזו ידידיו העשירים על הרב, ובחוצפתם הרבה החליטו להתנקם בו, משום כך העבירו אזהרה בעיר שלא יהיו אף אדם להשכיר דירה לרב והעובר על אזהרה זו יענש בכל חומר הדין.

למחרת בא אל הרב בעל הבית אשר בו דר הרב, ובקול רועד סיפר כי מאיימים עליו, שאם לא יוציא את הרב מביתו יינזק. אל תדאג אמר לו הרב יוצא אני מרצוני, ואכן עזב הרב את הדירה ונשאר ללא קורת גג.

כאשר נודע הדבר למושל העיר הגוי, אשר העריך מאוד את הרבי שלח מיד להודיע לרב כי נתונה לו חנינם אין כסף דירת פאר בת עשרה חדרים... שקל הרב את הדבר והחליט כי אם ייעתר להצעת הגוי יש בכך משום חילול השם, משום כך קם ועזב את העיר לצמיתות.

זהירות מחילול ה' אפילו בעיני ילד קטן

מספרים על הרב דב בעריש ווינדפלד הגאון מטשעביץ זצ"ל בעל "דובב מישרים" שהיו באים אצלו בחורים וגם ילדים כדי שהרב יבחון אותם על מה שלמדו בת"ת באותה שבוע.

פעם אחת אחרי סעודת שבת בצהריים עלה הרב למשכבו לנוח קצת, ובאותו זמן שהיה הרב נח הגיע ילד קטן שהתחיל לדפוק על הדלת, ודפק שוב ושוב עד שהעיר את הרב.

הרב פתח הדלת ושאל את טעם ביקורו, והילד ענה שרוצה להבחן. אז הרב התחיל לבחון אותו בשמחה ובמאור פנים וכשגמר אמר לילד בלשון רכה, דע לך שפעם הבא אם דופקים בדלת של משהוא ולא עונים זה סימן שהאנשים בפנים הלכו לנוח קצת ואולי גם יושנים. אז הילד הסתכל על הרב בתמיהה ושאל אותו בהתפעלות. מה?? הרב מטשעבין גם כן יושן בשבת באמצע היום?? הרב לא לומד כל הזמן?? ואז הרב התפעל מאד מהתגובה של הילד והחליט שמאותו יום והלאה לא ילך יותר לנוח באמצע שבת שמא יבוא ילד וירצה להבחן ולא יבין שהרב הלך לנוח...

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

א) כתוב בספרים שחילול השם אחד דוחה מאה תפלות (צפורן שמיר פ"ג מ"ב ושל"ה ח"ג מס' יומא ועוד) ונסתפקתי מה הגדר של תפלות לענין הזה של דיחוי. האם מדובר על תפילה א' מג' תפלות היום כגון שחרית מנחה מעריב, או הכונה על תפלות פרטיות שאדם מתפלל באמצע היום או אפי' אמירת פרקי תהלים. לכן רציתי לשאול לכת"ר מה הם התפילות האלו.

תשובה: הכוונה אפי' התפלל מאה פעמים על דבר מסויים חילול ה' דוחה אותם.

ב) מה שכתוב "דוחה" מאה תפילות מה הפשט בדחיה זו האם הכונה שהם (התפלות) נמצאות. וע"י קדוש ה' או תשובה יחזירו אותם או הכונה בדחוי הוא שכבר ביטלו אותם ודחו אותם לגמרי.

תשובה: יתכן שיחזרו ע"י תשובה.

ג) בן אדם שמקפיד בהליכותיו כדי לא לגרום לחילול השם, ונקלע עם בן אדם שמחפש בכל אופן שיוכל למצוא נקודה לא טובה אצל חברו, אבל בן אדם רגיל לא היה מחשיב אותו דבר לדבר לא נכון. אם האדם הזה (המקפיד) מצא משהוא וחישב רעה על חברו (החרדי) האם נחשב לחילול השם או דילמא כיון שבעיני בני אדם רגילות לא היה נחשב לעוולה אז אזלינן בתר רוב ולא נחשב לחילול השם.

תשובה: הכל לפי הענין.

ד) האם למשל אדם אחד עומד ליד מקום מלוכלך ממעטפות של סוכריות וכדומה, וחבירו רואה אותו שם אוכל סוכריות וחשב שהוא ליכלך את המקום וזה גרם לחילול השם למרות שבאמת הוא לא זרק

את הניירות, הם היו שם הוא רק אכל שם האם אפי' שלא עשה כלום
נחשב לחילול השם.

תשובה: הוא טעות.

ה) ואם כן האם הוא הולך לחבירו ומסביר לו שהוא לא זרק את
הניירות אלא היו שם לפני שהוא הגיע וחבירו מאמין לו האם בזה הוא
תיקן את החילול השם שעבר או אולי כיון שעבר עבר.

תשובה: תיקן.

ו) כתוב ברבנו יונה בשערי תשובה בכמה מקומות כגון (שער ד' אות
ז) שכדי לכפר על עוון חילול השם צריכים לעשות קדוש השם. והשאלה
היא האם הקדוש השם צריך להיות דוקא מאותו ענין שהיה החילול
השם או דלמא כל קדוש השם שיעשה מתקן בו חילול השם אחר שעשה.

תשובה: כל היושב ולומד עושה קידוש ה'.

ז) האם כדאי להדפיס על חומר איסור ח"ה כדי שאפי' אדם אחד פעם
אחד יתחזק בזה או שאומרים בזה מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים.

תשובה: כרצונך.

ח) אחד שנמצא במקום שכולם מתנהגים באופן אחד אבל אם היה
עושה זאת במקום אחר היה נחשב לחילול השם האם כיון שבמקום זה
כולם רגילים לזה אז לא נחשב הדבר לחילול השם או דילמא לא שנא
ואעפ"כ עובר. למשל בן תורה שצריך להתנהג בדרך ארץ ולא לצעוק
ברחוב ונמצא במקום שהרגילות הוא לצעוק ולא רואים את זה כמו
חוסר דרך ארץ שם האם באותו מקום יהיה מותר לצעוק ברחוב או לא.

תשובה: הכל לפי הענין.

בזוי תורה

פתיחה

בזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות!!!

ידוע את החשיבות שיש לשמחה כשמדובר על שמחה של מצוה וכמו שכתוב בגמרא במסכת שבת (דף ל:) שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, וכתוב עוד שם, ושבחתי אני את השמחה, זו שמחה של מצוה. וכתוב במדרש תנחומא (פ' תזריע ס"ס ה') אמר הקב"ה: אם אתם משמרים את המצוות ותשמחו בהן, אני מוסיף לכם שמחה.

ובירושלמי (רפ"ה דסוכה) יונה בן אמתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש, ללמדך שאין השכינה שורה אלא על לב שמח.

ובספר ארחות יושר הביא עוד מהמשנה ברורה (ס' תרס"ט סקי"א) שכתב שהעידו על האריז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. ומקורו בהקדמת ספר חרדים וז"ל: גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוה"ק, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית.

ובספר דבש לפי מהגאון חיד"א ז"ל (אות מ' ס' יד) הביא בשם הזרע בירך: השמחה שאדם שמח במצוה, שכר השמחה פורעין בעולם הזה. עכ"ל.

ומצד שני ידוע מה שכתוב בפרשת התוכחה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל!"

והאמת היא, שהשמחה היא מאד חשובה לחיי האדם, גם כשלא מדובר על שמחה במצוה אלא על שמחת החיים כי כמו שכתב בספר ארחות צדיקים (ערך שמחה) שאדם שהוא שמח תמיד, אז יאירו פניו, וזיוו מבהיק וגופו בריא, ואין זקנה ממהרת לבוא עליו כמו שנאמר: (משלי יז, כב) "לב שמח יטיב גהה".

וכן יש עוד תועלת בשמחה, וכמו שמספרים על שני אנשים שאמרו עליהם שהיו מבני העולם הבא בשביל שהיו אנשים שמחים, וכשהיו רואים איש ערב היו משמחים אותו, וכשהיו רואים שנים מתקוטטים זה עם זה, היו אומרים להם מילי דבדיחותא עד שהיו עושים שלום בניהם, עכת"ד.

ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב שטבע האדם הוא, שצריך לשמוח לפרקים כמו שצריך לאכול לנוח ולישן.

ועיין בפירוש הגר"א על משלי (יח, יד) על הפסוק: "רוח איש יכלכל מחלהו" שכתב שע"י השמחה אף אם תבוא על האדם איזה מחלה בשמחתו יבטלנה.

ובספר זכרון (חכמת לב) הביא מדברי הסבא מקלם זצ"ל שאמר שכשיש שמחה בלבו של האדם אז נעשות המצוות כראוי, ברצון, באהבה, בחיות. כי העדר השמחה הוא העדר התשוקה כי הם אחד.

והגה"צ רבי שלום שבדרון אמר בענין חשיבות השמחה: הרווחת כסף, לא הרווחת כלום, הרווחת זמן, הרווחת חצי, הרווחת שמחה, הרווחת הכל! כי ע"י השמחה אפשר להשיג השגות נפלאות.

וראיתי בספר ברוך פודה ומציל, שהביא בשם ספר תורת אבות שכתב שע"י השמחה אפשר לצאת מכל רע, והשמחה היא המפתח של הפרנסה, הן בענייני הגוף והן בענייני הנפש.

אבל האמת היא, שלא רק כדי שלא נדחה השמחה שצריכים לכבד את התורה והחכמים ולא לבזותם. כי הרי ענין הזה של בזוי תלמידי חכמים הוא חמור מאד כשלעצמו עד שכביכול הקב"ה אינו מוותר למי שמבזה תלמידי חכמים.

ויש להבין, למה ענין זה הוא כ"כ חמור בעיני ה' יתברך? אבל התירוץ הוא פשוט. "כי התורה והתלמידי חכמים היינו הך" ולכן מי שמבזה ת"ח הוא מבזה התורה עצמה רח"ל!!

ובאמת זו גמרא ארוכה במסכת מכות (דף כב:): אמר רבא: "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה", כי התלמידי חכמים הם עצמם כמו ספר תורה חי ומהלך.

ובקונטרס כבוד חכמים במאמר של הגאון הגדול בעל האילת השחר שליט"א, הביא הגמרא בסוף מסכת חגיגה (כז). אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא. ומה סלמנדרא שתולדת אש היא, הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש דכתיב: "הלא כה דברי כאש נאום ה'", על אחת כמה וכמה.

והשאלה היא, הרי מהפסוק רואים כי "דברי" כאש, זאת אומרת שדברי תורה הם כאש, אבל היכן רואים שתלמידי חכמים כל גופן אש?

משמע שעל זה לא צריך ראייה! אלא "היה פשוט לחז"ל שתלמיד חכם הוא תורה!" וזה דבר ברור! רק השאלה היתה היכן רואים שהתורה זה אש, ועל זה הגמרא אומרת, שיש פסוק: "הלא כה דברי כאש נאום ה'"

ומזה רואים שהתורה זה אש. "אבל שתלמיד חכם זה תורה, אין שום ספק!" ואין הפשט שתלמיד חכם שלמד תורה הוא ת"ח שיש בו תורה, אלא הפשט הוא "שהוא עצמו תורה"!

וידועים דברי החפץ חיים זצ"ל על הפסוק (שמות יט, יב): "כל הנוגע בהר יומת" שפירש: ומה ההר שאין בו דעת ואיננו מרגיש כלום, מכל מקום נתקדש על ידי קבלת התורה עד שהוזהרו כל ישראל מנגוע בקצהו, קל וחומר למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם, שלמד את התורה גופא, שיש בו דעת ומרגיש בעלבון, על אחת כמה וכמה כנוגע בבת עינו.

ומעשה שהיה בזמנו של החפץ חיים זצ"ל, שרוב רובם של הרופאים היהודים בליטא לא נמנו על שומרי המצוות, ולא נהגו כבוד ואהדה לישיבות, להפך, שבעי רצון היו אילו פנו תלמידיהן ללמוד חכמות חיצוניות חלילה, ולא בחלו בהבאשת ריחן של הישיבות ובשיסוי השלטונות נגדם. במסוה של דאגה כביכול לשלומם של בני הישיבות כינסו וועידת רופאים, לדון בתנאי הבריאות וההגינה בישיבות ולערב את השלטונות בענין.

"החפץ חיים" שהיה נערץ על כולם, מיהר ושלח מכתב ברכה לוועדה... במכתבו ציין ששמע שמצב הישיבות מעניין את הרופאים, לכן מוצא הוא לנחוץ להודיעם שבני הישיבות מקבלים אוכל מזין שלש פעמים ביום והם בריאים ושלמים...

את מכתבו חתם במשפט נוקב:

נ.ב. רציתי להזכיר לכבודכם. כתוב בתורה: "כל הנוגע בהר מות יומת" אם הנוגע בהר כך, הנוגע בתורה עצמה לא כל שכן?!...

הגדרה של בזוי תורה

מובא בחז"ל כמה דברים שנכנסים בגדר של "בזוי תורה" כגון: לבזות התורה, לבזות תלמידי חכמים, לבזות ספרי קודש, ועוד. ולכן חשוב לדעת הגדרת הדברים כדי שנוכל להזהר בזה ולא לגרום ח"ו לבזיון התורה.

כתוב בתורה (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה".

הגמרא במסכת סנהדרין (דף צט). דורשת את הפסוק הזה בכמה אופנים וזה לשון הגמרא: ת"ר "כי דבר ה' בזה", זה האומר אין תורה מן השמים, דבר אחר, "כי דבר ה' בזה" זה אפיקורוס, דבר אחר "כי דבר ה' בזה", זה המגלה פנים בתורה.

והנה, בענין האומר אין תורה מן השמים: כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (ביסוד השמיני) שהכונה, למי שאומר שבתורה יש בה חלקים יותר חשובים מהאחרים, וכגון שפסוקים המדברים ממאורעות הימים והסיפורים אינם חשובים כפסוקים אחרים. ואנו מצווים להאמין שאין הפרש בין הפסוק "ובני חם כוש ומצרים" "ושם אשתו מהיטבאל" "ותמנע היתה פילגש" לבין הפסוק "אנכי ה' אלקיך" "ושמע ישראל" מפני שכל דיבור ודיבור מן התורה יש בהן חכמות ופלאים למי שמבין אותם, עכת"ד.

ובענין אפיקורוס: הגמרא מבארת (שם:) מי נחשב לאפיקורוס. והנה הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"י מ"א) פירש, שמילת אפיקורוס, היא בארמית, בתרגומה הוא מלשון הקלה וזלזול בתורה או בחכמי התורה.

רש"י (בד"ה מגלה פנים) כתב דאפיקורוס היינו דאית ביה אפקירותא בעלמא. והמהרש"א פירש שאפיקורוס הוא מלשון אפיקורסות בחציפות.

והמשך הגמרא מבארת גדרו של האפיקורוס ומביאה על זה כמה מימרות. ומהם: רבא אמר: אפיקורוס היינו כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי: מאי אהני לן רבנן, מעולם לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה. כלומר: אין לנו צורך בלימודם וקבלתם, כיון שהכל כבר מפורש בתורה. (ע' יד רמה).

רב פפא אמר: כגון אדם שאומר על תלמידי חכמים "הני רבנן". שהוא לשון זלזול שהיה לו לומר: רבותינו שבמקום פלוני. כן פירש רש"י.

רב נחמן אמר: זה הקורא את רבו בשמו. וכתב רש"י וז"ל: שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני.

הגמרא (בדף ק.) מביאה מעשה שמבואר בו אופן אחר של אפיקורסות: מעשה ברבי יוחנן שהיה יושב ודורש: עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן בגודל שלשים אמות על שלשים אמות, בחוקק בהם עשר ברום עשרים, ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד ואמר: בזמן הזה איננו מוצאים אבן טובה אפילו בגודל של ביצת עוף קטן ששמו "צילצלא". וכי לעתיד לבוא נמצא אבנים טובות גדולות כ"כ? לימים, הפליגה ספינתו בים, וראה התלמיד למלאכי השרת שהיו מנסרים אבנים טובות ומרגליות שהם בגודל שלשים אמה על שלשים אמה, שאל אותם אותו תלמיד, אבנים אלו למי הן מיועדות? אמרו לו המלאכים: עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים.

כשחזר אותו תלמיד לעירו, מצאו לרבי יוחנן שהיה יושב ודורש. ואמר לו: רבי, דרוש, ולך נאה לדרוש, "כשם שאמרת כן ראיתי". אמר לו רבי יוחנן, ריקה! אם לא ראית לא האמנת?? "מלגלג על דברי חכמים אתה" נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות.

וכתב בדרשות הר"ן (דרוש חמישי) שמוכח מסוגייתנו, שכמו שנצטוינו ללכת אחרי הסכמת החכמים במשפטי התורה, כן נצטוינו לשמוע לכל מה שאמרו לנו ממה שקיבלו וידעו ודרשו בפסוקים, ואפילו כשאין בדבריהם אלו שום מצוה, ומי שינטה מדבריהם אפילו במה שאינו מביאורי המצוות, הוא אפיקורוס ואין לו חלק לעולם הבא!

ויש לדעת מה שכתב בספר מכתב מאליהו שפה מדובר בתלמיד בעל מדרגה, שהרי ראה ודיבר עם מלאכי השרת, ואעפ"כ נענש מפני שהיתה עליו תביעה במה שהוסיף משהו באמונתו בדברי רבי יוחנן כשראה בעיניו, יותר ממה שהאמין כששמע את הדברים ממנו.

ובענין מגלה פנים בתורה שלא כהלכה: רש"י כאן פירש, שהוא כופר במה שכתוב בתורה. וביומא (פה:) פירש שהוא דורש את התורה לגנאי. ובשבועות (יג.) כתב שהוא בא על דברי תורה בחוצפא ובגילוי עזות פניו.

וביד רמ"ה פירש, שהוא מפרש דברים בתורה שבכתב שלא כפירוש החכמים. עוד כתב, שהוא אומר שכתובים בתורה דברים שאין בהם צורך.

הגמרא ממשיכה ואומרת: תניא אידך: **"כי דבר ה' בזה"**: זה האומר אין תורה מן השמים. ואפילו אמר, כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקב"ה, אלא משה מפי עצמו. ואפילו אמר, כל התורה כולה מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזרה שוה זו, זהו **"כי דבר ה' בזה"**.

תניא, היה רבי מאיר אומר: הלומד תורה ואינו מלמדה, זהו **"כי דבר ה' בזה"**.

רבי נתן אומר: כל מי שאינו משגיח על המשנה. ופירש המהרש"א, כי המשנה היא פירושה של תורה שבכתב, וזה שאינו משגיח בפירושה שהוא המשנה, הרי הוא מבזה דבר ה'.

רבי נהוראי אומר: כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק. ופירש בזה בספר שפתי חיים (מועדים ח"ב דף קע) וז"ל:

ואומרים בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל לפרש. "אינו עוסק" אין הכונה רק על מי שלא לומד בכמות הזמן כפי יכולתו, אלא גם על איכות הלימוד. כלומר, אינו מתאמץ דיו כדי לרדת לעומקה של תורה, וכאשר הוא נתקל בקושי בהבנת סוגיה, הוא מתעצל ואינו מאמץ את מחשבתו כדי להבינה. על אף שלא ביטל רגע מלימוד התורה גם הוא בכלל "דבר ה' בזה" איום ונורא! זלזול זה בתורה נובע מאי הכרת ערכה הנעלה של התורה. שהרי המעריך דבר מה, הוא עמל עליו, וכשמעריך אותו מאד הוא אף מוסר את נפשו כדי לרוכשו ולהשיגו. ואם כן העוסק בתורה אבל לא בניצול כל כוחותיו וכשרונותיו, זהו חסרון הנובע מאי הכרת ערכה של קדושת התורה ומעלתה.

הגמרא מסיימת בדברי רבי ישמעאל האומר "שדבר ה' בזה", זה העובד עבודת כוכבים. וכמו שכתב רבנו בחיי עה"ת בפסוק: "כי דבר ה' בזה" (במדבר טו, לא) שכל התורה היא דבר ה', ולכן יותר מסתבר לומר שהעובד עבודה זרה שהוא בזה את כל התורה, עליו נאמר כי דבר ה' בזה.

ובספר מסילת ישרים (פ' יא) כתב: כל אדם לפי מדריגתו ולפי מה שהוא נחשב בעיני הדור, צריך שיתבונן לבלתי עשות דבר בלתי הגון לאיש כמותו, כי כפי רבות חשיבותו וחכמתו, כן ראוי שירבה זהירותו בדברי העבודה ודקדוקו בה, ואם איננו עושה כן, הרי שם שמים מתחלל בו ח"ו, כי כבוד התורה הוא, שמי שמרבה בלימוד בה, ירבה כמו כן ביושר ובתיקון המדות. וכל מה שיחסר מזה למי שמרבה בלימוד, "גורם בזיון ללימוד עצמו", וזה חס וחלילה חילול לשמו יתברך, שנתן לנו את תורתו הקדושה וציונו לעסוק בה, להשיג על ידה שלמותנו.

כבוד ספרים ומחבריהם

כתב בספר פלא יועץ (ערך ספר): וחייב אדם להנעים ספריו ולנערם מעפרותיהם מפעם לפעם, ולנהוג בהם כבוד גדול, לאחזם בדרך כבוד, ולישבם היטב על מקומם ושלא לנהוג בפניהם מנהג בזיון חס ושלום, כי המבזה אותם "דבר ה' בזה" ח"ו, כי הם חשובים בגדי המלך, וכל המכבד את התורה גופו מכובד (אבות ד, ה) והיא הנותנת שיזכה לכתרה של תורה. ובכלל כבוד הספרים, שלא יכתוב על הדף או על הגליון דברי הבאי כמנהג הנערים השוטים, ולא יסמוך עצמו על הספר ולא יניחם על הארץ מתחת וכל כיוצא בזה, כללא דמילתא: "כל המרבה בכבוד הספרים לכבוד שמים, כבודו מתרבה".

וכאן המקום לעורר על כמה דברים שיש להשים לב עליהם משום כבוד הספרים: צריך זהירות לא להשען על הספר, וכן אין להניח עליו שום חפץ כגון הכובע בעת הנחת התפילין או העט בעת שיוצא לחוץ וכדומה, וכן אין לכתוב דברים של חול על גבי הספר כגון כל מיני חשבונות לסוגיהם או לכתוב צ'יק וכדומה. וכן אין להשים ספר במקום שעלול ליפול.

כשרוצה להשתיק את הקהל או כדי להזכירם לומר יעלה ויבוא וכדומה, יש לדפוק על השולחן ולא על ספר. ובספר חסידים כתב שאסור להשתמש בספר כדי להגן מפני השמש, וכן אדם שרוצה להסתיר מעשיו מפני הרואים לא ישים ספר כנגדו כדי שלא יראוהו. וכן הרב הכועס על תלמידו לא יכנו בספר. וכן על זה הדרך ותן לחכם ויחכם עוד. ודבר נורא כתב בספר שבט מוסר (פ"כ, ל): יהא אדם זהיר בכבוד הספרים, "ובזיון שבא על האדם, הוא בשביל בזיון הספרים"!

חומר איסורו

המשנה באבות (פ"ב מ"י): "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש".

ויש לבאר בזה כמה ענינים.

מה הדמיון לאש וממה צריך ליזהר

"והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה" כתב הרמב"ם שהמשיל את החכמים לאש, שכמו באש אם ישב בריחוק ממנה ינהה מחומה ויקבל תועלת מאורה, אבל אם יזלזל בסכנת האש ויוסיף להתקרב יכוה, וכן הוא גם אצל החכמים, יש לך להתקרב אליהם כדי ללמוד מהם, אך לא תתקרב יותר מדי, לנהוג בחברתם קלות ראש, ולא תתגאה עליהם, "ואל תזלזל בכבודם". אלא תתקרב אליהם כפי מה שיקרבוך ואל תוסיף להתקרב אליהם יותר ממה שיקרבוך, שלא תפסיד אהבתם אליך ותהפוך אהבתם לשנאה, ולא יגיע לך מהם התועלת אשר תקווה. וכן כתבו רבינו יונה, המאירי, ורבינו בחיי.

ובמגן אבות הביא מהמדרש (במד"ר ג, א. ובתנחומא במדבר ס' טו) שהסמיכו דבר זה לנאמר (תהלים צ"ב יג) "צדיק כתמר יפרח". מה תמר עושה תמרים ועושה קוצים, וכל מי שמבקש לגנוב התמרים הקוצים שולטים בו, כך הצדיקים והחכמים בני תורה, כל מי שאינו משמר את עצמו מהם נופל בגיהנם ולוקה בעולם הזה.

דמיון ענישת החכמים לנשיכת שועל, ועקיצת עקרב ולחישת שרף

המאירי ביאר הדמיון לנשיכת שועל באופן אחר: שלא תחשוב שבשעה שאתה מיקל ראש בתלמיד חכם, הנה היקלתי ראש, וזלזלתי בכבודו ולא אירע לי שום דבר. כי דומה נשיכתן לנשיכת שועל, שהשועל שניו דקות ועקומות כלפי פנים, ובשעה שהשינים נכנסות בבשר, אין הבשר מרגיש כל כך בנשיכה מרוב דקות השן וחלקלקותה מצד כפיפתה, אבל כשבא להוציא את השינים מהבשר, נאחז הבשר בשינים שהן כפופות והוא נעתק יחד עמהן, והוא אז מרגיש כאב גדול יותר מנשיכת שאר בעלי חיים.

ואף הארס של העקרב והשרף מרוב דקותו אין הבשר מרגיש בו בזמן ההכשה, אלא שאח"כ נוקב ויורד ומתפשט ומכאיב כאב חזק ומסוכן. וכך גם עונש החכמים. אף אם לא יבוא מיד, ודאי יבוא לאחר זמן.

ורבינו האברבנאל הוסיף בדמיון לנשיכת שועל, שכשם שהשועל שיניו דקות ועקומות, שבנשיכתו חודר עמוק לבשרו של הנשוק, כך דברי החכם מועטים הם אבל יורדים חדרי בטן בקללתם.

והגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל פירש "שנשיכתן נשיכת שועל", כי השועל הוא בעל שיניים חדות והוא תוחבן בעומק הבשר, וכך על האדם לדעת שכשיכעיס את החכמים ואנשי מעלה, עלול הוא להינזק כנשיכת השועל, "ועקיצתן כעקיצת העקרב" זוהי כבר מכה קשה בהרבה מנשיכת השועל, כי בעוד שנשיכת השועל מזיקה רק במקום הנשיכה, הרי עקיצת העקרב מחדירה ארס מוות בכל גופו של הנעקץ.

"ולחישתן לחישת שרף" בעוד שעקיצת העקרב תיתכן רק בעת מגע ישיר עם הנעקץ, הרי שהשרף מטיל ארסו גם מרחוק. וזה גרוע מהכל.

עקיצת עקרב, כפשוטו

בספר הוא היה אומר הביא מה שסיפר הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל וז"ל: בודאי עומק רב טמון בדברי התנא, אולם יש לדעת כי גם הדברים מתפרשים כפשוטן... הפוגע בכבוד תלמידי חכמים, יעקצנו נחש! וכפי שיכולים אנו ללמוד מהמעשה הבא.

פטירת החזו"א זצ"ל השרתה אבל כבוד על כל העולם היהודי, היתה זו התקופה שלאחר השואה. אנשים אבדו משפחות, ילדים, אשה, הורים. אנשים היו אומללים והחזו"א היה תל תלפיות, אבן שואבת לכל מר נפש, ולפתע פתאום הוא נפטר. העולם היה שבור ורצוץ. החזו"א נפטר בליל שבת וביום ראשון בבוקר, עוד לפני ההלוייה, הרב מפוניביז' הושיב את כל התלמידים על רצפת הישיבה. וכולם ישבו ובכו: החזו"א הסתלק מן העולם!

ההלוייה התקיימה בעשר בבוקר. המונים נהרו לבני ברק, וכמובן גם אני הגעתי לההלוייה עם חברי. הגיע לשם גם אחד, שפעם למד איתי בישיבה, אולם זה מכבר עזב את הישיבה ואת הדת, ועכשיו בא להלוייה והצטרף להמוני המלווים.

כשהוציאו את המיטה מן הבית, היה שבר ובכי נוראים, העולם בכה בכי תמרורים. ראה זאת הבחור ופלט: "מדוע בוכים כל כך? נו, אז מה קרה? מה קרה?..."

הוא לא הספיק לסיים את המשפט, ופתאום החזיק את הרגל והתחיל לצעוק: אי, אי!... כולם חשבו שהוא מהתל ורוצה לעשות "מצב רוח" אבל הוא המשיך לצעוק...

לבסוף, הרים האיש את שולי מכנסיו, והנה עקרב אוחז ברגלו!!
"עקיצתם, עקיצת עקרב" מיד, על המקום!

בדמיון החכמים לנחש ושרף

במסכת יומא (דף נג.) איתא: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם.

וביאר בפתח עינים שם, שהכוונה בזה שלא יהיה לו צד של הנאה מהנקימה והנטירה, כמו הנחש שאין לו הנאה מנשיכתו, כמו שאמרו חז"ל (תענית ה.) שלעתיד לבוא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו, ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך?

ואם יש לו איזה צד הנאה מזה אינו תלמיד חכם וחילול ה' יש בדבר, אלא צריך שכל כונתו תהיה לשם שמים.

גם ידוע שהנחש הוא שליח מאת ה' לנשוך את החייבים, כמו שאמרו חז"ל (ויק"ר כו, ב) על הפסוק (קהלת י, יא) "אם ישוך הנחש בלא לחש", ולכן גם הת"ח צריך שתהיה כל כוונתו כשנוקם לעשות את שליחות ה', ויעשה על פי התורה, ולא יכוון להנאת עצמו.

ובפירוש ר"מ היצהרי כתב בדמיון לשרף, שכמו שהשרף שורק ושוורף כל סביביו, כך גם יענשו כל המסייעים למזלזל בכבוד חכמים, וכן מי שהיה בידם למחות ולא מחו.

וכל דבריהם כגחלי אש

וכתב הר"י אלאשקר במרכבת המשנה: שמא תאמר אינם מזיקים אלא בחיים, אבל לאחר מיתה לא יבוא מהם היזק, על כן אמר שלא תחשוב זה, והטעם, שת"ח שמחל על כבודו אין כבודו מחול (קידושין לב.). ואמר, "כל דבריהם כגחלי אש" שאם לא יעשו מכה יעשו רושם. ושמעתי מפי אחי הר' יהודה ז"ל טעם ב"כל דבריהם כגחלי אש", להורות לאדם שצריך להזהר מהם בין בחייהם בין לאחר מיתתם, לפי שעדיין הם חיים

ושומעים חרפתם, ועל כן דימה אותם לגחלת, שאעפ"י שהיא טמונה בעפר ואפר. עדיין היא חיה ועומדת, ואם תקרב אליה תכוה. ג"כ המזלזל ת"ח אפילו לאחר מיתה יכוה. וכל זה אזהרה היא שלא יקל שום אדם בכבוד בעל תורה, וכשידבר לפניו יעשה סייג לדבריו.

ובספר חסדי אבות לרבינו יוסף חיים בעל "הבן איש חי", ביאר שבא לומר שיש ליזהר מאד בכבודם, שכן אפילו דבריהם היוצאים מהם בשוגג עושים רושם תיכף ומיד, וכמו שמצינו בגמרא בכמה מקומות (ע' כתובות סב: ב"מ סח.) שאמרו חכמים איזה דבר קללה בלא כוונה, והוי כשגגה היוצא מלפני השליט, שאם הורה השליט איזה דבר אפילו בשגגה, שוב אינו יכול לחזור בו, ואירע כדבריהם.

לא חרבה ירושלים אלא על שביזו תלמידי חכמים

במסכת שבת (דף ק"ט): איתא: אמר רב יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים.

הכתב סופר בדרשת שבת הגדול תר"ז (מובא בספר אוצרות התורה בין המצרים) ביאר מדוע אמרו חז"ל "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו תלמידי חכמים". הלא באותו דור, רבה רעתם בעבירות החמורות ביותר, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, וא"כ מדוע תלו חז"ל את החורבן בביזוי תלמידי חכמים?

אבל הכונה רצויה ופשוטה. הנה עינינו רואות, כי גם אם הדור רע ומר, עוזבים תורת ה', והולכים בשרירות לבם הרע, מכל מקום כאשר חשובים בעיניהם יראה ה' ולומדי התורה, עדיין יש תקוה כי עוד ישובו מדרכיהם ומעשיהם הרעים, כי יכנסו דברי חכמים באוזניהם ובליבם בהוכיחם אותם, ופעמים מחמת הבושה מהם יעשו מצוות, ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ויש תקוה לאחריתם כי טוב יהיה.

אבל עיקר הרעה היא אם בוז יבוזו לת"ח וזקנים, וילעגו על דברי חכמים, וילגלו על מוכיחיהם ויבוזו אותם, וילכו אחרי זרים המסיתים להרוס גדרי חז"ל ומנהגי ישראל, ומשימים דופי בתורת ה' ובמצוותיו.

הנה לדור כזה אין תקוה שיחזרו בתשובה ולכן כל זמן שלא ביזו ת"ח, לא חרבה ירושלים, אם כי היו רעים וחטאים לה' מאד, כי ה' החפץ בתשובה המתין להם אולי ישובו ויתמו חטאים מן הארץ. אבל כשבאו לידי מידה הרעה הזו, שביזו תלמידי חכמים, אז אפסה תקוה, ונחרבה ירושלים!

וכעין זה כתב בספר נצור לשונך מרע, שאחרי שלדאבונינו אנשים מתירים לפצות פה ולזלזל בכבוד גאון פלוני או צדיק אלמוני שאינו תמים דעה עמו ועם השקפותיו, ואינו הולך באותו תלם שהורגל הוא מילדותו, או שאינו נמנה בקרב חוגו ועדתו.

וגם מרימים עצמם ואת אחרים, שכאילו כוונתם לשם שמים... ובזה זורעים פירוד לבבות, ומשרישים שנאת חנם בישראל, "ומעכבים הגאולה ובנין המקדש", ואיך יעלה על דעתם אי פעם לעשות תשובה, אחרי שבדחילו ורחימו חושבים שעשו "מצוה".

וזה שכתב הרמב"ם בהלכות ת"ת (פ"ו ה"א): עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותם, לא חרבה ירושלים עד שביזו בה תלמידי חכמים...

ורבינו החיד"א זצ"ל בספרו מראית העין כתב להקשות כנ"ל. דהרי היו בירושלים כמה עוונות חמורות כמפורסם, וא"כ אמאי החמיר הקב"ה כ"כ בכבוד התלמידי חכמים? ועיין שם מה שתירץ בהרחבה וסיים: וזה שאמר לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, כי לא היו שומעין להן ולכן לא היה מי שיוכיחם, והיו עוברים על התורה ואין

מוחה, ונמצא דאע"ג דהיו עוונות הרבה, באו לזה על שביזו תלמידי חכמים ודו"ק.

כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו

הגמ' במס' שבת (דף קיט:): אמר רב יהודה אמר רב: כל המבזה תלמידי חכמים, אין לו רפואה למכתו.

בעיון יעקב פירש מה הכוונה "אין רפואה למכתו" כי כאשר מוציא אדם שם רע על תלמיד חכם, כולם מאמינים לדבריו, ואף אם אח"כ ירצה לחזור בו ולומר שכל דבריו היו שקר, אין רפואה למכתו, כי עמי הארצות מאמינים הכל על התלמיד חכם.

ובספר עין אליהו כתב: אמרו בגמרא (בסנהדרין צט:): מהו אפיקורוס? רב ורב חנינא אמרו: זה המבזה תלמיד חכם. ועוד כתוב בגמרא (ע"ז יז.) מי שהוא אפיקורוס, מת. ולפי זה מובן מדוע המבזה ת"ח אין רפואה למכתו, כי מכתו תביאהו למיתה ולא יוכל להתרפאות מזה.

ובספר משנת רב אהרן (ח"א רלט) כתב: כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו, והיינו שכיון שמבזה החכמים והנביאים, ממילא אין דברי מוסרם ותוכחתם משפיעים ופועלים עליו, והיינו שאין לו רפואה למכתו.

וראיתי בקונטרס כבוד חכמים, שאחרי שהביא דברים נוראים מהקובץ תשובות למרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (ח"ג ס' קה) כתב: רואים לדאבונינו שיש רח"ל הרבה מאד חולים שאינם מתרפאים, ומגיעים עד כדי רח"ל... ומתפללים על מה עשה ה' כך, אך בדברי חז"ל מצינו כי המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו... ואם חז"ל אומרים אין רפואה למכתו, הרי זה כפשוטו, אין רפואה למכתו!

כל הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת

במסכת ערובין (דף כא:): איתא: אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא: מלמד "שכל הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת".

ויש במפרשים כמה דרכים לבאר ענין זה:

בעיון יעקב כתב: נ"ל הטעם, כי החכמים הם המגינים שבדור, וע"כ ראוי לכבדם. וזה שלועג על דבריהם הוא ככפוי טובה, לכך מן הראוי להיות נידון בצואה רותחת.

ובספר בן יהוידע כתב וז"ל: עוד נראה טעם לזה שהוא מדה כנגד מדה, כי כיון שלועג על דברי חכמים הנה הוא ממאס דבריהם ותקנותם בעיני הבריות, לכן זה משפטו שיהיה נדון בדבר המאוס ביותר שהוא צואה רותחת.

ודע כי משפט זה דצואה רותחת הוא בשתי אופנים. האחת הוא שתתגלגל נפשו אחרי מותו בתוך צואה רותחת של בית הכסא שריחה רע ביותר, כי כל סרחון רותח מעלה ריח רע ביותר. ושם, תהיה נפשו מתגלגלת. ואופן הב' הוא, כי אש גיהנם אשר נידון בו נהפך לו לבדו כצואה רותחת, ונידון בו, ובזה יהיה סחי ומאוס גם בעיני שאר רשעים הנידונים עמו בגיהנם. ועוד יקלוהו כל הנידונים שם, כי יגיע להם ריח רע מן האש שלו, ונמצא זה צערו כפול!

ובחתם סופר על הש"ס ביאר באופן אחר והוא: המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת. וטעמא נ"ל כי לפענ"ד במאכלי העולם הזה מתפשט המאכל ומתחלק אל האברים מה שיאותו, והטבע דוחה את המותרות והוא הצואה. אמנם תורתנו הקדושה, אשר היא מאכל הרוחני כדכתיב (משלי ט') "לכו לחמו בלחמי" אין זה מותרות אלא הכל נאות. והאומר שמאמין בכל התורה חוץ מדקדוק קל מדברי סופרים, הרי זה

אפיקורס, כי אפילו המחלוקת, אמת נכון כי אלו באלו דברי אלקים חיים. ולכן לא נתנה התורה אלא לאכלי המן שנבלע באברים ואין בו מותרות וצואה כלל. ולכן המלעיג על דבריהם, ואומר כי סברתם נדחית, חושבם לצואה, ע"כ כמדתו מודדין לו שנידון בצואה רותחת. ואמר רותחת כי כל דבריהם כגחלי אש.

ובקונטרס כבוד חכמים הביא מה שסיפר הגה"צ ר' גדלי' שניידר זצ"ל שהיה נוכח בשעה שהחפץ חיים זצ"ל אמר: אספר לכם מי היה רבינו תם, וסיפר שבשעה שלימד רבינו תם בישיבתו את הגמ' בגיטין על אותו האיש שנידון בצואה רותחת. שם לב רבינו תם שאחד מהתלמידים מעלה חיוך על פניו, וכאינו נראה לו דברי החז"ל אלו... נתן בו רבינו תם עיניו, ומאותו הרגע התחיל לצאת ממנו ריח נורא של צואה! עד שלא היו יכולים להתקרב אליו כלל. ונשאר בו ריח זה בקביעות. והתבטא החפץ חיים זצ"ל "דאס איז געווען רבינו תם" פירוש "זה היה כוחו הגדול של רבינו תם".

גם השומע שמבזים תלמיד חכם ואינו מוחה, נענש

הגמרא במסכת בב"מ (דף פד:): הביאה מעשה נורא על מיתתו של רבי אלעזר בן רבי שמעון וזת"ד: כשנפטר רבי אלעזר מהעולם, אמר לה לאשתו, יודע אני בחכמים שהם כועסים עלי על שעל ידי נתפסו ונמסרו גנבים למלכות וביניהם יש גם גנבים שהיו קרובים של חלק מהחכמים, ולכן הם לא יתעסקו בי כהוגן לאחר מיתתי. השכיבי אותי בעליית הגג שלי ואל תפחדי ממני.

אמר רבי שמואל בר נחמני, סיפרה לי אימו של רבי יונתן, שסיפר לה אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון, שלא פחות משמונה עשרה ולא יותר מעשרים ושתיים שנים השכבתי אותו בעלייה. כשהייתי עולה לעלייה

הייתי מתבוננת בשערותיו. והבחנתי שכשנתלשה שיערה ממנו היה יוצא דם.

יום אחד ראיתי תולעת שיוצאת מאוזנו, חלשה דעתי מכך, שכן חששתי שמא יהיו בו הרבה תולעים ויסריח וירקיב גופו. נראה לי רבי אלעזר בחלום ואמר לי: אין זה כלום, ולא אתליע וארקיב. ומה שאירע ונענשתי כן הוא משום שיום אחד שמעתי שמבזים תלמיד חכם ולא מחיתי על כך כפי שהיה ראוי לי למחות. ע"כ דברי הגמרא.

וקודם שנדבר על התנא הקדוש רבי אלעזר, צריכים לדעת שבכלל אין לנו השגה מה זה תנא ובפרט רבי אלעזר, שידוע לכולם שהיה במערה י"ג שנה עם אביו רבי שמעון ורק למדו תורה כל הזמן כמבואר במס' שבת (דף לג:) וראינו שבמס' מכות (דף כד.) הגמרא אומרת על הפסוק בישעיה (פ' לג, טו) "אוטם אוזנו משמוע דמים". דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתק, כגון "רבי אלעזר ברבי שמעון" ועיין ברש"י שם שכתב שבחיו היה רגיל לדקדק בכך, למחות על בזיון התלמידי חכמים.

ורואים שהגמרא מביאה את רבי אלעזר לדוגמא של מחאה בזלזול ת"ח, שלא יתכן ששמע זלזול ת"ח וישתוק, ועכ"ז רבי אלעזר נענש על מקרה "חד פעמי" וכמו שכתוב בגמ' שאמר "יום אחד", משמע שרק אותו פעם לא מיחה כמו שהיה ראוי למחות, אבל בדרך כלל כן היה מוחה וא"כ רואים עד כמה חמור הענין זה.

ועיין בגמרא בסנהדרין (דף מד:) ברש"י שהביא מעשה במוכס אחד מישראל שהיה רשע, ומת. בו ביום מת גם חכם גדול, אשר גדולי העיר התעסקו בהבאתו לקבורה. וגם קרובי המוכס התעסקו בקבורתו, והוציאו את מיטתו אחר מיטתו של החכם.

ויהי כאשר הלכו אחרי מטותיהם, התנפלו עליהם אויבים. הניחו המלואים את מטותיהם של השניים וברחו. היה שם תלמיד אחד אשר

לא רצה להפקיר את מיטת רבו, ונשאר לשמור עליו. למחרת, כשחזרו החכמים לקבור את החכם, התחלפו מטותיהם של השניים, החכמים הלכו אחר מיטתו של המוכס וקברו אותו בכבוד גדול, ואילו קרוביו של המוכס קברו את החכם בקבריהם.

אותו תלמיד ששמר כל העת על מיטת רבו, צעק ובכה כי זוהי מיטת החכם, אך לא שמעו לו, וכך נקבר המוכס תחת כבוד גדול בקברו של החכם.

הצטער אותו תלמיד ואמר: **"מה חטא רבי שנקבר בבזיון, וזה הרשע מה עשה שזכה לכל הכבוד הזה?"** נראה הרב לאותו תלמיד בחלום ואמר לו: אל תצטער, בא ואראך את מקומי בגן עדן ומקום המוכס בגיהנם. וציר פתח הגיהנם סובב באזנו אך מעשה שהיה כך היה: פעם אחת שמעתי שמדברים בגנותו של תלמיד חכם ולא מחיתי, ולכן נענשתי. ואילו אותו מוכס, הכין פעם סעודה לכבודו של שר העיר, אבל השר לא הגיע, עמד המוכס וחילק את הסעודה לעניים, ולכן קיבל כעת את שכרו!!

וראיתי לרבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער ג' אות קצ"ז) שכתב זז"ל: איש אשר ישמע את דברי בני אדם מדברים לשון הרע, או כי ישמע כל פה דובר נבלה, או יושב בסוד משחקים בזים תורה ומצוות ויודע כי הם סרבים וסלונים, ואם יוכיחם לא יקשיבו אל דבריו, על כן ישים יד על פה, גם זה יענש, כי לא יענה כסילים כאולתם, פן יאמרו כי הוא כמו הם, וכי הודה על דבריהם, אף כי יתחייב לענות ולגעור בהם לתת גודל לתורה ולמצוות אשר בזו לעגו להם. ויקנא לכבוד נקי וצדיק אשר ישיחו בו.

ובענין זה יש להביא מעשה שהיה עם רב לייב, בנו של החפץ חיים זצ"ל. היה זה כאשר נודע לר' לייב כי גיסו, רבי מנחם מנדל זקס, חש לפתע כאבים באזניו. כאשר שמע על כך ר' לייב, הגיב בנימת חרדה

ואמר: האוזן כואבת? נורא ואיום! מוכרח אתה לנסוע תיכף ומיד אל ד"ר שבת לוילנא!....

וזאת למודעי, כי ד"ר שבת היה רופא מומחה במיוחד, אשר כמידת מומחיותו, כך מידת הדמים שתבע ואף קיבל תמורת אבחנותיו. התשלום עבור הביקור במרפאתו של ד"ר שבת, אף מבלי לזכות לטיפול כלשהו עמד באותם הימים על עשרה רובלים שלמים!

על לקוחותיו של ד"ר שבת נמנו מטבע הדברים בעיקר גבירים אשר יכולים היו להרשות לעצמם להזדקק לשירותיו, ואף חולים אשר רופאים מומחים פחות לא העלו מזור למחלתם.

רבי מנחם מנדל, כפי שיכולים אנו לתאר לעצמנו, לא נמנע אל אף אחת משתי הקבוצות האמורות... הוא רחוק היה מלהיות גביר, ואף מצבו לא היה נראה מדאיג במיוחד... כאב אזנים שגרתי, ותו לא!

לפיכך, יכולים אנו להבין עד כמה נשמעה הצעתו של ר' לייב מוזרה בנסיבות הענין, ומדוע לא התקבלה על דעתו של גיסו.

לד"ר שבת? על שום מה ולמה? אטבול פיסת צמר גפן בשמן חם, אניחנא באוזני והכאב יחלוף כלעומת שבא! טען. אולם ר' לייב לא השתכנע... "אסור להתחכם כשמדובר באוזן!" הסביר ר' לייב, ותוך כדי כך הוציא מכיסו סכום של עשרים וחמישה רובלים, הושיטם לגיסו ואמר: "הא לך הכסף! עתה סע לוילנא".

כעת לא נותרה לרב מנחם מנדל כל ברירה כי אם להענות לדרישתו של גיסו. הוא המתין לאוטובוס הנוסע לוילנא, ובינתיים, הרהר בליבו: וכי מה בדיוק אומר לו לד"ר שבת? הלא הוא ישימני ללעג וקלס! וכי מי מגיע במיוחד לוילנא בעקבות כאב אוזניים פשוט? ואכן כך בדיוק אירע, רב מנחם מנדל הגיע לוילנא אל מרפאתו של ד"ר שבת, התקבל

לפנים מן התור, כראוי לחתנו של גדול הדור רבן של כל ישראל, נבדק בקפדנות על ידי הרופא, אשר מצא כצפוי כי אין כל בעיה מיוחדת, ואף התפלא לסיבת טרחתו המיוחדת של "האורח" להגיע עד לזילנא בשל כאב אזניים פשוט.

כאשר עשה רב מנחם מנדל את דרכו בחזרה לראדין, חשב הוא בליבו: "מיד כאשר אגיע אל העיירה, לא אשתוק לו לגיסי! וכי מה בדיוק חשב? אני אגש אל ביתו ואברר על שום מה ולמה הטריחני בכל הטירחי הזו! גמר בדעתו, אלא שכאשר הגיע אל העיירה, התברר כי אינו צריך להרחיק עד לביתו של גיסו... הלא כבר ניצב בתחנה והמתין לבואו..."

עוד בטרם הספיק ר' מנחם מנדל להוציא הגה מפיו, פנה אליו ר' לייב ושאל בדאגה: "נו? מה אמר ד"ר שבת?" והגיס מצא את שעת הכושר לגבות את חובו והשיב: מה אמר? הוא אמר מה שכולם אומרים! שאין כאן כלום, ושלא הייתי צריך לבוא! באמת אינני מבין מה רציתם ממני? שאל רב מנחם מנדל בכאב.

ורב לייב רק התבונן בו ואמר: מה רצית? אינך יכול לתאר לעצמך כמה פחדתי, האינך זוכר מה אירע אתמול בערב? אמש עמד אחד מהאברכים ודיבר בגנות אחד מראשי הישיבה, ואתה שמעת ולא מחית! האם אתה זוכר? נו... הרי למדנו (ב"מ פד:) על ר"א שמאחר ושמע זילזול על ת"ח ולא מחה כראוי לו, יצאה תולעת מאזנו לאחר פטירתו!

והנה, רק אתמול לא מחית על זלזול בתלמידי חכמים, והיום כאבה אזנך, הנה נרעדתי כולי! מי יודע מה קרה, לכן שלחתי אותך לד"ר שבת, ועכשיו נרגעתי כאשר הוא אומר שאין לך ברוך ה' כלום!...

המבזה תלמיד חכם הוי אפיקורוס ואין לו חלק לעולם הבא

כן מבואר בגמרא במס' סנהדרין (דף צט:): אפיקורוס, רב ורבי חנינא אמרי תרוייהו, "זה המבזה תלמיד חכם".

ובדרשת מהר"ח מוולוז'ין זצ"ל כתב וז"ל: צריך באמת כל אדם להתבונן ולחפש דרכיו אולי הוא מאותן שאין להם חלק לעולם הבא ח"ו, דהנה כל אחד שמח בחלקו וסומך על המשנה (סנהדרין צ.) דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אבל לא יתבוננו בסיפא דמשנה הזאת שאמרה "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא", וקחשיב התם אפיקורוס, ופירשה על זה הגמרא (שם צט:): מאי אפיקורוס? ... רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו המבזה תלמיד חכם, על כן יש לכל אדם לחפש דרכיו ולחקור במעשיו אולי הוא מאותן שאין להם חלק לעולם הבא ח"ו.

וכעין זה כתב בספרו נפש החיים (פרקים, פרק ג') וז"ל: ומי שימלאו לבו לבזות ולהשפיל ח"ו את העוסק בתורה ומצוות "אף שלא לשמה", לא ינקה רע, ועתיד ליתן את הדין ח"ו, ולא עוד אלא שנמנה בדברי רז"ל בין אותם שאין להם חלק לעולם הבא לגמרי ח"ו, וגיהנם כלה והם אינם כלים, והם המינים והמסורות והאפיקורסין. ועי"ש עוד דבריו הנפלאים.

באיזה תלמיד חכם מדובר

ויש לדעת מה שכתב רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו חפץ חיים הלכות לשון הרע (כלל ח, אות ד) וז"ל: אך היצר הרע מסית לאדם דלא שייך כלל דין מבזה תלמיד חכם רק בזמן הגמרא, שהיו חכמים ביותר, אבל לא על אלו שבזמנינו. "והוא טעות גמור". דכל תלמיד חכם הוא לפי הדור, ואפילו בזמנינו, אם הוא רק ראוי להורות ויגע בתורה, נקרא תלמיד חכם. והמבזה אותו אפילו בדברים בעלמא ואפילו שלא בפניו, עוון פלילי הוא וחייב נידוי על זה.

אפילו מי ששכח תלמודו אין מבזים אותו

כן איתא במס' מנחות (דף צט.): על הפסוק (דברים י', ב): "ואכתוב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשונים אשר שברת ושמתם בארון".

תני רבי יוסף: מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון. מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון. ועיין ברש"י בברכות (דף ה:): שפירש: "מחמת אונסו" שחלה או שנטרד בדוחק מזונות, הזהרו בו לכבדו.

והדברים הם כ"כ חשובים שזה מה שמצא לומר רבי יהושע בן לוי לבניו כמבואר בברכות (דף ח:). ובמאירי כתב (שם) וז"ל: זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, מוזהרים אנו שלא לנהוג בו בזיון אלא שנכבדהו "כאילו לא שכח".

ומצינו כמה ביאורים בחז"ל על הגמ' הזו ונביא חלק מהם:

המהר"ל בנתיב התורה (פ' יב) ביאר שאם שכח מחמת אונסו לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם וכמו שתמצא במי שהוא חכם גדול בתורה שלא נאמר שבשעת שינה אין עליו שם תלמיד חכם כיון שאין תורתו עמו, שמ"מ שם חכם עליו, אף השוכח מאונס מחמת הגוף, לא נחשב שהתורה מסתלקת ממנו. ולעולם הבא כאשר אין מונע מצד הגוף תהיה תורתו עמו.

ועוד ביאר שא"א שלא יהיה אצלו רושם שנשאר לו מהתורה שהיה לו, לכן יש לו המעלה ראשונה, וכיון שלעולם הבא יש לו מעלת ומעמד תלמיד חכם, אף עכשיו בעולם הזה לא אבד ממנו שם תלמיד חכם.

ועוד ביאר שכיון שעל ידי תלמודו זכה לקדושת התורה, א"כ אף ששכח מחמת אונסו מ"מ לא אבד ממנו קדושת התורה ולכן אין נוהגים בו מנהג בזיון.

וראה בנפש החיים (שער ד' פ"ל) שהאריך בזה, שאור התורה היא קדושה נצחית, ונשאר תמיד בקדושתו, ולכן תשמישי קדושה נגנזין מחמת פרשיות התורה שהיו מונחים בתוכם פעם אחת.

ובדרשות חתם סופר (ח"ב עמוד 768) כתב שאפילו למה דקיימא לן שהשברי לוחות לא היו מונחים בארון ממש אלא בארון בפני עצמו, מ"מ הרי הוא יצא עמהם למלחמה ונצחו כל המלחמות על ידי קדושת שברי הלוחות.... נמצא ששברי הלוחות נצחו כל המלחמות, הרי שקדושת תלמיד חכם היא אפילו כששכח תלמודו ע"ש.

ובשלחן ערוך הרב (הלכות תלמוד תורה פ"ב ה"י) כתב שאפילו שישכח הכל, לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אונסו.

ובספר דרך שיחה (פ' תרומה) שאלו את הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל: הזהרו בזקן ששכח תלמודו. אם יש זקן ששכח ויש זקן שלא שכח, אם אין דין קדימה לזה שלא שכח? והאם כבוד ת"ח זה על מה שלמד או על מה שידוע?

תשובה: שניהם שווים, התורה צייתה לכבוד תלמיד חכם, ואם הוא ת"ח הוא שוה.

המבזה את התורה גופו מבוזה על הבריות

ובמדרש במדבר רבה (פ"ח ג') כתוב: תני רבי יוסי אומר: כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, "וכל המבזה את התורה, גופו מבוזה על הבריות", שנאמר (ש"א ב, ל): "כי מכבדי אכבד ובזי יקלר".

ובשערי תשובה (בשער ג' אות קמז-ח) כתב: וזה שאמרו רבותינו ז"ל. כי המבזה תלמידי חכמים הוא בוזה דבר ה' ואין לו חלק לעולם הבא. וע"ש שכתב להסביר את גודל התועלת שיש כשמשבחים ומכבדים את התלמידי חכמים, ואת גודל הקלקול של המבזה תלמידי חכמים ע"ש.

וראה בספר שבט מוסר (פרק י) שכתב בתוך דבריו וז"ל: "אם תראה אדם מלגלג על דברי חכמים הרחק ממנו וברח עד אחר העולם, וצוה את בניך אחריך שלא יעברו במקום ההוא עד שיעבור עליו שרפת אש ושיבולת מים לטהרו!!"

תחילת הדין בראש השנה על בזיון תלמידי חכמים

בספר של"ה הקדוש (ווי העמודים פ"ג) הביא הזוהר בפ' פנחס שמסיק שבראש השנה כשהקב"ה דן העולם אזי דין הראשון הוא במי שמבזה התורה ולומדיה!!

ומסופר בזוה"ק (פרשת שלח קסז): שנכנסו בני הישיבה של מעלה להיכל אחד שבו נמצא המשיח, ודנו ת"ח אחד שאת שמו אין רשות לגלות, הצטער רבי שמעון בר יוחאי. אמרו לו, אל תצטער רבי. אמרו לו: אותו אדם נידון שיהיה בצער מחוץ לישיבה ארבעים יום, ואח"כ יצערוהו בדין צער הגיהנם שעה וחצי! וכל זה משום שיום אחד, אחד מהחברים היה מפרש דברי תורה וכשהגיע לדבר אחד, ידע זה האדם שיכשל בו, כלומר שלא ידע אותו, ואמר לשאר החברים, שתוקו! ולא תאמרו לו דבר, ואכן כששתקו החברים שמעו כולם את טעותו של הקורא, ונתבייש, ובשביל זה הבושה שגרם אותו אדם, דנו אותו בדין הקשה הזה. "לפי שאין הקב"ה רוצה לעזוב ולוותר על עון של המבזה תלמיד חכם ועוסק בתורה אפילו כמלא שיערה".

התחלת כל הקלוקלים בגלל בזוי ת"ח

בהקדמה לספר חיי עולם כתוב: ופוק חזי מלפני כמהה וחמישים שנה, בכל מקום שפקרו ויצאו לתרבות רעה לחרפות ולדראון עולם, "תחילת קלקולם היתה לבזות תלמידי חכמים וגדולי ישראל". ואח"כ הלכו מדחי אל דחי באין מעצור רח"ל, וכידוע לרבים.

ובקונטרס כבוד חכמים (עמוד 46) אחרי שהביא מעשה שהיה כתב וז"ל: "זה לא פשוט, מדברים איזה מילה ומבזים תלמיד חכם, ואח"כ טובלים מזה כל החיים!!"...

זהירות בלשון נגד רבותינו

בקונטרס כבוד חכמים (עמ' 47) הביא מאמר מהגאון בעל האילת השחר שליט"א וז"ל: בגמ' משמע שכשהתבטאו איזה מילה לא מכובדת על אחד, היו מתענים אח"כ הרבה מאד, דבר נורא, ואנשים יש להם איזה תאוה משונה לדבר בצורה חריפה, וממילא מבזים תלמיד חכם.

ורואים הרבה פעמים שיכולים להתבטאות על קצות קשה או פני יהושע קשה, בצורה חזקה, וזה לא טוב. רעק"א כשמקשה על הפני יהושע הוא כותב, "עפר אני תחת כפות רגליו" ויהודי של היום יכול לדבר בלשון זלזול ח"ו... והרי כשמת הפני יהושע וציוה שלא להספידו והנודע ביהודה שהיה אדם גדול מאד, אמר שהוא רועד מהפני יהושע! והחיד"א כותב עליו כי ראה פניו כראות פני אלוקים. רק היום חוצפא יסגא...

ובקובץ אגרות להחזון איש זצ"ל (ח"ג נד) כתב: רצוני להעיר דחובתינו ליזהר בלשונו בדברנו נגד רבותינו. וקשה היה לי לשון כת"ר שיח' ששימש במילת טעות נגד הגאון מהרא"ז זצ"ל ויש אפשרות לבאר הדברים בלשון נקי' ומכובדת כראוי לדבר בפני רבותינו.

ולא עוד אלא שדורות הקודמים השתמשו בבקשת מחילה בעת שכתבו נגד החכם, מפני שכבוד רבם היה קבוע בלבבם והיו מדברים ברתת ובזיעה, לא כן אצלנו, בקשת המחילה קובע את תקיפת הדעת שהשגתנו נכונה, ומאד מאד צריך התגברות בשעת השגה שלא ליהנות ממה שאינו צריך ליהנות. ועיין בשו"ת רעק"א (קמא ס' נה) שהצטער מאד על ענין זה שלא נזהרים להתבטאות כראוי נגד רבותינו ע"ש.

ועיין בספר לרעך כמוך (ח"ו פ"ב) שהביא על אדם שנולד לו ילד עם מום חסר תקנה, ופנה במר לבו אל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. ואמר לו מרן שהוא פגע בתלמיד חכם, ולכן הוא נענש במכה שאין לה רפואה. בתחילה הלה הכחיש זאת, אך אח"כ הוא הודה בחטאו. מרן הורה לו שיבקש מחילה על קברו של אותו חכם ויפיץ את ספריו.

דברים נלהבים מתוך הספר ארחות יושר

ונביא חלק מהדברים הנפלאים של הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו ארחות יושר (ערך כבוד רבו ות"ח): הנה לא מצינו שום עבירה שחז"ל החמירו בו כ"כ בכבוד רבו, ועל כל פגם בכבוד רבו חייבו מיתה, מה שלא מצינו כן בשום דבר, ע' ברכות (לא): כל המורה הלכה לפני רבו חייב מיתה. ואמרו (ערובין סג.) כל דמותיב מלה קמה רביה אזיל לשאול בלא ולד, ושם (צט.) כיח ורק בפני רבו חייב מיתה, ואמרו (סוף מסכת כלה) כל הנותן שלום לרבו ומחזיר לו שלום וחולק על ישיבתו חייב מיתה, ובחגיגה (ה.) מבעט ברבותיו חייב מיתה, ואמרו (פ"ד דאבות) מורא רבך כמורא שמים.

וצריך ביאור למה החמירו כ"כ בכבוד רבו? אבל הענין הוא, כי כל התורה אנו מקובלין דור מפי דור עד משה רבנו ע"ה, וכמו שמנה הרמב"ם בהקדמתו מ' דורות ממה רבנו עד רב אשי, וכן הלאה כל דור מוסר לדור שלאחריו. וכן התורה נמסרת מדור לדור וכמו ששינו

(ריש אבות) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' וכן בכל דור ודור כל רב לתלמידיו, ואלו לא סמכו על רבם היתה כל התורה בטילה.

בכל זה במי שמכבד את רבו ומאמינו ומקבל ממנו, אבל אם מזלזל ברבו א"כ לא יאמינו שום דבר וכל דבר יפקפק אולי אינו כן וא"כ יבטל כל התורה כמו שהיה הענין בצדוקים וקראים שלא האמינו בתורה שבע"פ והלכו לדראון ולכן הקפידו חז"ל כ"כ על כבוד רבו.

וגם כבוד כל חכמי ישראל חמור מאד. וכתב הרמב"ם (פ"ו מת"ת הי"א) עוון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותן, לא חרבה ירושלים עד שבזו בה ת"ח, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והמבזה את החכם חייב נדוי ומנדין אותו בית דין ברבים.

וכ"ז מפני שכל קיום התורה תלוי בשמיעה לחכמים, ואם אין מכבדים אותם, בטל מוראן ועתידה כל התורה ליבטל ח"ו, ועל הנזהר בכבוד התורה ות"ח אמרו (בשבת כג:): דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוו לי חתנוותא רבנן, דדחיל מרבנן הוא גופי' הוי צורבא מרבנן ואי לאו בר הכי הוא, משתמעין מילי' כצורבא מרבנן.

עניות למי שמבזה תלמיד חכם

כתב הגר"ח פאלאגי זצ"ל בספרו נפש חיים (מערכת ג'): בעינינו ראינו, ובאזנינו שמענו, ואבותינו ספרו לנו, כי כמה עשירים שנגעו בכבוד תלמידי חכמים, ירדו מנכסיהם! וכל כך היה הענין במבחן עד שהם בעצמם התודו על חטאתם אשר עשו, ובפה מלא אמרו כי מיום אשר התחילו להתגרות בתלמידי חכמים, לא ראו עוד טובה!

עונש החולק על ת"ח מיתה משונה

כתוב בתורה שאמר משה רבינו ע"ה לקרח שעונשו יהיה על ידי שיברא ה' בריאה חדשה, וכך היה, שפתחה האדמה את פיה ובלעה אותו ואת כל עדתו. וצריך להבין מדוע היה צריך בריאה חדשה בשביל לענוש את קרח ועדתו, ולא היה די בעונש רגיל.

והרב הקדוש רבי חיים מצאנז זצ"ל בעל הדברי חיים אמר: רצה משה להראות לדורות הבאים, שהחולק על הצדיק לא ינוקה באופן רגיל, אלא דווקא במיתה משונה, ואף אם החולק צודק!

השכר הגדול למי שמכבד את התורה

מבואר בגמרא בכתובות (דף קג:): שכשרבינו הקדוש נפטר ובאו אנשים מכל האזור ללוותו יצאה בת קול ואמרה "כל מי שהיה באשכבתיה דרבי הרי הוא מזומן לחיי העולם הבא".

ובתוספות (ד"ה מזומן) הקשו: תימה? והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא? ותרצו התוספות בשם הרב רב מאיר, שכל מקום שכתוב "מזומן" לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורים! והיינו, שתיכף נכנס לגן עדן.

והכוונה היא כמו שידוע בספרים שכל בן אדם אפילו הצדיק הכי גדול צריך לעבור כל מיני דינים, ויש שצריך לקבל כל מיני עונשים וכל מיני יסורים, כמו גיהנם וחייבוט הקבר. וכאן היתה זכות מיוחדת שזכה כל אחד "תיכף ומיד" לחיי העולם הבא. עד כדי כך זה דבר גדול מה שבאו להלווייתו של רבי.

ומה גדול כ"כ בזה? משמע, כיון שקהל גדול כ"כ מתאספים כדי לקדש שם שמים! לכבד את התורה! שזה הרי היה תכלית בואם לאשכבתיה

דרבי, כדי לכבד את התורה, כי רבינו הקדוש הוא היה מוסר התורה שבעל פה, וכל התורה שיש לנו היום, ששה סדרי משנה, שזה כל התורה שבעל פה, הכל נמסר על ידי רבי.

ובלי תורה שבעל פה אין שום דבר! וכמו שרואים כי כל אלה שרצו לקיים רק תורה שבכתב לא נשאר מהם יהודים! כי תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה אי אפשר! והיות שרבינו הקדוש הוא זה שמסר את כל התורה שבעל פה לכלל ישראל, באו כולם להלווייתו כי רצו לכבד את התורה, "וכשמתאסף כזה קהל גדול כדי לתת כבוד לתורה זה שוקל יותר מהכל! אפילו יותר מכל העונשים שהיה צריך כל אחד לקבל, "מזומן" לחיי העולם הבא, הקב"ה שוקל שהמצוה הזאת, היא גדולה יותר מהכל!" (מתוך קונטרס המסע לצרפת ממרן בעל האילת השחר שליט"א).

ובהוספה מכתב יד כתב: וכן ידוע שהמהר"ם מרוטנבורג, לא רצה השר ליתנו לקבורה עד שיתנו לו ממון רב, כמו שרצה לקבל בעוד שהמהר"ם היה חי, ועשיר אחד פדה אותו ושאל בחלום אם רוצה עשירות לו ולבניו עד סוף כל הדורות או שיכנס תיכף לגן עדן? ובחר בגן עדן, אע"פ שלא רחצוהו מהעוונות כדרך שרוחצים כל אדם. "הרי שכבוד תלמיד חכם שוקל יותר מהכל!"

סוף דבר

ומכל הנ"ל צריכים לראות עד כמה עלינו להזהר מלבזות את התורה ואת חכמיה ולומדיה, ולהיפך כמה חובה עלינו לכבד את התורה חכמיה ולומדיה. ואפילו בשעת הלימוד צריך להזהר שיהיה בדרך כבוד ובלשוונות נקיות בהתבטלות גמורה כלפי רבותינו ז"ל וגדולי דורינו שליט"א, ועלינו לדעת שהנהגה של זלזול בדבריהם של רבותינו היא נגד כל המסורת

המסורה לנו מדור דור. ועלינו לדעת כי כל לשון שאינו של כבוד הוא קלקול ומעוות, הן לאומר הדברים והן לשומעים ולא עוד אלא שלא יצליחו בתורה, באדרבא ענוש יענוש בגחלתן של החכמים. ומאיך, השואל ודן כדת וכהלכה בדרך ארץ ובכבוד, הרי הוא קושר עצמו מדור אל דור עד מעמד הר סיני.

תשובה לעוון בזוי תורה

כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ט) וז"ל: אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור, או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון חובל חבירו או המקלל את חבירו או גוזל וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו. אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחול לו. ואפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו. לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן מביא לו שנייה ושלישית. לא רצה מניחו והולך לו, וזה שלא מחל, הוא החוטא. "ואם היה רבו, הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו".

וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח ס' תרו ס"א, שבבין אדם רגיל מספיק ללכת לפייסו שלשה פעמים אבל אם הוא רבו "צריך לילך לו כמה פעמים עד שימחול" וכתב המשנ"ב (ס"ק ז) וז"ל: אפילו אינו רבו מובהק אלא ששמע ממנו דברי תורה.

והביאור הוא, כי גם זה נקרא רבו כדאיתא במשנה באבות (פ"ו מ"ג): הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד, אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו.

תלמיד חכם ורב שמחלו על כבודם

כתוב בשו"ע יו"ד ס' רמב (סעיף לב) שרב מובהק שמחל על כבודו לכל תלמידיו או לאחד מהם, כבודו מחול.

ובסימן רמ"ד (ס' יד) כתוב שתלמיד חכם שמחל על כבודו שלא יצטרכו לקום מפניו כבודו מחול.

ובכסף משנה הלכות תלמוד תורה (פ"ז ה' יג) כתב וז"ל: כתב הריב"ש בשם הראב"ד. אע"פ שאמרו בפרק קמא דקידושין, הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, היינו במילי דלית ליה בזיון אלא שבאותם הדברים שאדם חייב לנהוג בו כבוד מחמת תורתו כגון לעמוד מפניו וכיוצא בזה, "אבל על בזיונו אינו יכול למחול, אדרבה, אסור לו למחול, שהתורה מתבזית בכך, ודמי למאי דאמרינן התם, האב שמחל על כבודו, כבודו מחול דליכא למימר שיהא האב יכול למחול לבן שיאמר לו דברי חרופין וגידופין. והיינו דאמרינן בפרק שני דיומא, שתלמיד חכם צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש עכ"ל". וכן נפסק להלכה בשו"ע יו"ד ס' רמג ס"ט וז"ל: אבל אם חרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש "עד שיבקש ממנו מחילה ונסלח לו".

ויש להוסיף בזה מה שכתב מרן הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א במכתב (מובא בקונטרס כבוד חכמים) וז"ל: ויש להוסיף דכיון שכתב הרמב"ם דאם ביזהו ברבים אסור לו למחול לו כיון שיש כאן בזיון התורה. ע"כ צ"ל דבבקשת מחילה מתקן הוא את בזיון התורה שעשה. וא"כ נראה ודאי דכי היכא דביזה התורה ברבים, ה"ה דלהחזיר כבודו ע"י שמבקש ממנו מחילה, היינו שמבקש מחילה ברבים, דאם לא כן, אין כאן תקנה, וזהו עיקר מילתא כאן דבקשת מחילה, וא"כ בקשת המחילה צריכה להיות נמי ברבים, באותו סוג מעמד שביזה אותו, ואז יכול למחול לו, עכ"ל.

הלכות בזוי תורה ותלמידי חכמים

(א) כל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל (שו"ע יו"ד ס' רמב ס"כ).

(ב) חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו. וכל החולק על רבו כחולק על השכינה, וכל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, וכל המתרעם עליו כאילו מתרעם על השכינה, וכל המהרהר אחר רבו, כמהרהר אחר השכינה (שם ס"א, ב).

(ג) עוון גדול הוא לבזות תלמידי חכמים או לשנאותן, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל כי דבר ה' בזה, והרי הוא כאפיקורוס. (ס' רמג ס"ו ובב"י).

(ד) בזוהר חדש על רות (ס' רב, רג) כתוב שהמבזה תלמידי חכמים אף בליבו בלבד יורד לגיהנם. ולראות את חומר הדברים ע' במה שכתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב ס"ז) שהמלעיג על דברי חכמים כל הקודם להרגו זכה.

(ה) אם חרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו. (שו"ע ס' רמג ס"ט).

(ו) בכלל המבזה את החכם הוא, הקורא אותו בשמו, בלא תואר שם חכם הראוי לו, ואף שאינו רבו ואינו מקהילתו. ולכן הראשונים כהרמב"ם רש"י הרא"ש ועוד, כינו את שמם בראשי תיבות כדי שלא להכשיל את הרבים בעוון הקורא לרבו בשמו שאין לו חלק לעולם הבא. (לקט הקמח בהלכות כבוד חכמים שבסוף ס' שלד).

(ז) יש אומרים שאם החכם שבעיר דורש, ואינו הולך לדרשתו, הרי הוא נחשב למבזהו. (דעת תורה יו"ד ס' שלד).

ח במקומות שנהגו לעשות כבוד לתלמידי חכמים בדבר מסויים, כגון לעמוד בשעה שהחכם עולה לתורה וכיוצא בזה. נעשה הדבר כחובה ומי שאינו נוהג כן נחשב כמבזה תלמיד חכם ומזלזל בו (כה"ח או"ח ס' קמא ס"ק לה).

ט ביישו בדברים, אפילו לא נתכוין באמירתן כדי לביישו, עובר באיסור מבזה תלמיד חכם, כי לגבי ת"ח אסור לבזותו אף בלא כוונה. (ע' גליון מהרש"א ס' רמג).

י מי שהעידו עליו שביזה ת"ח אפילו בדברים אפילו שלא בפניו, בית דין מנדין אותו, ואין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו. (שו"ע ס' רמג ס"ז).

יא ובספר נתיבות המשפט (ס"א חידושים ס"ק יז בשם התומים) כתב וז"ל: וראוי לדיין להתאמץ מאד בזה להעניש בעונש עצום למבזה תלמיד חכם, ואדרבה כאשר בעוונותינו הרבים נדלדלה חכמת התורה, אם לא יכניסו הבית דין עצמם לקנוס להמבייש ת"ח, תהיה התורה נבזית מאד ח"ו ויקוצו הלומדים להגות בה.

יב אסור להשתמש במי ששונה הלכות (ס' רמג ס"ו ברמ"א). ויש אומרים שלא אסרו להשתמש בשונה הלכות אלא בתשמיש שאינו רגיל בו ויש בו קצת ביזוי, אבל דבר שבני אדם רגילים לבקש זה מזה בדרך גמ"ח וכדומה, מותר, שאין בכך בזוי (בן איש חי ש"ב פ' תצא ס"כ).

יג בענין דין תלמיד חכם בזמן הזה, ודינים הנוהגים בת"ח אף בזמן הזה ומה ההגדרה של תלמיד חכם ע' בספר חיי משה ח"ד (פרקים כא-כג) שביאר השיטות בזה בטוטר"ד.

יד בשו"ע יו"ד ס' רפב ס"א כתב וז"ל: חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום הוא ולהדרו ביותר.

ולא ירוק כנגד ספר תורה ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגלו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשוי ולא יחזור אחוריו אא"כ גבוה ממנו עשרה טפחים. אלא ישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר "והיה שם לך בעד", ויכבדנו לפי כחו.

טו) איסור בזיונו הוא מן התורה וי"א שהוא מדרבנן. (פרמ"ג או"ח ר"ס קנג במשב"ז, דעת קדושים יו"ד ס' רפב).

טז) ספרי קודש המודפסים בדפוס ואינם כתובים בכתב יד, יש להם קדושה ככתובים בכתב יד ואסור לבזותם, והמקיל בקדושתם עתיד ליתן את הדין. (ט"ז יו"ד ס' תא ס"ק ח).

יז) אסור לישב על מטה או על ספסל בשווה עם ספרי קודש המונחים עליהם, מפני שהוא כמזלזל בספרים, וכן לא יניח אדם ס"ת או שאר ספרים על ברכיו וב' אצילי ידיו עליו. (שו"ע יו"ד ס' רפ"ב ס"ז וברמ"א).

ויש בענין זה של כבוד ספרים הרבה פרטי דינים המובאים בפוסקים ואני לא באתי אלא לעורר.

סיפורים עובדות והנהגות

מדוע לא יראתם לדבר במשה עבדי

בספר רב משה פיינשטיין (עמוד 221) מסופר שזמן קצר לאחר פטירתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, נתקף אדם בארץ ישראל בכאבי ראש נוראים אשר אף רופא לא יכול היה להביא להם מזור.

הוא רץ בבהלה אל אחד מגדולי הרבנים בארץ ישראל לבקש את ברכתו.

כאשר שמע הרב כי כאביו של האיש החלו בעת ההלוויה, שאלו אם אמר פעם משהו שיש בו משום פגיעה בכבודו של רבי משה. האיש השיב בשלילה. אז הציע הרב משהו בלתי שיגרתני. במקום לייעץ לאיש לאיזה רופא עליו לפנות, או באיזה טיפול רפואי לבחור, הוא אמר לו שיש להפיל "גורל הגר"א". אולי באמצעותו ימצא האיש את המקור האמיתי לסבלו.

"הופל הפור!" והפסוק אשר עלה בגורל היה... **"ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה"** (במדבר יב, ח). במבט ראשון לא אמרו המילים דבר לאיש ואז לפתע, היכה בו הפסוק כמכת ברק... אין ספק! הוא היה שם, בין ההמונים אשר גדשו את רחובות ירושלים ביום ההלווייה. רבי משה היה גאון, צדיק... ואיך אפשר שלא לבוא ולחלוק לו את הכבוד האחרון?

אולם הוא הוטרד משורת ההספדים הארוכה ומגודל ההלווייה באופן כללי. היה זה שושן פורים, ובפתח ממתנות מצוות החג. לא היה צודק, חש האיש, כי לוייה של מי שלא יהיה, תפגום בשמחת הפורים של מאות ואלפי אנשים.

את דעתו זו הביע האיש באזני אחרים. אבל, "מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה"? הרב אמר לו כי "השלחן ערוך" פוסק כיצד יש לנהוג, וזהו הפתרון היחיד לסבלו. עליו לכנס עשרה אנשים ליד הקבר, ובנוכחותם לבקש מחילה מרבי משה.

אסף האיש מנין ויחד עלו לקברו של רבי משה בהר המנוחות. שם, ביקש מחילה על דבריו.

"כאבי הראש של האיש חלפו תוך זמן קצר"!

נע ונד תהיה כל ימי חייך

בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב דף קיא) הביא מעשה שרבינו הגרי"ז זצ"ל היה מספר כמו ששמע מאביו הגר"ח זצ"ל.

איש אחד כל ימיו היה נע ונד, היכן שהשכים בבוקר, לא ישן בלילה, והיה נוסע ממקום למקום, וממדינה למדינה, ומעיר לעיר, ולא ידע מנוח לנפשו.

פעם בשבת אחד נתגלגל לעיר "איסטנבול", היא בירת טורקיה והלך לבית הכנסת להתפלל שם, מנהג המקום היה שכל האורחים באו אל הרב דמתא ואמרו לו "שבת שלום", וסידר להם מקום לאכול, והגאב"ד היה הגאון החכם הספרדי ר' דוד בכר זצ"ל בעל שו"ת דברי אמת.

והנה גם בשבת הזו הלכו כל האורחים ואמרו להרב "שבת שלום" והוא סידר להם מקום לאכול, רק לאיש הזה לא סידר הרב מקום לאכול, ועשה את עצמו כאילו לא יודע משום דבר.

האיש לקח הדברים מאד אל ליבו, אלא שאמר, אולי היתה כאן טעות, אף שאין הדבר מסתבר כן, וחיכה עד הבוקר לאחר תפילת השבת, ושוב

אמר לרב "שבת שלום", וגם אז לא סידר לו הרב מקום לאכול, אז ידע כי דברים בגו ואין כאן טעות, אלא שלא היה בידו מה לעשות.

אחר הסעודה השלישית היה הרב לומד עם הבעלי בתים והיה משיב לכולם קושיותיהם, האורח הנ"ל גם שאל דבר מאת הרב, ולא השיבו הרב. וישם האורח הדבר הזה אל ליבו, כי לכל אחד השיב, ולו לא השיב, ונתבייש ברבים. ופרץ בבכי גדול ושאל לרב, מה חטאי ומה פשעי שיש לרב עלי תרעומת כה גדולה??

השיבו הרב, הן לי לא חטאת ולא עוית במאומה, אבל יש עליך קפידא מאדם גדול אחד! ויתבונן האיש במעשיו, ולא זכר איזה קפידא יש עליו, עד שנזכר שבימי נעוריו כשלמד אצל הגר"י אייבשיץ זצ"ל, ולהגאון ר' יהונתן היו אלף תלמידים בישיבתו, באותה תקופה היתה המחלוקת הידועה בין רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל לרבי יעקב עמדין זצ"ל. ואמר אותו בחור: "מי אומר שהרבי צודק, אולי רבי יעקב עמדין צודק". והגיעו הדברים לרבו, ואמר: "נע ונד תהיה כל ימי חיך". ומיד סיפר המעשה הזה להרב, והשיבו הרב שאומנם זאת היא הקפידא שנתכוין לה.

אז אמר האורח, א"כ מיד אחר השבת אסע לפראג לבקש סליחתו של הגאון ר' יהונתן. אך הרב הפסיקו ואמר, אם תזכה... ואכן כך היה, שמיד במוצאי שבת נסע האיש לפראג, ובהגיעו לשם מצא את לויתו של ר' יהונתן זצ"ל...

עד היכן חשש הגאון רעק"א שלא לפגוע בכבוד ת"ח

בספר מאורן של ישראל (פ' יט) מסופר עד היכן היה חושש הגאון רעק"א זצ"ל שלא לזלזל ח"ו בתלמידי חכמים ונווכח ממעשה שהיה עם הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל.

ר' ישראל מסלנט, עודנו צעיר לימים, כבין י"ד שנה, חיבר קונטרס חידושי תורה. רבו הגאון רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל עבר על הקונטרס, ויעצו לשלחו לפוזנא, לגאון הדור, רבינו. עבר רבינו על הקונטרס אך לא השיב מאומה. לימים, נזדמן לפוזנא, יהודי אחד מסלנט, הוא נכנס לבית רבינו ומסר דרישת שלום מהגאון אב"ד מסלנט. בשיחתם סיפר רבינו, שקיבל לאחרונה קונטרס נפלא מבחור מופלג, אשר בו הראה גאונות ממש. אלא שהוא, רבינו, הסתייג מלהשיב לו במכתב תהלה, אף שראוי למופלג כמותו, ונימוקו כי מאחר והוא שוכן בקרבת גאון כרבי צבי הירש, מה לו לפנות למרחקים לפוזנא? אלא מה, כח הנצחון באמצע, לאשר מן הסתם התפלפל עם רבי צבי הירש, וברצונו לנצל את תשובתי על מנת לקנטר, וא"כ "איך אעשה הרעה הזאת לפגוע בכבוד תלמיד חכם חלילה"!

כבוד הרב נחשב לשעת הדחק גדול

מסופר עוד (שם) מעשה נפלא שיש בה משום חידוש, וכה היה המעשה: בעוד שכיהן רבינו הגרעק"א זצ"ל כאב"ד פרידלאנד, החליט איש אחד ונתן דעתו לגרש את אשתו.

את הגט שנערך שלח עם "שליח הולכה" לעיר גדולה. בית דין צדק של אותה העיר שסדרו את הגט היו לומדים מופלגים ובעלי שם מפורסמים. כבוא השליח לפרידלאנד והגט בידו, מצא בו רבינו איזו טעות שטעו בו המסדרים, כך שאינו ראוי לגרש בו.

אך למען שלא יידע שיש פקפוק בדבר, דחה רבינו את השליח ליום המחרת. התיישב לכתוב בירור ארוך, בו דן צדדי האיסור וההיתר, ולבסוף העלה "שבשעת הדחק גדול יש להכשירו".

האמנם אין כאן שעת הדחק, טען רבינו, כי הרי אפשר לסדר גט אחר, אולם להיותו חושש לחילול השם בעיני ההמון פן יאמרו: הרבנים

החשובים הללו שלחו גט אלי ואני פסלתיו, "ואין לך ביזוי כבוד התורה גדול מזה", וההירוס שעלול לצאת, אין לשער, על כן קורא אני במקרה זה: "שעת הדחק גדול"!!

קם רבינו וסידר את הגט, והאשה הותרה מכבלי איסורה. והדברים מפליאים!

מעשה נורא שאירע עם החתם סופר

אצל השיעור עיון אמר פעם אחת מרן החתם סופר זצ"ל באמצע הלימוד קושיה בשם הגאון הנורא רבי משולם מטיסמניץ זצ"ל. אבל לק"מ, ונפל דיבור מפיו: אם שואלים לפאלאק "היכן היא האוזן הימין שלך?", הוא ישיב בהיפוך, שמרים ידו הימנית על ראשו ואוחז אוזנו השמאלית, ומראה זהו האוזן השמאלי! וכאשר אך יצא מפיו שיחה קלה זו, הרגיש כי נסתמו ממנו מעיינות החכמה ולא היה יכול ללמוד הלאה, וניסה להתחיל איזה פעמים ולא עלתה בידו, ותיכף ומיד פסק מללמוד הלאה השיעור, והרגיש בעצמו שזהו העונש בא לו על מה שהרהיב לדבר כזאת על גאון הנורא. והלך לביתו ובהתבודדות בינו לבין עצמו שפך שיחתו בדמעות שליש לפני קונו ויוצרו בחרטה מעומק הלב למחול לו על שפגע בכבוד הגאון הקדוש זצ"ל.

ואח"כ תיכף ומיד ראה שנפתחו לו מעיינות החכמה כמקדם, ולמחרת כאשר בא החת"ס לבית המדרש ללמוד עם התלמידים, התחיל בקול רם ובבכיה גדולה: בני היקרים! אתמול פגעתי בכבוד הגאון הנורא רמשי"א זצ"ל ונסתמו ממני מעיינות החכמה ונשכח ממני לימודי, לזאת הפסקתי מללמוד השיעור הלאה, ועכשיו אני מתודה על הדברים שנזרקו מפני, ואני מפייסו ברבים, ומכאן ואילך אהיה נזהר בכבודו. (מספר זכרון למשה).

הכרעת החזון איש בספק בזיון לת"ח

סיפר הגאון ר' אשר ליכטנשטיין זצ"ל ראש ישיבת קאמניץ בירושלים:

היה זה לפני הרבה שנים, בירושלים עיה"ק היה דורש מגיד אחד בשבת קודש, לפנות ערב. ומכיון שהיה הדרשן מאריך בדרשתו אחר שקיעת החמה, כמובן שכולם התפללו תחילה תפילת מנחה.

והנה בשבת אחד, נזדמן לשם הגאון ר' בעריל קרויזער שליט"א בין קהל השומעים שהאזינו לדרשת המגיד. אלא, שהגאון ר' בעריל שליט"א לא הקדים להתפלל מנחה קודם שנכנס לשמוע הדרשה, ובראותו כי הדרשה מתארכת והשקיעה מתקרבת והוא עדיין לא התפלל מנחה, שקל בדעתו כדת מה לעשות, כי לא רצה לצאת באמצע הדרשה מפני כבודו של המגיד. לכן גמר בדעתו לצאת לאט לאט, דרך אחורנית עד הפתח, וכך עשה, כשאתה את התקרב אל הדלת ויצא.

בהגיעו אל פתח בית הכנסת, היה כבר דקה לפני השקיעה, והוא התפלל על אתר תפילת מנחה דשבת. אלא, שדעתו לא היתה שלימה, אם אכן כך היה ראוי לנהוג, וביום ראשון שם פעמיו לבני ברק לשאול את פי רבינו החזון איש זצ"ל, כיצד היה צריך לנהוג.

גם אני, מספר הגאון ר' אשר זצ"ל, התלויתי אליו, ונכנסנו אל בית רבינו זצ"ל כשהגאון ר' בעריל מספר לפניו את העובדא הנ"ל ושאל את רבינו זצ"ל מה עושים בכהאי גוונא, כשנמצאים בדרשה, ועדיין לא התפלל מנחה והשמש נוטה לשקוע.

נענה החזון איש זצ"ל ואמר: "אינני מבין את השאלה, הרי לצאת באמצעה הדרשה זו הלבנת פנים לדרשן ובזיון תלמיד חכם ובודאי שתפילת מנחה אינה דוחה זה ואינו מתיר את זה, ובודאי שאסור לצאת". (ואפשר שהחזון איש סבר שהיה אפשר לו להתפלל במקום עמדו, תפילת

לחש, שהרי עמד בין האנשים מול הדרשן וצ"ע הגרמ"ד ברגמן שליט"א) (ספר שמוש חכמים).

מעשה נורא עם הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל

בספר אור אלחנן (ח"א עמוד קפג) הביא מעשה נורא שהתרחש במציאות לנגד עיניהם של תלמידי הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל. בזמנו הרעיש הסיפור את כל אוכלוסי ברנוביץ הבני ברית ושאינם בני ברית. ומעשה שהיה כך היה:

אחד מבחורי הישיבה, יהושע מברזא, כשהלך לתומו ברחוב, בליל שושן פורים, פגש בקבוצתה של צעירים וצעירות פורקי עול ממועדון "הבונד" בהופעה בלתי מוסרית. הרהיב והעיר להם שהתנהגותם פסולה, העיר והסתלק. אך הבונדיסטים ראו את עצמם נעלבים וסיפרו לחבריהם שבחור מן הישיבה ניסה לפגוע בהם. מיד בערה חמתם עד להשחית וילכו ממחרת בצהרי היום אל בית הישיבה לנקום את עלבון חבריהם.

אחדים מביניהם, בריונים, נכנסו באמצע שעות הלמודים אל תוך האולם והסתובבו בחוצפה בין הספסלים, כשהם עורכים כביכול "חיפוש" אחרי הבחור שחטא להם, מתוך כונה להקים שערוריה ולזרות אימה. באותה שעה נמצאו באולם כשלוש מאות בני תורה שלא הסכינו מימיהם להרים יד על מישהו. והנה לפתע, נכנס הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל שלמראה הבריונים לא איבד את קור רוחו. כי אם ניגש באומץ לב להוציא אותם החוצה.

אחד המפריעים ניסה להדוף אותו במכת יד והטיח בחוצפה: "בלי ידים" אל תשתמש בכח. אולם רבי אלחנן השיבו בקרירות: "אתה בלי ידים" כשהוא נותן בחבורה עיניים מרתיעות והמה נסוגים מפני מבטו ועוזבים כהרף עין את המקום.

לא חלפו רגעים רבים וקול הברה התפשט בעיר והחריד את כל השומע: הצעיר שהתחצף לקה בשיתוק בשתי ידיו! אך יצאו המילים מפיו של רבי אלחנן, נשאר הפוחז כמו נטול ידים.

"ביום ההוא ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליו, על רבי אלחנן הקדוש, ויגדל מאד שם האלקים ותורתו בישראל ובגויים".

כל ימיהם לא היה להם טוב

סיפר הגאון ר' שמחה זליג זצ"ל דכשבא הגר"ח ברלין זצ"ל ורצה להתחיל לומר שיעור בוולאז'ין, בחורים רצו למנוע ממנו, והניחו שולחן בפתח, וכאשר ניסה להיזזו, שוב דחפו את השולחן. ולבחורים אלו לא היה טוב כל ימי חייהם... (קונטרס כבוד חכמים).

העונש על בזיון גאון וצדיק

בספר שאל אביך ויגדך מסופר על הגאון המפורסם ר' יהודה אסאד זצ"ל בעל "יהודה יעלה" שהשאיר אחריו אחרי הסתלקותו כמה בנות שכבר הגיעו לפרקן וטרם נישאו. כי אביהן, עני מרוד היה ולא היה ביכולתו להעמיד את הכסף שהיה נצרך להשיאן.

מיד עם היוודע דבר הפטירה, היה התעוררות גדולה למצבם של הבנות האומללות, וחמשת חברי הקהילה התכנסו עוד לפני הלוייה וטיכסו עצה, כדת מה לעשות, שהרי מוכרחים להשיא את הבנות.

במהלך הדיון אימצו הצעה כי הואיל והגאון היה יפה תואר ובעל הדרת פנים מיוחדת, הרי ברור שאנשים רבים יהיו מעוניינים לקנות את התמונה שלו, והרי הוא היה מקפיד בחיים חיותו שלא יצלמו אותו. אכן, בהתאם להחלטה, הלכו והלבישוהו לאחר פטירתו בבגדי שבת, הושיבו

אותו על כסא וצילמו אותו, ואחרי זה הלכו ומכרו את התמונות, ומהכסף שהתקבל השיאו את הבנות שלו.

אבל כל חמשת חברי הקהילה לא הוציאו את שנתם רחמנא ליצלן, מפני שעשו בזיון לגאון וצדיק זה, אמנם, כל מטרםם הלא היתה לאסוף כסף בשביל להשיא את בנותיו היתומות, אלא שאסור היה להם להתעצל. והיו צריכים ללכת בעצמם לבתי נדיבים ולאסוף כסף ולא להזדקק לאמצעי שגרם בזיון לנפטר הקדוש הזה ולכן נענשו.

כבוד תלמידי חכמים

באחד מבקורי רבינו המקובל רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל בעיר פאס (מרוקו) נתארח אצל יהודי ירא ה' וישר דרך, ששמח מאד לכבד את הרב בכל מאודו ובכל יכלתו. הרב שהיה עיף מהדרך הארוכה ביקש לנוח קמעה, וכן אם אפשר לכבס את בגדיו. אשת בעל הבית שהיתה טרודה בהכנת הסעודה לכבוד הצדיק, פנתה לשכנתה ואמרה לה אם היא יכולה לכבס את בגדי הרב.

נטלה האשה את בגדי הרב, ומצאה על החלוק כינה שנדבקה בו מחמת רכיבת על החמור. זרקה את הבגד בכעס וקללה את הרב בלשונה, מיד עם זריקת הבגד נכנסה באשה רוח שטות והחלה מקרעת בגדיה וצועקת כאשה שוטה וחסרת דעת.

השכנים שדאגו לשלומה לקחוה לקברה של לאלא סוליכא הצדקת. (נערה יפת תואר שנתבקשה על ידי נסיך להנשא לו, והיא בצדקותה מסרה את נפשה ונהרגה על קדוש ה', ורבים עולים על קברה עד עצם היום הזה), קברה של הצדקת נתון בתוך חדר עם דלת, הניחו את האשה בחדר, וסגרו עליה את הדלת.

מיד הלכו לספר לרב את אשר ארע לאשה ולבקש את ברכתו. דעו לכם, אמר הרב, כי האשה נשתתתה בגלל שקללה אותי על לא עוול בכפי, הן אני לא בקשתי ממנה שתכבס, ואם כבסה בעצמה מפני מה קללה אותי? ביקשו האנשים מהרב שימחול ויסלח לה על חטאתה, ואכן הרב ברחמיו ובחמלתו אמר להם כי הוא סולח לחטאתה, ועתה ילכו לקברה של הצדקת וימצאו את האשה בריה ושלימה.

הלכו לקבר, שם מצאו את האשה ישנה, העירוה והיא נבהלה ושאלה: מפני מה שמו אותי בחצר הצדקת? ספרו לה את מעשיה האחרונים והיא נזכרה בדבריה על הרב.

הלכה אתם אל הרב, שמה סכין בתוך פיה, ואמר לרב: אני מוכנת שהרב יהרוג אותי על אשר עשיתי! הרב סלח ומחל, וביקש ממנה ומכל בני הקהל "שיזהרו מאד בכבודם של חכמים". (מזקנים אתבונן).

זהירות בהתבטאות כלפי הראשונים

רבי יואל טייטלבוים זצ"ל, "האדמו"ר מסטמר", הקפיד מאד על כבוד הראשונים וגדולי האחרונים, ובאם חש איזה פגיעה דקה מן הדקה בכבודם, היה מגיב נמרצות, ולא משוא פנים כלל וכלל. ואם מצא באיזה ספר או מחבר בדורינו, יהיה מי שיהיה, התבטאות כלשהי נגד גדולי ישראל ומשנתם, היה דוחה את הספר בשתי ידים.

זוכרני כי בהיותי בירושלים, הביא לו אחד ממחברי דורינו את ספרו על הרמב"ם, מרן דפדף בתוכו כמה רגעים, והנה מביא שם המחבר דברי הרשב"א ריש פ"ק דשבת, ומשיג עליו מסוגיא דמסכת גיטין וכו'. והנה תוך כדי דיבורו מתבטא המחבר שלא כפי כבוד הראוי כלפי דברי הרשב"א הנ"ל.

דחה מרן את הספר בשתי ידיו ואמר: הטור כותב (יו"ד ס' קיב): וכתב הרשב"א אפילו יש שם פלטר וכו'.. ואין נראה כן מן הירושלמי. וכותב ע"ז מרן הבית יוסף וז"ל: ומ"ש עליו רבינו ואין נראה כן מהירושלמי וכו', לא היה לו לכתוב כן, דמשמע מדבריו שהרשב"א לא ראה הירושלמי הזה, או ראהו ונעלמה ידיעתו ממנו, "וזוה דבר שלא ניתן ליחשד בכך מאן דנהירין ליה שבילי רקיע" עכ"ל הבית יוסף.

פוק חזי, אמר מרן הלא הטור היה קרוב לזמן הרשב"א, ואפשר שהיה להם ישיבה אחת בעולם (דהרא"ש זצ"ל, אביו של הטור שקיל וטרי עם הרשב"א) ואעפ"כ כתב הבית יוסף כנ"ל. וא"כ איך זה יכול המחבר בן דורנו לכתוב נגד דברי הרשב"א ללא פחד ומורא! (עולמות שחרבו).

ובאותו ענין יש להביא מה שכתב רבינו החיד"א בספרו "שם הגדולים" ערך בית יוסף וז"ל: קבלתי מאדם גדול בחכמה וביראה, שקיבל מרב גדול, שקיבל מזקנים, כי בדורו של רבי יוסף קארו זצ"ל, היו חיים שלשה רבנים שהיו ראויים לחבר ספר כעין "הבית יוסף" שקיבץ לתוכו כל הדינים וגילה שורשיהם לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. והסכימו מן השמים, שתנתן דת כי מרן רבי יוסף קארו יחברוהו, היות והצטיין בענותנותו היתירה, יתר על השאר, "וכאשר נראה מספריו הקדושים שאין דרכו לספר בגנות מי שפוסק לא כמותו", ומשנתו היא משנת חסידים.

הזהרו בגחלתן

בספר גאון ההוראה (תולדות חייו של הרה"ג רבי צבי פסח פרנק זצ"ל) (בפרק כ"ח) כתוב וז"ל: רבינו מזכיר בפנקסו דבר מחריד שאירע בפזזונא, בעת שהגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל בא לכהן כרבה של העיר.

בזמן שנתקבל הגאון רבי עקיבא איגר לרב בפזזונא, היה עדיין צעיר לימים, כבר שיתסר, וכמעט שלא היה לו חתימת זקן וגם היה נמוך

בקומה. וכנהוג, רב חדש שבא לחון את פני העיר היה בא ביום חמישי לשבת, ובערב שבת הלך למרחץ לטבול ולהתרחץ לכבוד שבת, ושם בפוזנא היה איש בא בשנים ת"ח גדול שהיה רוצה להיות הרב בפוזנא, וממילא היה לו קפידא על הענין הנזכר, ואיתרמי מילתא שבבית המרחץ ישבו שניהם יחדיו זה אצל זה.

וכמובן שהת"ח הישיש ידע שזהו רעק"א שנתקבל לרב. וזאת לפנים בישראל, בבתי המרחץ לא היו ברזים לקחת מים חמים לרחיצה, אלא כל אחד היה לוקח דלי והיה שואב מים מתוך המקוה.

אמר הישיש לרע"א: "קח את הדלי, והבא לי דלי מלא מים מהמקוה". רע"א לא ידע מי הוא, לקח את הדלי והביא לו מים. בשעה שמסר לו את הדלי עם המים, אמר לו רע"א: "קחו את המים ורחצו היטב את עצמכם".

ואותו ישיש חזר לביתו מהמקוה ונפטר תיכף, ולפני שבת כבר שכב בקברו על מקומו, והעיר נעשתה כמרקחה בראותם מה שנעשה להאיש הנכבד פתאום....

עונש נורא על בזיון ת"ח

מעשה ברבי משה בנו של רבי פינחס מקוריץ, ובניו רבי שמואל אבא, ורבי פינחס. שהתאמנו והתמחו במלאכת הדפוס, ויעצו אותם לייסד בעיר סלאוויטה בית דפוס, ולהדפיס שם את כל ספרי התלמוד כולם בהוד והדר.

כשניגשו רבי משה ובניו לעבודת קודש זו, פנו לגדולי הדור ממזרח וממערב לכתוב להם הסכמה שבמשך עשר שנים מיום סיום הדפסת התלמוד בדפוס סלאוויטה, לא יוכל שום אדם להדפיס את הש"ס, כי יהיה בזה משום השגת גבול.

וכן הסכימו גדולי הרבנים, ומתוכם, החתם סופר והגאון רבי עקיבא איגר, ועוד רבנים. ואז זכו רבי משה ובניו והדפיסו את כל התלמוד בהידור רב, במשך כחמש שנים. ורבו הקופצים הקונים את הש"ס ובמשך שנים אחדות, נמכרו כמעט כל העותקים.

רבי משה ובניו שהיו שותפים למפעל ההדפסה, חשבו לחזור ולהדפיס את התלמוד בדפוס שלהם, אך נודע להם כי רבי מנחם מן, מעיר וילנא, אבי משפחת ראם, ניגש גם הוא להדפיס את התלמוד בוילנא. אף שעדיין לא מלאו עשר שנים מיום גמר הדפסת התלמוד בסלאוויטה מדפיסי סלאוויטה פנו אל גדולי הרבנים, ובתוכם גם להגאון רבי עקיבא איגר בדרישה שיכריזו איסור על הסכמתם על דפוס וילנא.

הגאון רבי עקיבא איגר, אשר למוצא פיו היו מייחלים כל בני הגולה, ודבריו נשמעים כדברי האורים, אחר ששמע את דברי שני הצדדים, פסק הלכה למעשה, כי מאחר שמדפיסי סלאוויטה מכרו כמעט את כל העותקים של התלמוד שהדפיסו, ואחר שהמדפיס של וילנא הביע את נכונותו לקנות את כל העותקים הנשארים בדפוס סלאוויטה, במחיר אשר יושת עליו, אין מדפיסי סלאוויטה יכולים לעכב את ההדפסה בוילנא, והרשות בידי משפחת ראם להדפיס מחדש את כל התלמוד בוילנא, להגדיל תורה ולהאדירה.

אמנם היו כמה רבנים שהצדיקו את מדפיסי סלאוויטה, אבל דברי הגאון רבי עקיבא איגר הכריעו את הכף לטובת מדפיסי וילנא.

אך רבי משה ובניו, בראותם שיש רבנים שעמדו לימינם, שגו ושמעו לעצת אנשים בלתי מהוגנים, ופירסמו ברבים, שאין לסמוך על ההיתר של רבי עקיבא איגר למדפיסי וילנא, כי הוא כבר זקן בא בימים. (אז היה הגאון רע"א למעלה משבעים שנה) וכל מעשיו על פי רצון בנו, הגאון רבי שלמה איגר.

דברים אלו הכעיסו מאד את הגאון רבי עקיבא איגר והוציאווהו מגדר ענותנותו, והביע דעתו הברורה במכתב (מיום ד' טבת תקצ"ו) וז"ל: מאד הומה לבי על העזות והחוצפה של מדפיסי סלאוויטה, ודבריהם דברי נאצה הם, לא בלבד על בני הגאון נר"ו שהטה את לבבי, אלא גם עלי, שיכולים לפתות אותי לפסוק שלא כדין. ובאמת שבכל ההסכמות ששלחו אלי מדפיסי סלאוויטה, לא מצאתי בהם שום ממש לזכותם, אפילו על אחד מאלף, ומה הם רוצים ללכת בחזקה, אנני מוחל להם כלל וכלל, כי על בזיון התורה אי אפשר למחול!

הק' עקיבא בהרב משה גיזנ ז"ל.

ואז עמד מול היכל הקודש, ואמר מתוך צער ועגמת נפש, רבונו של עולם, תורתך אני לומד, ועל פי תורתך אני פוסק, אפילו אם אני מוחל על כבודי, על כבוד תורתך אתה לא תמחול! והוי כשגגה שיוצאת מלפני השליט.

בימים ההם אירע דבר נורא ואיום, ומעשה שהיה כך היה: פועל אחד שהיה כורך ספרים במקצועו, והיה עוסק בכריכת ספרי התלמוד של סלאוויטה, מתוך שכרותו וקלות דעתו, תלה את עצמו בבית הדפוס, ומת. המשכילים שהיה דפוס סלאוויטה לסיכים בעיניהם, כי שם נדפסו כל מיני ספרי קודש, השתמשו במקרה זה במלשינות, ואלו קורצא בי מלכא, שהפועל התלוי הוא באשמת האחים בעלי הדפוס, שלטונות רוסיה ראו את המציאה ונפלו עליה מרוב שנאת ישראל שלהם, ואסרו באזיקים את האחים, ואת האב רבי משה לא אסרו מפני זקנותו המופלגת, לחקירה מסועפת יום יום, במשך שלוש שנים, כשהם מוטלים בבית הסוהר עם שודדים ורוצחים, ובעיניו קשים ומרים.

ולבסוף ניתן פסק דין אכזרי מבית המשפט של רוסיה, שהאחים יעברו בין שתי שורות של חיילים רוסיים, ובכל אחד יהיה שוט בידו, ועל

האחים לקבל מיד החיילים, אלף וחמש מאות מכות בשוטים, ואם ישארו בחיים יוגלו לסיביר לכל ימי חייהם.

בערב ראש חודש אלול תקצ"ט, בוצע הפסק דין האכזרי הלזה. על כיכר הרחבה עמדו שתי שורות של חיילים, שורה מול שורה, וכל שורה בת מאתיים וחמישים חיילים, ובידם מאתיים וחמישים שוטים, ובתוך המעבר הצר שבין השורות צריך היה כל אחד מן האחים לעבור שלוש פעמים, ולספוג את המכות.

השוטרים ניגשו אל אחד האחים ופשטו את מלבושיו, ואף את כותנתו לעורו, רק כיפתו הלבנה נשארה על ראשו. זאת היתה בקשתו היחידה אשר מילאה הרשות הרוסית, ובלחש הפקיד את רוחו בידי אלוקיו, ידיו אסורות, גופו ערום, ואת גבו נתן למכים, והשוטים הורמו והורדו והוצלפו על גוו הערום. ופתאום עמד מלכת והשבטים מוסיפים להצליף על גבו, כיפתו הלבנה נפלה מעל ראשו, וידיו כבולות באיזיקים ואינו יכול להרימה, ובגילוי ראש אסור ללכת, שבטו של אחד החיילים פגע בעינו הימנית, ונשאר תבלול על עינו הימנית כל ימי חייו, הרגיש אחד מן החיילים בדבר, הרים לו את כיפתו, וחבשה לראשו המוכה, ואז הלך הלאה, שלש פעמים עבר דרך שורות החיילים, ונשאר בחיים.

אחר שלקחוהו לבית החולים, העבירו את האח השני, אשר גם הוא קיבל אלף וחמש מאות מכות בשוטים.

גזירה זו על האחים החישה את קיצו של אביהם, ובשנת ת"ר הלך לעולמו. ואחרי השתדלויות רבות ושוחדים שונים מצד חסידי קוריץ, וסלאוויטה. קיבלו האחים חנינה מאת ניקולאי העריץ, שם רשעים ירקב. וגלות סיביר הוחלפה במאסר עולם במוסקבה. ורק אחר מותו של ניקולאי כשעלה אלכסנדר השני על כסא מלכות רוסיה בשנת תרט"ז קרא לאחים דרור.

האחים הללו הצדיקו עליהם את הדין, שקיבלו את העונש על שפגעו בכבודו של הגאון רבי עקיבא איגר, והיו חוזרים על המשנה: "והוי מתחמם כנגד אורם של חכמים, והוי זהיר בגחלתם שלא תכוה, שנשיכתם נשיכת שועל, ועקיצתם עקיצת עקרב, ולחישתם לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש"!!!

הקב"ה אינו שותק...

מעשה שארע בעיירה אחת. באו לרב המקום וסיפרו לו שמוכרים כרטיסים למופע חילוני בעיצומו של יום שבת קודש. הרב ביקש מן המתפללים שיצאו עמו להביע מחאה עוד לפני תפלת המנחה.

כאשר הגיעו למקום, ניגש הרב אל המוכר הכרטיסים והסביר לו בנחת ובנעימות כי שבת היום ואסור למכור כרטיסים. אך הלה רגז מאד על הרב, על שהעיז להעיר לו על שמירת השבת, ושפך מים על הרב... הרב הגיב על כך בפניו, לעיני כולם: "בשבת הבאה כבר לא תמכור"!!... ואכן ביום הששי הבא מת לפתע אותו אדם שבזה את הרב, ותהם כל העיר. כששמע זאת הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל אמר: "ודאי, הקב"ה אינו שותק כשמתעסקים עם רב"... (ספר תולדות יעקב).

התיקרה שהתמוטטה

מסופר על הגאון רבי שלמה עמאר זצ"ל (מין החיד"א כינהו בשם הרב הגדול אב"ד דק"ק מכנאס) שהתגורר בעיר מכנאס, שבה היה העוני רב. ואחד הזמנים הלך רבי שלמה לעיר פאס לחוג בה את חג הפסח, היה זה בשנת תפ"ח.

בני פאס הוקירו את גדלותו ולא הביטו אל עניו ובגדי דלותו, וכבדוהו לשאת דרשה ברבים ביום טוב הראשון של פסח. בעודו דורש, נכנס אדם

עז פנים וגבה לבב, ופתח פיו לזלזל ברב הדורש כאחד הריקים, ולא נחה דעתו עד שהורידו מעל התיבה, ועמד לדרוש עליה במקומו.

חלשה דעתו של רבי שלמה, באותו רגע התמוטטה התיקרה מעל הבימה, והעז פנים נקבר תחתיה חי! והיה שם קידוש שם שמים ברבים. (ספר תורה וחיים).

זהירות בכבוד המרא דאתרא

פעם אחת, בשנות זקנותו של רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל הטריח את עצמו ונסע לאחת מערי השדה המרוחקות, כדי למסור שיעור בכולל אברכים שנתייסד שם.

כאשר סיים את השיעור, פנה לאברכים ואמר: "לא בשביל לומר לכם את חדושי התורה שלי הטרחתי את עצמי בזקנותי המופלגת לבוא לפניכם, אין אתם זקוקים לחדושי התורה שלי". ב"ה, אתם לומדים היטב ויודעים לחדש בתורה, אלא לשם מה באתי אליכם?

אם חכמה אין כאן, זקנה יש כאן! באתי לבקש מכם דבר אחד: אל תכנסו לרב הישוב לדבר עמו בלימוד! הוא מורה הוראה מומחה בעבודת הקודש שלו, אבל לא הסכין לדרך הלימוד שקיבלתם אתם בישיבות. אם תכנסו אליו לדבר בלימוד בריתחא דאורייתא בסגנון שלכם, עלולים אתם לגרום לו בושה וחלישות הדעת. ואסור לגרום בושה ליהודי, וכל שכן לרב המקום, הנושא את דגל התורה במקום זה. חייבים אתם להרבות בכבודו, הן בניכם לבינו והן בהרמת קרנו בעיני בני עדתו.

אבקש מכם לשים לב לדברים הללו שאני אומר לכם, סיים רבינו, "כי בעיני, הם חשובים יותר מחידושי התורה שאמרתי בפניכם! ורק לשם כך באתי". (במחיצתם ח"ב).

מחאה על בזוי תלמידי חכמים

מסופר בספר במחיצתם (ח"ב דף 251) וז"ל: אביא כאן סיפור המדגיש היטב באילו קשיים נתקלה באותה תקופה המגבית בעבור החינוך העצמאי.

בהזדמנות אחת ביקרה כל המשלחת אצל א.ב.י, יהודי מסורתי עשיר מאד, שהשתדל לשמור שבת על פי דרכו. גדולי התורה שהשתתפו במשלחת תלו תקוות רבות באיש זה וקיוו שיתרום תרומה גדולה לחינוך העצמאי.

הגענו למשרדו בלי שקבענו אתו פגישה מראש. בדרך כלל לא בקשנו לקבוע פגישה מראש, מאחר שידענו שבקשות אלה יתקלו בסירוב... כשהגענו למשרדו, שאלה המזכירה: "מה אודיע לבוס"? מי הם האדונים הרוצים לדבר אתו? מסרנו לה את השמות של גדולי התורה שהיו במשלחת.

המזכירה נכנסה למשרדו של "הבוס" ויצאה נבוכה באמרה "מצטערת, אבל מיסטר.... איננו". היה ברור שהיא משקרת על פי הוראת בעל הבית, והרבנים עזבו את המקום במפח נפש.

אני נשארתי במקום, מסרתי את הכרטיס הביקור שלי למזכירה וביקשתי ממנה שתכניס את הכרטיס הביקור שלי לבעל הבית. דלתו נפתחה מיד, הבוס יצא, קידם את פני ב"שלום עליכם" רחב ואמר לי שהוא שמח מאד על בואי, וכבוד גדול הוא לו לקבל חבר כנסת מישראל. לאחר מכן הזמין אותי להכנס ללשכתו.

שאלתי אותו אם הוא יודע מה זה הגיהנם? והוא השיב: כמובן... אמרתי לו: "אין בגיהנם מקום עמוק די הצורך בשבילך". את גדולי ישראל ביזית וסירבת לקבל, ואילו אותי, את חבר הכנסת, אתה מקבל בחפץ לב, אעפ"י שאני איש פשוט.

לאחר שיצאו המילים מפי, התפלאתי על עצמי מנין היה לי האומץ לומר את דברי החמורים, כנראה בזוי גדולי התורה בער בי... דברי עשו רושם עמוק עליו, והוא שאל אותי מיד מהו תקנתו.

הצעתי לו לרוץ אחריהם אולי ישיגם ויפייסם, ואכן האיש עשה כך, השיג אותם, ביקש מחילתם והזמינם לחזור למשרדו. שם קבלם בכבוד הראוי, ותרם תרומה גדולה, מעל לסכום שציפינו ממנו. כנראה כדי לפייס את גדולי התורה.

מחאה על בזוי ת"ח

ומסופר בספר (קול חוצב) על מחלוקת שפרצה במוסד תורני מסויים, והגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל נאלץ שלא ברצונו להתערב בה ביחד עם גדולי תורה נוספים.

מספר בעל המעשה: באחד הימים הסעתי ברכבי את רבי שלום כששב מאותו מוסד, היה זה בעיצומו של חודש אלול, רב שלום ישב במכונית בדממה. נצלתי את הרגע ההוא כדי להתבטא בחריפות נגד תלמיד חכם מסויים שהיה מעורב בפרשה.

בתחילה, עוד התנסחתי בעדינות, באופן עניני, אך כאשר מבלי משים לב גלשתי ודברתי סרה באותו תלמיד חכם, רמז לי רב שלום בחריפות שאשתוק, שאחדל מלפצות פה על גדול בישראל, התעקשתי והמשכתי להסביר את עמדתי.

רבי שלום שבדרון זצ"ל שבדרך כלל היה רך כקנה, התקשה עתה כאבן. הוא סימן לי בידו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים לעצור את הרכב. "אני רוצה לרדת" אמר. ועצרתי.

רבי שלום התרומם, אך בקושי, ועזב את הרכב כאות מחאה. הוא התחיל ללכת רגלי. נסעתי אחריו, עצרתי ונסיתי לשדלו לעלות בחזרה

למכוננית. כל כמה מטרים בלמתי את הרכב ונסיתי בשידולים שונים להחזירו לתוך הרכב. ראיתי שההליכה קשה עליו, רחמתי עליו והתחרטתי מכל הספור. אך ללא הועיל... כי רב שלום הלך רגלי עד הבית בשערי חסד.

עם בחורי ישיבה לא מתחילים

מסופר על קבוצה של פורקי עול שהקימו מלחמה כנגד בחורי הישיבה משיבתו של רבינו החפץ חיים זצ"ל, ואחרי שהיה שם דין בדברים, באו לפרוק את זעמם בבית הכהן הגדול החפץ חיים זצ"ל.

והנה נכנסים המה קבוצה של מספר אנשים. ואיזה חצוף אחד פתח ראשון את פיו בדברי חוצפה נגד מרן החפץ חיים. אך הנה בו ברגע תוך כדי חירופיו וגידופיו מיד נכנסה בו רוח שטות, הוא השתגע לעיני כל, ובשגעונו יצא מן הבית, הרחיק לכת עד שפת הים, שם עלה על אוניה כלשהיא והטביע עצמו למות... ותהום כל העיר.

המעשה כמובן היה לשיחת היום בין הבריות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואילו בכתב העת של הציונים היוצא בוורשא, כתבו שאלה נגד הח"ח. וזה היתה השאלה:

הלא החפץ חיים חיבר ספר על הלכות לשון הרע, והרי כולם יודעים שהח"ח מעורר על הצורך באהבת איש את רעהו, וא"כ הכיצד זה קילל החפץ חיים את האיש שישתגע וימות?

אכן כששמע החפץ חיים את שאלתם, ענה להם תשובה, ומכיון שהיה כבר זקן, ציוה לאברך אחד לכתוב מילה במילה והוא ז"ל חתם למטה וכה נכתב בכתב שהתפרסם אז בתפוצות ישראל, בארץ ובגולה: "מה שהם אומרים שקללתי אותו, זה שקר! מימי לא קללתי יהודי! אבל סוף

המעשה שהשתגע, ואח"כ נאבד מן העולם, זה אכן אמת ויציב! וזאת למען ישמעו ויראו שעם בחורי ישיבה אסור להתחיל!... עכ"ד מרן החפץ חיים זצוק"ל. (מובא בספר הוא היה אומר).

מעשה עם המהרי"ל דיסקין

ונראה להציג הלצה ומעשה שהיה עם יהודי שנתמחה ללעוג ולזלזל על דברי חכמים, ועל אותם יהודים שהיו סומכים ובוטחים באמונת ועצת חכמים. וכדי להוביש את ריחו של הגה"צ המהרי"ל דיסקין זצ"ל שהיה גדול בדורו, וכל חסידיו ומעריציו שבחו והללוהו בלי גבול את כשרונותיו וחכמתו של רבם וכל מעשה קטן הלכו לשאול את עצתו. ניגש אותו איש אל הרב לפני קהל חסידיו, והעמיד פנים כמבקש הוא עצה ומרפא למחלותיו וכה היו דבריו:

שמעתי שכבוד הרב גדול הוא בחכמה בעצה ובתבונה, ובאתי לבקש ארוכה ומרפא למספר בעיות וחסרונות הפוקדות אותי.

א. זה מזמן שלצערי ניטל כל טעם מאכל מפי, ואיני מרגיש שום טעם במאכל שאני אוכל.

ב. דבר גרוע יש בי שהשכחה מצויה ושולטת עלי, ואינני זוכר כלל את העבר.

ג. ובנוסף לכל, יש גם מדה גרועה המשתלטת עלי שאיני מסוגל להוציא מפי דבר אמת, וכל אמרותי טובלות בים של שקר וכזב, על הכל זקוק אני לעזרת הרב...

הרב שהכיר וידע את האיש ואת שיחו, בקשו לחזור ליום מחר ובתקוה שיעלה בידו להכין לו רפואה ומרפא לכל מכאוביו. האיש היה בטוח שאכן עלה בידו, וכי הצליח ללעוג ולהטל ברב.

הרב פנה לשמשו וביקשו להכין מגללי עיזים, כדורי עוגיות, ויצפם, ויתנם בצלחת יפה, ויגישם מחר לאיש כשיתבקש...

אכן הגיע האורח למחרת היום, והרב כיבדו "במטעמים" שהכין לו והבטיחו שכדורים אלו יהיו סגולה בטוחה אם יאכל כמה מהם ובתקוה שכל מחלותיו תתרפנה, ושמכאן ואילך יבוא הכל על פתרונו.

הושיט האורח את ידו לצלחת ולקח אחדים "מהתרופות" והכניסם לפיו, ואך החל ללעוס חש את הטעם הפגום ואת הריח הצחנה העולה מהם, בפנים מעוותות ובמצב נורא ומבחיל, כשהוא פולט ומקיא את מעיו, שאל את הרב: "האם לזו יקרא תרופה"? אולם הרב הרגיעו בקור רוח, ואמר: לא האמנתי שהתרופה יהיה כל כך יעילה וכי השפעתה תורגש כבר מידיית! מכל מקום אני רואה שבעייתך הראשונה נפתרה, בחוש הטעם חזר אליך ואתה מסוגל לחוש בטעם פגום, ויודע להבדיל בין הטעמים.

כמו כן מחלת השקר שלקית בה עד כה כבר נתרפאה שהרי רואה אני שעכשיו אתה דובר אמת, ולבסוף בייחס לבעיית השכחה, הריני להבטייך נאמנה, שהמקרה הזה לא תשכח יותר מעולם. ובתקוה שמהיום והלאה תהיה נוהג עם החכמים כראוי ובהתאם (אמרי שפר על מס' אבות).

זהירות בכבוד הספרים

במה זכה אביו של רש"י לבן המאיר עיני ישראל

מסופר על אביו של רש"י שהיה מנקה תמיד את האבק שבארון הקודש בזקנו הארוך, וגילו לו מן השמים, שבשכר זה שנתן כבוד לתורה, יזכה לבן שמאיר עיני ישראל והוא רבינו רש"י זצ"ל. (לשכנו תדרשו).

ספר התשב"ץ נשאר שלם ונקי

מסופר על התשב"ץ שהיה מקנח בכל יום האבק שע"ג הספרים, ובזכות שנתן כבוד לספרי קודש הובטח לו שספריו לא יבלו לאורך ימים. וכן בדקו בספריות רבות ומצאו, שאפילו אם ספר התשב"ץ עומד בין ספרים אחרים ששלט בהם עש, ועשה בהם נקבים, ספר התשב"ץ נשאר עומד שלם (אוצרות התורה).

כבוד הספרים אצל מרן הקהלות יעקב

ומסופר על מרן הקהלות יעקב זצ"ל שכשהיה מוציא ספר מהארון והתברר לו שאין זה הספר שהוא מבקש, לא היה מחזיר מיד הספר לארון, אלא היה מעיין בו מעט משום כבוד הספר, ואח"כ החזירו לארון. וכן מסופר שכל קרע קטן בספר היה מדביקו. ופעם ביקש מהחברותא שלו שישגיג לו דבק טוב, וישבו שניהם וכרכו את הש"ס שלו אשר בלה מרוב ימים. וכשסיימו את המלאכה אמר: "יש לי הנאה מכך שהספרים חזרו לכבודם". (לשכנו תדרשו).

זכות קדימה לנושא ספר

כשהיה המהרי"ל עומד ליכנס בפתח או לצאת, והיה אתו אחד עם ספר בידו, היה אומר לשני להקדים ליכנס לפניו או לצאת. (מהרי"ל בליקוטים שבסוף הספר).

זהירות בכבוד הספרים

א) ומרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל היה אומר שספרים הרי הם ככלי זכוכית. וכשם שאין מניחים כלי זכוכית במקום שעלול אולי שיפול

משם, כך אין להניח ספרים במקומות שאפשר שיפלו משם. (לשכנו תדרשו).

ב הגאון הצדיק ר' יצחק זאב יאדלר זצ"ל בעמח"ס הגדול על מדרש רבה "תפארת ציון". היה מעיר למי שראה שנשען על ספר, ואמר בצחות לשונו ובנועם: "ספר זה, יש לו סמיכה מגדולים ממך, ואינו צריך לדכותיך" (בטוב ירושלים).

ג מעשה באשה שהיתה מקשה בלדתה ר"ל, ותמיד כשהגיעה לחבלי לידה היה העובר שוכב הפוך, לאחר שעברה כמה לידות כאלו, שאלה שאלת חכם. הרב יעץ לה לבדוק האם ספרי הקודש בביתה שוכבים הפוך, ויבוקש הדבר וימצא. מיד החזירו ספרי הקודש לכבודם, ומני אז היתה יולדת בנקל בשעטו"מ (לשכנו תדרשו).

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(א) בזוי תורה אחת דוחה מאה שמחות. מה הכוונה מאה שמחות? מאה פעמים שהיה צריך להיות בשמחה או הכונה מאה גזרות טובות שהיו גורמים לשמחה?

תשובה: לא שמעתי מאמר כזה.

(ב) אם חזר בתשובה על שביזה ת"ח האם מחזירים לו המאה שמחות? **תשובה:** .

(ג) כתוב בשו"ע שת"ח שביזהו ברבים, אסור למחול כי זה בזיון התורה. ואם מבקשים ממנו מחילה זה מותר כמבואר בשו"ע רמ"ג ס"ט. והסתפקתי האם צריך להיות בדיוק אותו מעמד, דהיינו אם ביזוהו לפני חמישים אנשים אז בקשת המחילה חייב להיות גם בפני חמישים אנשים, או אולי אם יש עשרה בני אדם מספיק ולא צריך חמישים.

תשובה: ראוי שיהי'.

(ד) בשו"ע מובא שאם ביזהו בפרהסיא, אינו יכול למחול וצ"ע מה נחשב לפרהסיא בענין זה, שתיים, עשרה, או יותר?

תשובה: כמה בנ"א.

(ה) כתוב בגמ' שהמבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו. האם חזר בתשובה וביקש מחילה יכול להועיל כדי שיהיה לו רפואה?

תשובה: כן.

(ו) שני תלמידי חכמים, ואחד יודע הרבה יותר מהשני, האם יש בו דין קדימה או ששניהם שווים?

תשובה: יש קדימה.

ז) כתוב בשו"ע שאסור להשתמש במי ששונה הלכות, וצ"ע מה הגדר של להשתמש? האם למשל לבקש ממנו שיעביר לו איזה ספר זה נקרא להשתמש?

תשובה: כל דבר.

ח) בזוהר חדש על רות (ס' רב, רג) מובא שהמבזה ת"ח אף בליבו בלבד יורד לגיהנם, והסתפקתי במי שעולה מחשבה בליבו של ביזוי לת"ח מסויים, ומיד העביר אותה מחשבה מליבו ע"י שחשב עליו זכות וכדומה, האם גם באופן זה יהיה אסור או רק במי שמחזיק במחשבתו זה אסור?

תשובה: .

נבלות הפה

פתיחה

נבלות הפה אחת דוחה מאה הבטחות!!!

במאמר הנורא הזה מתיישבות הרבה תמיהות שיש לנו, כי הרי אנו עושים ומקיימים הרבה דברים אשר כתוב בחז"ל שהעושה או המקיים הדבר ההוא **מובטח לו**... שיבוא לו איזה ישועה, איזה ברכה, איזה דבר טוב. והנה אע"פ שעשינו, לא הגיע לנו שום הבטחה.... ואין לתלות ח"ו בוקי סריקי בדברי חז"ל הקדושים שכל דבריהם הם מציאות ממש. ואם ההבטחות לא יתקיימו עלינו להתחזק ולשפר את מעשינו.

האמת היא שיש הרבה, הרבה מאד מקומות בחז"ל שהם אמרו בלשון של **הבטחה** ונביא כמה מהם, בעיקר היותר ידועים בקרב הציבור, ונדע שאם נתחזק ונזהר בפרט בענין הזה של נבלות הפה אז בודאי שכל ההבטחות האלו יתקיימו בנו. ואם ח"ו לא נתחזק בזה הרי כבר גילו לנו חז"ל **שנבלות הפה אחת "דוחה" מאה הבטחות**.

הגמרא בברכות (דף ד:): אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא: כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא. (ושם בדף נז.) איתא: העונה יהא שמיה רבא מברך מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ובמסכת יומא (דף פח.) כתוב: הרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וכן איתא במסכת פסחים (דף מט.): ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא

בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח. ובמסכת כתובות (דף קיא.) כתוב: א"ר ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ובספר תפילה למשה. לרבי משה אלמושונינו זצ"ל הביא מכמה מקומות שכל המקיים מצוה אחת כתקנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ובספר מעם לועז הביא גירסא בגמ' בערובין (דף יח:) שכל בית שנשמעים שם דברי תורה בלילה מובטח לו שלא יחרב.

ובמסכת מנחות (דף מג:) תנינן: רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא. ובספר החינוך, ובטור הגירסא היא "מובטח" הוא שלא יחטא. ובסוף מס' נדה (דף עג.) תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ועיין בספר שם משמואל (פ' ואתחנן) שהביא מהמדרש שאם קרא ק"ש ומתפלל מיד, מובטח לו שתפילתו נשמעת. ובספר אהבת חיים (פ' וארא) כתב: המזכה את הרבים מובטח לו שאין חטא בא על ידו.

ובמעם לועז (פ' בשלח) על הפסוק "ותיקח מרים הנביאה". כתב מרבתינו שכל האומר שירה על נסו מובטח לו שעוונותיו נתכפרו ונעשה בריה חדשה. ובפרשת בראשית כתב שכל מי שאומר ברכת הלבנה בכונה מובטח לו שלא ימות באותו חודש.

ועיין בספר מאור בשמש פ' משפטים (ד"ה ועבדתם) שכתב שצריך להזהר כל אדם להתפלל עם הציבור יחד, ואם יתפלל עם הציבור יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום בריוח, וברכה תהיה מצויה במעשה ידיו.

בספר הזוהר כתוב: שכל מי שלא ישן בלילה הזאת (ליל שבועות) כלל אפילו רגע אחד, ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא.

וכן ידוע הסגולה שכתב המקובל רבינו שמשון מאיסטרופולי הי"ד וכתב שכל מי שמעיין בסוד ההוא אפילו פעם אחת בשנה ובפרט בערב פסח. מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו וכל אשר יפנה יצליח.

ובספר המנהיג (ה' שבת סי' מ"ד) כתב שכל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין.

ובהגדה של פסח מעם לוועז כתב: ומסורת בידינו שכל אדם המספר ביציאת מצרים בשמחה מובטח לו שישמח בעולם הבא ויהנה מזיו השכינה.

ובספר באר היטב בהלכות פסח (ס' תמוז ס"ק א') כתב בשם האריז"ל שהנזהר ממהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. ורבינו החיד"א בספר מורה באצבע (סי"ז אות קצו) כתב שהנזהר מחמץ בפסח אפי' בכל שהוא, בטוח שתעלה לו שנה טובה.

וראיתי מביאים מהגדה פרסומי ניסא דאם אדם נזהר לברך ברכת המזון כראוי מובטח לו פרנסה בריוח.

ומובא בספרים שהמעביר הציציות ע"ג עיניו יהא מובטח לו שלא יבא לידי סימוי עיניים. ורבינו החתם סופר בדרשותיו הביא מה שיש קבלה מהגאון בעל שו"ת שב יעקב שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיום מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

בספר דרך חכמה הביא מה שאמרו חז"ל: שכל האומר פרק שירה בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ובספר טללי אורות הביא מהגר"ח

וולאז'ין זצ"ל בספרו כל הכתוב לחיים שהאומר ברכות התורה בקול רם ובכונה מובטח לו שלא יבוא חטא לידו כל אותו היום. ואמר עוד הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בשם רבינו הגר"א זצ"ל: שכל השומר מצות מעשר כספים מובטח לו שלא יבוא לידי היזק כלל.

בספר פלא יועץ (ערך סוכה) הביא מה שכתבו גורי האריז"ל שמי שהוא שמח וטוב לב, ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

ובכף החיים (ס' תרכה ס"ק י') כתב בשם ספר יפה ללב: מי שזהיר במצות סוכה ולעשותה כתיקונה מובטח לו שלא יהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה.

ורבינו בחיי זצ"ל בספרו כד הקמח (ערך תענית) כתב: וכאשר יאמץ אדם את עצמו בתפילה ודמעה, ויחדיו יהיה תמים לפני ה' ביום התענית מובטח לו שיהיה תפלתו נשמעת.

וכן בספר סגולות ישראל (מערכת א' אות נ"א) כתב שמי שזהיר לומר מזמור לדוד ה' אורי וישעי וכו', מר"ח אלול עד אחר שמ"ע, בבוקר ובערב יהיה מובטח שיוציא שנתו בטוב ויערב לו ויכניע עי"ז כל המקטרגים ע"ש.

(ובמערכת ז' אות ה') כתב: בדוק ומנוסה שכל הזהיר בנטילת ידים בכל אופן המצטרך ליטול ידיו, מובטח לו שלא יחסר מים מרשותו כל ימיו אפילו כשיהיה עצירת גשמים.

החיד"א בספרו ברכי יוסף (ס' מו אות ה') הביא בשם הארחות חיים שכל האומר מאה ברכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ויש עוד בהרבה מקומות בחז"ל הבטחות שונות אבל אכמ"ל ודי לנו בזה והכלל הוא: תן לחכם ויחכם עוד!

ועל כן עלינו להתחזק בענין זה ולא להוציא מפינו שום מילה שנכנסת
בהגדרה של ניבול פה ועי"ז לא נדחה מאתנו כל ההבטחות שהבטיחו
לנו חז"ל הקדושים.

הגדרה של נבילות הפה

הגדר של נבילות פה הוא כמו שכתוב במדרש רבה (ויקרא פכ"ד ס"ז) על הפסוק "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, ערות דיבור רבי שמואל בר נחמני אומר זה ניבול פה".

ואיתא במס' כתובות (דף ח:): אמר רב חנן בר רב הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה עכ"ל הגמרא.

והסביר בזה בספר האר עינינו וז"ל: פירוש דבא לרבות דלא תימה שניבול פה הוא רק באופן שמוציא דיבורים מפיו כדי לגרות את עצמו ביצר הרע או בשביל לגרות אחרים או משום שנהנה מדיבורים של זנות וכיו"ב, אלא אף אם אומר עניני אישות שלא לצורך כגון באופן כזה שאומר, למה כלה נכנסה לחופה? בכיוצא באלו הדיבורים, הרי גם זה בגדר ניבול פה, שהרי הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה וא"כ אין כל צורך לומר זאת, ואם אומר זה כבר נחשב לדברי נבלה.

ודוגמא לדבר מצינו במס' שבת שרבי יוסי אמר שמעולם לא קרא לאשתו אשתי אלא ביתי, וחזינן מהכא מנהגי חסידות של התנאים הקדושים שנזהרו מלומר המילה אשתי, כי היא מזכירה אישות. עכ"ל.

וכדאי להביא לשון הרמב"ם (במורה נבוכים ח"ג פ"ח) שמגדיר הענין של "לשון הקודש" שהוא בגלל שאין בו ניבול פה וזת"ד:

וכבר ידעת חומר האיסור שבא אצלינו בנבלות הפה. ולא רק מצד הדת הדבר אסור ומרוחק, אלא גם חובה מצד ההגיון והתבונה, כי הדבור הזה בלשון הוא מסגולות האדם וטובה שהושפע בה עליו ונבדל בה משאר בעלי חיים.

ולכן אין ראוי להשתמש בטובה הזו אשר ניתנה לנו לשלמותנו ללמוד וללמד בשפל השפלות ובחרפה הגמורה, עד כדי לומר כל מה שאומרים הגוים הסכלים המושחתיים בשיריהם וסיפוריהם המתאימים להם.

יש לי עוד טעם במה שנקרא לשוננו זה "לשון הקודש", ואין לחשוב כי זה התפארות מצדנו או טעות, אלא זה אמת, והוא שהלשון הזה המקודש לא הונח בו כלל שם לכלי המשגל, לא לגברים ולא לנשים, ולא לעצם הפעולה הגורמת ההולדה, ולא לשכבת זרע, ולא לשתן, ולא לצואה, כל הדברים הללו לא הונח להם בטוי ראשוני כלל בשפה העברית, אלא מכנים אותם בשמות מושאלים וברמזים, והיתה הכוונה בכך שהדברים הללו אין ראוי להזכירם ולעשות להם שמות, אלא הם דברים שיש לחשות מהם, ואם הביא ההכרח להזכירם, יש למצוא עצה לכך על ידי כנויים מלשוונות אחרים, כמו שכאשר ההכרח לעשייתם מסתתרים בכך ככל האפשר.

ועוד מבואר במסלת ישירים (פרק יא) שלא רק במי שמדבר ניבול פה ומגרה בזה היצר הרע לעצמו שזה אסור אלא אפילו אם אומרו רק דרך שחוק גם זה אסור.

ובספר הקדוש תומר דבורה (בפרק ח') כתב שצריך להזהר גם מדיבור המביא לידי הרהור אפילו שהוא דיבור כשר.

וכן לספר על דברי סתר שבין איש לאשתו זה נחשב לניבול פה ולכן אין לאשה לספר עם חבריתה על דברי סתר שבינה לבין בעלה וה"ה לאיש שאסור לו לספר דברים שבינו לבין אשתו.

ונראה שדברים שיש להם תרי משמעויות ומשמעות אחת הוא ניבול פה גם נחשב לניבול פה ואסור לדברו.

וכתב בספר פלא יועץ (ערך נבלות הפה) שבכלל נבלות הפה, שירי נכרים שכל דבריהם, דברי עגבים ונבלות הפה.

להשתמש בלשון נקיה

רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה (שער ג' אות רכט-רל) כתב שחייב האדם להזהר שלא יוציא מפיו דבר מגונה (אף שאינו דבר ניבול ותיעוב, והוא דבר המותר אלא שהוא דבר מגונה) גם אם יצטרך על ידי זה להאריך בדבורו, "וזה כמו גדר להזהר מנבלות הפה שהיא מן העבירות החמורות", ועוד כי חייב האדם לבחור בדבריו לשון כבוד, ולהניח לשון שאיננה של כבוד, גם כי איננה מגונה.

ומצינו בענין זה כמה דוגמאות בש"ס.

הגמרא בערובין (דף נג.): אמר רב יהודה אמר רב: בני יהודה שהקפידו על לשונם (לדבר בלשון צח ולא בלשון מגונה. רש"י) נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם.

ובמסכת פסחים (דף ג.) איתא: אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות, ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז') "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (ולא כתיב מן הבהמה הטמאה, רש"י). רב פפא אמר: תשע, שנאמר (דברים כ"ג) "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה" (ולא כתוב איש טמא עי' רש"י). רבינא אמר: עשר. רב אחא בר יעקב אמר: שש עשרה, שנאמר (ש"א כ') "כי אמר מקרה הוא, בלי טהור הוא, כי לא טהור". (כי היה יכול לכתוב מקרה טמא ולשתוק, ויש כאן עקום שש עשרה. רש"י).

תניא דבי רבי ישמעאל: לעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו "מרכב" ובאשה קראו "מושב" (לפי שאין לשון הגון להזכיר רכיבה של פיסוק רגלים לאשה, רש"י).

והגמרא (שם) בעמוד ב' כתבה כמה סיפורים בענין זה:

מעשה בשני תלמידים שהיו יושבים ולומדים לפני הרב, אחד אמר: עשתה אותנו ההלכה הזאת כמו חזיר עיף, והשני אמר עשתה אותנו כמו גדי עיף, וכוונתם היתה שהם התייגעו ועמלו הרבה להבין את ההלכה, ולפי שהתלמיד הראשון הוציא דבר מגונה מפיו, לכן שוב לא דיבר החכם עם התלמיד הזה.

עוד מסופר (שם) מעשה בשני תלמידים שהיו יושבים לפני הלל הזקן, ואחד מהם היה רבי יוחנן בן זכאי, אחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה, ואין מוסקין בטהרה? והשני אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר (הלל הזקן) מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

ומסופר עוד (שם) שפעם ישבו שלשה כהנים במקום אחד, וסיפר כל אחד על החלק מן הלחם הפנים שאכלו באותו יום. האחד אמר, שהגיע לו כשיעור פול, השני אמר שהגיע לו כשיעור זית, והשלישי אמר שהגיע לו כשיעור זנב הלטאה, ולפי שזה האחרון דיבר בלשון מגונה, נכנס הדבר בלב חכמים, ובדקו אחר משפחתו ומצאו בו שמץ פסול!

פיקוח נפש דוחה הכל חוץ מלדבר בלשון לא נקיה!

כתוב במדרש במדב"ר (פ' כא, כ): "צדיק אוכל לשובע נפשו" זה אליעזר שאמר לרבקה "הגמיאיני נא מעט מים", גמיאה אחת, בצמצום, לא ברעבתנות. "ובטן רשעים תחסר" זה עשיו, שאמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה.

הבה נתבונן במעשיו ובפעולותיו של עשיו באותו יום. מחד, הוא מחפש אפשרות להנות את אביו בצידו, וכל חתיכה טובה של בשר המזדמנת לו, הוא שומר ליצחק. מאידך, במהלך ציד זה הוא מתנקש בנמרוד והורגו על שהפריע לו, וחז"ל מספרים על עבירות נוספות שעשה בו ביום.

מרב התאמצותו ויגיעתו במעשים הנ"ל, ובשל עינוי הדרך, הוא מתעייף וגם אוחזו בולמוס. כאשר הוא מגיע הביתה וריחו של התבשיל המיוחד עולה באפו, אוחזו הבולמוס ביותר, עד שמגיע למצב של פיקוח נפש ומבקש מיעקב אבינו להלעיט אותו "מן האדום האדום הזה כי עייף אנכי".

מרב עייפותו ובהילותו הוא מדבר בלשון גסה "הלעיטני", ואף מוציא את המילים מפיו ללא תשומת לב שהרי כפל את דבריו, "האדום האדום הזה". ועל כך מזכירו המדרש לגנאי.

ובספר עלינו לשבח (פ' חיי שרה) תמה תמיה גדולה על דברי המדרש הזה. וכי במצב של פיקוח נפש ובולמוס שכזה, אפשר לבוא בתביעה אל האדם מדוע עבר על מצוה זו או אחרת?! הרי פיקוח נפש דוחה הכל! ואם כן מה טענה היא זו שלא דיבר בלשון נקיה?

ותירץ: שלומדים מכאן דבר איום ונורא. פיקוח נפש דוחה הכל, לבד מהחייב לדבר בלשון נקיה. מבהיל!

והיא גופא ההשוואה בין אליעזר לעשיו, שהרי גם אליעזר בהגיעו אל רבקה היה עייף מן הדרך, ועם כל זאת הקפיד לדבר בלשון עדינה, "הגמיאני נא", גמיאה אחת, ורק מעט מים!

חומר איסורו

בעוון ניבול פה הקב"ה מתרחק מאתנו

כתוב בתורה (דברים כג, טו): "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך" ובמדרש ויקרא רבה (פכ"ד, ס"ז): והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, ערות דיבור, רבי שמואל בר נחמן אמר: זה נבול הפה!

רואים מכאן שעל עוון ניבול פה הקב"ה מתרחק מאתנו רח"ל, ומסופר בספר מאיר עיני ישראל כי בכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל שהתכנסה באלול תרפ"ג בוינה, והשתתפו רוב גדולי הדור ההוא מכל קצוות תבל, ובראשם מרן החפץ חיים זצ"ל.

הגברים התרכזו באולם ענק, ולנשים הוקצה מקום מיוחד ביציע למעלה. והנה כשנכנסו חסידי גור למקום, אמרו שכיון שהנשים נראות ליושבים למטה באולם, שכן לא היה וילון למעלה, הם לא יניחו לאדמו"ר מגור להכנס לאולם, עד שיתקינו למעלה יריעות וילון לכיסוי הולם.

התעורר ויכוח גדול בין הנאספים, אלה טוענים שהגובה בו נמצאת העזרת נשים מספיק ומבדיל דיו, ואלה מתעקשים כנגדם. לבסוף נמנו וגמרו לשאול את מרן החפץ חיים זצ"ל, וככל היוצא מפיו יעשה.

לאחר ששמע דברי שני הצדדים, אמר הח"ח, שלמרות שעל פי דין מותר, אמנם כיון שבאים כאלה המבקשים להחמיר בזה, חייבים אנו להענות להם ולהתקין את היריעות. ואמר: "מה האסון הגדול ביותר שיכול להיות לכלל ישראל? שהקב"ה יעזוב אותנו רח"ל" שכן כל זמן שהוא יתברך שמו אתנו, אזי, "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע כי אתה עמדי", אמנם אם ח"ו לא זוכים למצב הזה, אלא הקב"ה עוזב

אותנו, אז, "הסתרת פניך הייתי נבהל" והנה המשיך הח"ח על מה כתוב שהקב"ה עוזב את כלל ישראל? ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, אם כך, כל הידור שאפשר לעשות בזה הכל כדאי!

ובספר הדר יעקב להגר"י חיים סופר שליט"א כתב להסביר בזה את דברי הגמ' במסכת שבת (דף לג.) שאומרת: בעון נבלות הפה, צרות רבות, וגזרות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים, שנאמר: (ישעיה ט) "על כן על בחוריו לא ישמח ה', ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם, כי כלו חנף ומרע, וכל פה דובר נבלה, בכל זאת לא שב אפו, ועוד ידו נטויה". וז"ל: ובזה אני מסביר מדוע אכן על ידי עון נבלות הפה מתים צעירים רח"ל. כי כל שיש ערוה וזנות מסתלקת השכינה, כאומרם ז"ל במדרש רבה (פ"ז ס"י): "כל זמן שישראל פרוצים בעריות שכינה מסתלקת מהן". ובספרי שם (פרשת תצא פיסקא מ"ח): ולא יראה בך ערות דבר, מלמד שהעריות מסלקות את השכינה.

ובספר הזהר הקדוש (ח"ג דף קכג.): האי ה' (שכינה) לא תיזול מגופא ובה קיימא, וכד תיזיל מיניה, סם המות תיתי ותשרי עליה, ושריא על גופא דבר נש, ובהו זמנה אתקרי בר נש מת. כלומר כל מקום שיש השראת השכינה ודברות בה יש חיים, ולהפך להפך.

ולפיכך בעוון נבלות פה שגורם סילוק שכינה כנ"ל אין זוכין לאריכות ימים ודו"ק.

עוד כתוב בזהר שהמנבל פיו מנדין אותו בשמים, ולפ"ז יש להוסיף עוד טעם מדוע המנבל פיו ימות בקיצור שנים רח"ל, כי כל המנבל פיו הוא בנידוי. וקיי"ל המנודה אינו מאריך ימים. כמו שכתב חד מרבותינו בעלי התוספות רבינו ברכיה מניקול ז"ל והובא בספר בעלי התוספות על התורה סוף פ' וזאת הברכה.

ובספר הפליא (ח"א דף לה ע"ג) כתב: "המוציא דבר ערוה מפיו כאילו משתחוה לאל זר". וע' בחיבור ויחי יעקב (ח"ב ס' מא) ששם מבואר שעוון עבודה זרה מקצר ימים ושנים ע"ש. עכת"ד.

אפילו גזר דין של שבעים שנה יכולים להפוך ב"מ

איתא במס' שבת (דף לג.): אמר רב חנן בר רבא: הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל את פיו, אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה, הופכין עליו לרעה.

ויש לבאר מה המושג הזה של "גזר דין של שבעים שנה".

והנה ראיתי למהר"ל בספרו נצח ישראל (פ' כב) שביאר הענין וזת"ד: לפיכך אמרו רז"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא וכו' קורעין לו גזר דין של שבעים שנה, כי גזר דין של שבעים שנה הוא כל זמנו של האדם בעולם הזה, כמו שכתוב בתהלים (צ' י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", ובמס' שבת (דף פט:): אמרו: "כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה" וכן מבואר ג"כ בפסחים (דף צד:): ומפני שנגזר על כל משך ימי חייו שהוא שבעים שנה א"כ מצד העולם הזה אין היכי תמצא לבטל גזרה זו, כי היא מקפת כל חייו בעולם הזה. אבל השבח של "אמן יהא שמיה רבא" מגיע למעלה מן העולם הזה ושם בעולם העליון יש היכולת לבטל כל מיני גזרות, ואפי' של שבעים שנה.

וא"כ ה"ה לעניננו ג"כ שעל ידי מילה אחת של ניבול פה, יכול להפוך גזר דין אפילו של שבעים שנה. כי הדיבור שיוצא מפיו של האדם עולה ובוקע כל הרקיעים עד שעולה לפניו יתברך וכמו שכתב רבינו יונה על אבות פ"ד. וא"כ דברי נבלות הפה יכולים לעשות רושם למעלה עד שבכוחם להפוך גזר דין של שבעים שנה!

ונבוא להתבונן מה זה שבעים שנה של טובה? זה שבעים שנה של ברכה, של שפע מן השמים, של נחת, של הצלחה בכל העניינים וכ"ז במילה אחת יכולים להפוך לרעה ח"ו. ומי האיש אשר לא יחרד חרדה גדולה בשמעו את דברי רבותינו ז"ל.

מעמיקין לו גהינם

הגמ' בשבת (דף לג.): אמר רבה בר שילה אמר רב חסדא: כל המנבל פיו מעמיקין לו גהינם, שנאמר (משלי כב): "שוחה עמוקה פי זרות".

ועיין בספר בן יהודע שכתב להקשות, איזה צער נוסף בזה, ומה ההפרש שיש בזה, ותירץ וז"ל: ונ"ל בס"ד כי לפעמים מוליכין נשמות צדיקים על פתח גהינם כדי למשוך משם נשמות להוציאם, ולכן אלו הנידונים שם אפילו שאין קולטים אותם אבל יש להם נחת רוח והנאה מן נשמת הצדיק העוברת כנגדם, כמו אדם שיושב בתוקף השמש וצר לו מאד, שאם יעמוד אדם כנגדו מעט ויהיה עליו צל לפי שעה יהנה ממנו, וכן אם ינשב איזה רוח טוב לפי שעה יהנה.

וכן הרשעים נהנים ממה שעובר הצדיק, אבל זה שמעמיקין לו גהינם הוא מתרחק הרבה מפתח הגהינם, ואין מגיע לו הנאה מצד העברת נפשות הצדיקים על פתח גהינם.

ובספר תורת חיים על מסכת ערובין (דף יט.) כתב שמשמע שלמעלה אין הגהינם רותח כל כך כמו שהוא למטה בעומק. וכן משמע במדרש רבה. "ישובו רשעים לשאולה", לדיוטא תחתונה שבהינם. ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש רבה פ' פנחס: ובני קרח לא מתו, מקום גבוה נתבצר להם בגיהנם וישבו שם. דכיון דלמעלה אין הגהינם רותח כ"כ כל כמה דמידלייא מתקרר והולך, וכיון דנתבצר להם מקום גבוה שם. לכך היו יכולין לישוב שם ולא מתו.

ועיין בספר כוכבי אור מהגה"צ ר' יצחק בלאזער זצ"ל (במאמר יז) שכתב להסביר בדרך אחרת, דהיינו שכשעוברין על העבירות פעמים רבות מאד על כל פעם ופעם מעמיקין לו יותר, עוד ועוד.

וראיתי פירוש יפה שמובא בספר משולחנו של רבנו שכתב: פעמים רבות עורר מרן הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצוק"ל על סכנתה של תכונת "ההרגל" ואמר שההרגל הוא כסכין חדה על דרכי העליה וחשבון הנפש, ועל כן נהג להביא בשם דודו מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל על הלשון שמצינו בחז"ל (שבת לג.) "מעמיקין לו גיהנם". ולכאורה, אם נגזר עונש גהינם, די בכך, ומה יש צורך "להעמיק" עוד ועוד?

ועל כך אמר רבי איסר זלמן זצ"ל: כח ההרגל כה טבוע באדם, עד אשר אפילו לגבי עונשי גהינם שאין לנו מושג בהם, יש חשש שהרשע "יתרגל" אליהם ולכן "דוחפים" אותו שוב ושוב למעמיקי הגהינם, מעמיקים לו גהינם עוד ועוד כדי שלא יתרגל למצבו הנורא.

ההרגל כה שוחק, אפילו במצב של דין וחשבון ועונשים נוראים, עד שיש צורך לחדש גהינם נוסף שוב ושוב, "מעמיקין לו גהינם"!

גם השומע ושותק נענש

ובהמשך הגמרא (שם) כתוב: רב נחמן בר יצחק אומר: אף שומע ושותק שנאמר (משלי כב) "זעום ה' יפול שם".

ובמהר"ל בחידושי אגדות פירש שמגיע לו העונש מדין "שומע כעונה" כי גם השומע ושותק שמועתו נחשבת לדיבור וא"כ מגיע לו העונש ג"כ.

וידועים דברי רבינו הגר"א זצ"ל באגרת שלו שכתב על זה בלשון חזקה וז"ל: ועיקר הגדר בבדידות. שלא תצא חס ושלום מפתח ביתך חוצה, ואף בבית הכנסת תקצר מאד ותצא, ויותר טוב להתפלל בבית,

כי בבית הכנסת אי אפשר להנצל מקנאה ולשמוע דברים בטלים ולשון הרע. ונענשים על זה כמו שאמרו (שבת לג.) **"אף השומע ושותק"**. וכל שכן בשבת ויום טוב שמתאספים לדבר, יותר טוב שלא תתפלל כלל!

הדבר הכי מאוס לפני הקב"ה הוא נבלות הפה

כן כתוב בזוהר הקדוש (ח"א עו.) שהקב"ה מואס בנבלות הפה יותר מן הכל!

השתנות הבריאה בגוף האדם כדי למונעו מלשמוע דיבורים אסורים

במסכת כתובות (דף ה:) איתא: דרש בר קפרא: מאי דכתיב (דברים כג) **"ויתד תהיה לך על אזנך"**? אל תקרי אזנך אלא **"אזנך"**, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו. והיינו דאמר רבי אלעזר: מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו.

תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה אזן כולה קשה והאליה רכה? **שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה.**

ובספר חידושי גאונים על העין יעקב הביא בשם הגאון מהמבורג ומובא בספר גאון יעקב, חידוש גדול וז"ל: המאמר אינו מובן, וכי יש לשאול הטבע הבריאה מפני מה תבנית אבר זה כך ואבר זה כך? וכבר נתחכמו חכמי הטבע למצא טעמם בתבנית האברים ולא מצאו חיל.

אבל חכמינו ז"ל רוח ה' דבר בם, כי מצינו ביתר החושים אשר יצר ה', שברא המונע בצדו, כמו בחוש הראיה נוצר בצידו מסכה, ברצותו פותח וברצותו סוגר. וכן בחוש הדבור הקרוב אליו השפתים. ברצותו

מדבר וברצותו סוגר ובולם. אבל בחוש השמיעה אין אצלו שום דבר המונע ובעל כרחו צריך לשמוע אף אם אינו רוצה, אם לא שנותן אבר אחר והוא אצבעו לתוכו.

והוא באמת פלא מדוע נשתנה זה החוש משאר החושים? אבל הענין הוא כי קודם חטא אדה"ר היה כל ענין אדם הכל לעבודת ה' ולכן היו כל החושים סובבים, רק חוש הדבור אשר אף במלאכי מעלה שיש עתים חשות ועתים ממללות, וכן בחוש הראיה צריכים לפעמים התעלמות עין מזיו השכינה ולכן נבראו באדם ג"כ המונעים את החושים בצידם.

אבל חוש השמיעה היה קודם החטא רק דברי קדושה וטהרה ולזה האוזן לא תשבענה מלשמוע, ומלאכים שומעים תמיד דברי אלקים חיים ע"כ אין צריך זה החוש למונע, אולם אחרי חטא אדה"ר גבר הרע בעולם ולשמוע בקול דובר נבלה ולשון הרע, ולכן הוצרך הקב"ה ליתן לאדם מכסה ומגן לאזנים לעכב את השמיעה והם האצבעות.

וזה שכתוב במדרש (עה"פ בראשית ה') "זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו", כי בשעת הבריאה לא היה חילוק אצבעות כלל כי לא היו צריכים קודם החטא, ורק אח"כ נבראו חילוק האצבעות כדי להנצל משמיעת דברים האסורים, וזה ששאל בר קפרא בגמ' מפני מה אצבעות דומות ליתידות? וכו' כי רק האצבעות נשתנו אחרי החטא.

ועיין ברי"ף שהקשה על דברי הגמרא, שכיון שהאצבעות הם משופות כיתידות כדי שיוכל להניח אצבעו באזנו א"כ מה צורך עוד אל האליה שהוא רכה?

וראיתי תירוצ' יפה על זה בדרך הפילפול בספר עין אליהו ע"ש. וכעין האי תירוצא כתב בספר מרגליות הש"ס בשם הכרם שלמה וז"ל:

סיפר בנו של הגאון בעל יגל יעקב הגאון מוה"ר יהודה גל אב"ד מישקאלץ ז"ל שפעם בימי נערותו היה עם אביו במקום הרחצה, ואירע שפעם אצל תפלת שמו"ע של לחש, שמעו קול נגינה מאשה, ראה שאביו כפף האליה לתוך האוזן, משא"כ שאר אנשים חשובים הניחו אצבעותיהם באזניהם.

אחר התפילה שאל את אביו פשר הדבר, והסביר לו היגל יעקב, דהרי יש ב' מימרות בזה בגמ' א). שיניח "אצבעותיו" באוזניו וב). שיכוף "האליה" לתוכה. והישוב בב' מימרות הוא כך.

דבאמת להניח האצבע בתוך האוזן היא פעולה יותר טובה שלא לשמוע, מכפית האליה. אולם לפעמים כשעומדים באמצע התפילה ושומעים דבר שאינו הגון, אז אינו רשאי להניח האצבע בתוך האוזן מפני צואת האוזן, אזי יעשה הפעולה השנייה של כפית האליה. אבל שלא בשעת התפילה כששומע דבר שאינו הגון יניח אצבעו לתוך האוזן!

עם ישראל גוברים על אומות העולם כשאינ בהם נבלות הפה

במדרש ויק"ר (פ' כד, ז): "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך" וכו'. מהו להצילך... על מנת והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר, ערות דיבור, רב שמואל בר נחמן אמר זה ניבול הפה.

וכתב בזה בספר שם משמואל (פ' קדושים) וזת"ד: דהנה בספר יערות דבש מצינו שישראל נמשלו לאש, שנאמר (עובדיה א') "והיה בית יעקב אש" ואומות העולם נמשלו למים, שנאמר (שה"ש ה') "ונהרות לא ישטפוה", וטבע אש ומים הוא שכשהם מתקרבים זה לזה המים גוברים ומכבין את האש, אבל אם עומדים מרחוק ויש הבדל ביניהם, האש גוברת ומיבשת את המים.

כמו כן ישראל ואומות העולם, כשאינם מתערבים בהם, ישראל גוברין, ואם חס ושלוש אינם מובדלים, אומות העולם גוברין.

ובענין זה ניכר ביותר ההבדל שבין ישראל לעמים, שכן כל מהותם היא ערוה, וענין זה רגיל תמיד על לשונם, והאי לישנא קולמוסא דליבא, וישראל הם עם קדוש, וא"כ כשישראל מתנהגים כפי מהותם, אז יש הבדל בין מים לאש והאש גוברת, ולא די שאין המים מכבים את האש, אלא שעוד יותר רבותא שהאש שואבת את לחלוחית המים ומיבשתן... וזהו ענין ניבול הפה, שבזה נראה ההבדל כנ"ל, ובשביל זה ישראל גוברין.

עוד ראיתי בספר שבע פתילות (פתילה ב' כלל ז) שכתב: כי הבורא יתברך שם פה לאדם לדבר בו דברים קדושים, ובלשון הקודש ובמקום קדוש. ואל יטנף את פיו בדברים מכוערים וכ"ש בדברי נבלות, המסבבות למרגילים בהם עצמם אבדון בעולם הזה ולעולם הבא.

אבל הדרך המובחרת והטובה לגדור האדם עצמו כמנהג החסידים, שהיו אומרים שלא היה חפצם לדבר אלא בדברים שכולם תועלת ובלשון נקיה. כי הפה הראוי והמוכן להוציא בו דברי תורה, אינו נכון לטמא בדברים טמאים.

המסר שצריכים ללמוד מאדם שנעצר לחקירות

בספר מנורת המאור (נר ב' כלל ד' ח"ג ס' נו, א) כתב רעיון נפלא בענין נבלות הפה וזת"ד:

מצאנו איך בני אדם רבים שנעצרו לחקירה וכופים אותם בשוטים, באש ובמים ובכל מיני כפיה כדי שיודו בפיהם דברים שנכשלו בהם, והם סובלים כל הכפיות ואינם מודים על שום דבר בפיהם, כדי שלא יתחייבו בהודאתם הריגה. ואע"פ שהם רואים שאין המיתה שהם נזהרים ממנה

אלא מיתה זמנית, שהרי ידוע וברור להם, שככל אדם ימותו הם, היום או מחר. עם כל זה כדי להרויח חיי שעה הם סובלים דוחק זה ומקבלים עליהם כל היסורים שבעולם ואינם מוציאים בפייהם דבר שיתחייבו עליו.

וא"כ על אחת כמה וכמה למי שאין כופין אותו שיאמר דברי נבלות, ואין לו בדיבור זה שום הנאה חמרית, והוא יודע שבדיבור זה גדול עוונו מנשא, וידונו אותו למיתה עולמית - לחיי עולם הבא, שיש לו לסתום ולעצור פיו מלדבר כי כל המנבל פיו, גזר דינו הטוב שבשמים (אפי' של ע' שנה) נהפך עליו לרעה עי' במסכת שבת (דף לג.), על כן יבחר האדם בדרך הטובה לאטום את אזנו מלשמוע דברי נבלה, ויטהר פיו מלדבר בו אלא דברי טהרה.

ניבול פה הוא אבי אבות הטומאה

כתב בשל"ה (שער האותיות אות ש' שתיקה) וז"ל: אבי אבות טומאת הדיבור הוא ניבול פה, אש הוא עד אבדון תאכל, טמא טמא הוא והיה לדראון עולם, ונוסף על הרעה שעושה לעצמו גורם רעה לעולם.

ובאגרת התשובה כתב החסיד רבינו יונה זצ"ל "עוון נבלות הפה מן העבירות החמורות שמחריבות העולם".

ומהר"ם פאפירש זצ"ל כתב בספר אור הישר (עמוד העבודה פ' יג): שירות חשק, וניבול פה מפריד הנשמה מצרור החיים ח"ו, ועובר על עשה של "ודברת במ" ע"ש.

עוד ראיתי בספר שבט מוסר (פרק כ"ד, ומ"ג) שכתב בתוך דבריו: אכתוב בפרק זה עד כמה מגיע המדבר דברים בטלים, ובפרט דברי נבלות, כאשר ראיתי חולה רעה ורבה היא על בני אדם...

אזהרת נבלות הפה, שמביא יסורין וכליה לעולם.... ועל דבור נבלה השכינה מסתלקת ממנו, ומיד מנדין אותו בשמים בהיכל נגה, ארבעים

מלאכים שהם מנדין לכל המוציא מפיו דבר נבלות הפה. וארבעים יום אין תפלתו נשמעת, ועשרה כרוזים מכריזים בכל יום באותן מחנות הקדושים, הזהרו בפלוגי שהוא בנידוי על עוון פלוגי שעשה עד שישוב בתשובה. וכששב בתשובה מתכנסים אותם הארבעים מלאכים ומתירין אותו, ומכאן ואילך תפלתו תעלה.

אבל כל זמן שלא שב מנודה הוא למעלה ולמטה, ושמירת יוצרו סרה מעליו והותר ומעותד הוא למקרים רעים!

ומי הוא אשר יראה דברים הללו ולא יחוש לנפשו.

משל למה הדבר דומה

כתב בספר קול ששון (פ' כט): מדה זאת היא המטמאה כל הגוף מבית ומחוץ, ונמשול משל בענין נבלות הפה שמטמא כל גופו של האדם:

מעשה במלך שהיו לו יינות חשובים שהיו מונחים בנודות חשובים, שכן עושים הולכי דרכים ועובדי אורח שמניחים את היין בנודות חשובים, ועושים להם שפופרת של קנה או של כסף להוציא את היין דרך השפופרת.

ברור מאליו שצריך שהקנה תהיה נקיה מכל לכלוך, שאם השפופרת של הקנה מזוהמת ומלוכלכת, אף על פי שהיין הוא נקי, הרי בזה גם היין נמאס בעיני רואיו ולא ישתו ממנו, כיון שסוף סוף היין יצא דרך שפופרת מלוכלכת ולכן לא ישתו ממנו, וכ"ש שלא ישתו ממנו המלכים והאיסטניסים.

והנה עבדו של המלך לא שמר בנקיון השפופרת, והשתמש בה במיני זוהמות וסרחונות עד שנמאסה בעיני כל רואיה, ובא להרים את היין דרך פי השפופרת. ועווננו נכפל כפליים, כי מלבד שנמאס היין בעיני כל

רואיו, בנוסף לזה גם למלך צער שקצה נפשו מזה, שכן דרך האיסטניסים שאם רואים דבר מאוס תקוץ נפשם.

ואם עבד אחר היה רואה ויודע שהשפופרת היא מאוסה ולא הוכיח את חבריו על פניו לאמר: "אל תגרום מיאוס לפני המלך", וכיון שלא חש על מיאוס וצער המלך גם הוא ראוי לעונש!

והנמשל: שהאדם הוא כמו הנוד שבתוכו מונח היין, שהוא המחשבה והרצון והשכל והבינה, והקול היוצא והדיבור של חמשה מוצאות הפה והלשון הוא דוגמת הקנה והשפופרת, שכל הדברים שבלב יוצאים דרך הלשון, והוא היין של מלכו של עולם לעבוד עבודתו ולהודות ולהתפלל ולעסוק בתורה, והוא עובר אורח בעולם הזה כמו ההולכי דרכים שמניחים היין בנודות. ואם האדם לא נשמר בלשונו מדבר דברי נבלות ומאיסות, אזי אין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר מזה כמו שאמרו חכמינו. והרי כל מה שבתוכו נמאס. שכשרואה את הלשון נמאס ומזוהם, אז היין שהוא התפילות והבל היוצא מן הפה הרי הוא מאוס לפניו יתברך, וגם האדם הרואה את חבריו ולא שת לב על זה שלא חש על מאיסות שיבוא לפניו יתברך גם הוא ראוי לעונש על שנתרשל בדבר שהוא צער למלך.

איך צריך לחנך הילדים ע"ז

בספר דרכי החיים (הדרכות והשקפות שנשמעו מרבינו הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל) (בדף נט) כתב:

שאלה: ילד שאמר ליצנות או ניבול פה בפרהסיא, האם מותר לביישו בפרהסיא?

תשובה: כתוב באגרת הגר"א שעל זה תכה אותם מכות אכזריות. הגם

שכתב זאת לרבנית וכתב שתקפיד על בריאותם, אבל על דרך ארץ וניבול
פה תכה אותם באכזריות.

המדבר ניבול פה מראה ששורש נשמתו היא מהערב רב

דברים נוראים כתב בספר קב הישר (פ' לד) וז"ל: עשרה דברים שהבית
דין מחוייבים לנדות למי שעובר עליהם: "הראשון, מי שמדבר ניבול פה
חס ושלום" וע"ש שמנה כל השאר דברים שחייבים עליהם נידוי ובסוף
העשרה דברים כתב, ועברה החמורה שבאלו העשרה עברות הנזכרות
לעיל "הוא המנבל פיו"....

ובפרק ג' כתב שמדיבוריו של אדם ניכר שורש נשמתו למעלה, ואם
הוא רגיל בקללות או בדברי ריבות או שמדבר דברים בטלים ודברי נבלה
ח"ו, אזי תדע שנשמתו היא מסטרא אחרא, משורש נחש וצפע, ואינו
מגזע קדוש כי אם מהערב רב, ואף שיש לו אב ואם צנועים וחסידים,
מכל מקום גלגול נשמתו מערב רב!

וכאשר הדברים שפוגמים על ידי דיבורים אסורים, הם מרובים
לבארם, ולא יספיק להם אף עשרה פרקים לזכור העונש שלהם...

אסור לאכול משוחט שמנבל פיו

בשו"ת מגינת ראש (סימן כה) כתב: שוחט שרגיל על לשונו ניבול פה,
אסור לאכול משחיטתו ורחוק מאד מלהיות אפילו בגדר סתם ירא שמים
וכל שכן ירא שמים מרבים...

דברים נלהבים מרבינו החפץ חיים

ורבינו החפץ חיים כתב בענין זה בספרו נדחי ישראל (פרק כ') וז"ל:

ודע שיש עוד סיבה גדולה המביא לאדם שיהיה לו הפקר איסור עריות. והוא על ידי נבול פה, כי ידוע שעל ידי מדת הבושה, יש על האדם יראת השם שירא מלחטוא, וזו המדה נקבעה באומה הישראלית במעמד הר סיני, וכמו דכתיב: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". ואמרו חז"ל: זו הבושה, שכל המתבייש לא במהרה הוא חוטא, ועל כן כשהיצר הרע רוצה להחטיאו, מרגילו בתחילה באיסור נבול פה כדי שיסולק מעליו מדת הבושה, וגם ממילא על ידי זה גופא מגרה יצר הרע בנפשיה ונקל לו להחטיאו אח"כ.

והנה העון הזה גופא, אפילו אם לא היה בא על ידי זה לאיסור עריות, גם כן פלילי הוא שמטמא ומתעב על ידי זה את נשמתו.

וגם ידוע מה דאיתא בספרים שעל ידי עון זה שמטמא ומתעב את כח הדבור שלו, כל דבוריו שמדבר אח"כ בדברי קדושה כגון קריאת שמע, ותפילה, ואיזה ברכה, הכל הוא הולך לטמיון, שאין מתקבלין למעלה באוצר מלכו של עולם כלל, אם לא שעשה תשובה.

וזה דומה לאחד שהביא דורון למלך בכלי מאוס, שבודאי משליכין לו הכל על פניו וענוש יענוש, כן הוא בזה: כל המצוות הם דורונות להקב"ה, ומכל כלים הנבחרים שיש לו לאדם הוא הפה שבו כח הדיבור, שעל ידי זה נבדל האדם מן הבהמה, וכשהאדם מטמא ומתעב פיו בדברי נבלות, ואח"כ הוא מביא דורון בפיו להשם. שמברך אותו בפיו ומהלל שמו, אין זה מברך אלא מנאץ. (וכדאי לציין שבפתיחה לספר הזה כתב הח"ח וז"ל: בו יבואר כמה וכמה ענינים מעיקרי הדת אשר מוטל על כל איש המתנווד בארצות רחוקות לידע אותם ולהזהר בהם "כדי שלא לצאת מדת הישראלי...").

בזכות מה נגאלו ישראל ממצרים?

כתוב בילקוט שמעוני (רמז רכו): אמר רב הונא בשם בר קפרא: בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שינו את שמם, **שלא שינו את לשונם**, שלא היה בהן לשון הרע, ושלא היה בהן פרוץ בערוה.

וכתב בזה בספר תפארת שמשון (פ' וארא) וז"ל: ידוע שגם במצרים דברו אבותינו בלשון הקודש, ואין זה רק שדברו בשפה יהודית, אלא גם שמרו על צורתה המיוחדת של השפה, שדיבורם היה טהור ללא ניבול פה, וכמו שמפרש הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פ"ח), מפני מה נקראת לשון הקודש? מפני שאין בשפה זו מילים לדברים שיפה להם הצניעות, אלא רק דיבור קדוש ונקי.

ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שמלבד זהירותו המופלאה מלשון הרע, כאשר דיבר בגנותם של רשעים, שזה מותר ולפעמים גם מצוה, לעולם לא יצאו מפיו ביטויים בוטים, אלא שפתו היתה תמיד צחה ונקיה.

הלכות נבילות הפה

(א) דיבור שבלשון אחד הוא ניבול פה ובמקום אחר (בלשון אחר) אין בו דופי. האם מותר או אסור להוציא מפיו? כתב בשו"ת הלכות קטנות ח"א ס' קנט, שאסור ובכלל נבלות הפה ודבור המאוס הוא, כי א"א שבהוציאו מפיו שלא יבוא לידי הרהור.

(ב) האיסור לדבר נבלות הפה הוא לא נאמר רק במי שדמו רותח, שמדי דברו בא לידי תאוה. אלא, גם במי שמדבר נבלות הפה דרך שחוק בעלמא הדבר אסור, כי נבול פה הוא ערותו של הדבור ממש, ואסור ככל שאר עניני זנות. (מסילת ישרים פ' יא).

(ג) כתב בספר יעלזו חסידים (ומובא בספר הבית היהודי) שאותם אנשים שמדברים ניבול פה או לשון הרע או חושדים בכשרים בכונה. ואומרים: המקום ימחל לי, לא יחשוב לי עוון, אינם מבינים כי לא יאבה ה' סלוח להם, אלא אדרבה יכבד עונשם, כי הם יודעים רבונם ומכוונים למרוד.

(ד) בספר טהרת המשפחה (ס' כא אות פ') כתב שאסור לאשה לשוחח עם חבירתה על דברי סתר שבינה לבין בעלה, ויש בזה איסור חמור של נבלות הפה, וכן להיפך אסור לאיש לשוחח עם חבירו על דברי סתר שבינו לבין אשתו.

(ה) כתב בספר תומר דבורה (פרק ח): צריך האדם להזהר מאד מהדבור המביא לידי הרהור. אין צריך לומר שלא ידבר נבלה, אלא אפי' דבור טהור המביא לידי הרהור ראוי להשמר ממנו.

(ו) אסור "לשמוע" נבלות הפה, וכן מוכח מהגמרא כתובות (דף ה.) דרש בר קפרא ויתד תהיה לך על אזנך וכו' אל תקרי אזנך אלא אוזניך, שאם

ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזנו. ולכן עשה הקב"ה שאצבעותיו של אדם יהיו משופות כיתידות, כדי שיוכל להניח אצבעותיו בתוך אזנו כששומע דבר שאינו הגון. והשומע נבלות הפה ענשו גדול משום שלא אטם אוזנו וכן כתב בשערי תשובה (שער ג' אות רכט).

ז) בשו"ע או"ח סי' נג סעיף כ"ה ברמ"א כתוב: שליח צבור המנבל פיו או שמרנן בשירי הגוים עובדי ע"ז ממחין בידו שלא לעשות כן, ואם אינו שומע מעבירין אותו.

ח) בספר פלא יועץ (ערך נבלות הפה) כתב ששירים של נכרים הם בכלל נבלות הפה, שכל דבריהם, דברי עגבים ונבלות הפה, ומטמאים את הפה ונעשית חתיכה דנבילה, לכן שומר נפשו ירחק מהן ומשמועתן כי פגיעתן רעה. עכת"ד. ולכן אסור לשיר ולשמוע שירי נכרים והטעם משום ניבול פה ומגרה היצר הרע להרהורים רעים ולמעשים רעים דכיעור זנות. והרי ידוע מהשל"ה הקדוש שאין לזמר שירי עגבים וכיוצא, לתינוק. כי זה מוליד לתינוק טבע רע. והרי אפילו שהתינוק אינו מבין המילים ורק שומע הניגון בלבד, בכל זאת כתב שזה פוגם נפשו ומוליד בו טבע רע. ועיין בשער הציזון (ס' תק"ס ס"ק כה) שהביאם.

תשובה לעוון נבלות הפה

"הבהרה": במקום שכתבנו שיש להתענות. מי שרוצה לנהוג כך בזמן הזה יש לו לפנות קודם למורה הוראה מובהק כי לא כל אחד מסוגל לזה וכתבנו את זה רק כדי להראות את גודל האיסור.

אע"פ שהדרך לעשות תשובה על איסור נבלות הפה הוא כמו על שאר העבירות, שצריך חרטה עזיבת החטא וידוי וקבלה לעתיד (עי' ברמב"ם ה' תשובה ובספר שערי תשובה שער א') עם כל זאת מצאנו בספרים שהביאו עוד תיקונים לעוון זה (ביחד עם התשובה כמובן).

בספר שבט מוסר (פרק י"ט אות מ"ח) כתב: המנבל פיו, עון פלילי הוא ויתחרט ויתודה כל ימיו על רע מעלליו, ויתענה לפחות חצי שנה, שני וחמישי, ויחשוב תמיד בלבנו, שלא נברא פה לאדם כי אם לעסוק בתורה ולדבר בחפצי שמים.

ובספר גנזי חיים להגר"ח פאלאג'י זצ"ל בקונטרס התשובה (אות מ"ו) כתב: נבלות הפה: כשבא לשוב ולקבל שלא לטמא את פיו עוד, יתענה שנה אחת כל שני וחמישי. (ספר תורת האשם).

ובספר אבן השהם (הלכות תשובה פרק ב') כתב: המדבר נבלות הפה ימי תעניותיו הם ל"ז. וע"ש הטעם עפ"י הסוד.

ובספר שו"ת רב פעלים (ד' או"ח י') בתשובה לשאלה על אחד עם הארץ שרוצה לעשות תיקון על עון נבלות הפה, כתב שיתענה כ"ב ימים בזה אחר זה כנגד כ"ב אותיות שיש בחמשה מוצאות פה.

גדר כדי שלא להכשל בנבילות הפה

רבנו יונה זצ"ל בספר שערי תשובה (שער ג' אות ר"ל) כתב: ואמרו רבותינו (פסחים ג.) לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז, ח) "ומן הבהמה אשר איננה טהרה". (ולא כתב "הטמאה") כי בעת ההיא היתה בהמה הטמאה מותרת באכילה, אך לא היתה טהורה לקרבן, על כן נחשב לשון מגונה אם יגנה האדם הדברים אשר הם למאכל אדם.

והנה חייב האדם להזהר שלא יוציא מפיו דבר מגונה, גם כי תביאנו הנחתו לשון מגונה להאריך דבריו ולהרחיב מאמריו, "וזה כמו גדר להזהר מנבילות הפה שהוא מן העברות החמורות".

וראיתי בספר מתוק לנפש מהגאון ר' יצחק פרחי זצ"ל (בפרק י"ב) שכתב בענין זה וזת"ד:

ויראה לתקן עצמו בתשובה שלמה מלב ומנפש, לקבל עליו שלא לעבור על רצון הבורא יתברך שמו עוד, ועל העבר יבכה ויתאנח במרירות נפש. ומה טוב ומה נעים לקבל על עצמו לתקן אבריו שחטא בהם. כגון: חטא בפה, שדיבר שקרים או רכילות או נבילות הפה או לשון הרע וליצנות, כל אלה יוכל לתקן על ידי עסק התורה, ומצוות התלויות בפה, כמו להיות מתמיד לשים שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו תחת אשר היה נרגן מפריד אלוף.

וכנגד מה שטמא את פיו בנבילות הפה, יטהר את פיו ויקדש אותה בעסק התורה, וכן על זה הדרך בכלן, וזה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט"ו, ד) "מרפא לשון עץ חיים".

ובעשותו כן מובטח לו שלא ידבק בידו מאומה מן החרם, ואדרבה יהיה גדול כבודו יותר מצדיק גמור, כמו שאמרו רז"ל (ברכות לד:)

במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. והטעם הוא, שעל ידי הבעלי תשובה מתפרסם גדולתו ורוממותו יתברך, ועל זה ראוי הוא לשכר. ובלבד שיהיה תשובתו מאהבה בלב שלם ובנפש חפצה.

סיפורים עובדות והנהגות

מעשה נורא מבעל הפלא יועץ

בספר פלא יועץ (ערך נבלות הפה) הביא מעשה נורא ששמע וז"ל שם:

ואגיד לדור אשר שמעה אזני, מעשה שארע בימינו באיש אחד שהיה בדחן והיה מרבה בשחוק וקלות ראש בשמחת מרעים, והיה מדבר נבלות הפה וכדומה, מדברים הגורמים שחוק וקלות ראש ושמחה לריקים ופוחזים.

ויהי היום כאשר קרב קצו והיה שכיב מרע ומתעלף כמה ימים, ויהי בחצי הלילה פתח את עיניו כברקים ועמד והתחיל לצעוק מרה, אוי וי, אוי וי, מה בא עליו, והעומדים עליו רעדה אחזתם והתחיל לומר להם: הלא תראו דמות אנשים שחורים וצורות משונות, שמראים לו נאדות נפוחים מלאים אש להריק לתוך פיו. ושלשלאות של ברזל, וכהנה דינים קשים מכינים לו על אשר הרבה שחוק וקלות ראש ודברי נבלות, והיה צועק צעקה גדולה ומרה.

ויהי היום ויודע הדבר בתוך העיר, והיו העם מרבים לבוא, ולכולם היה מגיד כדברים האלה בקול צעקה גדולה, וכשהיה נכנס איש שעשה כמעשהו היה אומר לו, גם אתה כמוני עשית גם עליך יעבור כוס.

וכשהיה נכנס מי שראה ושתק וצחק, היה אומר לו, זכור אתה ביום פלוני ששמעת אותי דובר נבלה וליצנות. ובמקום שהיה לך להכות בסנדל על פני שתקת וצחקת, גם עליך יעבור כוס כזה.

והיה צועק מרה ומגיד הדינים קשים שהיו מראים לו ונמשך בזה שלשה ימים ושלושה לילות. עד שלבסוף הניח ידיו לתוך פיו, ופער פיו

לבלי חק והיה צועק, השליכו השליכו אש, ומתוך כך יצא נשמתו. ונתעוררו כל העם בתשובה, לזאת יחרד כל לב. עכ"ל.

מעשה נורא עם מורינו רב חיים ויטאל זצ"ל

בספר קב הישר (פרק עז) הביא מעשה מזמן רבינו האריז"ל וז"ל שם:

כדמצינו בימי האריז"ל שהיה לו תלמיד זקן וגדול הדור, הלא הוא רבי חיים ויטאל ז"ל, שהיה פעם אחת בבית המדרש של האריז"ל, והביאו לפניו אשה אחת שהיתה חולה בחולי רע.

והיה כדמיון פגע רע, ולא ידעו מהו הרעה אשר פגעה בה, אם יש רוח אצלה או שד או שאר מקרה, ואמרה האשה לפני האריז"ל שהיתה בריאה וחזקה, בלי כאב, ופתאום נהפכה לדמיון אדם שיש בו פגע רע.

וראה האריז"ל הדופק שלה ואמר, שנתלבש בה רוח אחד בר מינן, ושלחה אל ביתה. ולערב צוה האריז"ל להרב מורינו הרב חיים ויטאל ז"ל שילך אל האשה ויוציא הרוח ממנה, ואמר לו האריז"ל: ראה והתחכם נגד הרוח, כי הוא שקרן וכזבן גדול וכששוואלים שמו, הוא משקר שלש פעמים, ואמר לו האריז"ל כונת השמות איך להתנהג להוציא הרוח.

הלך הרב רבי חיים ויטאל ז"ל בין השמשות לבית הרוח וקודם שנכנס אמר הרוח לאותן האנשים העומדים עליו: תראו שיבוא לכאן הרב רבי חיים ויטאל להוציא אותי מן האשה, אבל אין אני מתירא ממנו, ואין לי פחד ממנו. ודבור זה היה מדבר בקול רם ובעזות מצח כדרך של הרוח, וכל זה היה קודם ביאת מורינו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל.

ואח"כ כשבא מורינו הרב לתוך החדר, ומיד כשראה הרוח פניו של הרב, מיד התחיל לרתח, וקם לפניו, ונפל מרוב המורא על פניו. ואמר

הרוח: רבי אין אני כדאי לראות בפניך הקדוש, ואח"כ שאל הרב את הרוח, מי אתה? והשיב פלוני בן פלוני והיה שקר בפיו, ואח"כ שאל אותו הרב פעם שנית, ושקר וכחש בו עד פעם שלישי, ובפעם הרביעי התחיל להגיד את שמו האמיתי.

ואז התחיל מורינו הגר"ח ויטאל להזכיר איזה שמות קדושים, והתחיל הרוח לדבר קשות ובעזות מאד מאד, ואמר: הנני יוצא מיד! וכונת הרוח היה לצאת דרך בית הושט בדרך הצואר, והיה רוצה בדעתו לנקוב הסימנים מן האשה. והיה רוצה לכבות כל הנרות שבאותו החדר ולהזיק איזה נפשות שהיו שם בחדר.

והרב מורינו הבין את כונתו ומחשבתו הרע ואמר לו: רצוני שתלך אתה דרך אצבע קטנה של הרגל השמאל של האשה. ואמר הרוח שכך יעשה. והרב מורינו הבין שהוא שקר כי כונת הרוח היה דוקא להמית את האשה. מיד גזר עליו חרם ונדוי ושמתא שלא יצא עכשיו כלל, כי ראה הרב, שאם יצא הרוח עכשיו מחמת ההשבעות, אזי בודאי תמית את האשה. והניח הדבר כך והלך להתפלל ערבית לבית האריז"ל.

ואחר התפילה סיפר מורינו הרב חיים ויטאל להרב האריז"ל כל המעשה הנזכר לעיל.

והשיב האריז"ל: זה ארע לך בשביל שהלכתה בלילה אל הרוח, ולא מבעוד יום קודם הלילה כמו שאמרתי לך... ואח"כ אמר האריז"ל לרבינו חיים ויטאל לך לשלום, והלך עמו מעט דרך הדלת.

ולמחרתו אחר התפילה, הלך מורינו הגר"ח ויטאל להשביע את הרוח והוכרח הרוח לצאת דרך האצבע הקטנה של רגל האשה. והיו אנשים ונשים רואים את הרוח, שנדמה להם כמו חוט של אש, והיה דולק וצועק ובוכה על מעשיו.

אחר כך שאל מורינו הגר"ח ויטאל את הרוח, מפני מה ארע לך שנעשית רוח, ומה חטא היה בידו? והשיב שהוא היה מוסר מפורסם והיה מוסר ממון של ישראל ביד גוים, ואח"כ היה שואל מפני מה היה לו רשות לבוא לתוך האשה הזו ולנוח בתוכה? והשיב, שהממונים שלו נתנו לו רשות לבוא לתוך האשה, כי הוא היה שוכב על העפר שעל גבי הכירה, ומ"מ לא היה לו רשות לבוא לתוך שום אדם, עד שפעם אחת באתה האשה הזאת להכין אש ועצים לבשל מאכלים ליום השבת, והיתה האשה "משוררת זמרים של נבול פה", והיה לו רשות לבוא אליה, וזה שלשה שנים רצופים אשר הוא שוכן בתוכה! עד כאן המעשה.

יש גבול

בספר קול חוצב (עמוד 74) כתב מעשה שהיה עם הגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל. חנה (שם בדוי) אשה מבולבלת לחלוטין, כשלא היה מקום היא גם ישנה איתנו במיטות, סיפרו בנותיו של רבי שלום. כיבדו אותה, נתנו לה לדבר שעות על גבי שעות. היא ישבה אצלנו ימים ולילות, פיטפטה, סיפרה סיפורים בכתה צחקה צעקה וכו' וכו'.

היא גם אכלה המון. רב שלום לא נתן לסלק אותה בשום אופן, אבל, מרוב דיבורים שטוטיים מגיע רגע שבו אשה משועממת מתחיל לגלוש למילים חריגות ומגושמות, ואז פינתה העדינות של רב שלום את מקומה לשאגה גדולה, זה היה קול חוצב: "ניבול פה?! מיד לשלוח אותה!" היא ידעה לבד שבדרך כלל מגיע רגע מסויים שהיא צריכה ללכת, בכבוד, היא לא נפגעה, הרבנית פנתה אליה בלשון רכה, "חנה, כדאי שעכשיו תלכי הביתה. תבואי מחר!" האשה הבינה לבקשת הרבנית, קמה והלכה. לאחר כמה ימים חזרה שוב שמחה ועליזה כמובן.

הכנסת אורחים! זה לא נבע רק מטוב לב! זה היה כי התורה מחייבת.
אבל כאשר זה התנגש ברצון ה' השתנתה המגמה.

לשון שאינה נקיה

מסופר על הגאון רבי צבי הירש אויירבך, רבה של קהילת קונין, שנפל למשכב והיה מרותק למיטתו כמה וכמה ימים. לבסוף הזמינו בני ביתו רופא מומחה, והלה מיהר לבוא לבית הרב והחל בודק את החולה כדרך הרופאים.

לאחר שהרופא האזין לנשימת החולה מצד החזה והגב, רכן לעבר פניו ואמר: רבי, פתח פיך והראה לי את לשונך! עשה הרב כמצוות הרופא ומיד העיר הלה בסבר פנים רציניות: עליך לדעת רבי, שלשונך אינה נקיה!

זאת אתה מגלה לי היום? נאנח הרבי מכל הלב, הן ידעתי זאת משכבר הימים, ועל כן אני מצר בכל יום ויום... ובשעה שהרופא סגר את תיק המכשירים שלו, והתחיל לרשום תרופות לחולה. קרא רבי צבי הירש בשברון לב. בעוונותינו הרבים, היכן תמצא בזמן הזה אדם שהוא בעל לשון נקיה!?! (הבית היהודי).

קדושה איננה סובלת טומאה

בספר תפארת ישראל הביא מעשה שהיה עם המשגיח דמיר הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל:

רב ירוחם זצ"ל סיפר לבני ישיבתו שכשביקר בעיר הגדולה וילנא, נתארח אצל אדם חשוב. והציץ פעם דרך החלון לראות את העיר וילנא, והנה רואה הוא שמעבר לרחוב יש בית ספר שלמדו שם בתערובת בניס

ובנות, בני שש עשרה, שבע עשרה, שמונה עשרה גויים וחילוניים. הוא רואה אותם באים בבוקר ללימודים תוך פריצות, קלות דעת, קלות ראש, ליצנות, "ניבול פה" ונכנסים לתוך הבנין...

אמר רב ירוחם: נתיישבתי וחשבתי, הלא הם לומדים משהו, שומעים הרצאות, שואלים שאלות, מסבירים להם, הם חוזרים על החומר עוברים מבחנים, מסיימים ומקבלים תואר, הם יודעים את המקצוע.

שאלתי לעצמי, אם בבית המדרש של ישיבה קדושה, בין ארבע מאות בחורים ואברכים שיושבים ולומדים תורה. היה קורה ח"ו שבחורה או אשה אחת נכנסת לבית המדרש, האם היינו יכולים להמשיך ללמוד? הלא דבר זה היה מזיק לכולנו, זה היה מפריע לגמרי את הלימוד! אם כן, איך אצלם, יושבים יחד בערבוביא ולומדים ויודעים את המקצוע. איך זה יתכן? זה בכלל לא מפריע להם!

אמר המשגיח ר' ירוחם: זהו אות ומופת על קדושת תורתנו הקדושה! "קדושה אינה סובלת טומאה", ולכן הרהור אחד יכול להפריע לישיבה שלמה.

אבל בלימודי חול, וחכמות חיצוניות, בגימנסיא, יש בהם טומאה. וטומאה סובלת טומאה, אוהבת טומאה, טומאה קלה, טומאה חמורה. האחת עוזרת לחברתה.

זהו מופת נפלא על קדושת תורתנו הקדושה! לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות לא מפריע שום דבר, שום ניוול לא מפריע להם בלימודיהם, כי הם טובלים בנבלה כל ימי חייהם, ואם כן מדוע שזה פריע להם? אבל אצלנו, כל הרהור מפריע ומפסיק אותנו. "זה סימן שאנחנו לומדים את תורתנו הקדושה!"

לא מריחים בושם בתוך האשפה

מסופר על החפץ חיים זצ"ל שאמרו לו על אחד שקורא ספרים רח"ל שיש בהם כל מיני טינוף.

החפץ חיים קרא לו, ושאלו: איך אתה יכול? והוא ענה שיש בתוכו כמה סיפורים עם מוסר השכל...

ענה לו החפץ חיים, נו, בוא נאמר שאתה צודק, אבל ראית פעם בן אדם שהולך להריח קצת בושם בפח אשפה?! ראית פעם שהולכים לשם להריח בושם?! שם אתה הולך לחפש מוסר השכל?! בכזה בוץ?! בכזה לכלוך?! משם אתה לומד מוסר השכל?!

להשים צמר גפן בתוך האוזנים

מסופר בספר מעשה איש תולדות והנהגות של רבינו החזון איש זצ"ל (ח"ו דף פט) שפעם בא ידיד להג"ר אהרן רוטר שליט"א וביקש ממנו לשאול את החזו"א היות והוא עוסק בפרנסתו בעבודת יהלומים ביחד עם חילוניים והם מדברים שם ניבול פה, ונפשו בשאלתו כדת מה לעשות?

והשיב לו מרן החזו"א זצ"ל שאין ביכולתו לתת לו עצה זולת זה שישים צמר גפן באזניו...!

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(א) האם מילה גסה כלומר לא יפה אבל לא נבלות הפה ממש האם בכל זאת נחשב לנבול פה?

תשובה: .

(ב) אם שומעים משהוא שמדבר נבלות הפה איך צריך להוכיחו?

תשובה: .

(ג) מי ששומע שירים של נכרים שהם בגדר נבלות הפה (ע' פלא יועץ ערך נבלות הפה) האם גם על זה אמרינן שדוחה מאה הבטחות?

תשובה: .

(ד) האם מותר לומר דבר אחד במדינה שמשמעות המילה אינה נבלות הפה. אבל אותה מילה במדינה אחרת כן נחשבת לניבול פה?

תשובה: .

(ה) מי שמכניס עיתון לבית, והעיתון הוא מלא נבלות הפה חוץ מהאיסור שיש בזה האם זה גם דוחה מאה הבטחות?

תשובה: .

(ו) מה הגדר של נבלות הפה?

תשובה: .

(ז) שירי נוכרים שאין להם שום משמעות של גנות האם בכל זאת נחשבים לניבול פה?

תשובה: .

(ח) האם סומכים הלכה למעשה על מה שכתב הט"ז ביו"ד (ס' קכד ס"ק א') שכדי שיהיה איסור של ניבול פה צריך לדבר בכוונה וברצון. אבל אם

מדבר ניבול פה בלא כיון להרע משמע שאין בזה איסור. וא"כ זה פתח גדול ללמד זכות לאנשים שמורגלים לדבר כל מיני דברים בלי להשים לב. כי סו"ס הם מדברים בלי כונה להרע?

תשובה: .

ט) בגמ' בפסחים (דף ג.) מובא שצריך לנהוג בלשון נקיה, האם היום ג"כ צריך להזהר עד כדי כך, כמו שכתוב בגמ' שם שאמר זנב הלטאה? כי הרי רואים שהעולם (אפילו החרדי) לא נוהג כך?

תשובה: מה שאפשר טוב ליזהר.

י) הגמ' בשבת (לג.) יתומים ואלמנות צועקים ולא נענים בגלל עון של נבול פה. האם מדובר שהם עצמם הם הדוברים נבול פה. או שכיון שבעולם יש רוח כזה שמדברים נבול פה אז אפילו שהם עצמם לא מדברים בכ"ז לא נענים?

תשובה: יתכן שלהם.

יא) האומר לחברו "חמור" או "בהמה" (כך נוהגים בכמה ארצות בחו"ל) האם זה נחשב לניבול פה או ללשון שאינה נקיה?

תשובה: ללשון שאין נקי'.

יב) איך מצינו בגמ' לפעמים ביטויים חזקים שלכאורה אינם לשון נקיה ולמשל: "חמור נושא ספרים", "הני בבלאי טפשאי" "שוטה בעלמא הוא" "שוטה גלילי" וכדומה.

תשובה: ע"י חזו"א סנהדרין סי' כ' סק"י.

יג) אם רוצים לחנך ילד ורוצים להגיד לו מילה חריפה כדי שיבין את חומר הענין, ובלי המלה הזו לא נוכל להשיג את המטרה האם בכל זאת עדיף להשתמש בלשון נקיה?

תשובה: אם יש צורך מותר.

גזל

פתיחה

גזל אחד דוחה מאה ברכות!!!

לפני שנדבר בענין גזל צריכים לדעת ג"כ מה החשיבות שיש לברכות. והרי כתוב בגמ' במס' ברכות (דף ז.ז): "לעולם לא תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך".

ופירש הנצי"ב במרומי שדה שאפילו ברכת גוי אל תהי קלה בעיניך. והענין הוא כי ע"י שיש ברכה יש קיום לדבר, יש שפע, והדברים הטובים מתרבים מאליהם כמבואר בגמ' בתענית (דף ח.ז) ובב"מ (דף מב.ז): ת"ר הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. וכתב רש"י שם, שענין הברכה הוא שמתברך ורבה מאליו.

ובמדרש תנחומא (נ"ח כ"א) כתוב שאין הקללה שוכנת במקום ברכה! ועיין בספר כד הקמח (ערך ברכה) שכתב שלשון ברכה הוא שפע וריבוי, והוא מלשון ברכת מים (נחום ב, ט).

ובספר נפש החיים (שער ב' פרק ב') כתב ש"ברוך" הוא לשון תוספת וריבוי והביא ראיות מכמה מקומות לפירוש זה וכן כתוב ברשב"א בתשובות (ח"ה ס' נא).

ולכן כמה עלינו לשמור שיהיה ברכה במעשה ידינו ובכל עניינינו ולזה

צריך זהירות יתירה מעון גזל כי גזל אחד דוחה מאה ברכות! והאיש אשר ימנע ה' ממנו את ברכתו האם יש לו צרה גדולה מזו?

ובאמת, שחוץ מענין הברכות, אצל כל האבות והאמהות הקדושים. וכן אצל השבטים רואים את גודל זהירותם מגזל.

גמלים של אברהם אבינו יצאו זמומים כדי שלא ירעו בשדות אחרים. (בראשית כ"ד, י' ברש"י). רבקה לקחה שני גדיי עזים רק ממה שהגיע לה בכתובתה, ולולי זה היא לא היתה לוקחת אותן (בראשית כ"ז, ט ברש"י). דרכו של אברהם אבינו היה לעמול בכל כוחו לפרסם את הקב"ה לעיני כל העולם, כדכתיב: "ויקרא שם אברם בשם ה'" (בראשית יג). הרגיל את שמו יתברך בפי כל בריה והשתדל להשריש לדורות הבאים ללכת בדרכי ה'.

ומחדש החפץ חיים זצ"ל שכשעבדי אבימלך גזלו ממנו באר המים שחפר. נאמר: "והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך" אשר גזלו "ממנו" לא נאמר. אלא "אשר גזלו" סתם. להדגיש: אינני מתקוטט על שעשו לי רעה, אלא על עצם איסור גזל שהופקר במדינתכם, שהוא נגד דרך ה'! כן ביאר בספרו (חומת הדת פ"ג).

ובספר שיעורי חומש מהמשגיח ר' שלמה וולבה ז"ל הביא מהגמ' ע"ז (דף ג.) שלעתיד לבוא הגוים יקטרגו על היהודים שלא שמרו את התורה, והקב"ה עונה להם, "מכם יבואו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה... יבוא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל" ומפרש רש"י דכתיב "מה מצאת מכל כלי בתיך" אפילו סכין אפילו מחט. והחתן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן! וכן ראובן לקח דודאים רק מן ההפקר.

ובמכילתא ריש פ' בשלח כתוב שהיה מהלך ארונו של יוסף במדבר סיני, עם ארון חי העולמים, והיו עוברים ושבים אומרים: מה טיבן של

שני ארונות הללו? והם אומרים להם, זה ארונו של מת, וזה ארונו של חי העולמים. ואומרים להם מה טיבו של מת שיש לו הזכות להלוך עם ארון חי העולמים? ואומרים להם: המונח בארון זה קיים מה שכתוב במונח בארון זה. במונח בארון זה כתיב... "לא תגנוב". ולא גנב יוסף משל פרעה, שנאמר (בראשית מז) "וילקט יוסף את כל הכסף וכו' ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה".

ובמדרש שמות רבה (פ"ב, ג) כתוב אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו (בנסייון) ואח"כ מעלהו לגדולה, הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה... ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה.

בדק לדוד בצאן, ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל, אמר לו הקב"ה נמצא אתה נאמן בצאן בוא ורעה צאני.

וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר, להוציאן מן הגזל, ולקחו הקב"ה לרעות ישראל! ולכן עלינו להתחזק בענין זה של זהירות מן הגזל ומן הדומה לו וכך נזכה לברכת השם בכל מעשינו.

הגדרה של גזל

יש לתמוה, למה צריכים לדבר על איסור גזל, הרי אנו לא גזלנים ומה לנו בלגזל? אבל האמת הוא שכתוב בגמ' בב"ב (דף קסה.): אמר רב יהודה אמר רב: **רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, לשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע.**

ומסביר הרשב"ם שם ד"ה רוב בגזל וז"ל: רוב בני אדם חשודין על הגזל, כעין גזל שמורין להתירא במשא ובמתן לעכב איש מריוח הראוי לחבירו. ובזה גילו לנו חז"ל המצב בציבור שכן רובן בגזל.

והטעם הנראה בזה הוא עפ"י מה שכתב בספר פלא יועץ בערך "גזל" שכתב: למה נעשה איסור החמור הזה אצל האנשים כהתר? והתירוע הוא **מחמת שעשו לו "שנוי השם", ובשם חריפות וחריצות, והשתדלות יקראוהו, ונותן הודאות לה' על אשר עשה והצליח.**

וכעין זה מספרים על המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל ששאלו אותו פעם האם מותר להגזים? והוא שאל מה זה להגזים? ואמרו לו שלמשל כשמספרים סיפור לא מספרים בדיוק איך שהיה אלא מגזימים קצת, כלומר מוסיפים פה קצת ומגרעין פה קצת. ואז המשגיח ענה: מה זה להגזים? זה נקרא לשקר!! וכן בעניננו ולכן נראה להגדיר הסוגים השונים שיש בהם משום גזל.

שואל שלא מדעת

הגמ' במסכת בב"מ (דף מא.) אומרת: שואל שלא מדעת גזלן הוא, הרי משתמש בממון חברו, ולקח חפץ בשביל לגזול שימוש, נעשה גזלן. וכמה מצוי בעוה"ר שנכשלים בזה, מי שאינו משים לבו להיות נקי מגזל.

ובספר מאמר מרדכי מהגה"צ ר"מ שואב זצ"ל כתב שאם רוצים אנו לדעת אם אנחנו נקיים מזה, המבחן הוא עד כמה נזהרים לא לקחת שום דבר של חבירו בלא רשותו.

והראיה לזה, מה שמסופר בב"מ (דף כד.) שלמר זוטרא חסידא נגנב כוס של כסף ממארחו, וראה מר זוטרא לאותו תלמיד, שרחץ ידיו במים וניגב אותם בבגדו של חבירו, וכשראה זה מר זוטרא אמר זהו זה שגנב את הכוס! שמעשיו מוכיחים שלא אכפת לו ליהנות מממונם של אחרים, הכריחו מר זוטרא להודות על האמת, ואותו תלמיד הודה שגנב את הכוס!

ובספר ברכת אברהם (ח"ג מאמר נקי כפים) הביא מהתוספות (בב"מ דף כב.) ד"ה מר זוטרא, שגם אם יודעים שחבירו יסכים אם ישאלוהו, אעפ"כ אסור, כי דינו כיאוש שלא מדעת דקי"ל דלא הוי יאוש.

ובמשנה ברורה סימן י"ד ס"ק י"ג. כתב: "מותר ליטול טלית חבירו" פירוש שלא מדעתו דניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממוניה. דוקא באקראי אבל בקביעות אסור, ואפילו באקראי דוקא באותו מקום, אבל להוציאו מביתו לבית הכנסת או איפכא אסור, דאפשר שמקפיד עליו והוי גזל. ועיין בפרמ"ג שכתב דבכל גווני ראוי ליזהר כשבעליו עמו שישאלנו, ואין סומכין על החזקה במקום שיכולין לבררו בקל, וכ"ש אם יודע בו שהוא מקפיד.

ובס"ק ט"ז לגבי ספרים כתב לאסור ואפילו באקראי בעלמא דחיישינן שמא יקרא בהן הרבה עד שיתקרעו מרוב המשמוש.

והעולם נוהגין כשמוצאים סידור תפילה או מחזור בבית הכנסת שלוקחים אותו כדי להתפלל בו "ואיני יודע היתר לזה!" דמאי שנא סידור מספרים.

ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שפעם, בהיותו בבית המרחץ, הבחין רבינו באדם שנטל פיסת סבון של רעהו, שפנה לטבול במקוה הטהרה, מבלי שביקש רשותו לכך.

ניגש אליו הח"ח ולחש באזנו: "הסך עצמו בסבון שאינו שלו, בלא רשות בעלים, יוצא מבית המרחץ מלוכלך יותר משנכנס אליו!"...

נרתע הלה, והשיב את הסבון למקומו כנשוך נחש!

ובכף החיים (ס' יד ס"ק לא) הביא מהחס"ל וז"ל: וזה לשון החס"ל: ורבים אין נזהרין בזה. וה' הטוב יכפר בעדם, כי שגגה היא דמה יסכון גבר לטרוח ולהיות יגע לריק בעשותו מצוה בעבירה לקבל נגע תחת עונג הלא ההעדר טוב, שאם ישב האדם ולא עבר עבירה נותנים שכר כעושה מצוה וראוי לכל ישראל למחול ולפרסם דניחא ליה למעבד מצוה בספריו, ולא יענש שום אדם בסיבתו.

גם השואל כלי ומשנה מהתנאים כפי שהרשוהו הבעלים, דינו כגזלן.

גזל שינה

האמת היא שאם באנו לדון מדין גזילה קשה לומר שבדיני חו"מ זה נקרא גזל, אבל מכל מקום אפשר לומר שזה כעין אבק גזל.

וגם ידוע שבעלי המוסר מאד הקפידו על זה ונביא כמה עובדות בענין זה כדי שנוכל לראות עד כמה הקפידו הגדולים שלא להפריע "ולא לגזול" השינה מהשני והרי רבנו החפץ חיים (מובא בח"ח חיינו ופעליו ח"ג, ק"ה) היה אומר "המעיר את חבירו משנתו הינו גזלן, שגזל ממנו את מנוחתו, וזוהי גזילה שאין לה השבה"!!!

ובספר לב אליהו (ח"א קפג) כתוב שרבי אליהו לופיאן זצ"ל היה אומר לתלמידיו: ישנם בחורים הנכנסים בלילה לחדרם ואינם מבחינים אם החבר בחדר כבר יושן, ונכנסים ברעש ומדליקים את אור החשמל והשני מתעורר ואינו יכול לישון. "והרי יש בזה חשש גדול של גזלה"!!

ועיין בספר ברכת אברהם (ח"ג מאמר נקי כפים) שהביא מה ששמע מבעל המעשה עצמו שפעם ילד נרדם לו על ספסל בבית מרן הגרי"ז ז"ל ולא נתן רשות להעירו כדי שילך לביתו, כי איך אפשר להפריע לו ולקחת ממנו שינתו?!

ומסופר על רבי ישראל סלנטר זצ"ל שפעם השתתף בחתונה של אחד ממקורביו ושהה שם עד שעה מאוחרת. רבי ישראל נשאר ללון באותו פונדק ולא חזר לביתו, כי חשש איפא שאם ישוב לביתו וידפוק בדלת עלול לעורר את השכנים ולגזול את שנתם (תנועת המוסר).

באחד מלילות החורף, הלך אחד השקדנים שבהורדנא לבית המדרש ללמוד, והנה בלכתו בפרוזדור החשוך של בית המדרש הרגיש שדרך על בגדים. הוא התכופף, מישש הבגדים ומה נדהם לראות את רבי מנחם נחום קפלן, החסיד הידוע, שישן לו על הריצפה, ושאל אותו לפשר הדבר.

סח לו ר' נחום, כי בבואו לבית המדרש בשעה שתים אחר חצות לילה, נוכח כי כמה שקדנים שאיחרו שבת על הגמרא, נרדמו וחטפתם שינה, נאלץ הוא הפעם לוותר על לימודו, כדי שלא יגזול את שנתם המתוקה ואילו לחזור לביתו ג"כ אינו יכול, פן יעירם מהשינה, לכן העדיף איפו גם הוא לישון בפרוזדור בית המדרש... (ר' נחום הצדיק עמ' כו).

ובספר "חסידים מספרים" (ח"א תלג). מסופר על רבי אברהם מפוריסוב, שישב ולמד כל הלילה בבית המדרש, בבוקר נגשו אליו ושאלוהו,

התמדה כזו, ודוקא בבית המדרש לעין כל שלא כדרכו להצניע מעשיו? והשיב ר' אברהם: התמדה לאו דוקא, אלא כך היה המעשה, זקן אחד נירדם כשהוא יושב על שולי מעילי, ולא מלאני לבי לקום ממקומי שמא אקיצנו, ונמצאתי גוזל שינתו...

בשעה מאוחרת בלילה, כשהיה רבי אליהו הכהן דושניצר עולה או יורד במדרגות לעבר היכל הישיבה. ובדרכו עבר ליד פתחי חדרי הבחורים, היו פוגשים אותו פעמים, כשהוא חולף מנעליו והולך בלאט בגרביו, בחוששו שמא על ידי פסיעות נעליו, עלול הוא לעורר את אחד הבחורים מן השינה (פתיחת נחלת אליהו).

ובספר אור אלחנן (ח"א, יג) הביא מה שסיפר הגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד. וז"ל שם:

פעם בהיותי בראדין. ביקש ממני ראש הישיבה, הגאון רבי משה לנדינסקי לקראו מחדרו בעת שיצא הקהל לקידוש לבנה.

וכשהתחילו לצאת הלכתי אליו לקראו, והנה אני מוצא את הרב משה שנרדם לו על גבי הספר, לא ידעתי מה לעשות, מצד אחד מצות "קידוש לבנה" בציבור וכמו כן הוא ביקשני לקוראו, אך מאידך גיסא הרי הוא לא ביקש ממני לעורר אותו במקרה שירדם.

החלטתי שהנה רבנו החפץ חיים יוצא עם הקהל לקדש, אלך ואשאלנו. נגשתי ושאלתיו, רב משה ביקש ממני לקרוא לו לקידוש לבנה, עכשיו שנרדם, מה עלי לעשות לעוררו או לא? פקח עלי החפץ חיים את עיניו, תמה ואמר לי: "ר' אלחנן, איך יעלה על דעתך לעורר אדם משנתו"?... הפטיר רב אלחנן באותה שעה נתחווה לי הלכה בדין, "לא תונו איש את עמיתו".

גזל זמן

במסילת ישרים (פרק יא) כשמדבר על ענין של גזל כותב:

"גזל זמן גזל". ומרן הרב שך זצ"ל בדברו בפני מחנכים אמר: התורה מתייחסת בהקפדה לזמן, התורה אומרת "כחצות" במקום "בחצות", ההתרשלות של רגע גם היא חמס, כל רגע יקר. התורה מדברת על דייקנות, "גזל זמן" לא פחות חמור מגזל ממון, וצריך להזהר מאד על כך!!

ובספר ברכת אברהם כתב שמהמכשולות המצויות ביותר, יש למנות ענין גזל זמן, שתמורת הזמן קיבל תשלומין, ולא קיים תפקידו, שבעבורו משלמים. ובמסילת ישרים כתב (פי"א) כבר פטרו הפועלים העושים אצל בעל הבית מברכת המוציא (היינו לפי גירסא אחת בגמ') ומברכות אחרונות של ברכת המזון וכו'.

ק"ו בן בנו של ק"ו לדברי הרשות שכל שכיר יום אסור בהן שלא לבטל מלאכתו של בעל הבית, ואם עבר הרי זה גזלן.

ופשוט דאין זה דוקא על פועל שכיר יום, אלא כל מי שמשלמין לו עבור שעות וימים, אפילו ללמוד תורה וללמדה אם אינו מקיים מה שמוסכם הרי כספו גזול (אא"כ היתנה על כך מתחילה).

ובאמת דענין הזה של גזל זמן נוגע לכו"א. ולדוגמא, בהרבה מקומות יש תור לאנשים הממתינים ומי שהגיע ראשון ראוי לו להתקבל ראשון ואם חבירו נדחף ונכנס קודם, מפסיד מחבירו את זמנו וזה נכלל בגזל זמן.

(ובספר סדרת תקון המדות (ה"ו) הביא מעשה שהיה בענין זה וכה כתב: בשנת תש"ח בחודשי ההפגנה על ירושלים הנצורה, היה מחסור חמור למים, בהתאמצות יתירה עלה להשיג פחי מים, תורים ארוכים

השתרכו ליד תחנות חלוקה בנקודות שונות בעיר, וזמן רב היה הציבור ממתין עד שעלה בידו לרכוש מים במשורה.

באחד הימים, הלכה הרבנית מלצר ע"ה להשיג מים לביתה, ולאחר זמן לא רב הגיעה עם פח מלא מים ונעצרה ליד הבית. היא קראה לבעלה הגאון ר' איסר זלמן מלצר שירד ממדרגות הבית לסייע בידה להעלות הפח.

מיד נחפז ראז"מ למרפסת הבית, פנה ואמר: המתני נא מעט, לפני שנעלה את הפח, ברצוני שתאמר לי הכיצד עלה בידך להשיג את המים בזמן קצר כל כך... האם ביקשת מהמוכר שימלא לך הפח מחוץ לתור? או שנתנו לך תיכף מבלי שתבקשי.

בירור זה כיוון ראז"מ כלפי רעיתו, לאחר שהיתה מידי פעם מתאוננת, כי בזמננו ירד פלאים מושג "כבוד התורה" וכי גם עליה תמיד להמתין בכל מקום, ככל אדם, מבלי להתחשב במעמדה כי הינה אשת גדול הדור.

הרבנית אישרה כי גם הפעם המים נרכשו תוך כדי עמידה בתור.

עוד מסופר (שם) כי באחרית ימיו כשנסע רב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל מנהל רוחני דישיבת פוניביז' בליווי תלמיד למרפאת בית חולים בירושלים לבדיקות רפואיות. המתינו רבים בתור, רצה התלמיד להודיע לרופא על בואה של אישיות נכבדה, מיחה בידו הרב שלא ינסה לעקוף התור בגללו. "חס ושלום מלעשות כן!" אני אמתין בתור כיתר האנשים, ולא הסכים להכנס מיד.

זה נהנה וזה לא חסר

עיין בספר ברכת אברהם (ח"ג עמוד קפח) שכתב:

בעיני ראיתי ובאזני שמעתי על רבים שמורים היתר לנפשם לעלות

על אוטובוס בלי לשלם, כשאינ מרגישים בזה, וכפי הנראה הוראת ההיתר באה ממה דעושים חשבון שאינו לוקח מחבירו שום חפץ ולא מפסידו, כי בלא"ה נוסע והרי זה נהנה וזה לא חסר פטור.

אמנם טעות גדולה טועים הם, כי כבר מבואר בתוספות (בב"ק דף כא.) ד"ה כהדיוט, שאם דעת הבעלים גלוי שלא יהנה אדם בלי לשלם, הרי הוא חייב לשלם. ואם אינו משלם הרי הוא גזלן גמור!

גונב דעת הבריות

בספר פלא יועץ כתב: ויש מן גנבה אחרת שדשו בה רבים, הלא היא גנבת דעת הבריות, ויש מינים ממינים, והכלל הוא: שכל שמשתדל לידע מה שבלב חבירו ברב דברים גניבת דעת מקרי ואסור, וכן המראה חיבה יתרה לחבירו ואין פיו ולבו שוים גנבת דעת מקרי.

וברמב"ם הלכות דעות (פ"ב ה"ו) כתב: ואסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעת הגוי. כיצד? לא יסרב בחבירו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל, וירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל. אפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסורה.

ומסופר על הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שפעם הגיע לביקור אצל מרן הגרי"ז מבריסק. מיד בהכנסו אמר רבנו, כי אמנם לא התכוון לבקר אצל מרן הגרי"ז, אך מכיון שהזדמן למקום קרוב אליו, חשב שמן הראוי לשאול בשלום הגרי"ז.

לאחר שיצא, שאלוהו מלוויו לשם מה היה צריך לומר למרן הגרי"ז שלא התכוון לבקרו וכו'. נענה רבנו: "אילו לא הייתי אומר לו, היה חושב שבאתי במיוחד לבקרו, והיה בכך משום גנבת דעת".

דין פרוטה כדין מאה

רבים הם החושבים שאיסור גזל הוא רק כשמדובר בסכומים גדולים, אבל לגבי סכום קטן של פרוטה אחת וכדומה, אין בזה כל איסור. וידוע שהגה"צ רבי ישראל סלנטר זצ"ל לא היה מחשבן את מדת ערכו הכספי של ההפסד כמקובל אצל ההמונים. הוא היה מקפיד בכל חומר הדין בגזל או נזק של פרוטה אחת, כמו בשל מאה מנה, כי לגבי הלאו ד"לא תגזול" אין בזה שום הבדל.

והיה תמה רב ישראל זצ"ל: למה יש התעוררות לכולם דוקא במשפט שבין עשירי עולם הנוגע לסכומים גדולים, ולמה לא קורה כדבר הזה בסכסוך בין שני עניים? והרי מקרא כתוב (דברים א) "כקטן כגדול תשמעון", ובמסכת סנהדרין (דף ח.) שנינו ש"דין פרוטה כדין מאה מנה"... (ע' בפעולת צדיק להר"י מלצן)

ועיין בשו"ע חו"מ (ס' רכח) כמה הלכות בזה.

חומר איסורו

הגמרא בברכות (דף ו:): ואמר רבי חלבו. אמר רב הונא: כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום, ואם נתן לו ולא החזיר נקרא "גזלן".

וכתב ע"ז בספר דעת תורה (שמות דף יא) מהמשגיח ר' ירוחם: אנחנו הלא תמהים על חיוב שכזה, ועל השייכות לדין של גזל, אבל למי שיש לו הכח של זהירות בגזל הוא כבר יודע, אף מריח היטב את "השרץ" שבזה.

ובמכתב מאליהו (ח"ד דף 246) כתב: ואל נחשוב שמדה זו היא ממדת חסידות, לא מדת חסידות היא אלא חיוב מדינא. והנמנע מזה הריהו גוזל את חברו.

ושם (דף לה:): אמר רבי חנינא בר פפא: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל. ופירש רש"י שם: גוזל להקב"ה את ברכתו ולכנסת ישראל שבחטאו הפירות לוקין.

ובספר שפתי חיים (מועדים א' דף תפ"ז) כתב: הגדרת גזילה היא: שלוקח בכח דבר שאינו שלו, ולא מגיע לו, וזה כולל הן הגוזל מחברו, והן הגוזל מהקב"ה. הקב"ה נותן לאדם את העולם הזה, צרכיו והנאותיו כפקדון, עליו להכיר שבעצם "לה' הארץ ומלואה". וכאשר הוא מכיר בכך אז "והארץ נתן לבני אדם" ניתנת לו הזכות והרשות להשתמש בעולם לצרכיו, הכרה זו באה לידי ביטוי מעשי באמירת ברכות הנהנין, וזה שאינו מברך גוזל את הקב"ה. דהיינו שלוקח בכח דבר שאינו שלו.

ובמשנת רבי אהרן (ח"ג דף קל) הסביר כי הגורם הגדול למניעת הטוב מבני אדם הוא חסרון ההכרת הטוב, שגורם לסילוק הטובה, וכמו

שאמרו: העושה טובה למי שאינו מכירה כזורק אבן לחמת. ולכן הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל והוא כי מסיר השפע וכנ"ל.

ובמסכת שבת (דף לב:): בעון גזל הגובאי (מין חגב) עולה והרעב הווה ובני אדם אוכלים בשר בינהן ובנותיהן. ופירש המהר"ל וז"ל: ויש לפרש כמשמעו מפני שגוזלין ואוכלין את שאין ראוי להן. ולכך הגובאי עולה ואוכל את שאינו ראוי לו. ונקרא זה גזל, וכן היוקר הוה, ואוכלים בשר בניהם ובנותיהם, הוא דבר שאין ראוי לאדם לגמרי. כל זה מפני שגוזלין ואוכלים מה שאין ראוי להם.

מה צריכים ללמוד מנמלה

הגמ' בעירובין (דף ק:): אמר רבי יוחנן אלמלי לא ניתנה תורה לישראל היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה. ופירש רש"י ואין אחת גוזלת את חברתה.

ובספר לב אליהו (פ' שופטים) עמד על זה ולמד מכאן יסוד גדול וזת"ד:

כתוב במשלי (ו', ו'): "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם". ובילקוט משלי (ו' רמז תתקל"ח): מהו ראה דרכיה וחכם? ראה דרך ארץ שבה שהיא בורחת מן הגזל! אמר רבי שמעון בן חלפתא: מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת, והיו כולם באות ומריחות בה, ולא היתה אחת מהן נוטלת אותה, באתה זו שהיתה שלה ונטלה אותה.

ויש להתבונן לפי מה שפירשו חז"ל כאן דהיינו שהיא בורחת מן הגזל. מאי שייך זה לעצל דוקא? והרי"ז ניתן לומר לכל אדם, "ראה דרכיה של הנמלה שהיא בורחת מן הגזל וכו'" ועוד מאי ו"חכם" שאמר שלמה המלך ע"ה על ענין בריחה מן הגזל?

ע"כ אנו למדים מכאן, כי העצל חשוד על הגזל יותר משאר בני אדם, שמפני עצלותו להרויח לחמו בעמל כפיו ובזיעת אפיו, הרי הוא עושה מה שנוח לו יותר, לפשוט ידו בגזל, לחטוף מה ששייך לרעהו, באין רואה, ואוכל וחוזר לשינתו... לכך מכריז שלמה המלך ע"ה באוזניו לאמר "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם".

ומה היא החכמה שיש ללמוד מנמלה? שמריחה ויודעת ע"י הריח אם יש לה להחטיטה בעלים או לא, ובורחת מן הגזל! והא ודאי שלא בא כאן שלמה המלך להזהיר על עצם איסור הגזל, דא"כ מה הוסיף יותר מהל"ת "דלא תגזול"? אלא חידוש גדול חידש לנו כאן, שמזה שאנו רואים שהקב"ה נתן לנמלה חוש הריח, להריח דבר שאינו שלה ולברוח מן הגזל, יכול כל אדם ללמוד לעצמו כן.

כלומר: יש לך ללמוד מנמלה שאם תקח את מה ששייך לחבירך לא תוכל לתרץ עצמך כי לא ידעת שאין זה שלך וגזל בידך, שהרי אתה רואה האיך נמלה, מריחה ויודעת על כל דבר אם מותר לה לקחת או לא, ק"ו אתה בחיר היצורים, כתר הבריאה, הלא תדע הלא תבין מה שלך ומה אינו שלך!

ודבר מעניין כתוב בספר שיעורי חומש מהמשגיח ר' שלמה וולבה ז"ל (בפרשת ויצא) וכך כתוב שם: ראיתי בלוח המודעות בחוץ שהוחלפה למישהו מטריה. נזכרתי במה שהמשגיח סיפר, שפעם נכנס אורח לתלמוד תורה בקלם בעת שהסבא ז"ל מסר שיחה, והסבא דיבר על מקרה שקרה שם, שהוחלפו ערדלים בטעות, ואמר ע"ז הסבא שיחה בת שש שעות, ואחרי השיחה געו כולם בבכיה עד לשמים. אותו אדם יצא מהתלמוד תורה ואמר שאיננו מבין למה הם עושים כזה עסק מהחלפת ערדלים בטעות, לדבר על זה כ"כ הרבה, ולבכות על זה כאלו בכיות?

אמר על זה המשגיח, שמי שלא היה בקלם אינו יודע מה זה תורה. מדוע? החלפת ערדלים פירושה שאדם אינו מקפיד על גזל, הוא יכול

לקחת משהוא שלא שייך לו וללכת לדרכו, וזה גזל! דבר כזה הוא לגמרי רחוק מאתנו, מי יודע כמה פעמים ביום אנחנו גוזלים!

הגשמים נעצרים בגלל עון גזל

ובמסכת תענית (דף ז:): אמר ר' אמי אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל.

בלי לימוד המוסר חמדת הגזל נשאר בתוכנו

כתוב בגמ' במסכת חגיגה (דף יא:): אמר מר: גזל ועריות נפשו מחמדתן ומתאוה להם.

ובספר אור יחזקאל (יראה ומוסר דף ש"כ) כתב:

הקושי הגדול בעבודתנו הרוחנית אינו נובע רק מחסרון הכרה ביסודות האמונה. אלא עיקרו נוצר ע"י כוחות הרע הנמצאים ומושרשים בלבבות בני אדם, וכח הרע שבו אינו מוכן בשום פנים לקבל עול מלכות שמים ולקיים מצוות וכדומה, וחלק הרע מאפיל ומדחה את חלק הטוב המצוי אף הוא באדם.

ענין זה נעלם מאתנו ואיננו יודעים כי נולדנו עם חלק הרע המדריכנו בכל ענינינו. "גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתם ומתאוה להם". והדברים נוראים, לא רק מדת חמדת הממון נמצאת בנו, אלא אנו חומדים ומתאווים לממון זולתנו. ותאוות אלו נמצאים בנו מתחילת ברייתנו, וכנאמר "רע מנעוריו" בתכונות הרע פועלים בקרבנו ללא הרף, "וכל זמן שאינו משתדל לעקרם ע"י לימוד המוסר, והבנת התורה והחכמה, נשארים כוחות הרע במקומם, וכל חייו מתנהלים עפ"י כוחות אלו, ואין הוא מכיר בכוחות אלו!"

ובגמ' מס' סוטה (דף יב.) איתא א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן מגופן. וכל כך למה? לפי שאין פושטין ידיהן בגזל.

וביאור הדבר כתב בספר שיחות מוסר (מאמר ז): בגלל שהצדיקים עמלים וטורחים ביותר על ממונם שיהיה נקי מן הגזל, ובודקין כל פרוטה ופרוטה בשבע בדיקות אם כשירה היא בתכלית, וכיון שמתגיעים עליה כל כך, הרי היא חביבה עליהם יותר מגופם.

ובספר דברי חכמים וחדותם פירש שזהירים בממונם משום שמפחדים פן יתמוטטו ויבואו לגזל, כי הלא שלשה דברים מעבירין את האדם מדעתו ודעת קונו, ואחד מהן הוא עניות, וזה כונת הגמרא לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. וחוששין מנסיון בזה ולכך זהירים בממונם.

מצוה הבא בעבירה עבירה

הגמרא במס' בב"ק (דף צד.) מלמדת אותנו יסוד גדול בעבודת השם. כתוב בגמ' שם:

דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין, טחנה, לשה, ואפאה והפריש ממנה חלה, כיצד מברך? (כלומר איך יוכל לברך על הפרשה זו) אין זה מברך אלא מנאץ! ועל זה נאמר (תהלים י, ג) "בוצע ברך נאץ ה'".

ובספר עלי שור ח"ב (דף קנד) כתב: ובזה נבין את חידושו הגדול של הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל שישנה "פרומע נגיע" דהיינו שהאדם מתיר לעצמו עבירות כדי לקיים מצוה או לשם איזו "מצוה" מדומה.

כדי לזכות לאיזו עליה כגון מפטיר וכדומה, יכולים לחולל מריבה גדולה! וחז"ל ברור מיללו "הגוזל סאה, לשה ואפאה ומברך, אין זה מברך אלא מנאץ".

ומספרים שפעם חיכו להגרי"ס לתפילת כל נדרי והוא לא בא, ובחזרתם מביהכ"נ מצאוהו ליד עריסתו של איזה תינוק בוכה, הוא עבר על יד בית אחד ושמע שם תינוק בוכה, הבין שאמו הלכה לבית הכנסת והשאירה את התינוק לבד, ונכנס הוא לנדנד אותו! זהו מעשה רב, הגרי"ס רצה בזה להורות הלכה, שחיוב האם להישאר על יד התינוק שלה, וכשהיא עוזבת אותו כדי ללכת לתפילת כל נדרי, אין זו מצוה אלא עבירה עכת"ד.

וכן גם לעניננו, אפשר אם כסף גזול לעשות הרבה מצוות, לעזור לעניים ליתומים ולאמנות, לבנות ישיבות וכו' אבל אם הכסף הוא לא כסף כשר אז אין זו מברך אלא...

ורעיון יפה כתוב (בחשב סופר, תהלים) על הפסוק: **"שאו ידכם קדש וברכו את ה'"** הפסוק הזה אומרים בשעת נטילת ידים. ונראה הכוונה, דהנה אמרו חז"ל הרי שנטל סאה חטין. טחנה, לשה ואפאה וכו'. אין זה מברך אלא מנאץ.

ולכן מרמזים לו לאדם לפני אכילתו "שאו ידכם קודש", שאם הידים קדושים ונקיים מגזל ומחמס. אז "וברכו את ה'", כי אם יש ח"ו עושק וחמס, אין זה מברך אלא מנאץ.

ובמסכת ערכין (דף טז.). איתא: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: על שבעה דברים נגעים באין. על לשון הרע ועל שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל גלוי עריות ועל גסות הרוח **"ועל הגזל"** ועל צרות העין.

מי שיש בידו גזל אין תפילתו נשמעת

דברים נוראים מצאנו במדרש שמו"ר (סוף פכ"ב):

צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל. וכן איוב אמר (איוב טז, יז) "על לא חמס בכפי ותפילתי זכה". אמר רבי יהושע הכהן בר רבי נחמיה, וכי

יש תפילה עכורה? אלא כל מי שידיו מלכלכות בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו. למה? שתפלתו בעבירה.

אבל איוב שלא היה בעמלו גזל היתה תפלתו זכה, לכך אומר "על לא חמס בכפי" לפי שאין עול בכפי ובעמלי תפליתי זכה. אמר רבי חמא בר רבי חנינא מנין שכל מי שהגזל בידו תפלתו עכורה, שנאמר "ובפרשכם כפכם וכו' אינני שומע". ומנין שכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל תפלתו זכה, שנאמר "נקי כפים ובר לבב", מה כתיב אחריו, "ישא ברכה מאת ה'" זה דור דורשיו.

ובמדרש ויק"ר (פ' לג) כתוב: רבי שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן. משל לסאה שהיא מלאה עונות, מי מקטרג בה? גזל!

ושם (פ"ג) איתא: "נפש כי תקריב קרבן" מה כתיב למעלה מן הענין. "והסיר את מראתו בנצתה" אמר רבי תנחומא בר חנילאי, העוף הזה פורח וטס בכל העולם, ואוכל בכל צד, ואוכל מן הגזלות ומן החמסין, אמר הקב"ה הואיל והזפק הזה (כל בני מעיים של העוף כולו) מלא גזלות וחמסין. אל יקרב לגבי המזבח. ולכך נאמר "והסיר את מראתו".

אבל בהמה גדלה על אבוס בעלה ואינה אוכלת מכל צד, לא מן הגזלות ולא מן החמסין לפיכך הוא מקריבה כולה, ולכך נאמר, "והקריב הכהן את הכל המזבחה".

גזל חמור הוא מכל האסורין

ובתנחומא (פ' נח ד') כתוב, שאין לך חמור מכל האסורין שבתורה מעונש הגזל.

דברים נוקבים מרבנו בחיי בספרו כד הקמח

ועיין בספר כד הקמח אריכות גדולה ונפלאה בענין זה. ונביא קצת מהמובא שם:

”בצדקה תכוני רחקי מעושק כי לא תיראי, וממחיתה כי לא תקרב אליך” (ישעיה נד, יד) ישעיה הנביא ע”ה הזכיר בכתוב הזה על ענין הגזל שיתרחק האדם ממנו, מפני שהוא עון פלילי, וענשו אש שורפת מכלה את העולם.

וידוע כי המצוה הזאת מן המצוות המשכלות, שאילו לא נתנה תורה ימצאנה האדם בשכלו. וצריך האדם שישא ויתן באמונה, ויהיה נקי כפים מן הגזל, כדי שיהיה זוכה לעלות בהר קודש אלקים, והוא שאמר דוד ע”ה, **”מי יעלה בהר ה’ ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב”** למדנו מכאן **”כי מי שיש בידו גזל הוא מרוחק מהר ה’ וממקום קדשו”**.

ודרשו רבותינו ז”ל, כי מי שבידו גזל, אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב”ה שנאמר: **”לא יגרך רע”**, לא יגור במגורך רע.

כמה חמור איסור הגזל, שהרי מן השמים ממהרין לשמוע צעקת הנגזל, שכן דרשו חז”ל (בב”מ נט): אמר רבי אבהו, שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם, אונאה וגזל וע”ז.

ובעון חמס שנכלל עם עון גזל כתב: כמה לו עונות וחטאות מי שנכשל בעון זה, הלא הורס יסודות התורה ועיקר שורש האמונה, שכל מצוות התורה תלויין בה, כמה בתים של עשירי שלוח נאבדו על זאת, כמה ממונות, כמה אוצרות נאבדו וירדו לטמיון בעבור זה. עבירה זו היא חמורה מכל שאר העבירות.

עבירה זו אש שורפת, עונש מכלה מחריב ומאבד הגוף והנפש. בעולם הזה ובעולם הבא, מן החיים העיקריים ומן החיים הנצחיים.

חטא הגזל מקרב את העונש

רבינו יונה זצ"ל בספר שערי תשובה (שער ג' אות כד) האריך בחומר העוון, ועל כך שממון שצבר האדם מגזל ומרמה והונאה, לא רק שלא יתקיים בידו, אלא שהממון עצמו מבקש רעתו. ואמרו עוד במדרש (ויק"ד לג, ג) סאה מלאה מעונות, אין מקטרג בכלם כמו הגזל. ובפירוש "פתח השער" על ספר שערי תשובה מהגה"צ רב מרדכי צוקרמן זצ"ל הביא מה ששמע מרבו החפץ חיים זצ"ל על הכתוב "עושה עושר ולא במשפט וחצי ימיו יעזבנו", דהכונה היא, בחצי ימיו נפרדים זה מזה, או שהממון נפרד מן האדם או שהאדם נפרד מהממון!

עון גזל מעכב את התפילות

ובספר יסוד ושורש העבודה (בשער י' פרק ב') כתב: שבשביל פרוטה שגזל את חברו צריך להיות מגלגל עוד בעולם להחזיר הפרוטה לבעליו או ליורשיו, אוי לאותה בושה!

ומבואר בספר חסידים: שלמשל אם גזל אדם את חבירו שלשה זהובים, ואם לא היה גוזל אותו שלשה זהובים אלו, היה מרויח בהם חצי זהוב. ואח"כ משלש וחצי זהובים אלו היה מרויח יותר מחצי זהוב, ובאריכות הזמן יכול להיות, שבין הנגזל ויורשיו וירושי יורשיו עד סוף כל הדורות. היה הרייח מג' זהובים הראשונים דמי הקרן, מאות ואלפים זהובים, וחושב הבורא יתברך שמו להגזלן, כאילו גזל שלשה זהובים הקרן, והרייח למאות ולאלפים שהיה יכול להרייח הנגזל ויורשיו עד סוף כל הדורות, וגם הוא דבר שהשכל מחייבו.

והנה איך לא יזהר האדם אף מספק ספקא של גזל, כי ריבית אוכלת בהם כנ"ל. ובודאי ראוי לאדם וטוב לו לותר משלו מאה זהובים מלהעמיד עצמו בספק ספקא של גזל פרוטה אחת מחברו.

וחומר עון זה ידוע מפסוק "שאין עון בעולם שמעכב תפילתו של אדם לעלות למעלה בעולם העליון כמו עון הגזל, רח"ל" וראה דרכיה וחכם איך ראוי לאדם להתרחק מעון הכבד הזה, ודי בזה. עכת"ד.

ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שהיה מדבר לפני בני הישיבה בשעת נעילה, כשהגיע זמן לקבלה להבא, והיה אומר שבתפלת נעילה מוזכר פעמיים "למען נחדל מעושק ידינו". ולכן אם רוצים שהתפילות יעלו למעלה ויעשו פירות צריך כל אחד לקבל על עצמו להחזיר כל דבר שאינו שלו. תכף ומיד אחר יום כפור!

הגזלן והנגזל חייבים לבא בגלגול

כתוב במשלי (פרק י"ד פכ"ה) "מציל נפשות עד אמת" ופירש הגר"א זצ"ל: כי הגוזל דבר מחבירו ולא החזירו עד כלות ימיהם, מוכרחים שניהם, הגזלן והנגזל, לבא בגלגול. ולכך כשמחמתו תחזור הגזילה לבעליה, הוא מצילם מגלגול וזהו "מציל נפשות".

ואולי הטעם שהנגזל נענש ג"כ הוא, כי היה ראוי להנגזל למחול להגזלן. וגם כי כתוב במס' שבת (קמט:) שכל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

וכבר היה מעשה שמלווהו של החפץ חיים שמע פעם את רבינו הח"ח זצ"ל צועק אחרי הגנב, שזה אך גנב את כספו: "הריני מוחל לך במחילה גמורה, הנני נותן לך זאת בתור מתנה!". תמה מלווהו: צעקה זו שישמע הגנב על שום מה, האין די באמירה חרישית, בינו לבין עצמו, כדי להציל את הגנב מ"לא תגנב"?

השיב לו הח"ח זצ"ל: "לא! אם לא ידע שהכסף שחטף ניתן לו במתנה, אלא יהיה סבור שגנוב הוא עמו, הרי יהיה בבחינת 'נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה', שחייבים על כך קרבן".

ולפי מה שביארנו מובן מאוד הנהגתו של הח"ח זצ"ל ודו"ק.

אפילו תעניות במשך מאה שנה לא מכפרים לעון גזל

ועיין בחיי אדם (כלל קמג) שכתב: וביותר צריך אדם לתקן בדברים שבין אדם לחבירו כי עליהם יום הכפורים או אפילו מיתה אין מכפר, עד שיחזיר הגזל והעושק ויפייס לחבירו עד שימחול לו. "ואפילו מתענה מאה שנים ויביא כל אילי נביות ויתודה מאה פעמים ביום לא יתכפר לו".

למה אנשים יורדין לטמיון

ראיתי בספר סדרת תקון המדות (ח"ו) שהביא מספר יעלזו חסידים (ס"א, א) וז"ל:

בזה נפתרה תעלומה גדולה, במה שרואים בתים של אנשים גדולים ונכבדים, אשר הפליאו לעשות צדקה וחסד ולבסוף ירדו לטמיון, אבד עושרם וזרעם מבקש לחם. והכל תמהים: הרי לקתה מדת הדין, היכן המה הבטחות ה' בתורתו הקדושה שבכתב ושבשל פה, בשכר נותני צדקה?

כמה תשובות בדבר ואחת מהם: ממונם לא היה נקי מגזל ועוול, וה' שונא גזל בעולה ומזכיר עונותיהם. והפסוק אומר: "בצדקה תכוונני" (ישעיה נד) אימתי? "רחקי מעושק" ואז "לא תיראי וממחתה (משבר) כי לא תקרב אליך"!

השכר הגדול למי שנזהר מעון גזל

כתוב במשנה במס' מכות (דף כג): ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן

ומחמדתן, הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!

וכל הרואה הפלגת התנא בשכר המתרחק מן הגזל, שלא רק לעצמו זוכה אלא לדורי דורות, כמה שוה השכר הגדול הזה!!

ע"י ששומר עצמו מגזל הקב"ה מקבל תפלותיו

במדרש שמו"ר (כב, ד) כתוב: מנין שכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל תפלתו זכה. שנאמר (תהלים כד) **"נקי כפים ובר לבב"** מה כתיב אחריו **"ישא ברכה מאת ה'"** ובתנחומא (פרשת צו): אמתית אתה מעלה עולה ואני מקבלה? כשתנקה כפיך מן הגזל! כשתהא מקריב לפני, תהיה כאדם הראשון שלא היה גוזל מאחרים, שהוא היה יחידי בעולם, כך אתה לא תהיה גוזל לבריה, למה? **"כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה"**.

וכתוב עוד במדרש (שמו"ר נא, א) פתח רבי תנחומא בר אבא, **"איש אמונות רב ברכות"** (משלי כח). אתה מוצא, כל מי שהוא נאמן, הקב"ה מביא ברכות על ידיו.

ובספר סדרת תקון המדות ח"ו הביא (מהפסיקתא רבתי יג, ה): בזמן שישראל שוקלים מאזני צדק ואבני צדק ובמשקלות של אמת, אין שום אומה ומלכות שולטת בהם!!!

ובספר ראשית חכמה (פרק משא ומתן באמונה) כתב: לפיכך, הנושא ונותן שלא באמונה, ואינו שמח בחלקו, ורודף אחר העושר, ומשתדל לקנות ממון שלא כדון, הרי זה מביא רעה על העולם, והוא מזומן להפסד גדול בגופו ובממונו. שנאמר (משלי כח, כ) **"ואף להעשיר לא ינקה"**. ופתע פתאם תפול מארה בנכסיו ובכל ממונו, וירד מנכסיו ויצטרך לבריות.

והנושא והנותן באמונה הקב"ה מברך מעשה ידיו, וכל הנושא ונותן באמונה מעלין עליו כאילו קיים תרי"ג מצוות.

ובילקוט מעם לועז (פ' יתרו כ, יג) כתב: **שהנאמן יחיה שנים הרבה, ויראה ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו, ולכן יש להזהר הרבה שלא ליטול ממון שלא כדין כדי שיבוא האדם לעולם הבא נקי וישר.**

ובפרשת כי תצא (כה, טו) כתב אבל מי שנושא ונותן באמונה, אותו מעט שמזמין לו הקב"ה מתברך מאליו ומתקיים בידו, ולא יצטרך לבריות כי אין העושר והנכסים אלא למי שהעושר שלו, כמו שנאמר **"לי הכסף לי הזהב אמר ה' צבאות"**. ולמי שהקב"ה רוצה מרוממו, ולמי שרוצה משפילו.

הזהיר מגזל הוא צדיק גמור

ועיין בספר קב הישר (סוף פרק נב) שאחרי כל דבריו הנפלאים שהביא שם כתב:

והכלל הזה נקט בידך: מי שאינו רוצה ליהנות בממון של חברו, ומכל שכן שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גנבה, ומשאו ומתנו הוא באמונה, **הוא איש צדיק וישר בודאי**. אבל כשהאדם רואה את חברו נושק התפילין ומתפלל, ואינו עוסק במשא ומתן באמונה, צריך להתרחק ממנו בכל מיני הרחקות, **"כי עיקר היראה והצדקות היא בממון"**. וכל אדם שהוא עומד בצדקתו על ממון, זה הוא צדיק גמור! ועליו נאמר (תהלים קכח, ב) **"יגיע כפיך כי תאכל"** אשריך בעולם הזה, וטוב לך בעולם הבא, **אמן**.

סגולה לבנים

החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם (פ"ח) כתב דשמירת המשפט, דהיינו, לשמור את עצמו בכל כחו, הוא ואשתו מממון חברו, גם כן סגולה גדולה ללדת בנים, כמו שאמר הכתוב: "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וכו', לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך".

ונזכיר מה שכתב המאירי במשלי: היושר הכנת העושר!

דוגמאות ממצבים שיש בהם משום גזל

כדי לעורר את לב המעיין ראיתי להעתיק כמה סעיפים המובאים בספר סדרת תיקון המדות (ח"ו פ"ו) כי הם דברים אשר בקלות אפשר להגיע ע"י לגזל. ותן לחכם ויחכם עוד.

(א) הנוטל ספר כדי לעיין בו או ללמוד מארון הספרים שבבית הכנסת או בישיבה, ואחרי שהשתמש בו אינו מחזירו למקומו הנכון. וכשבא אדם אחר הניזקק לאותו ספר ואינו מוצאו במקומו. ונאלץ איפוא להסתובב זמן מה עד שמוצאו, ופעמים שגם אינו מוצאו כלל. העושה כן הרי הוא גוזל זמן הזולת מצער ומבטלו מת"ת.

(ב) השואל או שוכר חפץ מחבירו, אינו רשאי להשאילם ולהשכירם לאחר שלא מדעת הבעלים, ואפילו ספרים שיש מצוה בהשאלתם, אין אומרים מן הסתם, נוח לבעלים שתעשה מצוה בממונם, כי שמא אין רצונם שיהיה ביד אדם אחר שאינו נאמן עליהם.

(ג) אי פריעת הלואה לקופת הגמ"ח בזמנו, אפשר שהוא מכלל גזל רבים (מפי רב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל). חמור הדבר יותר בגמ"ח המשאיל כלים לשמחות, מכשירי חשמל, כלים רפואיים וכדומה, ומעכבו השואל בביתו יותר מזמן שנקבע ללא צורך אלא מחמת עצלות, אדישות והזנחה ואולי באותו זמן יש אנשים הזקוקים להם.

(ד) המקלקל דרך שהולכים בו רבים, הרי בכל יום שהולכים שם אנשים וגורם צער לכל אחד, עתיד ליתן את הדין על כל צער של כואו"א, ויענש בשנים. הן על הגזילה שגזל דרכם והן על הצער שגרם לכל אחד.

ה) אל ילך אדם לדבר עם מלמד תינוקות של בית רבן, בשעה שהוא מלמד פן יבטלנו בדבריו, ולא ילך למקום עבודתו פן יבטלנו ונמצא ממעט במלאכת בעל הבית ורבים מאד נכשלים בזה.

ו) אין למלמד להיות ער בלילה יותר מדאי, שלא יהיה ביום עייף ללמד לתלמידיו. וכן לא יתענה או יסגף עצמו, או יאכל וישתה יותר מדאי, כי דברים אלו גורמים שלא יוכל ללמוד היטב. וכל המשנה מסלקים אותו מעבודתו.

ז) ישמר מאד שלא לרצות את חבירו שיתן לו איזה מתנה, שזה מסעיפי גזל גמור שהרי האדם מתבייש לומר "לא אתן" ואם יתן אזי לא יהיה בעין טובה.

ח) אמר החפץ חיים זצ"ל: הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, יש לו לחוש שעבר באיסור גזל, כיון שכונת המזמין היתה שיסעד וגם ישמח חתן וכלה ועל מנת כן ירבה בהוצאות סעודתו, נמצא איפוא שאכל ולא פרע תמורתו. מ"מ נראה שאם אדם חשוב הוא. שעצם הופעתו בסעודה גורמת לתענוג וכבוד, יצא ידי חובתו בזה.

ט) צריך עיון אם מותר להשתמש במזגן אויר ללא תוספת מכשיר "משתיק קול" כי המזגן שהדרך להפעילו יומם ולילה גורם רעש, ובפרט בקייץ שהחלונות פתוחים ומפריע מנוחת עמלי יום. ובמיוחד לחלושי עצבים חולים וזקנים.

י) הנכנס, ואין צריך לומר הדוחף ובא בלא תור לאוטובוס, או בחנות, בנק, בית דואר וכדומה, ובזה הוא מקדים אנשים שקדמוהו, הריהו גוזל זמנם. ובפרט באוטובוס כשהמקומות מצומצמים הרי הוא תופס לו מקום ישיבה ומאלץ את זה שקדמהו לעמוד או להמתין לאוטובוס הבא, ולא גרע מדין עני המהפך בחררה ובא אחריו ונטלו שנקרע רשע.

יא) ההולך ברחוב בשעת לילה מאוחרת עם חבר, והינם שקועים בשיחה ובפרט בשיחה נלהבת, יזכרו לא לעשות רעש ולהפריע מנוחת ישנים.

יב) אדם הממתין בתור ומגיע או מתקרב תורו, ובא מכירו ומבקש ממנו לקנות גם עבורו. ולכאורה הרי כל פעולה נוספת, יש בה תוספת זמן. האם מותר הדבר? בכל הנ"ל, חוץ מענין חשש גזל זמן, קשור הדבר בחשש של מחלוקת, שקר, כעס. ועל הכל חילול ה'! כי הממתין עצביו מתוחים, וכל השהייה נוספת גורמת להתפרצות.

יג) המחזר לקנות לולב מהודר, יש ומרוב התלהבותו ודיקדוקו, מקלקל לולבים של המוכר ומורידם מהידורם ופעמים פוסלם. ונראה שצריך לבקש רשות מהמוכר אם רוצה להפריד עלי הלולב בבדיקתו, כי יש אנשים שקונים לולב דוקא כשהכפות סגור ודבוק, ועל ידי פתיחתו מפסידו, הגם שאינו עושה שום פסול. כמו כן אם ציפורני ידיו ארוכות, יזהר שלא ישרוט וידקור בהן את האתרוג כי יכול לפסלו ועכ"פ מורידו מהידורו.

יד) ישנו סוג של גזלן, שגוזל ואינו יודע על כך, והוא מי שעינו רעה בשל אחרים, ומפסידם בעין רעה. לכן יתרחק מלהסתכל בטובת חברו. וכשמזכיר הצלחת הזולת יזהר לברכו שלא תשלוט בו עין הרע.

תשובה לעון גזל

הגמרא במסכת גיטין (דף נה.): תנו רבנן: גזל מריש (קורה) ובנאו בבירה ב"ש אומרים מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר הקורה לבעליו, וב"ה אומרים אין לו אלא דמי הקורה בלבד משום תקנת השבין. ופירש רש"י (ד"ה מפני תקנת השבים): שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר הקורה עצמה, ימנע מלעשות תשובה.

להלכה קיי"ל כב"ה, אבל כל זה הוא רק מפני תקנת השבים, כי מעיקר הדין היה צריך להיות שצריך לשבור את כל הבנין ולהחזיר הקורה אשר גזל!

ועוד מסופר בגמ' בב"ק (דף צד:): תנו רבנן: הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן. והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו. אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה א"ל אשתו, ריקה, אם אתה עושה תשובה, אפילו אבנט אינו שלך, ונמנע ולא עשה תשובה. באותה שעה אמרו, הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו.

הגוזל ואינו יודע ממי גזל יעשה בהם צרכי רבים

במס' ביצה (דף כט.) איתא: דתניא גזל ואינו יודע למי גזל יעשה בהם צרכי רבים. מאי נינהו? אמר רב חסדא בורות שיחין ומערות.

וראיתי בזה חידוש גדול בספר אור לציון (מוסר) בשער המצוות מאמר ד'. שכתב:

ואגב נכתוב הערה בענין זה, הכסף שלוקחים מאיתנו הממשלה, אם כבר אנו חייבים לשלם אותו לפחות נכון שיהיה לצדקה, שהרי הממשלה דרכה לחלק כסף לאנשים, ויתכן שימצאו בתוכם אנשים נזקקים באמת (ועיין ברש"י דברים כד, יט, נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליי) וכן יכין שמא גזל את הרבים וכדומה. ואמרו רבותינו ז"ל גזל ואינו יודע למי גזל יעשה בהם צרכי רבים (ביצה כט.), ובכסף הזה הנלקח ע"י הממשלה נעשים בהם צרכי רבים, כבישים, תאורה, וכדומה, שכולם נהנים מזה, וכיון שעל ידי כספו נעשים צרכי רבים, נמצא שכיפר בזה עוון גזל!!

ובספר ארחות צדיקים שער התשובה כתב: **אך יש תקנה גדולה לתקן הכל:** מתחילה יחשוב החוטא בכל עניני התשובה, ויראה ויבין בכל חלקי התשובה, וימסור נפשו לעשות, והכל יעשה לשם שמים בכל כחו ובכל לבו, בסתר ובגלוי, אז הקב"ה מקיל עליו עניני התשובה ומדריכו לדרך ישר לתשובה.

כגון אם גזל ממון הקב"ה יזמין לו ממון ויפרע לנגזל, וירצנו וימחל לו. ואם עשה לאדם דבר רע בגופו או בממונו, יכניס לו הבורא יתברך רצון באהבה בלבו שימחל לו, ואם אותו שנגזל רחוק ממנו, הקב"ה יקרבונו אצלו עד שירצהו וימחל לו, ואם לא ידע חשבון הממון ואינו מכיר האנשים אשר גזל, יתן לו הקב"ה שיעשה צרכי רבים כגון לבנות גשר או לתקן בארות או לבנות בתי כנסיות או שאר צרכי רבים ויהיה הנאה ממנו לכל העולם, למי שנגזל ממנו וגם לאחרים ואם ימות הנגזל ישיב הממון ליורשיו.

ויעוין במשנ"ב (ס' תר"ו ס"ק א') שכתב: וכ"ש אם יש בידו מן הגזל ואונאה, וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן דזהו הקטרוג הגדול על האדם כמו שאחז"ל סאה מלאה עוונות מי מקטרג, גזל מקטרג בראש.

ובשער הציון אות ב' כתב: ונראה פשוט דבאיסור גזל ואונאה וכה"ג
דידוע שהוא לאו הניתק לעשה ד"והשיב את הגזילה", אין רשאי להמתין
עד יום הכפורים דכל שעה ושעה יש עליו חיוב עשה זו דהוא תקונו של
לאו. ועיין בשו"ע חו"מ ס' שסו בדיני גזלן שבא לעשות תשובה ע"ש.

סיפורים עובדות והנהגות

הקפדה על גזל של פרוטות

אחד מתלמידי האריז"ל היה עשיר גדול, היו לו שני מפעלים, באחד עבדו רק גברים ובשני עבדו רק נשים, שכן הקפיד שלא תהיה תערובת במפעליו.

יום אחד אמר לו האר"י הקדוש בהכנסו אליו: "רואה אני על מצחך עון של גזלה!" התפלא הגביר ואמר שאינו יודע על עון כזה משום שמנהל את המפעלים בהקפדה ודקדוק. אך מיד הרהר לעצמו: מי יודע? אולי גרמתי עול כל שהוא לאחד העובדים?

מה עשה? יצא מיד לשני מפעליו. בכל אחד מהם אסף את כל העובדים פתח שקית ופיזר את הכסף שהיה בה על השלחן והכריז: כל מי שיש לו תלונה או טענה כנגדי שמגיע לו יותר ממה שנתתי, יבוא ויקח! שאף אחד לא יתבייש!

ברם כל העובדים עמדו והכריזו: אין לנו שום טענה! אתה משלם לנו את כל המגיע לנו! אלא שתוך כדי כך מלמלה אחת מן העובדות אשה אלמנה: מגיעות לי אי אלו פרוטות יותר על מה שקבלתי, ואז נגשה לעומת הכסף ונטלה את הסכום הפעוט שהגיע לה, התברר, כי מפני שמדובר היה בסכום כה עלוב, היא התבישה פשוט לבקש זאת. לבקש לא בקשה, אבל גם למחול לא מחלה, וזה מה שראה האר"י הקדוש על מצחו הנקי והטהור של הגביר! (שאל אביך ויגדך).

נתן מעות לצדקה לזכות הבעלים

בספר פאר הדור (ה"ד) מסופר שיום אחד עלה ילד קטן אל עלית הגג בדירתו של החזון איש, וחטט בשקי הדואר שהטמין שם למשמרת, פתח מעטפות שונות ומצא בחלק מהן בולים שצרפו הפונים אל החזו"א לצורך מכתב ששייב להם.

מבלי לשאול, קרע הילד את המעטפות, ואת הבולים הביא אל החזו"א כאילו גלה לו "מציאה".

בראותו את הדבר, נרתע החזו"א לאחוריו, ושאל את הילד בניחותא, אם עודנו זוכר באלו מעטפות נמצאו הבולים מודבקים, כי חפץ להשיב תמורתם למי ששלח אליו. אך הילד השיב בתמימות שקרע את המעטפות והשליכן.

הצטער החזון איש על הדבר, ושלשל מיד מעות במחיר הבולים לקופת הצדקה לזכות בעליהם.

חששו של האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל

מסופר על האדמו"ר מקלויזנבורג, רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל: פעם הלך האדמו"ר לטפול אצל רופא נכרי. במהלך הביקור, ביקש האדמו"ר את סליחת הרופא ובקש רשות לטול את ידיו ולהתפלל מנחה.

נטל הרבי את ידיו, ולפתע הבחין כי שמשו מתכוין להוריד את גליל הנייר הקבוע בקיר, כדי שיוכל לנגב את ידיו. סימן לו האדמו"ר שיחדל מכך. התפלל השמש, אולם חזקה עליו מצות רבו. לאחר מכן הסביר האדמו"ר: בקשנו רשות לטול ידים. לנגב ידים לא בקשנו!!

זהירות לא לגעת ברכוש הזולת

פעם קרא, ואחד האורחים שהגיע לבית התלמוד בקלם שכח שם את מקלו. לאחר כשלוש עשרה שנה כשביקר הלה שנית, וכבר מזמן התיאש ממקלו, מצא לתמהונו את מקלו תלוי באותו מקום שהניחו, מבלי כל שינוי! כיוצא בזה, היה מעשה באחד ששכח בישיבת קלם מטבע של כסף על אדן החלון. היתה מטבע זו מונחת במקום זה שנים רבות, ואיש לא נגע בה! (תנועת המוסר).

בגלל שרבים משתמשים לא מוציא את הדבר מידי גזל

בספר החפץ חיים חייו ופעלו (ח"ג) מסופר:

סמטאות ראדין בימי גשמים היו שטופות בוך. במקרים אלו היו מניחים קרשים כדי להקל על המעבר. ברם החפץ חיים נזהר היה תמיד לא לדרוך עליהם, באומרו: מן הסתם לקח מישהו קרש והניחו כאן מבלי לשאול רשות מבעליו והרי זה גזל. גם העובדה שרבים עוברים בדרך זו אינה מוציאתו מידי גזל!

מעשה נורא בענין גזל של כמה פרוטות

מעשה מופלא סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל כפי ששמעו מהגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל.

בישיבתו של הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל למד בחור ירא שמים ושקדן גדול. והנה נפטר הבחור ל"ע בעודו בבחרותו. וידוע כי בישיבת וואלוז'ין היה נשמע קול התורה יומם ולילה. ורב חיים ראש הישיבה נהג בכל לילה להכנס מדי פעם להיכל הישיבה לראות בשקידת התלמידים.

באחד הלילות לאחר חצות, והיה זה באמצע "השבעה" לפטירתו של אותו בחור, עבר רב חיים כדרכו בפרוזדור שלפני היכל הישיבה, ולפתע רואה הוא לנגד עיניו את דמותו של הבחור שנפטר, נצב לפניו כמו חי...

רב חיים שהיה מלומד בנפלאות, לא נבהל ולא התעלף, הוא שאל בשלוה את הבחור: "מה מעשיך פה"? והבחור השיב: "ירדתי לכאן כדי לבקש מראש הישיבה דבר לטובתי" ... כשעליתי לעולם העליון נפתחו לפני כל השערים, אך כשהגעתי לשערי גן עדן עמד מלאך ומנע ממני להכנס בטענה כי "עון גזלה בידי"! והמשיך הבחור לספר איזה עון גזלה בידו, ומעשה שהיה כך היה.

פעם אחת נסע בחור זה מהישיבה לביתו, ולוהו חברו לתחנת הרכבת. לפתע נזכר הבחור כי נותר חייב לבעל האכסניה (בה התאכסן בזמן שהותו בישיבה) סכום פעוט של שבע פרוטות, הוציא הבחור מכיסו את הסכום, נתנו לחברו ובקשו שילך לבעל האכסניה ויחזיר את החוב. ואולם חברו שכח מכל הענין, וממילא נותר הבחור בעל חוב על אותן פרוטות. ודין פרוטה כדין מאה.

לא הועילו טענותיו ששלח את חברו והוא איננו אשם. כי במציאות נותר חייב. "ועון גזלה בידו"! אכן מכיון שהוא באמת איננו אשם, נתנו לו אפשרות לרדת לעולם התחתון ולתקן את הדבר, וזו הטובה שביקש מרב חיים לעשות עבורו.

רב חיים שאל את הבחור לזהותו של בעל האכסניה ומקומו. והבטיח לסדר את הענין ולהחזיר את החוב. וסיים באמרו לו: "לך בשלום ותנוח בשלום" ואז נעלם הבחור.

לומדים מזה, סיים רב שלום את סיפורו, שאף עבור חוב פעוט כזה שנשאר חייב שלא באשמתו, לא יכל להכנס לגן עדן עד שיתוקן הדבר. וכל בעל נפש יזדעזע ויקח לעצמו מוסר השכל ודעת! (שאל אביך ויגדך).

זהירות מופלגת לא לקחת דבר מחברו

בספר תנועת המוסר (ח"ד) מסופר כשהחפץ חיים עזב לתקופה ידועה את ביתו וישב ללמוד בפרישות בעיר הסמוכה. פעם נזקק לעגלונים של ראדין, ובקש מהם למסור מכתב דחוף לאשתו. העגלונים שהיו סקרנים פתחו את המכתב ומה מאד השתוממו לקרא בו שהחפץ חיים מזהיר את אשתו שלא תתן את פרתה לצאת ביום השוק לרחובות העיר, "כי ביום זה עוברות הרבה עגלות של נכרים, והפרה עלולה לסחוב מהם קצת תבן או קש"!

איך צריכים להתנהג לפני שמוכרים דבר

בספר אור אלחנן מסופר מעשה בתלמיד ישיבת מיר שביקש מהגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד לקנות ממנו את ספרו "קובץ הערות". נתן לו רב אלחנן את הספר וסרב לקבל תמורה באמרו: "מבן תורה אינני נוטל תשלום" אבל התלמיד עמד על רצונו לשלם וסרב לקבל מתנה.

או אז פנה אליו רב אלחנן ואמר לו: אם ברצונך לשלם, צריך אני לבדוק את הספר אם איננו פגום, שכן כאשר נתתי דרך מתנה איני חייב לבדוק, אך בדרך מכירה, אם ימצא פגם בספר חלילה, יש לחשוש משום גזל! ואכן בדק רב אלחנן בעצמו את כל הדפים שבספר ורק אז קבל תמורתו.

מן השמים רואים

בספר תנועת המוסר (ח"ד) מסופר שפעם באחד ממסעיו של הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל, ראה כיצד עגלונו יורד באמצע הדרך, נכנס לתוך שדה נכרים, וממלא שקו מערמת המספוא הנטושה במקום.

רבי יוסף זונדל צעק אליו לפתע: רואים! רואים! נבהל העגלון מאד, הריק את שקו, נחפז לעגלתו, דפק בסוסיו והחל לברוח מהר. כשהתרחק קצת פנה לאחוריו וראה כי אין איש. קצף על רב זונדל ושאלו: למה רמיתני, למה הבהלתני חנם, הרי אין איש רואה?! השיבו רב זונדל: בודאי יש עין רואה! הרי מן השמים רואים!

זהירות מגזל עד היכן?

סיפר רבי אליעזר שולביץ זצ"ל על רבו הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: שפעם התפלל עם רבי ישראל ביום הכפורים באחד מבתי הכנסת הגדולים, בעיר ברלין. דלתות רחבות היו לבית הכנסת, שנשארו פתוחות כדי שאויר צונן יחדור פנימה ויקל על הצמים.

לפני תפלת מנחה יצא רבי אליעזר, וכחשזר מצא כבר את הקהל כולו עומד בתפלת העמידה, על כן נאלץ לעמוד בפתח והתחיל שם את תפילת הלחש.

והנה בעומד כך בעינים עצומות, שומע הוא לפתע כיצד רבי ישראל לוחש לו לתוך אזניו: "גזלן!"... בעיצומו של יום כפור אתה עומד וגוזל את הרבים כשאתה לוקח מהם את האויר, והלא לכן פתוחות הדלתות, כדי שיכנס אויר, ואתה עומד ומסתיר?!... הבין רבי אליעזר מדבריו, שאסור לו להמשיך שם בתפלתו ולכן נאלץ לזוז למקום אחר, שם המשיך בתפלתו.

זהירות מגזל בעת בריחת במלחמה

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל נסע בזמן המלחמה העולמית השניה לעיר וילנא בעגלה. תלמיד הישיבה שהיה אכסנאי של בעל העגלה, רצה גם הוא להגיע לוילנא, אך לא היו בידו דמי נסיעה, חשש איפוא שיסרב

העגלון לקחתו. מה עשה? ידע הלה כי ר' אלחנן וכמה ממקורביו עומדים עתה לנסוע. הלך הבחור מחוץ לעיירה בדרך שעתידה העגלה לעבור בה, כשחלפה על פניו קפץ בזריזות, טיפס בעזרת היושבים בתוכה והצטרף אליהם, מבלי שהעגלון יבחין בו.

ר' אלחנן הרגיש בדבר ושאל בתמהון את מקורביו. מאין לקחו היתר להעלות אדם בלא תשלום? הנוסעים ניסו להצטדק, הרי בחור זה מתאכסן בבית העגלון, ובדיעבד מסתמא לא יקפיד.

העלה רב אלחנן דעתו שנידון זה דומה לסוגיות "יאוש שלא מדעת". כיון ששמע הבחור כך, מיהר וקפץ מן העגלה, רב אלחנן המשיך וסיפר כיצד רבו "החפץ חיים" היה זהיר מחשש הרחוק ביותר של מושג "גזל" וסיים דבריו: אין זה סתם משא ומתן בדיני ממונות בדין יאוש שלא מדעת, אלא כאן הבעיה אם יצטרכו להשרף באש של הגהינם עבור גזל פרוטה של הזולת...

הנוסעים השתוממו, הכיצד אדם מסוגל בשעה טרופה זו, לתת את דעתו "לפחים קטנים" לכאורה, בזמני מהפיכות, כשהאיזור מוצף בדם ואש, אולם רב אלחנן נשאר עקבי כתמיד, לא הסיח דעתו, כי בכל מצב שהוא, אין אדם פטור מלשקול מעשיו בפלס, האם הם ישרים בעיני ה'... (ספר אור אלחנן).

לצאת מידי כל ספק

פעם עלה רבי אליהו דושניצר לאוטובוס בחברת שנים ממכריו. הוא שילם לנהג דמי נסיעה, ולא הרגיש שהנהג שכח לתת לו כרטיס נסיעה. כשנזכר בדבר, הסתפק כיצד עליו לנהוג עתה, הוא שח צערו לפני מלוי וואמר:

אם אדרוש כעת מהנהג כרטיס, עלול הוא לחשוד כי לא שילמתי לו כלל, ואגרום בכך חילול השם. אם אניח את הדבר כמו שהוא, נמצא

שהכסף ששילמתי ישאר בידו של הנהג, מבלי שיגיע לחברת הנסיעות. שהנהג רק שכיר שלה, ונמצאתי מכשילו בגזילה שלא מדעתו. זאת ועוד, אם לפתע יעלה מבקר ולא ימצא כרטיס בידי, יחשדני שנכנסתי בלא תשלום, ושוב אגרום לחילול השם.

לבסוף הגיע למוצא ואמר: הריני מוחל לנהג בפה מלא על הכסף ששילמתי, ישאר הכסף בידו, ועכשיו אשלם לו שנית ואקבל כרטיס כחוק. אמר ועשה, ומספקותיו השתחרר. (פתיחה לספר נחלת אליהו).

למה החפץ חיים לא אכל מהדג

מסופר על אשתו של החפץ חיים שקנתה בשותפות עם שכנה דג גדול. הן סיכמו ביניהן שהשכנה תכנס לביתה והן תחלקנה את הדג ביניהן.

שעת הצהרים כבר הגיעה, אך השכנה טרם נכנסה. אשת החפץ חיים ניגשת תכופות לחלון, כי הגיעה העת לבשל. אך השכנה איחר' פעמיה לבוא. בראותה כי השעה מאוחרת חילקה אשת החפץ חיים את הדג לבדה. את החצי הגדול שמרה עבור שכנתה ואת הקטן נטלה לעצמה, הכניסה אותו לסיר ומיהרה לבשלו.

החפץ חיים נטל את ידיו, בירך ובצע על הפת, אכל את הכזית הראשון ואח"כ אמר את מזמור כ"ג בתהלים "ה' רועי לא אחסר". בינתיים הגישה אשתו את הדג שכבר התבשל לשולחן. אך החפץ חיים לא שת ליבו, והמשיך באכילת הלחם כאילו אין דבר אחר על השולחן.

בנו ר' לייב, חשש אולי לא הרגיש אביו שהניחו לפניו דג. וקירב את הצלחת אליו, אך החפץ חיים הסיט את הצלחת מלפניו, והמשיך באכילת הלחם בלבד...

הבין ר' לייב כי לא דבר ריק הוא, נכנס למטבח וביקש מאמו שתספר את כל מאורעות הדג הידועים לה, סיפרה לו דברים כהוויתם, שהדג היה גדול מדי, והיא קנתה אותו בשותפות עם שכנה, והשכנה עדיין לא הגיעה, ולכן חילקה את הדג ואת החצי הגדול הותירה לשכנה....

עתה הכל ברור ומובן לחש לעצמו ר' לייב, הלא הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך חושן משפט הלכות שותפין ס' קעו ס' יח: "אם לא קבעו זמן לשותפות או שקבעו ונשלם ובא אחד לחלוק שלא מדעת חברו חולק בפני שלשה, אפילו הם הדיוטות ובלבד שיהיו נאמנים ויודעים בשומא, ואם חילק בפחות משלשה לא עשה כלום".

ודאי שדג שנעשה בו מעשה כזה, אבא אינו יכול לאכול, החלוקה אינה חלוקה והדג הרי שייך בחלקו עדיין לשכנה. וכי בעל המשנה ברורה יכשל בגזל?! (מורשת אבות בראשית כד, לב).

כוחו של ממון כשר

מוסרים בשמו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל שמי שיש בידו מעות כשרות, שנקיות לחלוטין מחשש גזל ואונאה, הינן בטוחות לגמרי. גנבים לא יוכלו לשלוט בהן ולא יקרה להן כל נזק. הדבר בא לידי ביטוי במקרה שקרה בביתו של רב חיים.

משלחת עסקנים פקדה את ביתו של רבי חיים. כדי להעמיק עצה עם חכם הדור.

יהודי מאנשי הקהילה סרח והתדרדר עד לדיוטא התחתונה והיה למוסר. באחרונה, אמרו העסקנים בפני רבנו, הגדיל הנוכל את לשונו עלינו, והיסב לנו נזקים כבדים בהלשנותיו.

תוך כדי שהם יושבים, משוחחים ושופכים את לבם, נמשכה מפת השולחן ארצה, ובעקבותיה, בקול רעש גדול נפלו ארצה כל כלי הזכוכית

שעל גבה. האורחים הנרגשים נראו מבוהלים ונבוכים מי יודע איזה נזק הסבו לר' חיים בלא משים. אך הנה בטרם קלטו את שאירע הרגיעם ר' חיים: "אל בהלה רבותי! בטוחני שלא נשבר אפילו כלי אחד, כלים הללו בטוחים הם מפני כל נזק שהלא הם נקנו בממון כשר!" בדיקה מדוקדקת של הכלים הוכיחה שרב חיים צדק!

ואעפ"כ לא דבר ריק הוא, שבדיוק במעמד זה נגררו המפה והכלים, הוסיף רב חיים לנתח את המקרה. אין זאת כי אם רמז ואות עבורכם, אולי פתרון מה לשאלתכם. ללמדכם, כי אם אכן ממונכם כשר הוא באמת ובתמים, אין לכם כל סיבה לחשוש מפני "המוסר". בדיוק כמחזה הזה שנגלה כאן לעיניכם, כך לא תהיה למלשין שליטה עליכם להפסידכם ממון כשר בהלשונותיו. (אבי הישיבות).

למה החפץ חיים סירב להכנס לבית

בספר החפץ חיים (חיי ופועלו) מסופר: שפעם בשובו הביתה ממסעותיו, מצא החפץ חיים שאשתו תיקנה את המדרגות המובילות מרשות הרבים לביתם וקצתם נוגעות באדמת רשות הרבים. רבי ישראל מאיר סירב להכנס לבית. הוא טען שיש בכך משום גזל, וצוה מיד לשנות את המדרגות.

זהירות מחשש גזל

מעשה בהגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל שהלך פעם אם אחד מתלמידיו בדרכו לישיבת "עץ חיים" ומקלו בידו. והנה בדרכם לישיבה דרך הסמטאות נסה לפתע בבהלה תרנגולת מפתח אחת החצרות וברחה.

רבי איסור זלמן חשש שמא בלי שהרגיש בדבר, הרים את מקלו

והתרנגולת נבהלה מפני המקל וברחה. נעמד ואמר לתלמידו שלא יוכלו להמשיך בדרכם כל זמן שלא תוחזר התרנגולת לחצר אשר מפתחה נמלטה, ואם לא ינהג כך יהיה בזה משום גזל, שהרי גמרא מפורשת היא במסכת בב"מ (דף ל:): לגבי "זקן ואינה לפי כבודו" שפטור. אבל אם הכישה במקל אפילו פעם אחת בלבד, כבר התחייב להחזירה למקומה ואפילו אם הנו זקן ואינו לפי כבודו.

ולא עזב ר' איסר זלמן את המקום כל זמן שהתרנגולת לא הוחזרה לחצרה. ספרו אז בירושלים שלאחר מכן נמנע ר' איסר זלמן ולא הלך עוד בדרך אותה סמטה מפני הזהירות. (בדרך עץ החיים).

זהירות מגניבת דעת

בספר מרביצי תורה ומוסר (ח"ג) מסופר על הגאון ראש ישיבת קלצק – לייקוואוד הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל שמתוך דבקותו במדת האמת. התרחק אפילו מאבק גניבת דעת הבריות.

כידוע האוירה בארצות הברית אף אצל הרבה חרדים היא תכליתית. כל לימוד תכליתו למצוא ממנו מסרה ופרנסה ולהפיק מכך דולרים. והנה פעם בכינוס של נדיבים לטובת ישיבתו בלייקוואוד, קם ראש הישיבה ר' אהרן כשהישרות והאמת מדברים מתוך גרונו והכריז ברורות: "רבותי, חוששני מגניבת דעת! הישיבה בלייקוואוד יתכן שתצמיח גם רבנים גדולים ורועים רוחניים ליהדות ארה"ב. אבל להוי ידוע לכם שאין זו המטרה שלשמה נוסדה הישיבה. תכלית הישיבה היא סך הכל ללמוד תורה לשמה, ידיעת והבנת התורה וקיומה... עוד לפני שתפתחו את ארנקכם הנני מוצא כחובה לעצמי להודיעכם על כך...".

איפכא מסתברא

מעשה שבא השוחט הסלנטי, תלמיד חכם מובהק וירא שמים, אל רבי ישראל, והביע לפניו את רצונו לעזוב את מלאכת השחיטה, באשר ירא מהאחריות הגדולה של איסור נבילה הרובצת עליו.

ובמה דעתך להעתסק? שאלו רב ישראל. אפתח חנות ואתעסק במסחר, השיב השוחט. תמה רבי ישראל ואמר: ומה שחיטה שאין בה כי אם לאו אחד של נבילה, אתה חושש. על אחת כמה וכמה שיש לך לחשוש במסחר שכרוכים בו הרבה אזהרות ואיסורים: "לא תגנוב" "לא תגזול" "לא תחמוד" "לא תעשוק" "לא תונו" "לא תכחשו" "לא תשקרו" "לא תלין פעולת שכיר" לא תעשה, ועשה של מדות ומשקלות וכו' וכו'.

דרשת ראש השנה מבעל החוסן יהושע

רבי יהושע הלר זצ"ל גאב"ד פלונגן וטלז היה מפורסם בדורו כאחד מגאוני התורה, בעיקר התפרסם בדרשותיו, אשר חלקם הדפיסם בספריו הנודעים "חוסן יהושע" "תולדות יהושע" ועוד. בדרשותיו היה שם את כובד המשקל על היחס המזולזל במצוות שבין אדם לחבירו. היה מתריע תמיד על המדות והמשקלות, על היחס המעבידים לעובדיהם, על איסור אונאות הסוחרים, החנונים, על אונאות נכרים וכו'.

כדאי לציין את אחת מדרשותיו הסוערות שדרש פעם בראש השנה לפני התקיעות בבכי והתעוררות, וכה אמר: אף על פי שמצד הדין אין לומר היום וידיים בציבור, בכל זאת צריך וחיוב כל יחיד ויחיד לעצמו להרהר בתשובה ולחבר לו "אשמנו" פרטי משלו, המתאים לו במיוחד. הנה כאן בבית הכנסת נמצאים עתה יהודים משכבות שונות, אשר כל שכבה נכשלת בעבירות כאלה, שהשכבה השניה אינה עלולה להיכשל.

נמצאים כאן בעלי בית חרושת הגוזלים את פועליהם בזה שהם מזיזים את מחוגי השעון אחורנית, כדי שהפועלים יעבדו יותר זמן...

נמצאים כאן פועלים, שיש להם להרהר בתשובה, על אשר מבזבזים זמן לריק בעת העבודה, בזמן שבעל הבית לא משגיח עליהם...

חנונים, שרושמים בחשבון הקונה דבר אחד פעמיים, או שטועים הם בסיכום החשבון, ותמיד ה"טעות" לזכותם...

מלמדים, שמתעצלים בעבודתם ועושים מלאכת השם רמיה.

חייטים, אשר נוטלים לעצמם שאריות בד ללא רשות וידיעת הבעלים.

סנדלרים, אשר נותנים עור גרוע ומטליאים טלאים שנופלים מיד.

עגלונים, הנוהגים בבהמותיהם בלי רחמנות ומונעים אוכל מפיהם ועוברים על "צער בעלי חיים". וכן לא עומדים בדיבורם בקביעת המחיר.

וכן הלאה עבירות שאינן נמצאות בנוסח "אשמנו" הכללי. (במחיצתם של גדולי הדור)

מה עושים כדי לצאת מכל חשש

בספר חפץ חיים חייו ופעליו (ח"ו) מסופר מעשה ובאחד ימי השוק, שכח לקוח נכרי דג מלוח בחנותו של הח"ח. התאמץ הח"ח לגלות מיהו בעל האבידה ולא הצליח. הצטער צער רב, וכדי להשקיט רוחו חילק ביום השוק שלאחריו לכל אחד מלקוחותיו הנכריים דג מלוח חינם...

ומעשה דומה אירע בכפרית גויה שהשאירה קצת מלח בחנותו ולא עלה בידו לברר מיהי, שכר עגלון ושיגר לאותו כפר שק מלא מלח וחילקו שם...

זהירותו של הגאון רב איסר זלמן מלצר מגזל כל שהוא

סיפר תלמידו רבי אהרן וינשטיין: מעשה ברב איסר זלמן בזמן כהונתו כרבה דעיר סלוצק.

הוא הלך לתומו ברחוב. בעוברו על יד בנין ההולך ומוקם, כשהוא שקוע ברעיונותיו, נכנס בשגגה לתוך בריכת סיד. נדהם, וחלחלה אחזה אותו, לא על שטינף את מנעליו ומכנסיו, אלא על שנמצא חיסר לקבלן הבנין מעט סיד השווה פרוטה... לא הביט על כבודו ומעמדו כרבה הראשי של העיר. ולא עזב את המקום עד שנמצא הקבלן. ופיצה אותו על הנזק וביקש מחילתו....

תוכחת חיים

בשיחת שבת אחת השמיע רבי חיים מאיר הגר זצ"ל דברי תוכחה צולבים וכה אמר:

הרבה פעמים כשאני שותה חלב בבוקר, מרגיש אני שהחלב מעורב עם מים. באותה שעה אני צריך להתאפק לא להיות חלילה שונא ישראל. (עד לפני כעשרים שנה נהוג היה שהחלבנים היו מקבלים מהמחלבה כדי חלב, והיו מוכרים אותו לפי מדה והיו ביניהם אינשי דלא מעליא שהיו מערבבים בתוכה מים) ישנם יהודים זקנים וחולים הזקוקים למעט חלב טוב ונקי, והם הולכים ומערבבים בתוכו מים? גזלנים! רוצחים! (ספר הזהרו בממון חבריכם).

זהירותו של הגר"א מוילנא מגזל רבים

בספר תוספת מעשה רב (אות כט) כתב שהגאון מוילנא זצ"ל היה נזהר מאד בכניסתו לבית המרחץ מלשהות בפתחת הדלת. והסביר: כי כאשר יצא מעט מן החום על ידי פתיחת הדלת הוי גזל רבים!

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(א) על מה שמובא בחז"ל שגזל אחד דוחה מאה ברכות, מה הכונה של מאה ברכות?

תשובה: מאה ברכות שהתברך מהתורה.

(ב) מה הכונה גזל אחד, הרי גזל זה איסור שמתמשך כל זמן שלא החזיר את הגזלה וא"כ מה זה גזל אחד?

תשובה: גזל פעם א' ש"פ (שזה פרוטה).

(ג) מי שכותב תוארים למישהו אחר שהם לא לפי אמיתות הענין האם זה נחשב לגונב דעת הבריות?

תשובה: אינו מוכרח.

(ד) ואם כן האם גם על זה נאמר שדוחה מאה ברכות?

תשובה: לא.

(ה) הגזול לרבים תיקונו הוא שיעסוק בצורכי רבים, האם מועיל להשים כונה על המסים שמשלם למדינה. שהממון שלו ילך לצורכי רבים כגון לכבישים לאור חשמל וכדומה ובזה יש במדה מסויימת תיקון על גזל רבים?

תשובה: לא שייך.

(ו) מי שגזל, וחזר בתשובה אחרי שהחזיר את הגזלה האם המאה הברכות אלו חוזרים אליו?

תשובה: יתכן.

(ז) האם גם על גזל שינה וגזל זמן אומרים שדוחה מאה ברכות או דילמא רק על גזל ממון?

תשובה: לא שייך גזל שינה.

ח) מה שמצאנו אצל כמה גדולים שהיו מאד נזהרים שלא להפריע את השינה של השני משום שחששו לגזל שינה האם זה נחשב ממש לגזל או שרק השתמשו בלשון כזה אבל האמת אינו גזל?

תשובה: אינו גזל רק ואהבת לרעך כמוך.

ט) אם הילד ישן דרך משל בחדר אוכל. האם מותר להעיר אותו כדי שילך לנוח במיטה? או שזה נקרא גזל שינה.

תשובה: מותר.

י) האם צריך למחות על המנהג שהתינוקות "גונבים" את האפיקומן בליל הסדר כי שמא זה ירגיל אותם לגנוב, או שאומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע?

תשובה: יש מקפידין.

יא) אמר רבי ירמיה בר אבא בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר "אל תגזול דל כי דל הוא". והסתפקתי כשרואים בספר אחד שליקט מספר שני, האם צריך להגיד בשם המקור? או שצריך להזכיר בכל ספר וספר כי הרבה פעמים הדבר המקורי מתגלגל לכמה ספרים?

תשובה: רק את הראשון.

יב) הקונה חפץ מהגנב, הרי הוא מחזיק ביד עוברי עבירה ואולי גם עובר על לפני עור, אבל האם נחשב כעין אבק גזל לגביו?

תשובה: תומך בגזלה.

יג) אומרים בשם החפץ חיים זצ"ל שאם אדם נהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחם צריך לחשוש משום גזל. האם שלח מתנה זה מספיק כדי שיקרא ששימח את החתן והכלה ואפי' שבחתונה עצמה רק אכל בלא שימח אותם?

תשובה: יתכן.

מחלוקת

פתיחה

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות!!!

איתא בברכות (דף טז:): רב בתר צלותיה אמר הכי, יה"ר מלפניך ה' אלקינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, "חיים של פרנסה", חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא, שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה. רואים מהגמ' החשיבות שיש בענין של חיים של פרנסה.

ובתענית (דף ב:): כתוב: אמר ר' יוחנן: ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן: מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים, במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה.

ובכתובות (דף טז:): דתנינא (תהלים קמה) "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו". בעתם לא נאמר אלא בעתו. מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו.

ובקידושין (דף פב): ר' שמעון בן אלעזר אומר: ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות? והן מתפרנסים שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי.

וכן בעבודה זרה (דף ג:): אמר רב יהודה אמר רב שתיים עשרה שעות
הוי היום, שלוש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן
את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב העולם כלייה עומד מכסא
הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו
מקרני ראמים עד ביצי כנים וכו'.

רואים מכל הנ"ל שהקב"ה מוכן ורוצה לתת לנו פרנסה אלא שע"י
מעשינו אנו דוחים את זה. ולכן כמה יש להזהר ממחלוקת כי כמו
שאמרו חז"ל מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות!

ועוד יש לראות עד כמה חשוב ענין הזה של פרנסה:

במדרש רבה בראשית (פ"כ ט'): רבי אליעזר אמר, הקיש גאולה
לפרנסה, ופרנסה לגאולה, מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים, רבי
שמואל בר נחמן אמר: וגדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך, והפרנסה
ע"י הקב"ה, רבי יהושע בן לוי אמר גדולה מקריעת ים סוף.

ובשהש"ר (ב' טז) כתוב: גדולה היא הפרנסה שגורמת לתחיית המתים
לבוא שלא בעונתה. ובמדרש שוחר טוב (תהלים פ) כתוב: מה שנת
הגאולה פרנסה אף שנת הפרנסה גאולה. הרי לנו כמה חשוב שיהיה שנת
פרנסה.

וראיתי בספר תפארת שמשון (פ' קרח) שהביא מאמר על ענין
המחלוקת וזת"ד:

מחלוקת היא עבירה יהודית, בכל הדורות היו מחלוקות, בתוככי
העיירות והקהילות, ותוצאותיהן תמיד היו הרסניות ונוראות.

מבחינה היסטורית, אין דבר שהרס את עם ישראל במשך כל הדורות
עד היום כמו המחלוקת. הפילוגים והסכסוכים בעם היהודי הרסו בו כל

חלקה טובה, שכן המחלוקות היו אפילו בתוך המשפחות, בתוך בתי הכנסת, בין האנשים הקרובים ביותר.

זהו דבר ייחודי לעם ישראל, טעם הדבר כי עם ישראל הוא עם מיוחד, עם נבון, בעל רגשות עזים, וכיון שהקב"ה ברא כל אדם באופן שהוא שונה מחבירו, ממילא נוצרות מחלוקות בין האנשים. אנחנו כולנו אנשים חשובים, ועובדה זו גורמת להרבה מחלוקת בעם.

במחלוקת טמון כח כל כך הרסני, היא זו שהחריבה את עם ישראל במשך כל הדורות. פעם שמעתי מפי רב חשוב המתמחה בהיסטוריה היהודית, שההיסטוריה למדה אותנו, שבכל מקום שהייתה מחלוקת, נוצרו שינויים גדולים בעם ישראל, קהילות שלמות נעקרו מן העולם.

עלינו לדעת שמחלוקת זו עבירה, כשאר עבירות שבתורה ולכן כוחה הרסני ביותר!

יש לנו מערכת שלימה בתורה, של מצוות ועבירות, וכולנו יודעים שאיכות המצוות והעבירות אינה נמדדת לפי המעטה החיצוני שלהן, אלא על פי פנימיותן. במצוות ובעבירות טמון כביכול הרבה "חומר נפץ" כלומר "כח". במצוות לטוב, ובעבירות למוטב.

לדוגמא: לגבי עוון מחלוקת, כולנו מרגישים שהמחלוקת היא הרסנית, אם יש לאדם מריבה עם משהוא, הוא סובל מכך סבל רב, אבל לא זה עיקר העניין. התופעה של מריבה בין שני אנשים היא רק המעטה החיצוני, עלינו לדעת שמחלוקת היא עבירה בתורה כמו אכילת חזיר, **ועבירה היא אש שורפת!**

הערכה זו חסרה לנו יותר מכל, לגבי כל ענייני בן אדם לחבירו, כי נראה לנו שאנו מבינים מה מונח במצוה או בעבירה, אנחנו מודדים המצוה או העבירה לפי ההבנה שלנו, אך עלינו לדעת שגם מצוה בין

אדם לחבירו היא מצוה מן התורה ועבירה בין אדם לחבירו היא עבירה מן התורה, ועבירה היא אש, ההרס הזה עקב היות המחלוקת עבירה, גדול לאין שיעור מההרס שישנו מחמת החלק המעשי שבה. אם היינו מבינים זאת, כל חיינו היו שונים בתכלית.

כשאדם אוכל רעל רח"ל, זה לא טעים, אבל לא זה הענין, כי חוץ ממה שחומר זה אינו טעים, חבוי בתוכו כח הרסני, זהו רעל השורף את המעיים ואף עלול להרוג.

וכך הוא בענין המחלוקת: כשישנה מריבה זה לא "טעים", ישנו מרירות מסויימת, אולי זה חלק מהענין, אבל לא עיקרו. העיקר הוא שזהו לאו מן התורה, וזה מה ששורף והורס הכל!

וכדאי להביא בענין זה דבר נפלא ביותר שראיתי בספר מנחת עני (עה"ת פ' בלק) מבעל הערוך לנר וז"ל:

עוד איתא במדרש (במד"ר כ' יד) "מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים". רמזה לו, אתה מבקש לעקור אומה שחוגגת שלש רגלים בשנה עכ"ל.

ויש לעיין למה ניתן בפי האתון להזכיר לו מכל המצוות שמקיימים ישראל רק מה שחוגגים שלש רגלים בשנה. ובפרט למה הזכירה רק ג' רגלים ולא חגיגת שבת שהוא גדול יותר בבחינתו וקדושתו.

ולבאר זה, יש לומר עפ"י מה שדרשו חז"ל, "וישת אל המדבר פניו", רצה להזכיר חטא העגל למען תחול קללתו, "וירא את ישראל שוכן לשבטיו", ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, "ותהי עליו רוח אלקים", עלה בלבו שלא לקללם. ויש להבין איך מצא במה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה התנגדות לחטא העגל. וגם איך מרומז זה בפסוק. ובביאור זה יש לומר, שבפסוק יש לדקדק שאמר "וירא את

ישראל שוכן לשבטיו", שלשון זה נראה אינו מדוייק שהל"ל וירא שבטי ישראל שוכנים.

אכן יבואר זה עפ"י המדרש הובא בילקוט (הושע ד). "חבור עצבים אפרים הנח לו", רבי אומר, גדול השלום שאפי' ישראל עובדים ע"ז ושלום בניהם כביכול אינו יכול לשלוט בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל משנחלקו מהו אומר, "חלק לבם עתה יאשמו" עכ"ל.

ואם מועיל השלום להיות התריס בפני הפורענות אפילו בשעה שעובדים ע"ז, כל שכן שהוא מחסה נגד העונש על שעבר. וזהו מה שאמר הכתוב: "וירא את ישראל שוכן לשבטיו", אף שנחלקו לשבטים, עכ"ז ראה אותם ישראל "שוכן" לשון יחיד שהיו כאיש אחד, ובמה ראה זה, ע"י שראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה. "שנשמרו שלא ליתן מקום לבא לידי מחלוקת". שלא ראה אחד מעשה חבירו מה שרוב פעמים מביא לידי קנאה ולשון הרע המחרחר ריב, ועי"ז הבין שלא יועיל לו הזכרת חטא העגל, ולכן "ותהי עליו רוח אלקים", נתן בלבו לברכם.

אמנם נודע לבלעם שאחדות ישראל הוא להם למגן ולמחסה נגד הפורענות ממה שאמרה לו האתון למה הכתני זה שלוש רגלים, שביארו רז"ל ע"פ המדרש אתה רוצה לעקור אומה שחוגגת שלש רגלים, שגדולת מעלת האחדות שבישראל היה ניכר כשעלו בשלש רגלים לירושלים להראות פני ה'.

אשר ע"ז דרשו רז"ל בחגיגה (דף כו) ממה דכתיב "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים", שבשעת אסיפה בירושלים היו כאיש אחד חברים.

וזהו הפירוש איך תקום להביא עליהם פורענות ע"י קללתך, אחר שהם חוגגים שלש רגלים בהתאחדות בירושלים שהם כאיש אחד שם. עכת"ד.

הגדרה של מחלוקת

כדי שנדע מהי מחלוקת לשם שמים ומה היא מחלוקת שלא לשם שמים, צריכים לעמוד על כמה נקודות שלמדו אותנו רבותינו בפירושיהם על מסכת אבות.

המשנה באבות (פ"ה מ"ז) אומרת: **כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים.** איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו.

ראשית כל עלינו להבין לשון התנא שפתח "כל" מחלוקת וכו' ולמה לא כתב סתם. מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים וכו' ומהוא הלשון "כל".

בספר חוסן ישועות פירש שכוונת התנא לומר שרק אם "כל" המחלוקת היא לשם שמים ולא מעורב בה גם כבוד עצמו, אז סופה להתקיים אבל אם כוונת החולקים גם לכבוד עצמם, אף שמתכוונים גם לשם שמים, כקרח ועדתו שאמרו שכוונתם לשם שמים אבל באמת כל עיקר כוונתם היתה לכבוד עצמם, אין סופה להתקיים.

ובעין יעקב כתב שהמילה "כל" באה לרבות גם מחלוקת שאינה בדברי תורה, אלא בענין תקנת גדרים וסייגים על הציבור בעבור שמירת דיני התורה, ובענין תקנות שהם לקיום העולם.

במחלוקת לא אומרים שמתוך שלא לשמה בא לשמה

בספר דליות יחזקאל להגר"י סרנא (ח"א קרח) כתב: אף כי בכל המצוות הכלל הוא "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא

לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ:). במחלוקת אפילו במקום שהיא מצוה, כגון לחלוק על הרשעים והכופרים וכיוצא בהם, או לחלוק בהלכות התורה, מצוה היא רק לשמה, "ושלא לשמה אסורה היא איסור גמור".

והטעם הוא מפני שבמחלוקת אין הכלל שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה, אלא שמתוך שלא לשמה תתגבר אש המחלוקת ותחריב את העולם וזהו שמסיימת המשנה, כי רק מחלוקת שהיא לש"ש "סופה להתקיים" שמביאה לדברים רצויים, ושני הצדדים חיים ומתקיימים על ידה, מה שאין כן כשאינה לשם שמים "אין סופה להתקיים", אפילו בסופה אין תקוה שיבואו ללשמה, ויהיה ממנה קיום, שממנה אין באין לידי לשמה לעולם, וממילא לא יצא מזה קיום אלא חורבן והרס, ולפיכך אסורה היא המחלוקת שלא לשם שמים באיסור גמור.

הסכנה שיש במחלוקת לשם שמים

המשגיח רב ירוחם ליבוביץ זצ"ל אמר בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל כי הרבה פעמים קורה ופורצות מחלוקות בין אנשים. מריבות וסכסוכים אינן חסרים בין הבריות, רבים הם הניצים בינם לבין עצמם על עסקי תבן וקש, ועד מהרה מתפשרים היריבים והכל בא על מקומו בשלום.

אך משום מה כשפורצת מריבה בין אנשים מכובדים ובמסווה של "לשם שמים" לא במהרה היא תשקוט, להיפך, היא תלך ותתפשט כאש אוכלת שאין מצליחים לכבותה. מדוע? ומה ההבדל בין מחלוקת זו לזו?

וביאר: מפני שזו האחרונה מכיון שהיא "לשם שמים" לכן חזקה היא כל כך, כי כשהמחלוקת היא במסווה של לשם שמים, אף אחד מהצדדים לא מבתרים, בחושבם שהם עושים בזה רצון השם כי הרי היא "לשם שמים", ומגיעה היא עד כדי כך שכל התורה כולה נעשית היתר לאדם בנסיבות כאלו.

ובאמת שכן דרכו של היצר הרע כמו שכתב הגאון ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל ביערות דבש (ח"א דרוש ה): והבן זה כי דרכו של יצר הרע לילך לאט. היום כך ומחר כך ובא בתחילה בכוונה לשם שמים, וכל מעשיו לשם מצוה. הן בענין מחלוקת יבוא, "מחוייב אתה לקנות קנאת השם" וכדומה, עד שמביא אש וקטטה בלבו, ואח"כ דמיא למים הזדונים השוטפים בזעם כמאמרם, דדמיא לבידקא דמיא.

לו היו שואלים אותנו: בכל אותן מחלוקות אין ספור שבמדבר, איזהי המחלוקת שלא לשם שמים? היינו מצביעים על מריבת הברש, והתאוננות המון, וזעקת המים. מריבות לא חסרו, ארבעים שנה אקוט בדור.

מכל המריבות, אומר הגאון ר' אלחנן סורוצקין זצ"ל, נראית אחת כמחלוקת רוחנית ונעלה. קרח הפיקח, מטועני הארון, ועמו חמישים ומאתיים ראשי סנהדראות. ונושאי המחלוקת רוחניים: עסקי תורה ומצוות, עבודה וקדושה. והטענות, שכליות וגבוהות, בית מלא ספרים, טליתות שכולן תכלת וזעקות אלמנה. והנה ודאי אמת היא שמניעיו של קרח שורשן בנגיעות ובתאוה לכבוד, ודאי שחבויים היו מניעים שלא לשם שמים. אבל כשהמשנה מבקשת ליתן דוגמא של מחלוקת שלא לשם שמים, הרי דוגמאות אין ספור לפנינו, וכולן היו יותר מגושמות ומרוחקות יותר מן הלשמה ומן הלשם שמים.

על כרחנו, עלינו ללמוד את מבטם של חז"ל: מחלוקת שהיא על בשר ועל מים, אין צורך להזהיר מפניה, אין סכנה שימשך אחריה. "הסכנה טמונה דווקא באותן מחלוקות שעל פניהם מסווה של לשם שמים, וטענות קדושה והתעלות וטליתות תכלת, וראשי סנהדראות.

דווקא באלו חייבים לבחון ולראות, ולחשוף את זרעי השלא לשם שמים ולראות את פי הארץ העומד לבלוע הכל!

הרמב"ם פירש שדברי המשנה הם על דרך שכר ועונש, כלומר דמי שחולק על חבריו לא לכוונת סתירת דבריו, אלא מפני שרצונו היא ידיעת האמת, שכרו הוא שיתקיימו דבריו, והחולק על חבריו שלא לשם שמים, עונשו הוא שלא יתקיימו דבריו.

איך מבחינים אם המחלוקת היא לשם שמים

בספר יערות דבש (ח"ב ד"א) שואל: וז"ל:

בעוונותינו הרבים כל מחלוקת יהיה מה שיהיה, היצר הרע מפתה ואומר שהיא לשם שמים ולמצוה גדולה, להכניע בוגדים ולשבר זרוע רמה. וח"ו לומר על מחלוקת שהיא שלא לשם שמים.

א"כ איך אפשר לדעת בתחילת המחלוקת אם היא לש"ש אם לאו? ויש לשאלה הזו כמה תירוצים ונביא חלק מהם:

ביערות דבש (שם) כותב: אם המחולקים ובעלי ריבות זולת הדבר שחלקו בו ומנגידים זה לזה, אוהבים גמורים זה לזה בלב ובנפש, זהו אות שמחלוקתם לשם שמים, אבל אם שני הכתות אויבים ונוטרים שנאה זה לזה ע"י המחלוקת, זהו סימן שזה שלא לשם שמים, ויתיצב השטן בתוכם. וזהו הסימן שמסרו לנו חז"ל שאמרו מחלוקת הלל ושמאי, שאהבו זה את זה, וכבדו זה את זה, וכמו שכתוב בגמ' (יבמות יד:): שאמרו על מחלוקת ב"ש וב"ה ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר "האמת והשלום אהבו".

אבל מחלוקת קרח ועדתו שהיו נוטרים איבה ושנאה וכמעט סקלוהו למשה זהו שלא לשם שמים, וזה לאות נאמן בכל מחלוקת אם היא לש"ש אם לאו.

כאן המקום להביא את דבריו הנפלאים של רבינו הש"ך שכתב בהקדמת ספרו "נקודות הכסף" (בו כותב השגותיו על פסקי הט"ז, והאמת היא, שמי שלא קורא ההקדמה הזו עלול לחשוב שלא היה מחלוקתם לש"ש ח"ו) והדברים מדברים בעד עצמם, וז"ל:

אמר המחבר: על יעלה על לב הקורא בספרי זה, שמפני שהיה לי ח"ו איזה מחלוקת עם הבעל טורי זהב, או יש בלבי איזו טינא עליו, חברתי השגות על ספרו. כי הלא נודע לכל כי נתקיים בנו "את והב בסופה" (במדבר כא, יד), והתורה מחזרת אחר אכסניא שלה, "שנעשיתי אכסניא להבעל טורי זהב, והיה אצלי שלשה ימים, וכבדתיו כבוד גדול אשר לא יאומן כי יסופר. וגם הוא נתכבד בי הרבה עד שנשקני על ראשי ושמח בי ממש כשמחת בית השואבה. ואל אלקים הוא יודע ועד שלא חברתי ספרי נקודות הכסף הלז רק לשם שמים, לברר וללבן האמת".

בספר הגיוני המוסר הביא עוד סימן לזה (מובא באוצרות התורה):

במחלוקת לשם שמים כל כת מוכנה לשמוע את הכת השניה ולברר את האמת, אולם כשהמחלוקת אינה לשם שמים, אלא לשם ניצוח, כל כת אינה מוכנה לשמוע את דברי הכת החולקת.

וכן היה אצל קרח. לא ביקש לדעת את האמת. שהרי אמרו חז"ל: כל הדברים האלה פייס משה לקרח ואין אתה מוצא שהשיבו דבר, לפי שהיה פיקח ברשעותו, אמר, אם אני משיבו יודע אני שהוא חכם גדול, עכשיו יקפחני בדבריו ואני מתרצה לו בעל כרחי, מוטב שלא אזקק לו. ע"כ חשש קרח שמשה יברר לו את האמת ויהיה מוכרח להודות ולכן נמנע מלהתווכח עמו וזהו שלא לשם שמים.

אבל הלל ושמאי שנחלקו ביחד ואמרו טענותיהם אחד לחבירו, זה מחלוקת לשם שמים.

סימן נוסף מובא בספר ימין יוסף: מחלוקת שהיא לשם שמים, היצר הרע משתיק את העם מהמחלוקת. ולהיפך, מחלוקת שהיא לא לשם שמים היצר הרע מחמם את העדה למחלוקת ואף שאין זה נוגע להם כלל.

והנה במחלוקת שמאי והלל כגון במחלוקת בענין צרת הבית, ההגיון היה שיתאספו כל ישראל ויבואו לבית המדרש לשמוע, אבל איש לא זע ולא התענין כלל, ולכן מדגיש התנא "מחלוקת הלל ושמאי" ולא בית שמאי ובית הלל כי רק הלל ושמאי נחלקו ביניהם ושאר העם לא! ומדוע? כי יצר הרע קרר את כולם. וזו מחלוקת לשם שמים.

אמנם מחלוקת קרח ועדתו אע"פ שלא היה נוגע לשום אדם זולת קרח, ובכל זאת נאמר "ויקהל עליהם קרח את כל העדה" והיתה מחלוקת נוראה מאד, מדוע? אין זה כי המארגן של המחלוקת הוא היצר הרע בכבודו ובעצמו! ועל כן, כשרואה אדם את עצמו חם ומשולהב למחלוקת, ידע בברור שזו מחלוקת שאינה לשם שמים.

מחלוקת לשם שמים סופה להתקיים

במשנה כתוב שכל מחלוקת שהיא לשם שמים "סופה להתקיים".

ונתקשו המפרשים במה שאמר התנא שמחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. הרי בכל מחלוקת, אפילו אם היא לשם שמים, שתי הדעות סותרות זו לזו, וא"כ כיצד יכולים להתקיים שתיהם יחד? ואם נאמר שהכונה היא שלבסוף כולם יסכימו לסברא האמיתית, א"כ אין זה קיום המחלוקת אלא ביטולה, שהרי המחלוקת היא היפך ההסכמה.

וגם מה שהביא התנא כדוגמא את מחלוקת הלל ושמאי, יש להקשות הרי גם במחלוקת הלל ושמאי לא נתקיימו דברי כולם, שהרי הלכה

כבית הלל. וכמו שכתוב בגמ' (ברכות לו:) בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה. וכן היה במחלוקתו של קרח שנתבטלו דבריו ונתקיימו דברי משה, וא"כ מה החילוק בין מחלוקת הלל ושמאי למחלוקת קרח ועדתו?

ומצאנו כמה וכמה דרכים בדברי המפרשים לבאר ענין זה ונביא כמה מהם (ועיין בילקוט הביאורים של משניות מתביתא שהאריך בזה).

דעת רבינו יונה זצ"ל, שאין כוונת התנא שסופה של אותה מחלוקת להתקיים, שהרי הכרעת ההלכה היא כאחד הצדדים, אלא כוונתו שאלו החולקים לשם שמים, לעולם יוכלו להמשיך ולחלוק ביניהם. היום יחלוקו בענין אחד ולמחרתו במשנהו. וכפי שמצינו במחלוקת הלל ושמאי שנחלקו בענינים רבים ומאחר ומחלוקתם לשם שמים היא, זוכים לאורך ימים ושנות חיים.

אך החולקים שלא לשם שמים, לא יזכו לחלוק ביניהם פעם נוספת, שבמחלוקתם הראשונה כבר יתמו מן העולם, וכפי שמצינו במחלוקת קרח ועדתו.

הרע"ב כתב עוד אופן. שכוונת התנא באומרו "סופה" להתקיים היינו תכליתה ומטרתה. דהיינו, שכאשר ישנה מחלוקת לשם שמים אזי כוונת שני הצדדים היא ברור האמת, וכוונתם זה מתקיימת כאשר נקבעת ההלכה כאחד מן הצדדים, אמנם החולקים שלא לשם שמים אין כוונתם אלא בקשת השררה ואהבת הניצוח, ותאוותם זו אינה מתקיימת בידם, כמו שמצינו בקרח וכל עדתו. וכן פירש הספורנו ג"כ.

בספר מגן אבות כתב לבאר שכוונת התנא לומר שדברי שניהם קיימים לעולם. כמאמר חכמים על מחלוקת בית שמאי ובית הלל (בעירובין יג:) "אלו ואלו דברי אלקים חיים".

ובספר מדרש שמואל כתב, שמאחר ושמאי והלל כוונת שניהם היתה לשם שמים, לפיכך לענין קבלת השכר לעולם הבא שניהם שוים, וזה כוונת התנא "סופה להתקיים" שדבריהם קיימים לענין קבלת השכר עליהם.

כתב החסיד יעב"ץ, שכוונת המשנה להודיענו שעיקר הלימוד תלוי בכוונה, ומי שכוונתו לשם שמים, להוציא דבר לאמיתו, אפילו אם טעה בעיונו יחשב לו כאילו הסכים אל האמת, וכן אמרו חז"ל (ברכות יז.) אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה, שעיקר העושר תלוי בעמל ולא בידיעה. ולפיכך זכו שמאי והלל שנכתבו ונתקיימו דברי שניהם, בין מי שהלכה כמותו ובין החולק עליו, מאחר שהיה לבם שלם עם ה'.

הרשב"ץ כתב שאפשר לפרש ש"סופה להתקיים" היינו שיודו זה לזה, שכשאינן החולקים מתכוונים לנצח זה את זה אלא להעמיד את הדבר על בוריו, כשיוכיח האחד את הצדק שבדבריו, יודה לו השני ויבטל דעתו לפניו.

וכמו שאמרו חז"ל (חגיגה ב:) חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי. וכן אמרו (תענית כו.) חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי.

במגן אבות להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל פירש, שהנה במחלוקת קרח ועדתו נתן הקב"ה אות ומופת שהצדק עם משה רבנו, ואף קרח הוכרח להודות שמשה צדק, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב עד.) שקרח ועדתו אומרים מתוך האדמה "משה ותורתו אמת והן בדאין". וזה הפירוש אין סופה להתקיים, שהצד השני מוכרח להודות על האמת מפני שנענש עד שמכיר חטאיו ומודה. אבל מחלוקת שהיא לשם שמים אין שום צד נענש עליה ולכן סופה להתקיים שמחזיקים בדעתם לעולם ולא חוזרים בהם, כמו שהיה במחלוקת הלל ושמאי, שבית שמאי החזיקו בדעתם ולא חזרו בהם.

במחלוקת שלא לשם שמים מאבדים גם את מה שכבר יש להם

בספר משל אבות הביא בשם הגה"צ רבי אליהו מאיר קובנר זצ"ל, שבמחלוקת שלא לשם שמים מאבדים גם את מה שאפילו כבר יש.

משל למה הדבר דומה? לכלב אשר בין שיניו היתה לו עצם שמינה ודשינה. כשעבר על גשר היה נדמה לו שרואה במים כלב עם עצם שמינה ודשינה, ומרוב להיטותו פתח את פיו וקפץ למים כדי להוציא "מהכלב שבמים" את העצם שבפיו, כמובן שלא די שלא השיג את העצם הנוספת, אלא שגם את מה שהיה לו כבר בפיו, איבד!

וכך היה אצל קרח, שבגלל מחלוקתו, לא די שלא השיג קרח משהוא חדש ונוסף אלא הפסיד גם מה שהיה כבר בידו וברשותו. קרח לא רק שלא קיבל נשיאות אלא נאבד כליל מתוך כל הקהל, גם הוא עצמו לא התקיים ממחלוקתו.

מדוע אמר התנא מחלוקת קרח וכל עדתו ולא אמר קרח ומשה

בהמשך המשנה כתוב: "ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו". ודקדקו המפרשים, במה שאמר התנא "קרח וכל עדתו" ולא הזכיר הצד השני של המחלוקת, שהיה לו לומר זו מחלוקת "משה וקרח" שהרי המחלוקת היתה בין קרח למשה ולא בין קרח ועדתו וגם בזה נאמרו כמה דעות במפרשים.

במדרש שמואל כתב בשם הר"י לירמא. שמחלוקת משה ואהרן עם קרח היתה לשם שמים ומפני כן לא שייך לומר איזו היא מחלוקת שלא לשם שמים זו מחלוקת משה ואהרן עם קרח ועדתו. ולכן הזכיר התנא רק את קרח ועדתו כי רק הם חלקו שלא לשם שמים וכן פירשו גם בנחלת אבות לרבינו יצחק אברבנאל ובעץ יוסף.

בפירוש לא נודע למי כתב שהתנא רמז בזה שקרח ועדתו היו חלוקים גם בינם לבין עצמם שכל אחד רצה להיות כהן גדול, ולזה התכוין התנא באומרו "מחלוקת קרח וכל עדתו" וכן פירש הרב נועם אלימלך זצ"ל ג"כ.

לשם שמים זה רק בחמש דקות הראשונות

ראיתי בספר יחיד ודורו (תולדות חייו של הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל שהיה תלמידו של החפץ חיים בראדין) (בפרק לט) שכתב: כך היה מורגל בפי רב מרדכי בשם ר' דניאל מקלם "לשם שמים" במחלוקת זה רק בחמש דקות הראשונות.

במחלוקת של בית שמאי ובית הלל יצאה בת קול ואמרה "אלו ואלו דברי אלקים חיים" לאחר שלש שנים (ערובין יג:) היינו גם לאחר שנמשכה המחלוקת על פני שלש שנים, היא עדיין התנהלה מתוך אותה כוונה "לשם שמים" הראשונה ללא תערובת רגשות אישיות כלל. אבל אצלנו, במקרה הטוב, הכונה "לשם שמים" קיימת רק בחמש דקות הראשונות. לאחר מכן, הכל נגיעות!

ומספר עוד שם שהיה פעם מעמד נורא בו עמד החפץ חיים וזעק "מחלוקת החוצה!!" והרושם העצום שעשו דברים אלו על ר' מרדכי עד שאמר: מאותו מעמד ועד עצם היום הזה, ברחתי ממחלוקת כל החיים. הדבר אינו יוצא לי מהראש, איך שמורי ורבי הקדוש עומד כאן ואני עומד לידו ממש, והוא צועק בריתחה: "מחלוקת החוצה!!"

חומר איסורו

במדרש רבה בראשית (פ"ד ו) כתוב: למה אין כתיב בשני "כי טוב" (כמו שנאמר בכל ימי מעשה בראשית וירא אלקים כי טוב) רבי יוחנן תני לה בשם רבי יוסי בר ר' חלפתא שבו נבראת גיהנם. ר' חנינא אומר: שבו נבראת מחלוקת שנאמר "ויהי מבדיל בין מים למים". אמר רב טביומי אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם ולישובו (כדי שיהיו המים העליונים שמשפיעים גשמים וטובה לעולם, ומי התהום להרות את האדמה להזריעה ולהצמיחה) אין בה כי טוב, מחלוקת שהיא לערבובו (של עולם) על אחת כמה וכמה.

ושם (בפ' כ"ו) כתוב: ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי אמר: קשה היא המחלוקת כדור המבול (שהיה חטאם רב למאוד ונתחייבו כליה).

המחלוקת היא רעה בפועל

ובפ' נשא (פ' י"א) כתוב גדול השלום ושנואה המחלוקת. ובאשד הנחלים שם מבאר, שנואה המחלוקת: אין המחלוקת העדר טובה אלא היא רעה ממש מוחלטת.

ובפרשת קרח המדרש האריך הרבה בגנות המחלוקת ונביא כמה מקומות (שם פ' יח):

בא וראה כמה קשה המחלוקת. שבית דין של מעלה אין קונסים אלא מבן עשרים שנה ומעלה, ובית דין של מטה מבן שלש עשרה, ואילו במחלוקתו של קרח אפילו תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתית דכתיב (פ' כז) "ונשיהם ובניהם וטפם", וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה.

גם העוזר במחלוקת נענש

בא וראה כמה קשה מחלוקת. שכל העוזר במחלוקת (גם אם אין הוא בעל המחלוקת אלא עוזר בלבד) הקב"ה מאבד את זכרו. ובעץ יוסף פירש שם שלכן גם קבורה לא היתה להם כי על ידי הקבורה יזכרו לפעמים כשנראה קבריהם בעולם.

וע"ע שם בעץ יוסף שהביא מהשבט מוסר את מאמר חז"ל שביום מחלוקתו של קרח לא ירד מן, וביום שעשו את העגל ירד המן הרי כמה קשה המחלוקת.

בעל מחלוקת נקרא רשע

עוד שם: שנו רבותינו: ארבעה נקראו רשעים. הפושט ידו לחברו להכותו אעפ"י שלא יכהו נקרא רשע, והלוח ואינו משלם ומי שיש בו עזות פנים ואינו מתבייש לפני מי שגדול הימנו, ומי שהוא בעל מחלוקת!

ולכן נקרא חטא זה בלשון חכמים "מחלוקת" כי אותיות תיבת מחלוקת הן אותיות ראשי התיבות של שמות הפורעניות שחטא זה גורר אחריו והם:

מ-מכה, ח-חרון, ל-לקוי, ק-קללה, ת-תועבה, ויש אומרים ת-תכלית מלשון כליה כי חטא זה כליה מביא לעולם.

ובתנחומא (פ' קרח ד) כתוב: בן יצהר בן קהת בן לוי, ולמה לא כתיב בן יעקב? אמר יעקב לפני הקב"ה: רבונו של עולם לא במרגלים ולא במחלוקתו של קרח יזכר שמי.

"ודתן ואבירם", מכאן אמרו חכמנו ז"ל אוי לרשע ואוי לשכנו, שהרי

דתן ואבירם נאבדו במחלוקתו של קרח, לפי שהיו שכנים של קרח וכיון שהיו שכנים לקרח בעל המחלוקת, לקו עמו ואבדו מן העולם.

בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב

ובמסכת דרך ארץ זוטא (פ"ט) כתוב: וכן היה ר"א הקפר אומר, אהוב את השלום ושנא את המחלוקת. בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב. וחכ"א מחלוקת בבית הכנסת, סופו להיות בית עבודה זרה. אבא שאול אומר: מחלוקת בתי דינין חורבן העולם.

רעידת האדמה מגיעות בגלל המחלוקת

איתא בירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב) אליהו ז"ל שאל לר' נהוריי מפני מה באים זועות לעולם (זועות: מזדעזעות ורעידת הארץ. פני משה) אמר ליה בעון תרומות ומעשרות. אמר רב אחא בעון משכב זכר. "ורבנן אמרי מפני המחלוקת" וכן מבואר ג"כ במדרש שוחר טוב (תהלים יח) על הפסוק: "ותגעש ותרעש הארץ".

מחלוקת גורם לעניות

בספר שמירת הלשון (שער הזכירה פרק יז) כתב: ואמרינן במסכת סנהדרין (דף קי.) אמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר (במדבר יז, ה) "ולא יהיה כקרח וכעדתו". רב אסי אמר ראוי להצטרע. וכתבנו (בשער הזכירה פרק ו) בשם ספר הקנה שלפעמים מחליף הקדוש ברוך הוא את עונש הצרעת בעניות, והרי הוא עני הנמסר בידי אדם.

מותר לדבר לשה"ר על בעלי המחלוקת

ובירושלמי פאה (פ"א ה"א) איתא: רב שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן. מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת, מאי טעמא דכתיב (מלאכים א' א') "ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך", והסביר בפני משה: ומאי ומלאתי? ללמדך מכאן שמותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת וזהו ומלאתי את דבריך, שאמלא בפי לדבר עליו ויתקיימו דבריך.

ובהמשך שם כתוב שהיו מבקשין להתיר דמן של בעלי המחלוקת ע"ש.

עיר שנחרב מפני המחלוקת

וכן איתא בירושלמי תענית (פ"ד ה"ה) שלש עיירות היה קטמוס שלהן עולה לירושלים בעגלה (קטמוס - פינקס החשבונות ההכנסות של המלך היה גדול כל כך שהיה צריך לישא אותו בעגלה, קרבן העדה) ואלו הן: כבול ושיחין ומגדול צבעייה, ושלשתן חרבו "כבול מפני המחלוקת". שיחין מפני כשפים, ומגדל צבעייה מפני הזנות.

במחלוקת בית שמאי ובית הלל לא היה שום פירוד בניהם

הגמ' במס' יבמות (יד:) מספרת: אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה. לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר (זכרי' ח' וט) "והאמת והשלום אהבו".

וראיתי לרבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו בן יהודע שכתב בזה וז"ל: נ"ל בס"ד, יש שלום שנעשה בין אדם לחבירו על ידי השקר, שזה המתווך השלום יהיה מוכרח לשקר אצל זה ואצל זה כדי לעשות שלום ביניהם, וכמו שכתבו רז"ל במדרש על אהרן הע"ה שהיה אוהב שלום ורודף

שלום. ששינה דבריו אצל זה ואצל זה ואז כשיתראו זה עם זה נעשים אהובים, וכה"ג השקר מותר דעל זה אמרו רז"ל מותר לשנות מפני השלום, דמצינו שהקב"ה שינה מפני השלום בין אברהם אע"ה ובין שרה אע"ה.

אך יש אדם שהוא נח לרצות, ואין צריך לשנות ולשקר לפניו כדי לעשות שלום, אלא השלום יהיה עפ"י דברי אמת ובודאי זה משובח יותר מהיות השלום ע"י שקר, ועל זה נאמר "והאמת והשלום אהבו", כלומר יהיו נצמדים האמת והשלום יחדיו שלא יצטרכו לעשות שלום ע"י שקר.

וכן הענין במחלוקת שיהיה בין החכמים בדבר הלכה, זה מכשיר וזה פוסל זה אוסר וזה מתיר, ואעפ"י שמריבים זה עם זה בהלכה, אין עומדים משם עד שיעשו שלום ביניהם וכמ"ש רבותינו ז"ל עה"פ "את והב בסופה" אך אל תחשוב שעושים שלום מחמת שאחד מהם הטעה את חבריו באותה מעשה שהיו חולקים זה עם זה, ששונה באיזה דברים וחשב חבריו דלא הוה עובדא הכי אלא הוה הכי, ולכן הודה לו ונשתווה עמו.

לא כן אלא זה בזה מדברים דברי אמת באותו ענין, ואין מטעין זה את זה, ועכ"ז סוף שעושים שלום ביניהם, ולז"א ללמדך שאהבה וריעות נוהגים זב"ז, לקיים מה שנאמר "האמת והשלום אהבו", שיהיו האמת והשלום שלהם נצמדים יחד, ולא שיהיה שלום ע"י שקר להטעות אחד את חבריו בדבר שקר ח"ו כדי להשוות עמו.

המחלוקת יש לו כח להחריב אפילו בית הכנסת

ולהלן (דף צו:): מספרת הגמ' מעשה נורא בענין המחלוקת וכן כתוב בגמ':

מעשה בבית הכנסת של טבריא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי עד

שנקרע ספר תורה בחמתן, והיה שם רבי יוסי בן קיסמא, אמר: תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים, וכן הוה!

וכתב בספר עין אליהו: והטעם שכל אחד שאמר דעתו הן לאיסור והן להיתר מצא סמך מן התורה, ולכן כל אחד משך התורה להראות בתורה שהדין עמו ולכן מחמת זה נקרע. ואם לא היה בכעס אזי היו שומרים שלא יקרע.

מקום שיש בו מחלוקת הוא ביתו של השטן

כתוב בגמ' במסכת גיטין (דף נב.) הנהו בי תרי דאיגרי ביה שטן כל בי שמשי הוו קא מנצו בהדי הדדי איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא שמעיה דקאמר ווי אפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה [תרגום: היו שני אנשים שהשטן היה מתגרה בהם והיו רבים בכל ערב שבת, הזדמן פעם רבי מאיר לשם, עיכב אותם שלש שבועות עד שעשה שלום ביניהם, שמע רבי מאיר שהשטן אומר אוי לי שרבי מאיר הוציא אותי מביתי].

וביאור הדברים כתב הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחות מוסר (מאמר עו) וזת"ד: **מקום שיש בו מחלוקת הוא ביתו של השטן!** ואין לו דריסת רגל במקום ששורר בו שלום, ובכח זה הוציאו רבי מאיר מן הבית.

ומה שהיה השטן מתגרה בהם ומביאם לידי מחלוקת דוקא בערב שבת בין השמשות, נראה כי יום השבת הוא "יום מנוחה וקדושה, וכו' מנוחת שלום ושלוחה והשקט ובטח", וזה טבעו של יום השבת שהוא זמן מנוחה ושלום ושלוחה. ובזהר הקדוש איתא על הכתוב (שמות לה ג) "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" שהכוונה היא על אש המחלוקת, וכיון שיום השבת אינו מסוגל למחלוקת, אוזר השטן את כל כחו בערב שבת להעביר אש כל שהוא של מחלוקת.

ועד כמה קשה היא המחלוקת, שראינו כמה ישיבות קדושות שהחזיקו מעמד במצבים קשים ביותר. ולא נחרבו אלא ע"י המחלוקת. בית מדרש הרי הוא מקדש מעט שהשכינה שורה שם, ואין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, אבל ע"י המחלוקת השכינה מסתלקת ונעשה המקום ח"ו "לביתו" של השטן!

והגר"ח פאלאג'י כתב דבר מבהיל בספרו כף החיים (ס' כ"ז) וז"ל: ואני הגבר ראתה עיני דכל בית שהיה בו מחלוקת בערב שבת לעת ערב או בליל שבת, היה בדוק ומנוסה כי רעה נגד פניהם ולא יצאו נקיים באותו שבועה באיזה מקרה רע ב"מ ודו"ק.

ובמסכת סנהדרין (דף קי.) כתוב: אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר (במדבר יז) "ולא יהיה כקרח וכעדתו", רב אשי אמר ראוי ליצטרע.

ובספר מרגליות הים כתב: בחמו"ח הביא: כל המחזיק במחלוקת אע"פ שהדין עמו עובר בלאו, דהא כתיב "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" ולא רצה להחזיק במחלוקת והלך לקראתם כדי שיחזרו בהם, דאם לא הלך שם היה עובר משום מחזיק במחלוקת. ובגה"ש מביא מהשאלתות פ' קרח דאסור להו לבית ישראל למיעבד פלוגתא דכיון דקיימי בפלוגתא אתו למסני הדדי ואמר רחמנא "לא תשנא את אחיך בלבבך", ונראה דס"ל להשאלתות טעמא דקרא דאיסור מחלוקת הוא משום סייג דלא תשנא.

אין אליהו בא אלא להשוות את המחלוקת

כן כתוב במס' עדויות (בפ"ח) ר' שמעון אומר אין אליהו בא אלא להשוות המחלוקת.

אין להכנס בבית שיש מחלוקת

באבות דרבי נתן (פכ"ט ז') כתוב: הוא היה אומר (ר' יצחק בר פנחס) הוי זהיר בשאילת שלום (בין להקדים ובין להשיב. בנין יהושע) ואל תכנס לבית המחלוקת.

ע"י המחלוקת מפסידים את המלחמה

כן מבואר בירושלמי פאה (פ"א ה"א): אמר רבי אבא בר כהנא דורו של דוד כולם צדיקים היו וע"י שהיה להן דליטורין היו יוצאין במלחמה והיו נופלים, אבל דורו של אחאב עובדי ע"ז היו, וע"י שלא היה להן דליטורין היו יורדים למלחמה ונוצחים.

ובספר מעלת המדות (מעלת השלום) מדבר על גנות המחלוקת וכותב: **דעו בני כי מדת המחלוקת היא מדה שנואה מאד בעיני המקום שכל מקום שהמחלוקת מצויה אין טובה מצויה שם.**

ואמרו חכמינו ז"ל: בשלשה מקומות ויתר הקב"ה על עבודה זרה ולא ויתר על המחלוקת.

ראשונה בדור אנוש, שהן התחילו לעבוד ע"ז ולפי שהיה בניהם שלום האריך להן הקב"ה, אבל דור המבול שהיה ביניהם מחלוקת לא ויתר להן. **שניה**, בדור המדבר, כשבאו ישראל לידי מעשה העגל, מחל להן הקב"ה, אבל כשהם באין למחלוקת לא ויתר להן הקב"ה. **שלישית**, פסלו של מיכה, מתוך שהיה שלום ביניהם, ניתן להן ארכה, אבל כשנחלקו השבטים על שבט יהודה ובנימין ולא היה ביניהם שלום, נעשו אלו פורענות לאלו. קשה היא המחלוקת שהיא מביאה לידי סכנת נפשות.

בני, תשמרו עצמכם מן המחלוקת, שכל מי שיושב לו מן המחלוקת, הרי זה מכובד בפני הבריות.

ובספר שבט מוסר (בפרק לז) כתב: יתרחק המחלוקת ויתקרב השלום.

ראה שהמחלוקת מטריח גופו של אדם, מכאיבו ומצער, וכיון שכועס, כבדים עליו איבריו ועוז פניו ישונה, וחלאים באים עליו כנודע, דלמפורסמות אינן צריכות ראייה. אך העומד בשלום, דבורו בנחת, מעשיו בהשקט, שמח וטוב לב, פניו מאירות, קל המרוצה, ישן בביטחה, חיי חיים ערבים ומתוקים, עובד לבוראו, דאין לו מניעה מלעבדו.

ואל יקל בעיניך אפילו מחלוקת קטן משום שהשטן מצוי שם להגדילו לבעור כאש ולאכול מנפש ועד בשר. וע"ש עוד שמאריך בחומר הענין ובמעלת השלום.

ובפירוש הגאון מוילנא על משלי (פכ"ו כ') כתב: "כי לא יבוא קטרוג למעלה רק בעת שנמצא מחלוקת בעולם הזה" וכן כתב (בפכ"ט, כב) כשיש מחלוקת למטה אז מקטרגים בשמים.

גם רבינו החפץ חיים זצ"ל האריך הרבה בענין, ובספרו שמירת הלשון כתב: והנה אם באנו לבאר גודל הקלקול של מחלוקת יכלה הזמן והם לא יכלו, כמו שכתב הרמב"ם בצוואתו וז"ל: נביאים ניבאו וחכמים חכמו ויוסיפו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה.

ולפלא גדול על בעל המחלוקת, הלא אם אחד יפגע מעט בבנו אפילו שלא במתכוין, מפיו לפידים יהלוכו עליו, וכל שכן אם יזיק לו בכונה ונפל עי"ז למשכב אף שנתרפא, יפרסמו לאיש אכזרי בעיני הכל עבור זה, ולא ישקוט ולא ינוח עד שיגמול לו כמעשהו, ובלבו ינקוט עליו עבור זה שנאת נצח.

וכשהוא בעצמו מביא כל הצרות על בניו עבור זה החטא, לא יחוס עליהם כלל, ואדרבה דרך מידתו שרומז לאנשי ביתו שיחזיקו עמו במחלוקתו, והרי זה כמו שאומר הכתוב, האבות מלקטים עצים, והבנים

מבערים את האש, אין זה כי אם שהיצר הרע מסמא את עיניו ושם לפניו כל הבורות והפחתים לעמק שווה. (שמירת הלשון שער א' פט"ז).

וראיתי מביאים משיחות הר"ן (סי' עז) שכתב: כל העולם מלא מחלוקת הן, בין או"ה וכן בכל עיר ועיר, וכן בכל בית ובית בין השכנים ובין כל אחד, עם אשתו ובני ביתו ומשרתיו ובניו וכיוצא בזה, ואין מי שישים על לבו התכלית שבכל יום האדם מת, כי היום שעבר לא יהיה עוד ובכל יום הוא מתקרב למיתה, ואיך יש לו פנאי לבלות זמן על מחלוקת.

ע"כ מי שהוא בר דעת קצת צריך לשים לב לזה וימשיך על עצמו אריכות אפאים ולא יאבד ימיו ע"י מחלוקות קטנות או גדולה רק יעצור רוחו וכעסו ויהיה לו שלום עם הכל.

עבור המחלוקת לוקים בגוף ובממון

כתב הגאון ר' חיים פאלאג'י זצ"ל (בספרו תוספת חיים): אני הגבר ראתה עיני מיום שעמדתי על דעתי כי כל איש ואשה משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר שהיו ביניהם מחלוקת לא יצאו נקיים הב' כיתות ונלקו בין בגופן בין בממונם רח"ל ומי שיש לו דעת יעמיק מאד בזה, ולעולם יהיה מוותר משלו בין בגופו בין בממונו ובין בכבודו, ויצא הפסדו בשכרו, שיהיה לו שכר טוב בעוה"ז ובעוה"ב, מסיבת היותו אוהב שלום ורודף שלום.

והנה ראיתי להרב פלא יועץ שכתב: ידוע כמה שנאוי המחלוקת כמפורש בדברי רז"ל הקדושים. ולפי חומר שבו כמה וכמה צריך האדם להתחזק ברב עז ותעצומות להתרחק ולברוח ממנו "כבורח מן המות".

והנה מי שלא בא לידו לעשות מחלוקת אל יתהלל, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, כאשר יהיה לו סבה גדולה לעשות מחלוקת, כגון שחוטאים כנגדו בגופו או בממונו או בכבודו ואעפ"כ הוא מן הנעלבים

ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים אשר עליהם הכתוב אומר
"ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

והן בעוון גבר אויב היצר הרע של המחלוקת על עסקי חנם, ולפי האמת הכל הבל ורעות רוח, כי מה יתן ומה יוסיף הכבוד שיכבדוהו או הבזיון שיבזהו אדם אשר להבל דמה. ומי יתן והיה כאשר יהיה ריב בין אנשים האחד מהם אם ירא ה' ורודף שלום, גם את השני היה מביאו לדרכי שלום, כי א"א למחלוקת להתקיים והיא באחד. אבל דא עקא כי ינצו אנשים יחדיו, שניהם שוים לרעה.

ועל אחת כמה וכמה רעה כפולה ומכופלת כי יהיה ריב בין איש לאשתו, וידוע כמה שקדו חכמים, וכמה תקנות עשו מפני דרכי שלום, ובפרט מפני שלום בית, ושמו של קוב"ה שנכתב בקדושה התיר למחקו, כדי ליתן שלום בין איש לאשתו, וממנו נלמד כמה צריך האדם לסבול בשביל שלום הבית.

ואל יחוש להוצאה מרובה ולא ישוב מפני כל, כי המחלוקת מכלה ממון גוף ונפש, וגדול השלום ושם מצוה ה' את הברכה חיים עד העולם.

מעשה נורא עם רבנו האר"י ז"ל

שוב ראיתי בספר קול ששון שהביא חומר הענין של המחלוקת וכתב
מעשה נורא וז"ל:

כל אדם טורח אחר מזונותיו כדי שיתקיים בעולם ולא ימות. ואיך לא ירדוף אחר השלום שממנו תוצאות חיים, וכל זמן שיש שלום בבית, ובין אדם לחבירו אין השטן יכול עליהם עד שיביאם לידי מחלוקת, צא ולמד מתלמידי האריז"ל, שהרב האריז"ל כשהביא אתו מהרח"ו ז"ל תלמידו כי כן הדבר צריך כפי חיוב הנשמות, קבל עליו האריז"ל שלא יכסה דבר ממנו שלא יגלה לו.

פעם אחת שאל מהרח"ו ז"ל להאריז"ל לפרש התוספתא של הזוהר והוא סוד עמוק.

אמר ליה האריז"ל: בחייך תניחני, שלא אפרש לך זאת התוספתא, וינועם לי ולך ולכל העולם, שאינם רוצים במתיבתא לגלות זה. אמר ליה: מוכרח אתה לגלות לי עכ"פ, אמר ליה אם אגלה לך סופך להתחרט חרטה גדולה, אבל אני מוכרח לגלות לך מה שתשאלני, על כן אני מזהירך, חזר ואמר לו: אני רוצה שתפרש לי את התוספתא עכ"פ, וגילה סודה.

לאחר שגילה סודה, אמר להם שנגזר עליו שימות אותה שנה מחמת גילוי הסוד ואתה גרמת ההיזק, ולכן איני חש עלי ועל בני בתי, אבל עליכם אני מצטער איך אני מניח אתכם בלי שלמות תיקוניכם.

אזי נתעצבו התלמידים בלבם הרבה. אח"כ אמר להם: כל זמן שיש שלום ביניכם ובין בתיכם ולא יהיה מחלוקת כלל אז אין מלאך המות שולט עלי כלל! ועשה האריז"ל הסגר לעשרה חברים ותקן להנשים ולטף חדרים בפני עצמם באותו החצר. ולסוף חמשה חדשים נפלה קטטה אחת בין הנשים בערב שבת, והנשים הגידו אותה לבעליהן, ונמשך מזה שגם החברים נתקוטטו. והרב האריז"ל היה מזהיר אותם על האהבה ואחיה והשלום, ובאותו היום עברו על דבריו בעוה"ר. ולעת ערב יצא עם החברים סר וזעף. וישב כל התפילה באנינות עד שהגיד להם כי היה לו שליטה לס"מ עליו מחמת חילוק הלבבות, ולא תפשו מדת השלום כמו שציווים. הנך רואה, כי אפילו שנגזר עליו מיתה מן השמים, אם היה שלום בלא מחלוקת לא היתה מדת הדין יכולה לשלוט בו!

וכן כתבו המקובלים, שאין הקליפה מגבהת ראש אלא במחלוקת ונכנעה הקדושה ח"ו. שבכל ליל שבת כשיבוא האדם בשלום אל ביתו ולא בקטטה אז הסט"א בוכה ומייללת ויושבת בחושך ואם בהפך ח"ו זהו שמחתה. כשזה קם זה נופל שהשלום מגביר כחה של קדושה למעלה

למעלה שהוא רשות היחיד, ועולם החיבור והמחלוקת מגביר כח הסט"א שהוא רשות הרבים ועולם הפירוד כל אחד כפי בחינתו.

במחלוקת אין על מי לסמוך

ובספר אור לציון (מוסר דף קעג) כותב: ועל האדם לנקוט משנה זהירות שלא תגרם על ידי מעשיו או דיבוריו מחלוקת, שכבר נודע חומרת עוון המחלוקת וצריך מאד ליזהר בזה.

ומעשה שהיה בתקופה מסויימת שנחלקו שני בעלי הוראה בהלכה, ובא אצלי אדם אחד ושאלני בהיתממות לדעת מה הדין באותה הלכה, והבחנתי כי אין מטרתו אלא להרבות מחלוקת, לשמוע דעתי ולהשתמש בדברי, ואין חפץ לידע את עצם ההלכה.

ע"כ אמרתי לו: דבר זה שנוי במחלוקת, ואיך שתעשה יש לך על מי לסמוך, אבל להחזיק במחלוקת אין לך על מי לסמוך, מיד הרגיש בטעותו והלך. והדברים אמורים אפילו במה שנוגע לדבר מצוה. כגון מי שיש לו יארציט ורוצה להיות שליח צבור. אם עי"ז יבא למחלוקת עדיף שלא יהיה שליח צבור. ויש בזה מעלה יותר גדולה לנפטר, ממה שיהיה שליח צבור ותגרם מחלוקת ח"ו.

בעלי המחלוקת הם העזי פנים של הדור

ועיין בחתם סופר בדרשות (קפו; לג, שח:) שכתב: ידוע כי בעלי המחלוקת ובעלי הגאווה הן הן עזי פנים של הדור...

עיקר כחו של הס"מ נולד ממחלוקת, וכבר החרیب עירנו ושמים בית מקדשינו והרג חסידנו והשכיח ממנו התורה.

המחלוקת שבינינו בעו"ה גורם שליטת אומות העולם עלינו, וכן גורם מיעוט הפרנסה כמ"ש בהיפוך (תהלים קמז יד): "השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך", ובעו"ה מיום שרבתה שנאת חנם ומחלוקת בינינו נטלה פרנסת העם, וגם גורם למיעוט הבנים בשביל זה, כדכתיב ברישא דהאי קרא "ברך בניך בקרבך".

כל בעלי המחלוקת מתו במיתות משונות

ודבר מבהיל הביא בספר עלינו לשבח (פ' קרח) וכן כתוב שם:

בישיבה גדולה אחת פרצה מחלוקת בין ראש הישיבה ובין חלק מהתלמידים, והמחלוקת התיזה גחלי רתמים ובועות של אש לכל ארבע רוחות הישיבה. ראש ישיבת מיר הגרא"י פינקל זצ"ל קרא לי, כך מספר הגרא"י טוקר בהקדמתו לספר "ביכורי ארץ", ולאחר ששפך אש וגפרית ורוח זלעפות על התלמידים המחזיקים במחלוקת, פנה אלי ואמר בפסקנות, "לך מיד ותשכין שלום בישיבה היא".

שאלתי את ראש הישיבה: מה עלי לומר להם בבואי לכבות את אש המחלוקת? אני רוצה לשמוע ממרן ראש הישיבה מילים כדרבונות שעלי לומר שם. נענה ראש ישיבת מיר הגרא"י פינקל זצ"ל ואמר לי בזה"ל: "לך מיד לאותה ישיבה, ואמור להם בשמי, שבישיבת סלבודקא בחוצה לארץ היתה בשעתו מחלוקת, וכל בעלי המחלוקת מתו במיתות משונות!"

ועוד כתוב שם סיפור אחר וכן כתב המחבר: עוד סיפר לי הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן שליט"א (זצ"ל) שלאחר המחלוקת הגדולה שהיתה בישיבת ראדין נסע ללמוד בישיבת סלבודקא, ושם זכה לקירוב מיוחד מצד המשגיח הגה"צ ר' אברהם גרודז'ינסקי הי"ד.

לימים שאל רבי מרדכי צוקרמן את המשגיח במה זכה להתקרבות המיוחדת היא. השיב המשגיח ואמר לו כך: "בזמן שביקשת להיכנס

ללמוד בישיבת סלבודקא, חקרתי ודרשתי באופן מיוחד על אופן התנהגותך בישיבת ראדין בעת המחלוקת, ונתברר לי שאתה עמדת מן הצד ולא נטלת חלק באותה מחלוקת, ולכן קירבתי אותך!"

ובשערי תשובה להרבנו יונה זצ"ל (בשער שלישי אות נח) כתב ומנה איסור המחלוקת כמו לאו דאורייתא וכן כותב: "ולא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז, ה) אמרו רז"ל (סנהדרין קי.) כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר: "ולא יהיה כקרח וכעדתו". ומותר לספר לשון הרע על בעל מחלוקת שנאמר (מ"א א, כו) "ולי עני עבדיך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא".

וכן רבנו החפץ חיים זצ"ל מנה המחלוקת כאיסור דאורייתא, כמו שכתב בהקדמה לספרו חפץ חיים ע"ש.

גנות המחלוקת, אפילו הקטנה ביותר

ראיתי מאמר נפלא בזה בספר תפארת שמשון (פ' קרח) וזת"ד:

כתוב בתורה (במדבר ט"ז כז): "ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב, ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם". ורש"י ז"ל כתב: בוא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים.

ידוע ומפורסם בעולם בכלל ובעם ישראל בפרט, גנותה וסכנותיה הרבים של המחלוקת, שבכוחה להרוס ערים וקהילות ומשפחות שלימות, ה' ישמרנו ויצילנו.

התורה מספרת לנו שאש המחלוקת מכלה ושורפת גדולים וקטנים. רשעים וצדיקים, רח"ל. אוי לו למקום, לקהילה, לבית הכנסת או

למשפחה שפרצה בו מחלוקת. שאם היא פרצה אין לה מעצור, אלא היא כמו אש אדירה ופרועה שאינה יודעת שובע, סוחפת עוד ועוד לתוך מלתעותיה ומשאירה אחריה הרס חורבן ושואה.

"לכן המשכיל בעת ההוא ידום" (עמוס ה, יג). כשיש מחלוקת, הדבר החשוב ביותר במקרה כזה הוא לדעת לשתוק. לפעמים ברורה לו לאדם צדקתו, וחורה לו מאד עוולת חברו, והרצון להשיב לחבירו מנה אחת אפים הוא כ"כ חזק כמו אש בוערת. אבל אם יתגבר על עצמו וידום, על זה נאמר **"כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער"** ולא עוד אלא כל העולם כולו עומד בזכותו, כמו שאמרו חז"ל (חולין פט). אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר **"תולה ארץ על בלימה"**.

אמנם אע"פ שמפורסמת גנותה של מחלוקת גדולה, והסכנות הגדולות הטמונות בה. לא כל כך מפורסמת גנותה של "מחלוקת קטנה ומריבות פעוטות בבית", ונדמה שהם דברים של מה בכך ולא כל כך חשובים.

אכן באמת כל מחלוקת, אפילו הקטנה ביותר, טמון בתוכה חורבן ואסון, ואם מצאנו שויתר הקב"ה על שמו שנכתב בקדושה שימחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו, הרי שאם אין שלום הרי זה גרוע ממחיקת השם רח"ל! הכלל בזה הוא: **"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקייעא"** (ברכות נח.). הקב"ה מתנהג עם בריותיו כדרך שמתנהגים בני אדם.

והרי אדם שמתארח בבית שיש בו מריבות וסכסוכים קטנים. כמה קשה לסבול זאת, ומחשבתו היא: הלואי שלא באתי לכאן! וכל רצונו הוא לצאת משם מיד, כך גם הקב"ה אינו רוצה לשכון בבית שיש שם מריבות והוא מסלק את שכינתו משם מיד.

מאיך גיסא, אם קרה שאמרו לאדם בביתו איזה מילה חריפה והוא שותק ומוותר על כבודו, ויותר מזה, שאינו חושב על העוולה שעשו לו ומוחק את הדבר מזכרונו הרי שגרם להשראת השכינה בעולם ובביתו.

וכשם שמחלוקת מביאה קללה לעולם, כך הריחוק ממחלוקת מביא ברכה, חיים ובריאות לו ולבני ביתו, וכל שערי ברכה ואושר נפתחים לו, וכבר אמרו חז"ל (דברים רבה פ"ה טו) "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום".

סיבות הגורמות לאדם לבוא לידי מחלוקת

הדבר הוא פלא גדול. אנשים הלא יודעים ומכירים גודל איסור המחלוקת וגודל החורבן היוצא ממנה, ובכל זאת יש הנותנים ליצרם להתגבר על עצמם. הכיצד?

בספר חיים של ברכה (כלל ב') הביא כמה סיבות לדבר, ומהם:

(א). יש הלקויים במדת הקנאה.

(ב). יש הלקויים במדת הכעס והקפדנות.

(ג). יש החסרים במדת האמונה, שכל מה שקורה הוא מהקדוש ברוך הוא.

(ד). יש שאינם ערים לתוצאות המחלוקת ואינם שמים על לבם מה יכול לצמוח ממנה.

(ה). יש שאינם מודעים לעונש המחלוקת הנולד מהקפדנות, לעומת השכר הגדול המצפה לרודף השלום.

ו). יש שאינם יודעים מהי הדרך הנכונה בה עליהם לנקוט במצבי נסיון.

ז). יש שאינם מודעים לעובדה שאפשר לתקן המצב אפילו כשכבר נמצאים בתוך המחלוקת.

והאמת היא, שכשנעיין ונתבונן בסיבות אלו, ונלמד ספרי מוסר המדברים על ענינים אלו, בקל נוכל להשמר מכל סוגי מחלוקת, ועל ידי זה נהיה ראויים לקבל ברכות מאת השם.

הלכות מחלוקת

(א) כל המחזיק במחלוקת עובר בלא תעשה, שנאמר "ולא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז) ומלבד העוון עצמו שהוא עוון גדול מאד, עוד מביא את האדם לעבור על עוד כמה לאוין ועשין. (סנהדרין קי. ובשערי תשובה ש"ג אות נ"ה).

(ב) וכן יש איסור תורה על התחלת עשיית המחלוקת. וכן אפילו מחלוקת קטנה אסור לעשות, במיוחד מפני שטבע המחלוקת היא שהולכת ומתרחבת ומתחזקת. (שאלתות פ' קרח שו"ת משיב דבר ח"א ס' מ"ה).

(ג) אין חילוק באיסורים של מחלוקת בין אם נכנס למחלוקת ברצונו ובין אם עמד עליו חבירו והפצירו, מ"מ אסור. ואפילו אביו או רבו שמחוייב בכבודם ובמוראם ושלא לסתור דבריהם, אם הם ביקשו ממנו שיעזור להם באיזה ענין מחלוקת, אסור לו לשמוע להם, כי זה נגד דין תורה. וזה נוגע במריבה שבתוך המשפחה או בין מחותנים וכדומה (מדרש תנחומא קרח פ"ג).

(ד) עוון המחלוקת הוא אפילו אם חולק עם אדם השוה לו במעלה וכל שכן אם חולק על תלמיד חכם אפילו שאינו רבו, ואם הוא רבו גדול עוונו ונכפל רעתו (שמירת הלשון שער הזכירה פט"ז).

(ה) אפילו אם הוא רואה שאם לא יסייע במחלוקת יסובב לו מזה הפסד גדול כגון שהוא תחת אנשים שאין להם ריח תורה, והם פתחו במחלוקת וביקשו ממנו לעזור ואם לא יעזור אז יסלקוהו ממשמרתו, אעפ"כ אסור, ככל שאר לאוין שמחוייב ליתן כל אשר לו ולא לעבור עליהן (יר"ד סי' קנז ס"א).

ו) מה שאסור להחזיק במחלוקת הוא אפילו אם הצדק איתו ובעל המחלוקת התחיל בחינם, מ"מ אסור להחזיק במחלוקת אלא עליו לעשות כל מה שיכול לסדר הדבר בדרכי שלום (כמבואר מהסוגיא בסנהדרין).

ז) כל מחלוקת הבאה בסיבת קנאה, כל כך היא קשה, שאפילו שהיתה התחלתה על דברי תורה, לבסוף יגיעו לידי שנאה וקטרוג ותחרות אם יחזיקו בה, וכל שכן אם היתה כנגד רבו או כנגד רבים, שיותר טוב לעזובה מלחזק סברתו אפילו אם תהא בעיניו חזקה, ולא יאמצנה כנגד רבו או כנגד רבים (מנורת המאור נר ב' כלל ז' ח"א פ"ב מובא בהבית היהודי).

ח) אפילו אם כבר נכנס למחלוקת וקשה לו להפרד משאר חבריו בזה, אעפ"כ יראה בכל כוחותיו לסלק עצמו מהם ולא לשמוע להם, ואף אם היצר יסיתנו כי לא לכבוד יהיה אם יפסוק באמצע ולא יגמור הניצוח, מכל מקום מוטב לאדם שיתבייש בעולם הזה לפני כמה אנשים, ולא יתבייש לנצח לפני כל הפמליא של מעלה וכבר אמרו רבותינו: **"מוטב לאדם שיקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום"**. (שמירת הלשון פט"ז).

ט) אם בעל המחלוקת הוא קרובו או אביו, ורואה שהדין אם אביו, מ"מ צריך הוא להשקיט את הריב, ולא להחזיק את המריבה עם הצד שכנגדו, שמלבד מצות הבאת שלום, יש לו לחשוב שמא טועה הוא בדמיונו, שכשם שאין אדם רואה חובה לעצמו, כך אינו רואה חובה לאביו, שדרך הבן להיות אהבת האב תקועה בלבו, וכמו שכתוב "רעך אשר כנפשך זה אביך". (שמירת הלשון פ' י"ז).

סיפורים עובדות והנהגות

בזכות בריחה ממחלוקת

בספר לשכנו תדרשו מסופר על אשה גיבורת רוח שנמנעה ממחלוקת וזכתה לבן תלמיד חכם שהאיר את עיני עם ישראל בתורתו:

המקרה אירע בירושלים, לפני כמה דורות. אשה אחת תלתה כביסה בחצר הבית (בימים ההם היה יום מיוחד בשבוע שהיה נקרא "יום כביסה", יום זה היה עובר מתוך מאמץ ועבודה מפרכת). לאחר תליית הכביסה, עברה בחצר, שכנה שלא היתה מרוצה מכך שהכביסה תלויה בחצר, היא הוציאה מספריים, חתכה את החבל וכל הכביסה נפלה ארצה ונתלכלכה.

אותה אשה שהכביסה היתה שלה הבליגה על כאבה ועל עגמת הנפש שנגרמה לה, במקום לריב ולתבוע את עלבונה, היא החליטה לכבס שנית את כל הכביסה, למרות הטירחה המרובה והעבודה הקשה, לאחר מכן, תלתה את הכביסה בחצר הסמוכה ולא אמרה דבר, למרות הכאב הגדול.

בערב כששב בעלה מבית המדרש רצתה האשה לספר לבעלה את אשר עבר עליה ולשפוך את לבה לפניו, אך לבסוף התגברה על עצמה ולא סיפרה לשון הרע, לפתע דפקה השכנה בדלת וביקשה ממנה סליחה בלב מר. היא אמרה לה: כבר קבלתי את עונשי, בני הקטן קודח מחום! אנא סלחי נא על פשעי, האשה הצדקנית אמרה לה שהיא מוחלת לה בלב שלם ואף איחלה רפואה שלמה לילד החולה.

האשה הצדקנית זכתה להפקד לשנה הבאה בבן תלמיד חכם שליט"א שמאיר את עיני ישראל בכל העולם. (ואומרים שהוא מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א).

אין להתקרב למקום שעלול להיות שם מחלוקת

מסופר בספר המאורות הגדולים על גבורת נפשו של רבי יוסף יוזל הורוביץ, "הסבא מנובהרדוק". ועל המנעותו מכניסה למחלוקת, גם כאשר הדבר היה קשור להחזקתן של ישיבותיו הרבות:

פעם סיפרו לסבא מנובהרדוק זצ"ל, שעשיר מוקיר תורה הגר בגרמניה ציוה לפני מותו למסור את הבנין לישיבת נובהרדוק.

ר' יוסף יוזל הזדרז ונסע במיוחד לגרמניה. באמצע הדרך נודע לו שגם מישיבה אחרת נוסעים לאותו מקום כדי לקבל את הבנין, התעמק ר' יוסף יוזל בענין והבין שעלולה לפרוץ מענין זה מריבה, לכן החליט שהוא מוותר על זכותו. ר' יוסף יוזל אפילו לא נסע להגיע למקום כדי לברר את הענין. הוא שינה מיד את כיוון נסיעתו. חזר לביתו, ולא היה מעוניין לשמוע שוב על ענין זה.

מוטב להעמיד צלם במקדש ואל ירבה מחלוקת בישראל

בספר שמוש חכמים כותב מה שסיפר פעם הגר"י רודרמן זצ"ל:

שלבועל "הנודע ביהודה" היה חתן שהיה גאון גדול וצדיק נשגב ושמך נודע ר' יוסף הצדיק מפוזנא" פעם שלח לו רב אחד שאלה בנוגע לחזן של קהלתו, שלא היה שומר תורה ומצוות ורצה הרב להעבירו מחזקתו, אבל הבעלי בתים לא רצו להעבירו מפני שהיה קולו ערב מאד, ושאלתו כדת מה לעשות. והשיב לו הגאון ר' יוסף מפוזנא שלא להעבירו, וטעמו היה כי "מוטב להעמיד צלם במקדש ואל ירבה מחלוקת בישראל!" (הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגיה והוסיף בכת"י "ומובן שהכל לפי הענין").

להתרחק מכל סוגי מחלוקת

רבי זאב צ'צ'יק, מגדולי הת"ח שבירושלים. הנחיל לבנו הדברים הבאים: "אם אתה רוצה לחיות חיים מאושרים, לעבור את הכל בשלום ובשלוה, בדבר אחד תהיה זהיר ביותר עד למאד: אף פעם ואפילו לא פעם אחד לדבר מהנושא "חסידים-ליטאים". הכרתי משך ימי חיי סוגי אנשים שונים, ונוכחתי לדעת כמה גרוע הוא נושא זה. הכרתי חסיד חשוב עד למאד, אולם דוקא בזה נלכד עד למאד. ולהיפך: הכרתי ליטאי אחד ג"כ חשוב, שגם אותו לכד היצר במלכודת זו, וסופו היה רע רח"ל. אם חכמה אין כאן - זקנה יש כאן מכל מה ששייך לנושא זה, מכל מה שנודף ממנו ריח של "שיטות" ידך אל תהי בו, והתרחק ממנו כמטחוי קשת, ואז תלך לבטח דרכך, וטוב לך בזה ובבא". (ספר תורת זאב).

אין לעשות מחלוקת "לשם שמים"

סיפר רבי שלום שבדרון זצ"ל:

עם הקמת המדינה, גוייסו כל הגברים לצבא. אבל הרבנים, קבלו פטור מחובת הגיוס ומעשה באברך אחד ששימש כמלמד בתלמוד תורה. ולרגל הוצאת צו הגיוס. הוא החליט להיעשות רב בבית כנסת אחד בשכונתו, וע"י כן יקבל פטור מהצבא, חיפש ומצא, אבל מיד גילה כי רב העיר מתרעם עליו על שנעשה רב לאותו בית כנסת.

הלך אל "החזון איש" וסיפר לו כל הענין, אף תיאר בפניו כמה הוא פועל לטובה באותו בית הכנסת. הוא אומר שיעורים בפני הקהל, ומרביץ תורה וכו'.

השיב לו החזון"א זצ"ל: דבר מובן ומקובל הוא, כי אם יש רב בעיר, ואתה הולך ונעשה רב באחד מבתי הכנסת שבעיר, שנגרם לו מזה צער.

שאלו האברך: אם כן מה עלי לעשות? והשיב לו בצורה נחרצת: יותר לא תדרוך כף רגלך באותו בית הכנסת, אם אתה מפחד שיגייסו אותך לצבא, אל תפחד לא יגייסו אותך...

יצא האברך בפחי נפש, שבור ומדוכדך. כי תמיד היה מקבלו בסבר פנים יפות ואילו הפעם יצא נזוף. כאשר הזדמן שנית אצלו כעבור זמן מה, שאל את החזו"א רבי למה הגיע לי פסק כזה?

והשיב לו החזו"א זצ"ל, אילו באת אלי ואמרת לי שאין לך פרנסה, ומסיבה זו אתה הולך לאותו בית הכנסת, אז היתה זו שאלה רצינית מאד, "אבל לעשות מחלוקת לשם שמים זה בשום אופן לו! זה הדבר הגרוע ביותר!!"

סופו של דבר היה, כי מכיון שהאברך חיפש בכל זאת בית הכנסת לתפקיד רבני. הוא עזב את עירו ועקר לעיר אחרת, ושם נכנס לתפקיד רבני, וכאשר רב העיר הקודמת נאלץ לצאת לחו"ל, שלח וקרא לו וביקשו שיתמנה במקומו לרב העיר!!

אם תהיה מחלוקת המצב יהיה גרוע פי כמה

בתקופתו של הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל היתה קהילה בעיר אחת באמריקא שהלכה ונתדלדלה גם בחומר וגם ברוח. ראשי הקהילה בראותם זאת, החליטו להביא ת"ח מפורסם שיכהן כהמרא דאתרא וגם יפתח ישיבה בעיר, וע"י כך ייגרם חיזוק כללי במקום.

בקונטרס קול התורה. מסופר שאנשי הקהילה מיהרו ליישם את ההחלטה, והת"ח שהגיע לכהן כרב אכן ייסד גם ישיבה בעיר. אמנם עד מהרה התברר שכיון שהוא למד בישיבות בליטא, בתקופה לפני השואה

והוא בגיל מבוגר אין לו שפה משותפת עם בני דור הצעיר של אמריקא, וכך יצא שכל עמלו היה לריק, משום שהצעירים לא רצו ללמוד בישיבתו. בני העיר לא הועילו בתקנתם, והמצוקה הרוחנית בעיר הלכה וגדלה.

כמה מהבעלי בתים החליטו לעשות מעשה, ולהזמין אברכים צעירים מלייקווד כדי שיפתחו ישיבה אחרת, ואלה בהכירם את השפה ואת המנטליות האמריקאית, יצליחו עם בני הנוער ויוכלו למושכם אל בית המדרש.

לאברכים שהזמנו לקהילה הוצע כסף רב, אולם כבני תורה אמיתיים לא עשו מאומה מבלי להתייעץ בדעתו דעת תורה של הגאון ר' משה פיינשטיין.

התדפקו האברכים על דלתו כדי לשאול אותו האם לנסוע לקהילה ההיא, אם לאו. אמר להם הג"ר משה: מאחר שיש חלק מן הבעלי בתים שבעיר, המחבבים את הרב המבוגר, הרי אם תגיעו עכשיו לקהילה תצמח מזה מחלוקת וממחלוקת יש לברוח כמו שבורחים מהאש.

כשניסו האברכים לטעון, הלא אם לא יילכו לעיר, הקהילה עלולה לרדת לטמיון. השיב הגאון זצ"ל ואמר להם: "כמה שהמצב גרוע כעת, אם תהיה מחלוקת יהיה גרוע פי כמה!" והאברכים צייתו ולא נענו להזמנה.

כעבור שלש שנים הבין הרב המבוגר מעצמו שלא הצליח בתפקידו, ונסע להגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שיעץ לו לפנות ללייקווד, כדי להזמין כמה אברכים שיבואו לעזרתו, ושם היפנו אותו אל האברכים ההם. בבואם למקום הכניסו רוח חיים חדשה בעיר, פתחו בתי חינוך חרדיים, והעמידו הדת על תלה!

מה צריכים לדעת לפני שנכנסים למחלוקת

ובאמת שלפני שמתחילים כל מחלוקת שהיא, כדאי לדעת מה שסיפר מרן הגרי"ז זצ"ל ליהודי אחד שעשה איזה דבר שהזיק ליהדות, וכשנכנס אל מרן הגרי"ז זצ"ל ושאל אותו מה אפשר לעשות כדי לתקן את המצב, אז ענה לו הגרי"ז שא"א לעשות כלום וסיפר לו את המעשה דלהלן:

מעשה היה בעיירה יהודית שהיה שם עגלון אחד שהיה מסיע את האנשים למקום חפצם, ומזה היתה פרנסתו, ויהי היום ובחור אחד למד את המקצוע הזה היטב, קנה לעצמו סוס ועגלה, והתחיל לעסוק ג"כ באותו עסק באותה עיירה. כששמע מכך העגלון הותיק, כעס עליו מאד, והחל לצעוק עליו שהוא מקפח אותו בפרנסתו וכו' והחל מריבה גדולה ביניהם.

הגיעו השנים לפשרה שהעגלון הותיק ישאל את העגלון החדש שאלה בהלכות עגלונים, והיה, אם ידע את התשובה יוכל להמשיך כאן, ואם לאו, יהיה חייב ללכת לעיר אחרת.

וכה היתה השאלה: מה קורה אם העגלה נתקעת בבוץ סמיך ועמוק? ענה לו העגלון הצעיר, מורידים את הנוסעים והחבילות מהעגלה, כדי שהעגלה תהיה יותר קלה ויוכלו להוציאה מהבוץ. חזר ושאל מה קורה אם עשו כן ולא הועיל? אמר לו, מביאים סוסים אחרים וקושרים חבל לעגלה השקועה בבוץ ומושכים. חזר ושאל מה קורה אם גם עשו כן ולא הועיל, כי הבוץ עמוק וסמיך מאד. ענה לו הצעיר: איני יודע מה עוד אפשר לעשות.

אם כן אמר לו העגלון הזקן, כיון שלא ידעתם, עליך ללכת לעיר אחרת ולא להמשיך בעיר זו, אמר לו, מקובל עלי כיון שזו התנאי שהיה בנינו, אולם בבקשה ממך תלמד אותי מה באמת עושים במצב כזה? אמר לו העגלון הזקן: במצב כזה באמת אין מה לעשות "אולם עגלון חכם יודע

שלכזה בוץ לא נכנסים! ואז פנה מרן הגרי"ז זצ"ל לאותו יהודי ואמר: באמת אין מה לעשות אבל אם היית חכם היית יודע שלכזה בוץ לא נכנסים.

שאלות של מחלוקת יש רק בידי הסנהדרין לפסוק

מעשה היה בסכסוך, שאחד הצדדים תבע מאברך שיעמוד לצידו, מהסיבה שזו מחלוקת לשם שמים. פנה אותו אברך ושאל בעצת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. לכששמע את הדברים יצא הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מגידרו, דפק על השולחן וזעם: **"מחלוקת הוא ענין של פיקוח נפש, שאלות של מחלוקת יש רק ביד הסנהדרין לפסוק! כל אחד שם לעצמו לפוסק ומחליט שהוא מתכוון לשם שמים, בעוד שבאמת יכול הדבר לגבול עם רצח ממש!"**

מניעת מחלוקת

בימי זקנותו של רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל בעל **"החפץ חיים"** פרצה בראדין מחלוקת קשה. בשבת בעת התפילה בבית הכנסת עלה הח"ח על הבימה ודיבר על הציבור וכך אמר:

אחים יקרים, אילו היו נותנים לי אלפיים רובל שאבוא לדרוש לא הייתי מסכים, אני זקנתי וכל שעה יקרה לי אבל אני רואה הכרח לדרוש בפניכם: לעתיד לבא יידרש כל אחד ואחד מאתנו לתת דין וחשבון על מעשיו בפני בית דין של מעלה.

ודעו לכם רבותי, כי ענין המחלוקת הוא דבר חמור מאד! **ואף מי שמקיים מצוות רבות, אם נכשל ומתערב במחלוקת, הרי הוא כמו מי שמכניס חפצים לשק אשר יש בה חור. כל המצוות שצבר בימי חייו יאבדו.**

בטוח אני, כי כאשר יבואו בעלי המחלוקת שבעירנו לבית דין של מעלה, ינסו להנצל מן הדין על ידי כך שיאמרו: בעירנו היה יהודי בשם ישראל מאיר אשר חשבנו אותו לתלמיד חכם והוא ראה את הכל ושתק. לכן, אחים יקרים סיים החפץ חיים, בקול נרגש מבקש אני מכם, שאל תזכירו את שמי בית דין של מעלה! תוך כדי אמירת דברים אלה פרץ הח"ח בבכי מר וכל גופו רעד, מראה זה השפיע מאד על כל בני העיר, והמחלוקת שככה מיד.

לומדים אנו מהסיפור הנ"ל שמחלוקת גורמת לאדם לאבד את כל תורתו ומצוותיו שעשה...

מה הקשר בין "ויקח קרח" ובין אלה האומרים "שנים מקרא" בחזרת הש"ץ

בספר עלינו לשבח הביא דבר מענין מאד. וז"ל: על הפסוק "ויקח קרח" ראוי היה קרח להיות מנהיג, שכן היה מיוחס, עשיר גדול, ופיקח, והסיבה שנכשל היתה משום ש"ויקח" קרח, לקח את הנשיאות בתוקף, ולא ידע שגדולה אין נוטלים לבד. רק בשמים מחליטים אם לתתה לך, אם לאו.

שאלתי פעם את גיסי הגר"ח קניבסקי, במה אפשר לשייך אלינו את המושג של "ויקח" קרח? או במילים אחרות, מה זה נוגע לנו? והשיב לי הגר"ח, שבכל ה"ויקח", מונח גם הענין שאדם לוקח "וחוטף" דברים בצורה לא נכונה, ובאופן כזה שאסור לו לקחת.

הגר"ח נתן לי דוגמא לענין זה, ואמר שיש אנשים הבאים אליו ומספרים שהם מקיימים את מאמר חז"ל (ברכות דף ח:): "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור, וכו' שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו" אבל בתוך כדי דיבור מגלים לי שהם עושים זאת ב... חזרת הש"ץ.

פעולה כזו, אמר לי הגר"ח, הוא בגדר "ויקה" קרח שאדם מנסה לחטוף דברים בצורה לא ראויה.

מה החילוק בין מחלוקת לביקורת

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה אומר:

כשאני רואה מאמר ביקורת בעיתון, מתבונן אני לראות אם הכותב משבח קודם כל את הנושא ובתוך זה מעיר ומבקר איזשהו פרט, אז נחשב לביקורת גרידא, וניחא. אולם אם מיד מתחיל בהתקפות ביקורתיות נחשב זאת למחלוקת, וזה פסול ואסור. כי רק לאחר שאדם מכיר ויודע את ערך וחשיבות הזולת אז יש בכוחו ובאפשרותו לבקר. והעיקר שלא יהיה מחלוקת, אני בורח ממחלוקת כבורח מן האש.

ומסופר שפעם יצא נגד מוסד מסויים שהעמידו לראשם מנהל שלדעתו לא היה לטובת הדת של אותו מוסד, הוא לא היסס לצאת בפרהסיא לגלות דעתו, דעת תורה, כנגד המוסד, והעומד בראשו.

ערב אחד, עלה אותו מנהל אל ביתו של הגר"ר שלמה זלמן זצ"ל, כשלבנו פועם בחוזקה, חושש היה שמא יגרשוהו בבושת פנים ובחרי אף. אך קבלו הרב בסבר פנים יפות, וכבדו שלא כערכו, וכשיצא לוהו עד סוף חצירו, כשהוא מסביר לו, שאינו מנהל מערכה אישית נגדו, אלא טובת המוסד לנגד עיניו, בסוּבְרו שאין הוא האיש המתאים לנהלו.

משעלה הרב אל ביתו, קרא לבני הבית ואמר להם: חפץ אני להראות לכם וללמדכם לקח האיך מנהלים מחלוקת לשם שמים ללא פניות... (המאור הגדול).

עד היכן מגיעה אש המחלוקת

וכן היה אומר החפץ חיים זצ"ל: בא וראה עד היכן מגיעה אש המחלוקת, דתן ואבירם היו כ"כ שקועים במחלוקת עד שלא השמיעו לאוזנם מה שדברו בפיהם.

ובקשר לזה היה מספר מעשה שקרה, בעיירה קטנה פרצה פעם מחלוקת בין מושל הכפר לבין שכנו, זה האחרון איים להביא דבתו רעה לפני השלטונות על דברים לא חוקיים שעשה בתור פקיד ממשלתי... אשתו רצתה להשפיע על בעלה להמנע מלהלשין עליו, ואמתלה בפיה, שהרי, הוא, הפקיד שחרר את בניהם מעבודת הצבא, ואם ימצא בו עול, הרי יאסרו מיד את בנינו.

ענה לה בעלה מבולבל מכעס: "הכל כדאי, כדאי להאסור אותך, אותי, ואת בנינו, ובלבד שנוריד את זה מגדלותו"....!

כשהדבר מגיע למחלוקת, כה מתעקשים אנשי המדון שאינם שומעים באוזניהם מה שמוציאים מפיהם.

אין להתערב בשום מחלוקת

מסופר על שני גדולים שהיו חלוקים ביניהם בעניינים שונים בעבודת השם. יום אחד שמע אחד מהם, אנשים בסביבתו שמדברים סרה על הגדול השני וכששמע את דבריהם חרה לו מאד ופנה אליהם ואמר: שמעו ואספר לכם סיפור, פעם היה מלך אחד שמלך בחסד ובאמת, ושריו אהבוהו מאד. יום אחד החליטו שני שרים להנותו בהנאה מיוחדת. והתייעצו ביניהם איזו הנאה אפשר לגרום למלך, עד שעלה ברעיונם שיעשו למלך כתר חדש מזהב ומשובץ ביהלומים. מיד נגשו אל המלאכה ונותר רק לשבץ אבן יקרה ביותר בכתר.

פה נעשה ויכוח בין השרים, שר אחד טען, הבה ונשבצה בצדו הימני של הכתר, שם תבלוט ותמשוך עין כל רואה, ולעומתו נענה רעהו, מתאימה האבן יותר לצבע יתר האבנים מצדו השמאלי של הכתר, ולכן חייבים לשבצה שם, וכך יהיה כתר המלך מכובד יותר, אך הראשון המשיך והתעקש שמקומה דווקא בצד ימין. וכך רבו ביניהם שעה ארוכה כשבויכוחם הם חוזרים שוב ושוב על המילים "איך לכבודו של מלך ראוי יותר שיהיה".

בתוך כדי דיבורם נקלע למקום אדם פשוט אחד, שמיימו לא ראה כתר, והתקרב אל השנים, כמה דקות האזין בשקט לויכוח, כשלפתע התערב ואמר: "השר השני צודק". השרים פנו אליו כשעל פניהם מסתמנת הבעת תמיהה ופליאה. מה לך שוטה, כי תתערב בעניינים אלו שאינם כלל לפי השגתיך?

סיים הגדול ההוא: כן הדבר במריבה שבינו לבין הגדול השני, זוהי מחלוקת טהורה לשם שמים, אך אתם, מה לכם שתכניסו את ראשיכם בעניינים נשגבים אלו.

במחלוקת אף פעם לא תראה הצלחה

סיפר הרב מפוניב'ז זצ"ל, מה שפעם אמר לו החפץ חיים זצ"ל, וכה אמר לו: "אתה תהיה איש מצליח בכל אשר תפנה ותעשה, בכל ממש, להוציא דבר אחד והוא: "מחלוקת"! בדבר הזה אף פעם לא תראה הצלחה, ובשום אופן לא תצליח..."

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(א) מותר לספר לשון הרע על בעל מחלוקת. ונסתפקתי מה נקרא "בעל" מחלוקת מי שרב פעם בכל יום, או ג' פעמים ביום או בכל יום ויום וכו'.

תשובה: במקום מחלוקת.

(ב) מחלוקת אחד דוחה מאה פרנסות. מה הפשט מאה "פרנסות". מאה פעמים שהיה יכול להרויח או מאה הזדמנויות להרויח או כסף גדול השוה כמו מאה פעמים.

תשובה: נגזר ק' פעמים שיתפרנס כך וכך.

(ג) כשיש ריב בין שני ילדים על עוגה או אוכל וכדומה שזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וכדומה האם זה נקרא מחלוקת?

תשובה: קטנים פטורים מהמצות.

(ד) מה הציור להמחלוקת באופן הכי קטן שאפשר. כלומר מאיזה נקודה מתחיל להיקרא מחלוקת?

תשובה: כשמרבים הרבה.

(ה) אם יש חילוקי דעות בין שני אנשים וכל אחד מחזיק בדעתו, האם לזה יקרא מחלוקת?

תשובה: אם מריבים הרבה בפרהסיא מתוך שנאה.

(ו) האם מצאנו תיקון למי שעשה מחלוקת, והמחלוקת גדלה ואין כבר בכוחו להשקיטה ומה התקנה לאיש כזה?

תשובה: אין דבר העומד בפני התשובה.

ז) האם דברים המסוגלים לפרנסה כמו ליטול ידים עם הרבה מים או לא לבזות פירורי לחם וכדומה, האם אפשר להגיד שזה נקרא פרנסה פעם אחת וע"י המחלוקת דוחה מאה מעשים כאלו?

תשובה: הכוונה כנ"ל אות ב'.

ח) מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. וצ"ע מה זה מחלוקת אחד אם למשל המחלוקת נמשכה במשך כמה ימים. הכל נקרא רק מחלוקת אחת או שכל רגע ורגע היא מחלוקת חדשה?

תשובה: מחלוקת גדולה שנתפרסמה הרבה זמן.

לשון הרע

פתיחה

לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות!!!

וצריכים להבין מה החשיבות שיש לתשובה, ומה ענינה, כדי שנוכל לראות עד כמה חשוב שלא ידחו את התשובות שלנו.

והנה הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ז ה' ה-ז) כתב: כל הנביאים כולם צוו על התשובה. ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה התורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין.

גדולה התשובה שמקרבת את האדם לשכינה. אמש היה זה שנוי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד.

כמה מעולה מעלת התשובה. אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו. והיום הוא מודבק בשכינה, צועק ונענה מיד, עושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, ולא עוד אלא שמתאוים להם.

ובאמת שחז"ל תיקנו לנו ברכה מיוחדת ע"ז בתוך השמונה עשרה ובחתימה אנו אומרים "הרוצה בתשובה". כי לא רק שהקב"ה מחזיר בתשובה ומקבל תשובתינו אלא שרוצה בה וכמו שכתוב (יחזקאל יח, כג): "החפץ אחפוץ מות רשע הלא בשונו מדרכו וחיה". והקב"ה מבקש, שובה ישראל, ושובו בנים שובבים, וזה מרוב חסדו וזה נותן חיזוק

ועידוד גדול לכל החוזרים בתשובה. לדעת שהקב"ה רוצה בה וגם רוצה בבעלי תשובה ומקרבן.

וגם בש"ס מצינו בכמה מקומות את גודל הענין של התשובה.

במסכת ר"ה (דף יז:): אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם.

ביומא (פ:): א"ר חמא ברבי חנינא, גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, אמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם.

עוד שם: תניא, היה רבי מאיר אומר: גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו.

ובירושלמי תענית (ב, א) איתא: אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעין בגדיכם לא על בניכם ולא על בנותיכם.

א"ר ברכיה, כתיב "יערף כמטר לקחי", כפו ערפך לתשובה, מיד הגשמים יורדין.

אר"א שלושה דברים מבטלים את הגזרה קשה ואלו הן: תפילה, וצדקה, ותשובה. (ושם א, א, ג) ר' אחא בשם רב תנחום בי ר' חייא, אילו ישראל עושים תשובה יום אחד מיד היה בן דוד בא.

וכתוב עוד בגמ' (יומא פ:): תשובת המוחלטין (רשעים גמורים) מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות. ובמסכת קידושין (דף מ:): כתוב: ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לו שוב רשעו.

ובאבות (ב, יא) למדנו שתשובה ומעשים טובים הרי הם כתריס בפני הפורענות. ובנדה (דף ע:): כתוב אחד אומר: "כי לא אחפוץ במות המת", וכתוב אחד אומר "כי חפץ ה' להמיתם"? ומתרצת הגמ', כאן בעושין תשובה, כאן בשאין עושין תשובה.

והוי יודע שגם במדרשים ראינו את גודל הענין של התשובה כמבואר בכמה מקומות. (ויק"ר ז, ב). מנין למי שהוא עושה תשובה, שמעלין עליו כאילו עלה לירושלים, ובנה את בית המקדש, ובנה את המזבח, ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה? מן הדין קרוא "זבחי אלקים רוח נשברה".

ובבמד"ר (ג, יב) כתוב שבזכות התשובה הגשמים יורדים. (ושם כ, יג): "ההוא אמר ולא יעשה". אומר להביא עליהן רעות, אם עשו תשובה הוא מבטלן.

ובדב"ר (ב, ז) כתוב: שערי תפילה, פעמים פתוחים, פעמים נעולים, אבל **שערי תשובה לעולם פתוחים**. ובשהש"ר (ח, ז) כתוב: גדול כוחה של תשובה שמבטלת הגזירה ומבטלת השבועה.

וברו"ר (ה, ו): באותה שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה ואמרו לפניו, רבון העולם, אדם (מנשה) שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה!? א"ל הקב"ה אם אינו מקבלו בתשובה, הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשובה. מה עשה הקב"ה? חתר לו חתירה מתחת כסא כבודו, ממקום שאין מלאך יכול לשלוט, הה"ד: "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו".

ובפסיקתא (רבתי ז) כתוב: גדול כוחה של תשובה, שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשות תשובה, מיד היא עולה. לא עד י' מילין, ולא עד כ', ולא עד ק', אלא עד מהלך ה' מאות שנים, ולא עד רקיע ראשון, ושני, אלא שהיא עומדת לפני כסא הכבוד!

ובתנא דבי אליהו (זוטא פכ"ב) כתוב: גדולה תשובה יותר מן התפילה. דבר אחר גדולה תשובה יותר מן הצדקה. ד"א גדולה תשובה שהיא מרפאת את ישראל מעוונותיהם.

ובתדא"ר (פ"ד) כתוב: אמר הקב"ה. אין אתם מרחמים עליו יותר ממני. כיצד? אדם עושה מריבה עם חברו, הולך הוא אצלו לרצותו, והוא אינו מתרצה עד שמקבץ לו בני אדם הרבה ואח"כ מתרצה לו, ואעפ"כ יש לו מקצת קנאה בלבו, אבל אני איני כך, אם אדם עובר עברה לפני, אם חוזר ועושה תשובה הרי אני עמו ברחמים, ואני מקבל את תשובתו, **"ואין אני זוכר לו אפילו מקצת עוונותיו!"**

מכאן יש לנו לראות כמה חשוב הענין של התשובה ולכן חובה עלינו להזהר שלא ידחו אותה מן השמים וכמו שאמרו חז"ל שלשון הרע אחד דוחה מאה תשובות!

אבל האמת היא שלא רק בגלל התשובה שאנו צריכים להזהר מלשון הרע כי הרי החטא של לשון הרע כשלעצמו הוא דבר חמור ביותר כמו שנבאר לקמן.

הענין של שמירת הלשון הוא ענין כ"כ חשוב שיש בה סגולות רבות בכמה ענינים כגון, אריכות ימים, הצלה מכל מיני צרות, ומביא ברכה לו ולעולם. ומאידך שקולה כנגד ג' עבירות החמורות, וגורם לעניות, וזה חרב את בית המקדש ולכן צריכים אנו להתבונן בכח הדיבור שזה המפתח לכל.

וראיתי בספר ברכת אברהם (ח"ג) בפתיחה למאמר "שמירת כח הדיבור" שכתב: רבון כל העולמים ברא אותנו והבדילנו מן החיות והבהמות בכח אדיר של הדיבור, וכמו שכתב התרגום אונקלוס (בבראשית ב, ז) והות באדם רוח ממללא. הרי דזה עיקר נשמתו שנעשו בו כח הדיבור, כח עליון, כח רוחני שנפח לנו הקב"ה מדיליה לתועלת נשגבה,

אשר אם נכיר ונעריך כראוי את הכח הזה, נזכה להתעוררות גדולה ונשגבה לשמירת הכח הנפלא, שלא תחריב את העולם ואת האדם מצד אחד, ושתבנה את קומת האדם בחובתו בעולמו, ותבנה את כל העולמות על ידי תורה ותפילה.

וראיתי עוד בספר תפארת שמשון ויקרא (דף קנב) שכתב: האדם נקרא מדבר, הדיבור הוא עצם האדם, לאדם יש רמ"ח אברים, וכל אחד מהם מבטא את הכוח שלו עצמו בלבד, העינים מבטאות את כח הראיה, האוזנים את כח השמיעה, הרגלים את כח ההליכה וכו'.

הפה, הלשון, אינם מבטאים רק את כח הפה והלשון, אדם מספר גם מה שהוא חושב, מה שהוא ראה, שמע, מה שהרגיש בתוך הלב וכו', הפה הוא תמצית של כל האדם.

"השב שמעתתא" בהקדמה כתב בענין זה דבר פלא: אם אדם היה עולה לשמים, ורואה שם את כל סודות הבריאה, לא היה לו מהם נחת רוח עד שהיה יורד ומספר לחבריו מה שראה, כי לדבר ולספר זו לא תאוה, זהו עצם האדם!

ולכן אם נבין כמה חשוב לשמור על הלשון והדיבור שיהיה כדבעי אז נרויח הרבה מאד בין בעולם הזה ובין לעולם הבא.

הגדרה של לשון הרע

נביא כמה הלכות שמובאות בספר חפץ חיים (בעיקר בכלל א' וכלל י) ועל פיהם נוכל להגדיר בצורה כללית את האיסור של לשון הרע. אמנם יש עוד הרבה הלכות ופרטים וצריכים לעיין בספר חפץ חיים כדי לדעת אותם.

א) אסור לספר גנות על חבירו אפילו על אמת גמור. וזה נקרא בפי חז"ל בכל מקום: **"לשון הרע"**.

ב) האיסור הוא אפילו אם רק במקרה סיפר גנות חברו, אבל אם ח"ו, הורגל בעוון זה בתמידות, כך וכך עשו אבותיו, כך וכך שמעתי אליו, והוא דברים של גנות, אנשים כאלו הם נקראין בפי חז"ל בשם **"בעלי לשון הרע" ועונשן הרבה יותר גדול, אחרי שבשאת נפשם וזדון לבם עוברין על תורת ה' ונעשה זה אצלם כהפקר, ועליהם נאמר בקבלה, **"וכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות"** (תהלים י"ב, ד).**

ג) אמרו חז"ל על ג' עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, ואלו הן: עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולן. והביאו חז"ל ע"ז ראייה מן הכתובים, ופרשו הראשונים דהכונה על אלו שהורגלו בעון זה בתמידות, ואין מקבלין על עצמם להשמר ממנו מפני שנעשה הדבר אצלם כהתר.

ד) אין חילוק באיסור הסיפור בין אם סיפר מעצמו ברצונו, ובין אם עמד עליו חברו בדברים והפצירו עד שיספר לו, מכל מקום אסור. ואפילו אביו או רבו שמחויב בכבודם ובמוראם שלא לסתור דבריהם. אם הם בקשו ממנו שיספר להם ענין פלוני ופלוני, והוא יודע שבתוך הסיפור יוכרח לבא לידי לשון הרע או אפילו רק לאבק לשון הרע, אסור לו לשמוע להם.

ה) אפילו אם רואה, שאם ירגיל עצמו במדה הזאת שלא לספר לעולם בגנותו של ישראל, יסובב לו הפסד גדול בענין פרנסתו, כגון שהוא תחת ראשות אחרים, והם אנשים שאין בהם ריח תורה, ויחזיקו אותו לשוטה ופתי, ועי"ז יסלקוהו ממשמרתו, ולא יהיה לו במה לפרנס את בני ביתו, אעפ"כ אסור.

ו) וכל שכן אם הדבר נוגע לו רק בכבוד בעלמא, כגון שיושב בין חבורת אנשים ואין לו עצה איך להשמט מהם, והם מדברים בדברים אסורים, וכשיהיה יושב ודומם ולא יסיע עמם בספוריהם כלל יחשב בעניהם כמשתגע, בודאי דאסור.

ז) אסור זה הוא, בין אם הוא מספר עליו בפיו ממש או שהוא כותב עליו דבר זה במכתבו. וגם אין חילוק בין אם הוא מספר עליו הלשון הרע שלו בפרוש ובין אם הוא מספר עליו לשון הרע בדרך רמז, בכל גוני אסור.

ח) ואפילו אם בתוך הגנות שגנה את חברו גינה גם את עצמו באותו הגנות, ואפילו הקדים להתרעם על עצמו, ג"כ הוא אסור.

ט) גם מי שלא נתכוון לדבר לשון הרע על חברו, אלא כשהיה עסוק בדיבור נסבבו הדברים מבלי להתכוון ונכשל בלשון הרע, גם זה אסור. וגם אם ע"י דבורו לא גרם שום שנאה בינו לבין חברו, אלא ממשיכים לאהוב אחד את השני כבתחילה, בכל זאת אסור, (שו"ת אז נדברו ח"א ס' מ').

י) אסור לשון הרע הוא בין אם מספר על איש או אשה, ואין חילוק בין אשתו לאשה אחרת. וכן אסור לספר על קרוב משפחה. וגם על ילד קטן אסור לספר.

יא) והנה (בכלל י) הביא החפץ חיים ז' תנאים כדי שיהיה אפשר להתיר לספר דברים לתועלת ותמיד צריך להזהר שלא יחסרו אלו השבעה פרטים ואלו הן:

א) שיראה זה הדבר בעצמו ולא על ידי שמיעה מאחרים, אם לא שנתברר לו אחר כך שהדבר אמת.

ב) שיזהר מאד שלא יחליט תכף את הענין בדעתו לגזל ועשק או להזק בכיוצא בזה, רק יתבונן היטב את עצם הענין אם הוא על פי דין בכלל הזק או עשק.

ג) שיוכיח את החוטא מתחילה, ובלשון רכה, אולי יוכל להועיל לו ויטיב עי"ז את דרכיו, ואם לא ישמע לו, אז יודיע לרבים את אשמת האיש הזה מה שהזיד על רעהו.

ד) שלא יגדיל העולה יותר ממה שהיא.

ה) שיכוין לתועלת ולא להנות מהפגם ההוא שהוא נותן בחבירו ולא מצד השנאה שיש לו עליו כבר.

ו) אם יכול לסבב התועלת גופא בעצה אחרת, שלא יצטרך לספר את ענין הלשון הרע עליו, אזי בכל גוני אסור לספר.

ז) שלא יסבב על ידי הסיפור הזק לנדון יותר מכפי הדין שהיה יוצא אילו היה מעיד עליו בבית דין.

אך מה מאד צריך להזהר בהיתר הזה שלא יחסרו כל הפרטים הנ"ל. כי אם לא יזהר בשמירה יתירה, בקל יוכל להלכד בפח היצר, ולהיות מבעלי לשון הרע דאורייתא ע"י ההיתר הנ"ל.

חומר איסורו

איתא בירושלמי פאה (פ"א): ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן: עבודת כוכבים, וגלוי עריות ושפיכות דמים. **ולשון הרע כנגד כולם!** ובעץ יוסף שם פירש: ולשון הרע כנגד כולם: **שהוא חמור מכולן, משום דעל ידה יבואו כולן.**

וכתוב עוד שם: אמר רב אבא בר כהנה, דורו של דוד כולן צדיקים היו, ועל ידי שהיה בהן בעלי לשון הרע ורכילות. היו יוצאים למלחמה והיו נופלין. אבל דורו של אחאב עובדי עבודת כוכבים היו, ועל ידי שלא היו להן בעלי לשון הרע ורכילות, היו יורדין למלחמה ונוצחין.

המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים

בגמ' מס' פסחים (דף קיה.): ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה, כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר "לכלב תשליכון אותו", וכתב ע"ז בספר שמירת הלשון שער הזכירה (פ"ח בח"ב פ"ז): פשוטו הוא, כי דרכו של כלב תמיד להגביה קולו ולהבעית, ולפעמים גם לנשוך למי שיעבור לפניו, אפילו אם אותו האיש הולך לפי תמו.

כן דרך בעל לשון הרע, לקלקל בקולו על הכל, על כולם הוא מוצא עוולות ומבזה אותם, ועל כן ראוי הוא שיושלך לפני הכלבים, ויבעיתוהו וינשכוהו כמדתו.

ובספר פנינים משלחן הגר"א פירש עפ"י הגמ' הזו, לגמ' תמוה בשבת (קנה.) שכתוב שם: אמר רב פפא "לית דעניא מכלבא ולית דעתיר מחזירא" [פירוש: אין עני יותר מכלב ואין עשיר יותר מחזיר] והביאור

הוא כי באמת כל התורה מפי הגבורה שמענו, ועם כל זה אנו רואים כי לא כל הלאוין שבתורה שוים בעיני הבריות, כי יש לאוין שהעולם נזהר בהם עד מאוד כגון "ואת החזיר לא תאכלו", שאם רואה אדם בחבירו שאוכל חזיר, יפרוש ממנו ולא ירצה להתחתן עמו, ויבוש לדבר עמו. מאידך יש לאו חמור מזה הרבה, וקל הוא בעיני הרבה בני אדם, וכצחוק נחשב הוא בעיניהם, כגון לדבר לשון הרע. נמצא כי הלאו של "חזיר" הוא לאו "עשיר" כי הכל יראים ממנו, והלאו של לשון הרע הוא "לאו עני" מפני שישנם הרבה בני אדם שאין יראים ממנו.

גשמים נעצרים בשביל מספרי לשון הרע

ובמס' תענית (דף ז:): כתוב: אמר רבי שמעון בן פיז אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע.

וראיתי דבר נפלא בדרשות חתם סופר (דף שע"ו א') שכתב:

ידוע שהגשמים מתהווים בטבע מאידים העולים מהארץ והבל פה אנשי העולם, ואם כי זה הוא רק הבנה קטנה בטבע העולם, ועיקר הוא כמאחז"ל ספ"ק דתענית, שהעבים שואבים ממי אוקינוס ומתמתקים בעבים ע"י מים העליונים מאת ה' מן השמים, מ"מ גם זה אמת כי הווית העבים הוא מהאידים העולים מן הארץ.

והיות כן, החוש והשכל יעיד, כי אם בני אדם וההבל והאידים העולים מהם הוא מהבל פה דובר נבלה ולשון הרע ורכילות, הגשמים המתהווים מזה המה מלוכלכים מזוהמת קליפת עוונות ופשעים ההמה, והמאכלים המתהווים מזה מטמאים אוכליהם ביתר שאת באופן שיהיה הבל פיהם של שנה הבאה רע יותר משל אשתקד ועי"ז גשמי שנה הבאה ותבואתה רע וגורם טומאה ומרי יותר ומגדל אנשים רעים וחטאים יותר. ושוב יגדלו האנשים את הגשמים רע יותר בשנה השלישית מבשנית וכן לעולם

חוזר חלילה עד שח"ו כ"כ מושרשים בחטא וטומאה עד כי אין תרופה למכתם חלילה.

ומטובו של אלקי ישראל ית"ש לעצור השמים ולא יהיה מטר רע, ולא יולידו פירות רעים עד שיכנע לבבם הערל וישובו אל ה' ויטהרו האויר ויהנו מזיו ה' ותפארתו. והיינו דאמרו חז"ל (תענית ו.) "מלקוש" שמל קשיותיהן של ישראל!

גזרות הגויים עלינו מחמת חטא לשון הרע

ובתענית (ח.) אמר ר"ל מאי דכתיב "אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון". לעתיד לבא מתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו, ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך? אמר להם: ואין יתרון לבעל הלשון. וכתב ע"ז בספר נחלת דוד דרוש י' ומובא בספר סמא דחיי וז"ל: ולכך לפעמים גוזרים עלינו גזרות שאין להם שום הנאה מזה, כנראה בעליל. והכל הוא מפני שהוא דומה לנחש. ובא בעוון לשון הרע הנמצא בינינו וכמו שאחז"ל בית שני מפני מה חרב, מפני שנאת חנם, ועדין השטן מרקד בינינו, וכל זה הוא נמשך מפאת לשון הרע.

המספרים לשון הרע אין מקבלים פני השכינה

במס' סוטה (דף מב.): אמר רבי ירמיה בר אבא: ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים, וכת חנפים, וכת שקרנים וכת מספרי לשון הרע.

ובעץ יוסף על עין יעקב פירש מה הענין של "אינם מקבלות פני שכינה" וכתב: ענין קבלת פני השכינה שייך גם בעולם הזה, ובפנים שונים. בגדולי המעלה קבלתם רוח נבואה או רוח הקודש. ובאנשים

המונים עכ"פ נפשם מדבקת בשכינה שמזה מתנוצץ בנפשם איזה רוח טהרה להעיר לבבם לפעמים מלמעלה, אבל מי שיש לו אלו המדות, נתעקר מלבם כל ציור טהרה עד שאין בכחם לקבל שפעת הטהרה השופעת מהשכינה ושייך ענין קבלת פני השכינה גם בעולם הבא.

מי שאינו נזהר מדבר לשה"ר מצד היאוש אינו אלא טועה

באמת הרבה אנשים לא לומדים בהלכות לשון הרע ולא משתדלים להשמר בזה ותולין את עצמם בדברי הגמ' בב"ב (דף קסד:, קסה.) שכתוב שם: אמר רב עמרם אמר רב. שלוש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום. הרהור עבירה, ועיון תפילה ולשון הרע, לשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע. אמר רב יהודה אמר רב רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, בלשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע עכ"ל הגמרא.

וצריכים לדעת מה שכתב ע"ז רבנו החפץ חיים זצ"ל בכמה מקומות (ע' בהקדמה לספר ח"ח ובשמירת הלשון שער התבונה פ' טו ובזכור למרים פ' יד) שכתב וזת"ד:

ויש שסבתם מצד היאוש, דהיינו שהיצר מפתה אותם שא"א לאיש מדיני כלל לעמוד בזה, אם לא שיפרוש לגמרי מעניני העולם, וזה אי אפשר, ותולין את עצמן במאמר חז"ל "וכולן בלשון הרע". ועל כן מתיאשין לגמרי משמירת זה הענין. ובאמת זוהי טעות גדולה דאם כן למה צותה התורה על זה בלא תעשה, הלא ידוע הוא דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. והוה ליה להתורה לכתוב דבר זה רק בענין המדות, כמו שאר מדות קדושות שנאמרות רק לאנשים יחידים, אלא ודאי דיוצר האדם שם בכח כל איש ואיש מישראל שאם רק ישים עיניו ולבו על דרכיו יוכל להזהר מזה.

והבחינה בזה: אילו היו נותנים לאדם שלושה שקלים בכל יום שיהא נזהר מלדבר דבורים אסורים בודאי היה נזהר בזה ביותר, וכל שכן שכתב הגר"א זצ"ל בשם המדרש **שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז, שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער**. אם כן, כמה צריך האדם להזהר שלא לשכח מלשמר פיו.

וכדאיתא בספרי פ' האזינו (דברים לב, ד): **"אל אמונה ואין עול"** שלא ברא בני אדם להיות רשעים אלא להיות צדיקים [פירוש דאי לאו הכי, יש ח"ו עול בחוקו יתברך על העונש שמענישים אח"כ] וכן הוא אומר קהלת (ז, כט) **"אשר עשה האלקים את האדם ישר"**.

וכן הוא נמי בעניננו, שאם האדם יתן עיניו ולבו על דרכיו, ויהיה מוסכם אצלו לשמור פתחי פיו, שלא יפתחנו כי אם לצורך ולא לדבר רע ומרמה, בודאי לא יבצר ממנו ענין זה, והבא לטהר מסייעין אותו!

ומה שאמרו חז"ל וכלם בלשון הרע, הלא סיימו על זה תיכף. בלשון הרע סלקע דעתך? אלא אימא באבק לשון הרע ואף ואבק כתב שם המהרש"א דמה שאמרו "כולם", היינו רק **"שאם האדם לא יתן עיניו ולבו על דבורו, ויניח אותו על טבעו בוודאי כולם יכשלו בו, אבל לא כונו חז"ל ח"ו לומר שהאדם לא יוכל להנצל כלל מאבק לשון הרע"**. עכת"ד. ומכאן אחריות גדולה לדעת, וללמוד ההלכות האלו כדי שנוכל להשמר מחטא זו של לשון הרע.

שמירת הלשון זהו סם החיים בפועל

במדרש רבה (פ' מצורע פ' טז, ב) מובא מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז ואומר, **"מי רוצה לקנות סם החיים"**, הביטו עליו, ונדחקו עליו כל העם, ובאותה שעה רבי ינאי היה יושב ועוסק בפשטי מקראות, שמע אותו רבי ינאי שהרוכל מכריז **"מי**

רוצה סם החיים? אמר ליה: בוא עלה לכאן ותמכור לי, אמר לו הרוכל: לא אתה צריך לסם הזה ולא האנשים כמותך, הטריח עליו רבי ינאי בהפצרות ועלה זה אליו. הוציא לו הורכל ספר תהלים והראה לו הפסוק **"מי האיש החפץ חיים"** ומה כתוב אחרי פסוק זה: **"נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב"**. אמר רבי ינאי אף שלמה מכריז ואומר: **"שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו"**, אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה ולא הייתי יודע עד כמה הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו. וכעין זה מובא ג"כ בגמ' (ע"ז יט:).

ולכאורה יש לתמוה מה חידש הרוכל הזה, ונראה, דבעת שהיה מכריז **"מי רוצה סם החיים"** היו סבורים כולם שיש לו איזה סם שגורם לאריכות ימים, ולכן כולם באו. והראה לכלם הפסוק. אבל יש ללמוד עוד דבר מדברי המדרש הזה.

בהסכמתו לספר עיקרי דינים כתב ליישב הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל השאלה המפורסמת **מה חידש הרוכל לרבי ינאי?** (ומובא בילקוט לקח טוב).

לכאורה, אומר הגראז"מ, רבים חושבים כי לשון הרע הוא איסור ככל האיסורים, והמונע עצמו מעוון זה שומר נפשו מהילכד באיסור. הם אינם מעלים על דעתם שהימנעותם מעוון זה יכולה להצטרף לקיום מצוות וללימוד תורה אשר ההתעסקות בהם יוצרת זכויות שעל ידן מבטיח לעצמו האדם חיים. ועפ"י מה שאמרו חז"ל במס' קידושין (לט:): **"ישב ולא עבר עבירה, נותנים לו שכר כעושה מצוה"**. ולכאורה גם איסור לשון הרע הוא כדין שאר עבירות בענין זה.

והנה הרוכל שהכריז **"מי רוצה לקנות סם החיים?"** חידש ששונים הם פני הדברים כלפי איסור לשון הרע ושמירת הלשון. שהרי אם שמירת הלשון אינה יותר מהימנעות מעבירה אין הכרזת הרוכל מובנת כלל. כי

אי אכילת סם המוות אינה יכולה להחשב סם החיים, שכן סם החיים הוא דבר המשפיע באופן חיובי.

אלא מאי? חידוש חידש כאן הרוכל ולימד כי מניעת דיבור לשון הרע היא גופא סם החיים, וכך נאמר בפסוק "מי האיש החפץ חיים?" ועל זה ענה שמניעת דיבור לשון הרע הוא זכות בפועל שמקדשת את האדם ע"י שנעשה פיו קדוש, ונתקדש בעצמו ובזה זוכים לחיים וזה החידוש שנתחדש לר' ינאי.

רבנו החפץ חיים זצ"ל למד מדברי הרוכל חידוש אחר וביאר הענין באופן זה: פרט מאפיין יש ברוכל על פני חנוני בחנותו. הרוכל בהיותו מחזר בעיירות, אינו מאפשר כל קניה בהקפה, וכל תשלום חייב להיות מידי במקום. את זאת למד רבי ינאי מהרוכל, שעבור המנעות מלשון הרע, התשלום שכר אינו בהקפה לעתיד לבוא, אלא מיידית. כלומר, שתיכף לקיום המצוה זוכה ב"מנת חיים".

ובקונטרס פה קדוש הביא מעשה שהיה אם אחד מתלמידיו של החפץ חיים זצ"ל. שהיה מחונן בכח הנאום, שהתאונן פעם לפניו: **אמרתי דרשה כשעתיים על ענין זה של זהירות הלשון, ואיני רואה כל תועלת, ועולם כמנהגו נוהג!** השיב לו רבנו הח"ח זצ"ל אני מתפלל על דבריך, ידועים דברי הגר"א שבעד כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער. הגע בעצמך! זה הכל בעד רגע אחד של בלימת פה. תאר לך את גודל השכר והתענוג שזוכים עבור שעתים שלמות של שתיקה מדיבורים אסורים, היש לשער ולהעריך מה פעלת ועשית!?

בגמ' בערכין (דף טו.) איתא: שלא נחתם גזר דין של אבותינו במדבר, אלא על לשון הרע, ובהמשך הגמ' שם תניא אמר רבי אלעזר בן פרטא, בוא וראה כמה גדולה כח של לשון הרע, מנלן? ממרגלים. ומה המוציא

שם רע על עצים ואבנים כך, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה.

(ושם:) איתא אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מאי דכתיב: "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה". אמר לו הקב"ה ללשון: כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל. כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר.

ובספר עיני יצחק (מובא בספר סמא דחיי) כתב: נראה שהגם שאלו ב' החומות לא מעלה ולא מוריד בכח הדיבור, שהרי הוא יכול לדבר כל שעה כפי רצונו. אבל רמז יש בזה שצריך כל אדם קודם שידבר להעלות תחילה על מחשבתו מה ידבר, ואחרי זה יחשוב עוד לבחון אם הדיבור ראוי אם לאו, ושעל רמז הזה נעשה לו אלו ב' החומות מתחילה, וכן מה שהלשון מושכב בפנים, כל אלו רמז שצריך לדייק בלישנא מאד.

המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר

(שם:) ואמר ר' יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר! והטעם כמו שכתבו בספר יראים, כי ידוע הוא שמי שרוצה לדבר לשון הרע הוא מסתכל בכל צדדיו אולי עומד שם האיש ההוא, ועושה עין של מעלה כאילו אין רואה ח"ו, וכמו שאמרו חז"ל בגנב (בב"ק עט:).

גנות הלשון הרע המובא במדרשים

ובאמת שמצאנו הרבה, הרבה מקומות במדרשים איפה שחז"ל דברו על גנות וחומר האיסור של לשון הרע ונביא כמה מהם:

אמר רב לוי לעתיד לבא הקב"ה נוטל את העכו"ם ומורידן לגיהנם, ואומר להם למה הייתם קונסים את בני"י והן אומרים לו, מהם ובהם

היו באים ואומרים לשון הרע איש על חבירו. והקב"ה נוטל אלו ואלו ומורידן לגיהנם (ב"ר כ, א).

אמר ר' אחא. קשה לשון הרע שמי שבראו עשה לו מקום שיטמן בתוכו (ב"ר עט, א) ומה ראה למשלן בחץ מכל כלי זין, אלא כל כלי זין מכין במקומם וזה מכה מרחוק, כך הוא לשון הרע דאמור ברומי וקטל בסוריא (ב"ר צ"ח, כג).

ולמה לא בנו להן בית המקדש? שהיו בניהן דילטורין... ראה כמה קשה כחו של לשון הרע, שנצטוו לבנות בית המקדש ובשביל שהיה הדור בעלי לשון הרע לא נבנה בימיהם (דב"ר ה, י).

ילמדנו רבנו המספר לשון הרע מה עונשו? כך שנו רבותינו המספר לשון הרע חמור מן העושה מעשה.. אמר רבי מנא דשאב בשם ריב"ל אין אדם אומר לשון הרע עד שכופר בעיקר... רבנן אמרי קשה לשון הרע שהביאה מיתה על אדם הראשון... וגרמו מיתה להם ולתולדותיהם עד סוף כל הדורות. (תנחומא בראשית ח').

ולפי שסיפר עליהם לשון הרע, לפיכך נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ונשתעבדו שם ארבע מאות שנה!

וכן ביוסף לא הגיעוהו כל אותן צרות אלא על לשון הרע שספר על אחיו... (תנחומא וישב ז)

ובתנא דבי אליהו (פ' יח): כשם שהרשעים מספרים לשון הרע ועולה עד כסא הכבוד, באותה שעה משיבה גיהנם ואומרת לפני הקב"ה, רבש"ע אין לי יכולת לפרוע להם דיי כפי עונש שלהם, ואין כל העולם כולו יכול ליתן להם די פורענותם והלא בעל לשון הרע הזה חטא מן הארץ עד לרקיע.

ובמסכת דרך ארץ זוטא (פ' ט): אם שמרת פִּיךָ מלשון הרע תהא כל ימִיךָ לשלום.

קשה לשון הרע מן הסייף ומן החרב (אגדת בראשית ו).

כל בעלי מומין מתרפאין בעולם הבא, והנחש אינו מתרפא שנאמר: "ארור אתה מכל הבהמה". מכאן שהכל מתרפאין והוא אינו מתרפא... אבל הנחש, עפר לחמו, שאין מתרפא לעולם, שהוא הוריד כל הבריות לעפר. מי גרם לו? על שאמר לשון הרע.

וכתוב עוד בערכין (טו:): אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע ראוי לסקלו באבן... כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם.

דברים מבהילים מבעל חובת הלבבות

ידועים דבריו המבהילים של רבנו בעל חובת הלבבות (בשער הכניעה פרק ז') שכתב:

ואמר אחד מן החסידים: כשבני אדם באים לפני בית דין של מעלה כדי לתת דין וחשבון על מעשיהם, מראים להם את מה שעשו בעולם הזה, ואז רבים מהם מוצאים בין המצוות שלהם מצוות שלא עשו, וכשהם שואלים הרי לא עשינו מצוות אלו, עונים להם: מצוות אלה עשו פלוני ופלוני, והן נזקפו לזכותכם מפני שדברו עליכם וספרו בגנותכם.

ואילו אלה שדברו לשון הרע מוצאים את ההפך. שחסרות מהמצוות שלהם מצוות שכן עשו, וכאשר הם שואלים על פשר הדבר, עונים להם: נכון, אכן עשיתם את המצוות הללו, אבל הן אבדו מכם כשדברתם על פלוני ופלוני. וכן ישנם בעלי לשון הרע שמוצאים בין העברות שלהם עברות שלא עשו, וכאשר הם טוענים, הרי לא עשינו את עבירות אלה,

**עונים להם: עברות אלה עשו פלוני ופלוני והן נזקפו לחובתכם מפני
שדברתם עליהם!!!**

מסופר במדרש ויקרא רבה (פ' לג): רבן גמליאל ביקש מטבי עבדו
שיקנה לו מזון טוב מן השוק, הלך והביא לו לשון, אח"כ ביקש ממנו
שיקנה לו מזון רע מן השוק, הלך והביא לו לשון, שאלו רבן גמליאל:
כשאמרתי מזון טוב הבאת לשון, וכשאמרתי מזון רע הבאת גם לשון?
ענה לו טבי: **כשהלשון טוב, אין טוב ממנה וכשהלשון רע אין רע
ממנה!**

החיים והמות ביד הלשון

במדרש שו"ט (פרק לט) מובא מעשה שהיה במלך פרס שחלה. אמרו
לו הרופאים אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לביאה ונעשה לך רפואה,
ענה אחד ואמר אני מביא לך חלב לביאה. אם רצונך, יתנו לי עשר עזים,
אמר המלך לעבדיו שיתנו לו ונתנו לו.

הלך לגוב אריות והיתה שם לביאה אחת מינקת גוריה. יום אחד עמד
מרחוק והשליך לה עז ואכלתה, יום שני נתקרב לה מעט והשליך לה
אחרת, עשה לה כן עד שהיה משחק איתה ולקח מחלבה וחזר לו.

כשהיה בחצי הדרך ישן וראה בחלום. והיו האברים שלו נלחמים זה
עם זה, הרגלים אומרות: אין בכל האברים דומים לנו, אם אנו לא הלכנו
לא היה הגוף יכול להביא מן החלב. הידיים אומרות אין כמונו שאם לא
היינו ממשמשים לא היה יכול להביא מן החלב. [העינים אמרו אנו
למעלה מן הכל, שאם לא היינו מראים לו הדרך, לא היה נעשה כלום].
ענה הלב ואמר אני למעלה מכם שאם לא נתתי העצה לא הועלתם בדבר
כלום.

ענתה הלשון ואמרה, אני טוב מכם, שאם לא אמרתי הדבר מה הייתם עושים. השיבו לה כל האברים. איך לא יראת להדמות אלינו ואת במקום חושך ואין בך עצה כבשאר אברים. אמר להם: היום תאמרו שאני שולט עליכם.

שמע האיש את האברים, הלך אצל המלך, אמר לו: אדוני המלך, הילך חלב כלבתא! קצף המלך וציווה לתלותו. כשהלך התחילו האברים לבכות, אמרה להם הלשון, לא אמרתי אליכם שאין בכם ממש? אם אני מצלת אתכם תדעו שאני עליכם? אמרו לה הן.

אמר לתולין אותו, השיבוני אל המלך, אולי אנצל, השיבוהו אליו אמר לו: למה ציוות לתלותי? אמר לו: אמרתי לך שתביא לי חלב לביאה ואתה הבאת לי חלב כלבתא, אמר ליה: מאי אכפת לך לתלותי? ותהיה לך רפואה, ועוד, לביאה, כלבתא קורין לה, לקחו ממנו וניסו אותה ומצאה חלב לביאה.

אמרו לה האברים, הרי אנו מודים לך, הרי מות וחיים ביד הלשון!

וכתב ע"ז המהר"ל מפראג בנתיבות עולם (נתיב הלשון פ"א). והנה במדרש בא לבאר כח הלשון, שהדיבור הוא מוציא לפעול החיים והמוות בכח. כמו זה שהיה הלשון פועל לפי רגע המוות והיה פועל אח"כ החיים, אף שכבר נמסר לתליה וזה נקרא שיש ביד הלשון החיים והמוות.

למה לא זוכים לבנים ת"ח

ובספר מנוחת שלום מהגרי"ח סופר שליט"א (ח"ט ס' כז) הביא מהגר"ח פאלאגי זצ"ל שהמדבר לשון הרע יהיו לו בנים שאינם תלמידי חכמים! וגם הופך מידת הרחמים למידת הדין. (ע' בספר נפש כל חי מערכת ל' אות ב', ובספר הכתוב לחיים פ' נ"ב).

הדיבור הרע יותר קשה מהכאה

ובפירוש הגר"א על משלי (י"ח ח') כתב שהדיבור הרע הוא יותר קשה לאדם מהכאה, כי הכאה אינה אלא בגוף והדיבור יורד גם לנפש, ועוד שההכאה תתרפא אבל דיבור לא יתרפא.

מצוה שאין לה דורשין הרי היא כמת מצוה

כתב הח"ח זצ"ל בחובת השמירה (פ"ח):

ידוע שחלק גדול מסדר התורה, והן כל המצוות התלויות בכח הדיבור, רפוי מאד ענין קיומן בעונותינו הרבים. ודבר זה איננו כלל לכבוד לה' יתברך. וכבר העיר לנו בספר חסידים **שמצוה שאין לה דורשין הוא בכלל מת מצוה**. שחיוב גדול חייבה אותנו התורה לטפל בו. אפילו לכהן גדול ונזיר כדי שלא יהיה מונח בבזיון, וכ"ש כשדברי ה' יתברך מונחים בבזיון, שאין חוששין להן, כמה החיוב לחבבן ולהתחזק שלא לעבור עליהן.

ובודאי כשם שהוא חושש על כבודו של הקב"ה שלא יהיו מצוותיו מנחות בבזיון כהפקר, כן יחוס הקב"ה על כבודו בזה ובבא וכדכתיב **"כי מכבדי אכבד"**.

המדבר לשון הרע אפילו אם ילמד כל הש"ס כמה פעמים לא יגן עליו בעולם האמת

כתב הח"ח בשמירת הלשון (ח"ב פ"ז):

והנה אם אדם ילמד בכל יום מקרא ומשנה או גמרא, ובשעת הדין ידע שיציעו לנגד עיניו כל המשנה והגמרא שלמד, מה גדלה תשוקתו לזה והוא מקוה ע"ז כל שעה ושעה אימתי יבא לזה וימליצו עליו. אכן כאשר יבואו אח"כ כל אותן הספרים, ויראה שנמשך על כל דף ודף רוח

הטומאה ע"י דבורים האסורים שדבר מתחילה או באמצע, "ואין שוות למאומה" ומה גדולה תהיה תוגתו אז, כאשר יתבונן בנפשו איך בשאט נפש אבד בעצמו את תורתו.

ולמה הדבר דומה? לאחד שקנה מחברו ש"ס שלם ומכרך בעור יפה, ובלי ראייה בפנים, שסמך שכיון שלמעלה הוא יפה ונאה. ושילם בעדו, והמוכר נסע לדרכו. ויהי כאשר נסע לקחו לביתו ראה שכל הש"ס היה מטושטש מאד, מפני חלב ושומן שנשפך עליו, ואפי' מסכת אחד לא מצא כהוגן. וכמה יתמרמר על נפשו איך נתפתה לדברי המוכר ששבחו בפניו, ולא פתחו בעצמו לראות מה קנה.

כן הוא הדבר הזה: מי שפיו פתוח תמיד, ואינו מקפיד על עצמו "אפילו אם ילמד כל ששה סדרי משנה וכל הש"ס כמה פעמים, כשיבוא למעלה לא ימצא אפילו גמרא אחת שתגן עליו!! כי כל אחת נמשך עליה רוח הטומאה ומאוס להסתכל עליה".

מדיבור לשון הרע נברא מקטרג שמדבר

בספר שיח זקנים (ח"ג) כתב שפעם אחת, לאחר תפילת שחרית, פנה החפץ חיים זצ"ל למתפללים ושוחח על גודל חומרת עוון לשון הרע, ואמר להם בנועם לשונו: מכל עבירה הרי נברא מלאך המקטרג, אך מלאך זה איננו מדבר. (כי מלאך שנברא ממצוה או מעבירה נברא גם כן באותו מצב ותכונה בו נעשתה הפעולה שממנה הוא נברא. כגון, מצוה שנעשתה בזריזות נברא על ידה מלאך זריז, והעושה בעצלתים נברא מפעולתו מלאך עצל, וכן בכל המצבים.) אולם על ידי עוון לשון הרע שהוא עוון של דיבור, נברא מלאך המדבר ומקטרג ל"ע... ועל כן חמור עוון לשון הרע יותר משאר עבירות! סיים הח"ח.

משל נוקב בענין לשון הרע

בספר שמירת הלשון שער הזכירה (פ' יג) כתב:

משל לאיש אחד מן הגנבים שהתלבש את עצמו כאחד מנכבדי העם, ופגע באורח ונעשה לו כאחד ממכיריו ושמח בראותו, ופתהו שילכו אל בית משתה היין להתענג והוא ישלם להאורח.

והנה בבואם, אמר להאורח: כמה שמחה יש לי עתה אחרי שזכיתי לראותך, וזה כמה שנים שלא ראיתך, אין לי יום שמח מזה על כן אמר לבעל הבית שיגיש לפנינו מכל המעדנים שנמצאים בבית משתה ואני משלם בעד הכל, והנה אחרי אכילתם, נשתמט הגנב מן הבית המשתה ונשאר האורח לבד. וחייבו בעל המשתה לאורח לשלם בעד הכל באומרו כיון שאתה לקחתה מידי, אין לי לידע מי סיעך באכילתך ומי הטעה אותך בענין זה.

והנה כל זמן שאכל ביחד עם הגנב, לא היה לו שום שנאה עליו, ואדרבה, חשבו כאחד מאוהביו באשר שמהנהו על לא דבר, אבל בשעה שנצטרך לשלם עבור הכל, כמה מהכעס והשנאה יהיה לו עליו עבור זה.

והנה כן הדבר אחי בענין זה. בעולם הזה אינו מרגיש השומע ממך לשון הרע ומקבלו, את ההשחתה אשר השחית לו בנפשו. ואדרבה חושבך לאוהבו שאתה מספר לו כל ענייך.

אבל כל זה הוא רק כל זמן שהחנות פתוחה והחנוני מקיף. אבל כשיבא לעולם הבא לפני "המגיד לאדם מה שיחו", וימצאו הפנקס פתוח, וכתוב שם כל הדברים אשר שמע ואשר דבר ע"י התחברותך הרעה, ויצטרך ליתן דין וחשבון על הכל, ולהענש בענשים גדולים על הכל, וכל שכן אם גרמת לו בסיפוריך שיהיה נכתב ח"ו על ידך למעלה בחבורות הרשע, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (בצואת רבי אליעזר הגדול אות יז) וזה לשונו: בני אל תשב בחבורת האומרים גנאי מחבריהם, כי כשהדברים

עולים למעלה, בספר נכתבין, "וכל העומדים שם נכתבין בשם חבורת רשע". כמה מהכעס והמרירות יהיה לו עליך עבור זה.

זכירת מעשה מרים כדי להנצל מעון של לשון הרע

כתוב בתורה (דברים כד, ט): "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים".

ויש לתמוה על זה כי הרי אנו רואים בחוש שאחרי אמירת "זכור" ולפעמים אף בעת אמירתו הוא מדבר לשון הרע. וא"כ איפוא עצת התורה? כך שאל הח"ח זצ"ל בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פי"ב).

ומתרץ הח"ח זצ"ל שהסיבה היא בגלל שאנו אומרים "זכור" רק בפינו, ואילו היה האדם מעלה על לבו לקיים הזכירה כפי מה שצונו ה' יתברך, אז בודאי היה תועלת גדול להנצל מעון זה. ולזה צריכים לבאר הפסוק היטב וממנו יראה כל בן דעת עד כמה שזה מועיל להשמר מהעון הזה.

התורה הקדושה פרשה לנו במצות הזכירה ארבע ענינים.

(א) "זכור את אשר עשה" היינו מה עשה.

(ב) למי עשה? "למרים".

(ג) באיזה מקום עשה? "בדרך".

(ד) ובאיזה זמן היה הדבר הזה? "בצאתכם ממצרים".

ויש לעיין למה הזכיר התורה אלו ארבע דברים במיוחד. כי מאי נפקא מינה אם היה עונש צרעת או עונש אחר? ואם היה דבר זה למרים או לאיש אחר? וכן אם היה הדבר בדרך או בבית? וגם אם היה דבר זה בעת צאתם ממצרים או בזמן אחר?

אמנם אלו ארבע פרטים הם הכרחיים להזכירה ותועלת גדול להתבונן בזה.

והנה: "זכור את אשר עשה", היינו שיזכיר ויתבונן את גודל העונש שנעשה לה עבור דבורה במשה רבנו ע"ה והוא עונש הצרעת שהוא עונש קשה עד מאד, ואי אפשר להרפא ממנו, אם לא שיתנהג עמו הקב"ה למעלה מדרך הטבע וירפאנו. וגם מטמא כל מי שבא באהלו, וגם הוא חשוב כמת, ומי שבא לאהלו תכף נטמא. ועוד שמשמיע לכל שהוא טמא כדי שיפרשו ממנו. וזה מה שכתוב "זכור את אשר עשה".

ולמי עשה? "למרים" שהיתה צדקת גדולה, שהיה הבאר עולה בזכותה וגם היתה נביאה, וגם סכנה את עצמה להציל את משה מן הים. וגם בדבורה לא נתכונה לגנותו ח"ו, ולא דברה בפניו שיבוש, ולא בפני רבים, רק בינה לבין אחיה הקדוש בצנעה, וכונתה היתה לבנינו של עולם, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלה, ואעפ"כ, לא הועילו לה כל מעשיה הטובים ונענשה בצרעת על זה.

ובאיזה מקום נעשה לה העונש? "בדרך". כי לא תלו לה גודל זכותיה להקיף לה, עד בא בני ישראל לחנות באיזה מקום, כי אז לא היה ניכר כ"כ, אבל עתה שנענשה תכף בדרך, בעת הליכתם, ממילא נתפרסם גודל כלמתה לכל.

ובאיזה זמן היה המעשה? "בצאתכם ממצרים". שלא תאמר שהזמן גרמא, והיתה אז שעת הזעם ח"ו. אלא להפך, הדבר היה בעת רצון, בצאתם ממצרים שהיתה אז שעת חדוה, ואעפ"כ נענשה כך בבזיון נורא. וגם שהמעשה היה אז בתחילת שנה שניה לצאתם ממצרים, ועדין לא נודע לכל גודל העונש המגיע עבור זה.

והנה מכל זה יוכל האדם להתבונן בקל וחומר, שהיום שכולנו אזובי קיר לגבי מרים הנביאה, וגם ידוע לכל מהעונש הגדול המגיע עבור זה ממעשה מרים ומרגלים, ובפרט אם בכונה ידבר את הלשון הרע כדי

לגנות חברו ולבישו, בודאי לא יהיה נקי מעונש הגדול של צרעת או עונשים אחרים תמורתם.

והשומע ומקיים תמיד לזכור באופן זה **בודאי ינצל מעון זה**, וממילא נבין מכל זה דצריך כל איש ישראל לידע פרטי דיני לשון הרע, כדי שידע ממה להזהר, דאם לא כן מה יועיל לו זכירת מעשה מרים, אם היצר הרע מפתהו שאין דבור זה נכנס בכלל לשון הרע. או שעל איש כזה לא צותה התורה באיסור לשון הרע.

ובאמת כדאי להסתכל בספר זכור למרים שכתב רבנו הח"ח זצ"ל (הוא ספר שלם המבאר הפסוק הזה של זכירת מעשה מרים) וכמו שכתב הוא בעצמו בסוף ההקדמה שם שהיא **"רפואה אמיתית ובודאי תועיל בעזר השם"**.

מעט הם המוכיחים על עוון לשון הרע

בספר וזאת ליהודה (פרק כ') הביא מכתבו של ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בענין זהירות מדבורים אסורים, בחיזוק בענין לימוד ההלכות של לשון הרע, ובסוף דבריו כתב וזה הלשון: ואשרי הזוכה לכך לשמור על מעשיו ודיבוריו. ודבר זה דורש התבוננות וזריזות וזהירות רבה, כי מעט המוכיחים על עוון זה. מעולם לא שמענו שצועקים **"לשון הרע"** **"לשון הרע"** על מי שמדבר, כמו שצועקים **"שבת"** **"שבת"** על המחלל, ולכן עוון זה הולך ומתפשט ואין מי שיעצור בעדו. אומנם הספרים הקדושים שכתבו בזה, הם לנו לעיניים ולמורי דרך, ולמוכיחים.

שכר הגדול למי ששומר את עצמו מלדבר לשון הרע

אין לנו מילים לתאר גודל השכר והנחת רוח שעושה מי ששומר עצמו מלדבר דברים אסורים. וכמו שכתב הגר"א זצ"ל באיגרתו שעל כל רגע

ורגע שאדם חוסס פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער. אבל בכל זאת נביא מכמה מקומות מספרי הח"ח זצ"ל לראות את גודל השכר שיש בדבר.

אדם ששומר את דבורו, יש לו ריוח תמידי, שבכל עת שהוא רוצה לדבר והוא מתבונן בעצמו שיש בזה חשש איסור של לשון הרע או אונאת דברים או ליצנות וכדומה, וכובש את עצמו ואינו מדבר, נחשב לו למעלה כאלו מקיים מצוה בפועל ממש, וכמו שאמרו חז"ל (מכות כג:): ישב אדם ולא עבר עברה כשבא לידו, נותנין לו שכר כעושה מצוה, ויתוסף לו על ידי זה בשנה כמה אלפי מצוות!

הח"ח היה רגיל לומר: אם היו שומעים לדברי, הייתי מייעץ להם יותר מכל שישמרו עצמם מזה החטא... שאז בודאי יתברכו נכסיהם יותר מכל הסגולות. (שמירת הלשון ח"ב וכבוד שמים פ"ב).

בספר מעשה איש (ד' קצו) כתב: סיפר החזון איש, שהחפץ חיים שמר מאד על לשונו והאריך ימים מעל מאה שנה. כי מי שמצליח לשמור על לשונו זוכה לאריכות ימים כמו שכתוב: "מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה".

ובזוהר (פ' חוקת) כתב שמי ששומר את פיו ולשונו זוכה לרוח הקודש.

ובספר זכור למרים, וכבוד שמים מובא: שהקב"ה מבטיח להציל את האדם מכל צרותיו, ובתנאי אחד, שישמור על לשונו!

והנה ידוע שאמרו חז"ל שהמקיים מצוה אף שנצטוינו ע"ז מפי ה' יתברך, חשבו הקב"ה כאלו הוא בעצמו חדש המצוה, וזה אפילו במצוה אחת וכ"ש בזה שהוא חלק גדול בתורה, יתחזק לקיימם, ויחשבו אותו לעת"ל כאלו הוא בעצמו חדש מדעתו את כל הענינים הקדושים שכתוב באלו הפרשיות. כמה גדולה וכבוד יקבל לעת"ל עבור זה, וכמה ישמח לבו עבור זה.

... כשימצא אדם השומר כח דבורו יהיה שכרו מה' יתברך גדול מאד מאד! ... כמה רב טוב צפון לאותם האנשים שיתחזקו לתקן החטא הזה, חטא הלשון ... השומר לשונו ימחול הקב"ה בזכותו אף לאבותיו ולדורות הבאים אחריו, וגם ילמדו רבים ממעשיו, ויקבל שכר גם עליהם.

עצה פשוטה איך לינצל מלדבר לשון הרע

וראיתי בספר אור לציון (מאמר ז) שכתב: יש כלל בהלכות לשון הרע. כשבא בדעת האדם לדבר על מישהו, יחשוב אותו כבנו, וכמו שעל בנו גם כשעושה מעשה רע הוא מחפה עליו, כך יעשה ג"כ כלפי אדם אחר, וזה יגרום לאדם לשמור פיו ולשונו אפילו מאבק לשון הרע.

מכאן ואילך הקב"ה שומרו

ומובא שם מספר חסידים (אות צג) על הפסוק "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר" (איוב לג, כט). כיון ששמר אדם עצמו מן העבירה וכפה את יצרו פעם ראשונה, שניה ושלישית, מכאן ואילך הקב"ה שומרו! עכ"ל. ומקור מאמר זה בירושלמי פ"א דפאה (סוף ה"א). ומוסיף הירושלמי ע"ז ואומר, אמר ר"ז ובלחוד דלא יתיב ליה, ופירש הפני משה, ובלבד שלא ישוב מצדקתו אלא ישמור עצמו להחזיק בהן תמיד, ואם ח"ו יחזור מצדקתו וכו' תינתק שמירתו עכ"ל.

ודבר זה שייך גם בעניינים אלו הקשורים בדיבור ומחשבה, כגון אם שלש פעמים היה בחבורה של מספרי לשה"ר, או דברים אסורים אחרים ועזב אותם והלך, מעתה קשה שיכשל עוד כנ"ל. ומלבד זאת, גם מצד טבעו בודאי יכשל פחות כיון שהורגל לדבר טוב. וההרגל על כל דבר שלטון, כדברי רבנו יונה בספר שערי תשובה (ש"ב אות ל').

תשובה לעוון לשון הרע

איתא במס' ערכין (דף טו:): אמר רבי חמא ב"ר חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר (משלי טו, ד) "מרפא לשון עץ חיים", ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר "חץ שחוט לשונם", ואין עץ אלא תורה שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה". ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו.

תיקון לנכשל בלשון הרע ואינו יודע את מי לפיס

שאלו את רבנו הח"ח זצ"ל. אחד שעבר על עוון זה כמה מאות פעמים ואינו זוכר כלל את שמם לילך ולפיסם, וממנו שהיה בן תורה למדו כמה אנשים שלא להיות זהירים בדבר, והשאלה היא במה אוכל להתרצות לפני אדון הכל?

תשובה לדבר זה כתב הח"ח זצ"ל בספרו כבוד שמים (פ"ג) וכך הוא כותב שם:

תשובה על זה, ידוע שאמרו חז"ל, צדיקים, ואותו דבר שחוטאים בו מתרצים. ועל כן יראה ללמוד ענינים אלו ברבים, מתוך ספרי הפוסקים המדברים בדרך הלכה בענין זה כמו ברמב"ם ה' דעות או מתוך ספר החינוך פ' קדושים, ואח"כ ילמד מתוך ספר חפץ חיים ושמירת הלשון, שם קבצתי בעזרת השם מתוך הפוסקים ההלכות השיכות לענין זה, וכן האגדות המבארות את גודל אשרו של האיש הזהיר, אשרי חלקו, וכמה חיוב על האיש לברוח מן העוון הזה כבורח מן האש.

את כל אלה ילמד ויתחזק לקיימם, ואז בודאי הקב"ה ימחול לו על העבר, ויעזרהו על להבא שלא יכשל עוד, יעזור הקב"ה שכל יראה ה'

יתעסקו בדבר הזה ללמוד לקיים, ואז בודאי ימהר הקב"ה ויחיש לגאלנו במהרה בימינו אמן.

מעיל התכלת מכפר על לשון הרע

בגמרא בזבחים (פח:) איתא: מעיל מכפר על עוון לשון הרע, וכבר עמדו ע"ז, איזה קשר יש בין מעיל של כהן גדול ללאו דלשון הרע (וע' בכלי יקר).

אכן נראה בזה דהנה איתא בחז"ל (חולין פט.) תכלת דומה לים, ים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, כמו שנאמר בציצית "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", היינו שמחשבה מגיעה עד כסא הכבוד ומשם הוא רואה את כל מצוות ה'.

כן הוא ענין התכלת, שע"ז מגיעה מחשבתו עד כסא הכבוד, וכשמגיעים לכסא הכבוד לא שייך לראות דברים פגומים, כי מנקודת המבט של כסא הכבוד רואים את המצב בכל ההקף, רואים את הקומה השלמה של האדם, וממילא אין מקום ללשון הרע, כי הסבה הגורמת לספר לשון הרע היא לפי שרואה רק פרטים וחלקים מהאדם, אך כשרואים את האדם בכל ההקף והעומק לא רואים את המקום הפגום, וכיון שבהתבוננות במעיל, מעלה את מחשבתו של האדם עד כסא הכבוד, ומשם לא שייך לראות שום פגם כמבואר, לפיכך מכפר המעיל על לשון הרע, (ספר נועם שיח להג"ר שניאור קוטלר זצ"ל ראש ישיבת לייקוואוד).

ובספר גנזי חיים מהגר"ח פאלאג'י בקונטרס תשובה מחיים (אות כט) כתב: החוטא בלשון הרע יתענה ס"ה תעניות וכ"כ המקובלים, ובספר תורת האשם כתב דיתענה ארבעים תעניות ע"ש.

למרות שכל לימוד תורה סגולתו לתקן את חטא הלשון הרע אולם הלימוד של הלכות לשון הרע ושמירת הלשון עצמן, כחו גדול במיוחד לענין זה וכמו שכתב הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל באגרת המוסר.

לשון הרע ורכילות הוא מהעבירות שבין אדם לחבירו שאפילו יום הכפורים אינו מכפר עד שירצה את חבירו, ולכך צריך לבקש מחילה מחבירו ולפייסו, ואחרי שפייסו אז נשאר לו העוון שבין אדם למקום ותיקונו הוא, שיתחרט על העבר, ויתודה ויעשה קבלה לעתיד שלא לעשות כן יותר.

וכ"ז הוא רק אם חבירו נתגנה בעיני השומעים ונגרם לו נזק או צער בגופו או בממונו. אבל אם השומע דחה את דבריו ולא נתגנה חבירו בעיניו אז די בתשובה לשמים בלבד.

פירוט החטא

בשעת בקשת המחילה צריך לפרט מה שחטא לחברו, כן כתב הח"ח (בכלל ד' ס' יב) אמנם ע' במשנ"ב (סי' ת"ו ס"ק ג') שכתב: ובשעת בקשת המחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו, אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרוט אותו.

וידוע בזה שיטת הגר"י סלנטר זצ"ל (עי' במאורות הגדולים) שלפעמים במה שמבקש מחבירו מחילה, בזה גופא הוא עובר עבירה כשחבירו מצטער ומדאיב את לבו בכך, שיודע שחבירו דיבר עליו כך וכך. ולכן אם קיים חשש שחבירו יתבייש כשיפרט לפניו את הדברים שדיבר עליו, אל יפרט אלא יבקש מחילה באופן כללי.

הגאון חיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת ל) ובספרו לב דוד (פ' כד) כתב: לשון הרע תיקונו בתורה. וכתב עוד בשם ספר ברכת טוב: בעוון

לשון הרע הגדול מכולם, הוא הגלות האחרון הגדול והחמור והארוך מכל הגלויות. ואין תיקונו אלא בתורה.

תקנה לנשים שדיברו לשון הרע

ובספר מנוחת שלום להגרי"ח סופר שליט"א (ה"ט ע' כז) הביא דברי הגר"ח פאלאג'י בספרו עיני כל חי לערכין שכתב:

תקנה לנשים שדברו לשון הרע היא לאקרוי בנייהו ולמנטרי לגברייהו, [פי' שולחים את בניהם ללמוד וממתינות לבעליהן שיחזרו מללמוד תורה] וזכות זו תעמוד להם לכפר על עוון לשון הרע אחר שעשו תשובה וקבלו על עצמן שלא לדבר יותר לשון הרע, וכן יועיל להן ואהני להו עסק התורה שבכתב וקריאת שמע ע"ש.

והביא עוד מספר נפש כל חי (מערכת פ' כלל ג'): שעל ידי שירות מתכפר עוון לשון הרע.

סיפורים עובדות והנהגות

שמירת הלשון הוא הדרכון להכנס לגן עדן

מורנו הראש ישיבה הגה"צ ר' יהודה זאב סגל זצוק"ל ראש ישיבת מנשסטר, עמל כל ימיו בהתאמצות יתרה בכל כחותיו בכל תחומי התורה, העבודה וגמילות חסדים. עם כל זה ראה כגלת הכותרת של השגותיו בתקנת סדר לימוד שתי הלכות כל יום בספר חפץ חיים ועמוד בספר שמירת הלשון. וכידוע בקש שישימו בקברו את הלוחות שהדפיס למטרה זו, באמרו "אלו הדרכון שלי לגן עדן!" ובהזדמנות אחרת אמר ע"ז: "כשמלאכי החבלה יראו הלוחות יברחו".

הראש ישיבה זצ"ל היה מיעץ לאלו שבאו לפניו עם צרותיהם שיקבלו על עצמם ללמוד שתי הלכות ליום, והיה אומר בזה הלשון (בערך) "אין משפחה בעולם, שלומדים לפי הסדר של שתי הלכות ליום, שלא ראו איזו שהיא ישועה בעניניהם, יש ברפואה ויש בילדים, יש בפרנסה או שידוך, ויש בהצלחה בחנוך זה תמיד עוזר".

ובמתק לשונו היה מסביר, שהלא מי שיש לו משפט קשה, לוקח עורך דין הטוב ביותר שיטען בעבורו, וכשלומדים את ספרי החפץ חיים, לוקחים "החפץ חיים" כעורך דין (קובץ קול התורה).

גודל הערך של אנחה מלבו של יהודי בגלל איסור לשון הרע

אחד מנכבדי העיר וורשא, סוחר ידוע ותלמיד חכם, בא אל החפץ חיים זצ"ל והזמין אצלו את כל ספריו, מלבד ספר חפץ חיים.

רבי ישראל מאיר תמה על הדבר ושאלו לסיבת הדבר. השיב לו הסוחר היות ויש לו קשר ומגע עם הרבה אנשים לרגל עסקי מסחרו,

וא"א לו בשום אופן להזהר מלשון הרע ודיבורים אסורים, וא"כ לא תהיה לו כל תועלת מספר זה. כששמע החפץ חיים את דבריו גילה לו, ששאלה זו שאל את רבי ישראל סלנטר, והשיב לו: שכדאי להוציא ספר זה לעולם, כי אף אם לא יצליח אלא להוציא אנחה מלבנו של יהודי בגלל לשון הרע, הרי בזה לבד יש ערך רב והישג חשוב מאד! (המאורות הגדולים).

סגולה לזכור את הלימוד

מעשה באברך חשוב ונכבד שבא לפני הצדיק רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל ושפך לפניו מר שיחו על כי אף שלומד ועמל הוא בתורה, אך הזכרון ממנו והלאה, ונפשו בשאלתו מה יעשה כדי שתלמודו יתקיים בידו. השיב לו הצדיק בנועם שפתיו: הלא ידעתה בני כי "שמור וזכור" בדבור אחד נאמרו, ואין אפשרות להפריד בין הדבקים. שמירת הפה ושמירת העינים כראוי, היא העריבה לזכירה! אם תשמור על "השמור" כמו שצריך, ראה תראה כי גם "הזכור" יגיע בעקבותיו. (ארשת שפתינו)

דיבור הנכון במקום הנכון

אחד הרבנים השתוקק בנערותו לראות את פני החפץ חיים ועל כן נסע במיוחד לראדין. הוא הגיע בשעת לילה מאוחרת ולן באכסניה. כשהאיר הבוקר שם פעמיו לבתו של החפץ חיים.

הוא נכנס ושמע כיצד הח"ח מדבר על חובת האדם להקפיד על תפילות כסדרן לבל לשכוח להתפלל ח"ו ולכיון כראוי.

התפלא השומע: על שום מה מוצא החפץ חיים לנכון להקדיש כעת זמן רב לדבר על ענין כה פשוט של הקפדה על התפילות, הוא המשיך להקשיב לדברי החפץ חיים על גודל הזהרות מפני ביטול תפילה אפילו

כשהאדם עיף ודחוק בזמן. ואז נזכר לפתע כי אמש, בהגיעו לראדין בשעה מאוחרת, היה כ"כ עיף מהדרך המתישה, עד אשר נפל על המיטה ונרדם בלא שהתפלל ערבית, או אז הבין, כי לא בכדי הקדיש החפץ חיים דברים בענין זה שנועדו לאזניו של השומע.

וכשספרו זאת לרבנו הגרא"מ שך זצ"ל, שאלוהו האם דיבר כך החפץ חיים מרוח הקודש שפעמה בו? והשיב: "נכון שהחפץ חיים זכה גם לרוח הקודש אך במעשה זה איננו זקוקים לרוח הקודש, אלא כך המדה שמי שמקפיד לקדש את פיו שלא להוציא שום דבור בטלה וכל שכן דבור אסור, הקב"ה נותן לו כח לומר לכל אחד את הדבר הנכון במקום הנכון". (שימושה של תורה).

מעשה נורא עם הגה"צ ר' יצחק בלאזר זצ"ל

בהקדמת הספר "כוכבי אור" מובא מכתבו של רבי חיים ברלין. במכתב זה הוא מספר שביליל שבת קודש, בתוך ימי השבעה לפטירתו של רב יצחק בלאזר, התראה אליו ר' יצחק בחלום ואמר לו עד כמה חמור הוא חטא לשון הרע, וזה תוכן המכתב:

עם הגאון ר' יצחק בלאזר הייתי מקושר בברית ידידות ואהבת נעורים. מאז הייתי רב במוסקבה והוא היה רב בפטרבורג, היינו מחליפים מכתבים בינינו ברוב אהבה, ומובן שכאשר הכינה ההשגחה את שנינו יחד לפה עיר הקודש, גם כן היינו מבקרים זה את זה חליפות בשעשוע דברי תורה ואמרות מוסר, כי הוא היה אבי כל בעל מוסר פה. ויהי בחלותו מובן שלא חדלתי מלבקרו תמיד, וגם עמדתי אצלו ברגעי יציאת נשמתו.

ויהי בליל שבת קודש שלאחריו, סמוך לאור הבוקר, בא המנוח אצלי בחלום ואמר לי: יישר כח על שלא הגדת עלי שבח. ושאלתי ממנו, מה

נעשה בדינו בעולם ההוא? ואמר לי שדין של מעלה חמור מאד, שא"א לשום אדם בעולם הזה לשער כלל, "וביחוד מקפידים מאד על דברים האסורים שנדברו שלא כהוגן". ושאלתי עוד איך עלה בדינו? והשיבני שכל ימות החול לא הניחוהו לבא אלי בחלום, ולתת לי יישר כח, עד יום השבת שנתנו לו מנוחה והניחוהו להראות אלי בחלום. ואמר אמנם על תלמידי חכמים יש הרבה מליצי יושר, אולם מקפידים מאד על חטא הלשון.

יותר לא דיבר מאומה, נעלם ממני, חלף הלך לו, ולא ראיתיו עוד, והקיצותי.

והנה בנוגע לחטא הלשון, אני קישרתי זה עם מה שראינו בלילה האחרונה בעת וידויו, התמרמרות רבה בהגיעו ל"דברנו דופי".

ומהנפלא למתבונן הלא הגר"י בלאזר זצ"ל בידוע לכל, לא היה שח שום שיחה מראש חודש אלול עד למחרת יום הכפורים, זאת אומרת שחלק תשיעי מכל השנה קיים את האמור בחז"ל: מה אומנותו של אדם בעולם הזה? יעשה עצמו כאילם. שנאמר: "האמנם, אלם צדק תדברון", ובכל זאת התמרמר בוידויו, וגם הרגיש זאת ביום הדין הקדוש! אנו שאין מחסום ללשונינו מה נאמר!!!

אם הלשון נקיה ונאה אות היא שבריאותו תקינה

מסופר על האדמור מויזניץ זצ"ל שפעם אחת התעוררה בעיה בקשר לקבלת נער עולה חדש מרוסיה לשיבה, ושאלו את רבנו לדעתו.

הוא הורה לעקוב אחר דיבורו של הנער בזמן משחקיו עם חברים, והסביר: "מי שחש שלא בטוב, הולך אל הרופא, והלה מצווה עליו להוציא את הלשון, אם הלשון נקיה ונאה, אות הוא שבריאותו תקינה,

אך אם הלשון אינה כתיקונה, הוכחה היא שיש תקלה בכל המערכת. וכן הוא ברוחניות ג"כ, אם לשונו נאה, אפשר לקוות כי עלה יעלה במסילה העולה בית קל, מה שאין כן אם לשונו, דבורו, אינו כראוי הרי זו הוכחה שכל המערכת לקויה".

פעם אחת אמר רבנו: "מי שאינו משגיח על הדיבורים היוצאים מפיו, אזי אין לו פה כי אם חור, אשר דרכו נשפך כל מה שהוא מכיל בקרבו" (מפי' ר' דוד לייב שווארץ, בחוזק יד).

הרב מטשעבין נרדם תוך כדי שיחה

מסופר על הרה"ג ר' דוב בעריש ווינפלד זצ"ל הגאון מטשעבין. שפעם אחת ביקר אצל רבנו רב מארצות הברית, בתוך השיחה התחיל האורח לספר לרבנו על הצרות שהוא סובל מאנשי קהילתו ועל חסרונותיהם הרבים, אולם רבנו נרדם תוך כדי שיחה, האורח סבר שרבנו נרדם לרגע, ומיד התעורר, ולכן ישב והמתין. כעבור זמן רב כאשר ראה אותו רב שרבנו אינו מתעורר העיר למקורבים שנכחו במקום "אני מבין שהרב זקן וחלש, ואין ביכולתי לחכות שיתעורר" ועזב את הבית.

מיד לאחר שעזב, התעורר רבנו. בני הבית הבינו שרבנו לא נרדם כלל, אלא לא רצה לשמוע דברי לשון הרע וקיווה שהאורח יעזוב את הבית בחשבו שהוא יושן... (הגר"א גניחובסקי בשם גיסו ר"י ברנפלד).

איך צריכים לבחור מקום דירה

כשהגאון המקובל ר' שלום הדאיה זצ"ל, הגיע ארצה מארם צובה, הציעו לו דירה טובה ומרווחת בשכונת הבוכרים בירושלים. אך הרב החליט לגור דוקא בשכונת "אהל משה" סמוך לבתי ברוידא, אעפ"י שהדירה המוצעת שם היתה קטנה ודלה.

והסביר את החלטתו: היות ובאזור הבוכרים, השפה המדוברת היא ערבית, השפה המדוברת בביתו ג"כ, לכן הוא חושש שיכשל בעוון לשון הרע, מה שאין כן בשכונת אהל משה השפה המדוברת היא "אלאדינו", שפה שלא מוכרת לנו, שם אוכל לגור בשלוחה, בתקוה שלא נכשל בעוון שמיעת ודיבור לשון הרע. (הובא בספר בשערי הלשון).

למה הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל לא יכל להירדם בלילה

ראש ישיבת לייקוואוד הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל הגיע פעם לבית חמיו, הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל, ופגש שם את ר' יצחק זלזניק, ושאל אותו האם יוכל להביא לו עכשיו ספר חפץ חיים, השעה היתה לאחר חצות לילה. חיפש ר' יצחק במדפיו, ולא מצא את הספר אבל הבטיח לראש הישיבה שעד מחר ימצא את הספר ויביאנו לו.

ורב אהרן משיב, נסער כולו: "אין בכוחי להמתין עד מחר! אם לא תביא לי את הספר עכשיו, לא אוכל להירדם בלילה".

משראיתי כך, סיפר רב יצחק, יצאתי לרחוב בשעה מאוחרת, ורצתי לביתי והבאתי את הספר, והגשתיו להגר"א קוטלר. ראש הישיבה פתח את הספר ועיין בו מספר דקות, ולפתע נפלטה מפיו אנחת רווחה שכמותה לא שמעתי זמן רב "החייתני" אמר ראש הישיבה וחזר שוב "החייתני".

והסביר את דבריו: זמן קצר לפני שנכנסתי לכאן, שוחחתי עם אדם פלוני, ועלה בליבי ספק שמא נכשלתי במהלכה של שיחה זו באיסור לשון הרע, ורציתי לברר את ההלכה במדוייק, ולדעת האם היה מותר לי לומר מה שאמרת, או לא. זו היתה הסיבה שבקשתי ממך ספר חפץ חיים, ואתה אומר לי שתביא את הספר מחר? כיצד הייתי יכול לישון בלילה, אם לא הייתי מברר את ההלכה! (מובא בעלינו לשבח).

מחאה על דיבור של לשון הרע

רבי שאול קצין זצ"ל מחכמי התורה והקבלה בירושלים, זהיר היה מאד בשמירת לשונו. פעם כששוחח בביתו עם אחד מידידיו, פתח הלא והתחיל לדבר בגנות פלוני. עמד ר' שאול ממקומו וגער עליו: צא מביתי! אזני לא ישמעו דברים אסורים. לא הניחו לסיים דבריו, ועזב הלה את הבית בבושת פנים.

לאחר ימים כשנפגשו שנית אמר לו ר' שאול: אל תחשוב שיש לי שנאה אליך אדרבה כיון שאתה ידידי ואהובי נזפתי בך, והצלתך בזה מאיסור לשון הרע, השקול כעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ומכאן ולהבא אם תחדול מכך, נמשיך להיות ידידים כמאז. (ויאסף דוד, הובא בקונטרס נצור לשונך מרע).

כיצד קיבל החפץ חיים הסכמה על ספרו

בספר החפץ חיים חייו ופעלו (דף צד) מספר תלמיד החפץ חיים הרב משה מאיר ישר, מה שאירע כשבא החפץ חיים עם ספרו אל אחד מגאוני הדור הג"ר ברוך מרדכי ליפשיץ זצ"ל כדי לקבל הסכמה לספר.

הגאון הנ"ל לא הכיר את המחבר קודם לכן, אך כאשר עבר על הכתוב בספר התרגש עד מאד, הוא התרשם ביותר בראותו לפניו אברך למדן גדול וירא שמים, וגם עניו במדה בלתי שכיחה, שנטל על עצמו את המשימה ליצור יצירה נפלאה כזאת. לפני שנעתר הג"ר ברוך מרדכי לבקשת החפץ חיים לתת לו הסכמה ביקש לבדוק אם אכן תוכו של המחבר כברו...

הוא ביקש ממספר תלמידי חכמים להכנס בדין ודברים עם החפץ חיים, לשוחח עמו בדברי תורה וגם במילי דעלמא. במילי דעלמא היתה הכוונה לפתוח בעניני יראת שמים, ולהסב דרך אגב את השיחה אודות

אנשים שונים שמעשיהם מקובלים כמזיקים ליהדות, ולבחון בדרך זה, כיצד מקיים החפץ חיים עצמו הלכות לשון הרע.

אחד "המרגלים" האלה היה ר' נתן נטע קמחי זצ"ל. לימים סיפר בנו, שאביו סיפר ברוב התפעלות כי שוחח עם המחבר במשך שש שעות. מרבית השיחה נסבה על בעיות יהודיות שונות. במהלך השיחה השקיע "המרגל" רב עמל ומרץ כדי להוציא מפה החפץ חיים לפחות דבור אחד של לשון הרע, אך ללא הצלחה.

בסופו של דבר, נאלץ לחזור אל רבו ולהודות שלא הועילו לו שום חכמות, וכי כל עמלו היה לשוא.

המחבר התחמק באומנות מפתיעה, בלי לפזר אף גרגיר אחד של אבק לשון הרע. לאחר עמידה כה מרשימה בנסיון, נתן לו ר' ברוך מרדכי את הסכמתו בשמחה, בהסכמה הוא מתאר את המחבר, "כאיש מהיר במלאכתו מלאכת שמים, כי הרחיב ביאורו אשר חלק מחכמתו, והוא נאה דורש ונאה מקיים!"

היתר מאה רבנים כדי שיוכל לדבר לשון הרע

בספר תנועת המוסר מסופר על הגאון ר' נפתלי אמסטרדם זצ"ל כי היה מדקדק מאד בשמירת הלשון. מתוך ראייתו את חומר הדברים, היה תמה על האנשים המזלזלים באיסור זה, והיה אומר: "ראיתי אנשים המחפשים היתר של מאה רבנים לישא אישה שניה, שאין זה אלא חרם דרבינו גרשום, ולמה לא מחפשים היתר של מאה רבנים לדבר לשון הרע, שהוא איסור דאורייתא ואחת העבירות החמורות ביותר?"

פעם בא אליו יהודי לבקש היתר ממאה רבנים להוסיף אישה על אשתו, ובינתים סיפר על אשתו דיבות רעות ככל העולה על לשונו. ר'

נפתלי הפסיקו ושאל אותו אם כבר קיבל היתר ממאה רבנים על איסור לשון הרע?!
לשון הרע?!

איך צריכים לבנות בית הכנסת

ומסופר שם עוד על הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל שפעם בגמר בנין בית הכנסת באחת הערים, נשאלו לבנים, ושאלו את פיו כדת מה לעשות בהן.

ר' ישראל השיב שאילו היו שומעים לעצתו היה מצווה לסתום בהן את פתח עזרת הנשים, כדי שהנשים לא תוכלנה לבוא לשם להתפלל ולספר באותו זמן אשה עם רעותה בדברי לשון הרע ורכילות וכו', ולגנות את הבריות!

ובאמת שסיפר הגה"צ ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל. שכן נהגו הנשים בת"ת בקעלם שלא הלכו לעולם לבית הכנסת להתפלל. שקשה מאד לפרוש מחברתן של אותן שמדברות לשון הרע. (טעם ודעת פ' תזריע).

מהו פשר האותיות ש.פ.ו.ש.מ.נ.

בספר סמא דחיי (פכ"ג) הביא שמסופר על הגאון ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל בעל "הבית הלוי" כי פעם בעת שיחתו עם איש אחד, נראה והנה הוא פותח את קופסת הטבק שלו, מסתכל במכסה מבפנים ומנענע בראשו. כעבור ימים אחדים כשהיתה ההזדמנות להסתכל בפנים הקופסה, נראה, והנה על המכסה חרותות האותיות ש.פ.ו.ש.מ.נ.

כשנשאל בעל הבית הלוי לפשר האותיות אלו, ענה שהם ראשי תיבות של הפסוק במשלי (כ"א) "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו". וההתבוננות בר"ת אלו של הפסוק מזכירה לו לבל יכשל ח"ו בדבורו.

ולמען יהיה לו הדבר לתזכורת קבועה, קבעו בקופסת הטעבק שלו, כך שאף בשעת שיחתו עם בני אדם יוכל תמיד להתבונן ולהזכיר לעצמו חובת הזהירות בשמירת פיו ולשונו.

המרגלים מתו במיתה משונה בעוון לשון הרע

הגמ' במסכת סוטה (דף לה.) על הפסוק "וימתו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה" וכו' אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו במיתה משונה. אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טבורם, והיו תולעים יוצאים מפיהם ונכנסים בלשונם, ומלשונם נכנסים בטבורם.

בשו"ת אגרות משה ח"ח בהקדמה מובא סיפור אשר היה מספר הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל, וז"ל:

בתחילת חורף תרפ"ב חלה אחד מבעלי הבתים ונפל למשכב במין חולי מוזר ולשונו התנפחה בפיו. כאשר תקיף ליה עלמא ורבנו בא לבקרו. ביקש החולה להוציא כל איש מעליו וסיפר לרבנו את סיבת חליו. לדבריו שבוע קודם לכן בשבת פרשת וירא הקשה, כיצד זכו בנות לוט שהמשיח יהיה מצאצאיהן, אף שלא בושו בגילוי עריות שעשו והודיעו שביניהן הם מאביהן, ודיבר עליהן דרך בזיון.

בלילה הופיעו בחלומו שתי נשים זקנות מאד שראשן ופניהם מכוסות ואמרו שהן בנות לוט. הן הוסיפו ואמרו לו ששמעו את טענתו, ובאו מעולם האמת לענות לו. הן טענו שהיו יכולות לומר שמאחר שהן ממשפחת אברהם וניצולו בדרך נס מסדום, לא היו תולין בהן מעשה זנות, והיו יכולות לייחס לעצמן כל מעשה נס. כך שהיו יכולות לומר שנתעברו מן השכינה כביכול, ולייסד דת חדשה כנצרות. והן קראו לבניהן עמון ומואב, להדיע שכאשר אשה מתעברת יש לוולד תמיד אב בשר ודם, בזכות זה זכו ויצא מהן המשיח האמיתי.

עוד אמרו שהוא חטא חטא גדול כאשר דיבר עליהן בדרך בזיון. ומאחר שהוא דבר עליהן בזילזול, הוא ייענש מדה כנגד מדה כמרגלים (רש"י במדבר י"ד לז) ונשתרבב לשונו ותתנפח בחולי משונה וכך ימות. כשסיים האיש לספר את סיפורו הסיב את פניו אל הקיר ונפטר לעולמו. רבנו ראה בכך ענין אמיתי, מאחר שההסבר נראה לו הסבר אמיתי.

כוחה של לשון הרע

פעם יצאו החפץ חיים זיע"א ואדם גדול נוסף, לנסיעה ארוכה בענין דחוף של מצוה. הדרך ארכה להם כמה ימי נסיעה, כי המקום שאליו נצרכו להגיע רחוק היה. בהגיעם לאחד המקומות, שמו מיד פניהם לתור להם מקום אכסניה למען יוכלו להשיב את נפשם מעמל הדרך ולהשביע רעבונם.

והנה, לאחר שמצאו אכסניה אצל שולחנה של בעלת בית יראת שמים, שהידורי הכשרות אצלה ענו על הדרישות המיוחדות של החפץ חיים וחבירו למסע, ישבו שניהם וסעדו נפשם בתבשיל שהוגש להם. בתוך סעודתם נכנסה בעלת הבית ושאלה אותם האם האוכל ערב לחיכם, החפץ חיים ענה מיד, "האוכל טוב מאד", ואילו אותו אדם גדול שחבר למסע אמר, "כן, האוכל טוב למדי, אם כי חסר היה קצת מלח, אבל באופן כללי היה טוב מאד"... שמעה האשה ויצא מהחדר, אבל מיד בצאתה תפס החפץ חיים בידיו את זקנו וראשו ואנחת שבר בקעה מגרונו באומרו: אוי ואבוי, כל ימי נזהרתי בעצמי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ועתה נכשלתי פה ממש ששמעתי לשון הרע, ואני מתחרט כבר על שנסעתי אתכם, בודאי לא היתה מצוה בנסיעתי אתכם!

כשראה אותו אדם גדול כיצד התעטף החפץ חיים ביגון, נאחז חרדה ותדהמה, אך גם תמה תמיה מסוימת: מה לו כי נזעק ונסער כל כך?

ואולם מכיון שבחפץ חיים היה מדובר, פתח ושאל: מה כבר אמרת, רבי ישראל מאיר, איזו לשון הרע היתה פה?....

ענהו החפץ חיים: כלום אין לשון הרע במה שאמרתם לבעלת הבית שהתבשיל חסר קצת מלח? הן לא היא שבישלה את האוכל כי אם המבשלת שהיא מעסיקה, וזו אשה אלמנה, מיד כששמעה את הטענה מפיכם על המלח, הלכה למטבח ופתחה בטענות על המבשלת המסכנה: מדוע לא שמת מלח בתבשיל! והמבשלת ענתה, כמובן, כי כן שמה מלח ואז כבר הרעימה בעלת הבית את קולה וגערה בה באומרה לה: הלא הרבנים הסועדים על שולחני ואוכלים את התבשילים שבישלת אומרים שלא שמת מלח, וכיצד זה את אומרת אחרת? כך התווכחו השתיים, כשהמבשלת אומרת בביטחה ששמה מלח ובעלת הבית מטיחה בה וצועקת עליה שהיא שקרנית, שכן אם הרבנים אומרים שהאוכל חסר מלח, בודאי שהיא משקרת, והמבשלת התכעסה ואמרה ברוגז: בטוחה אני ששמת מלח בתבשיל. וכששמעה כך אמרה לה בעלת הבית: אם את כה מעיזה פנים לומר על הרבנים שהם שקרנים, הרי את מפורטרת ממשרתך ואיני רוצה בך יותר כמבשלת!....

חבירו למסע של החפץ חיים, שכאמור אדם גדול היה, יושב ושומע בהקשבה מרובה לדברי החפץ חיים ופליאתו גוברת מרגע לרגע על דמיונו המופלג: מנין לו כל זה? איך הוא בונה מדיבור כל כך פעוט מגדלים באויר? ובגבור פליאתו הוא אומר: רבי ישראל מאיר, הינכם מגזימים!....

ענה לו החפץ חיים: אם כן, אם ברצונכם להיווכח שצדקתי, הבה ניכנס שנינו למטבח ונראה מה מתרחש שם...

קמו שניהם ונכנסו למטבח, ומצאו את שתי הנשים נרגזות ונרגשות ומוחות דימעה מעיניהן. וכל זאת, לאחר דין ודברים קולני ופוגע ולאחר

שבעלת הבית הודיעה למבשלת שהיא מפוטרת, הכל כפי שתיאר החפץ חיים קודם לכן.

כשראה אותו אדם גדול מה שקרה, השתדל כמובן בכל כוחו לשנות את הדבר, הוא שילם טבין ותקילין עבור האלמנה כדי שתוכל לחזור למשרתה וכדי שישררו ביניהם השלום והשלווה!... (שאל אביך ויגדך בשם הג"ר משה אהרן שטרן זצ"ל ששמע מהג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל).

על מה להודות לו, על הלשון הרע?

בספר יחיד בדורו (תולדותיו ואורחות חייו של הגה"צ ר' מרדכי צוקרמן זצ"ל שהיה תלמידו של החפץ חיים בראדין) מסופר (פרק כז):

וכבר היה מעשה, כשאחד ממכריו התנדב להסיעו ברכבו משמחה שהשתתף בה. במשך הנסיעה ליהג הנהג דברים של דופי ולשוונות רעות על אחד המכובדים שהשתתפו בשמחה, שתבע לקבל "כיבוד" כראוי לו.

משיצא רב מרדכי מהרכב, הביע בנו של ר' מרדכי את תמיהתו בפני אביו. מדוע אינו מודה לנהג על שגמלו והסיעו לביתו, כדרכו תמיד להודות בלב חם ובהרעפת ברכות.

נתכרמרו פניו של ר' מרדכי: על מה להודות? על לשון הרע שהלעיטנו!?

עד כמה שצריכים לשקול לפני שמדברים "לשון הרע"...

בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב עמ' קל) הביא מעשה המלמד אותנו עד כמה שצריכים לשקול הדברים לפני שמדברים אותם, וז"ל שם:

סיפר לי הרב שלמה לורנץ שליט"א:

זכורני ערב יום כיפור אחד, הלכתי עם מרן הגרי"ז זצ"ל בלווייתו של אדם מכובד וגדול. בדרך אמר לי מרן הגרי"ז, כי כמה מהשקפותיו של הנפטר לא היו נכונות, וכאן פירט לפני כמה מאותן השקפות, והבהיר לי מה בדיוק לא טוב בהן...

ותמהתי על כך, הרי בשעה שהולכים אחרי מיטתו של הנפטר, מקובל לדבר בשבחו, ומדוע הוא מדבר דוקא על מה שהיה לא נכון בהשקפותיו, ועוד בערב יום כיפור?...

היות וקיבלתי ממנו רשות, שבמקרה ואינני מבין דבר כלשהו אצלו, מותר לי לשאול אותו, אזרתי גם אז אומץ, [הגם שזה לא היה כל כך פשוט לשאול שאלה כזאת] ושאלתי. מרן הגרי"ז שמע את השאלה, ואחר כך אמר לי:

אתה שואל לענין, בודאי הנך מתכוין שלכאורה אני מדבר לשון הרע... ויתירה מזאת, שאני מדבר על הנפטר בשעה שאנו מלווים אותו... ובערב יום כיפור... טוב שאתה שואל, אבל צריכים להבין מה מותר ומה אסור בהלכות לשון הרע...

ובכן אמר, האם ברור לך הדין שאם מישהו, הרוצה לעשות שותפות עם אדם מסויים, שואל לעצתך, האם לעשות עמו עסק, ואתה חושש שאותו אדם יכול לרמות אותו בחמש לירות, הלא בודאי שלפי ההלכה, לא רק שמותר, אלא אתה חייב לספר לו את האמת, זה ברור, ואם לא תאמר לו שאתה חושש לרמאות, אתה עושה בניגוד להלכה...

ואם כך הם הדברים בנוגע להפסד של חמש לירות... על אחת כמה וכמה שצריך לומר את האמת על השקפה לא נכונה, למי שעלול להנזק ממנה, שכן זהו הפסד לא ישוער... ואם באיש סתם הדין כך, הרי בודאי

ובודאי שלאיש ציבור צריך לומר את האמת, שכן הוא יכול לגרום תקלה לרבים... והיות שאתה איש ציבור, אני מחוייב להגיד לך כעת, שעם גדלותו בתורה של הנפטר, עליך לדעת שבעניני השקפותיו ישנם דברים שאותם אין לך לקבל, מפני שלדעתי הם לא בסדר...

ובנוגע לשאלתך, הוסיף מרן הגר"ז ואמר, מדוע דוקא כאשר הולכים אחר מיטתו של הנפטר אני אומר את הדברים האלה? היא הנותנת! הלכות לשון הרע הם מסובכות וקשות מאד, וכאשר ישנו היתר לספר דברים שהם בגדר לשון הרע, צריך האדם לשאול את עצמו האם אומנם אין בכוונתו אלא להציל את חבירו מהפסד חמש הלירות, או שמא יש בכוונתו גם, דרך אגב, לדבר לשון הרע?... ואם אדם חושד בעצמו שהוא אינו נקי מכל נגיעה, הרי שאסור לו להגיד את האמת, אפילו כשזה לצורך.

אבל בלכתנו אחרי מיטתו של הנפטר, ובערב יום כיפור, שקלתי בדבר, וכאשר הגעתי למסקנה, מתוך מחשבה, שבמקום כזה וביום הזה, אינני חושד את עצמי שמא יש לי כאן איזו כוונה לדבר לשון הרע...[כידוע היה הרב חשדן גדול על עצמו, ועל כל דבר, אפילו קטן שבקטנים, הקפיד מאד מתוך חשש להכשל באיסור] החלטתי לומר מה שעליך לדעת.

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

(א) מובא בחז"ל שלשון הרע אחד דוחה מאה תשובות. וצ"ע מה הכוונה של מאה תשובות.

תשובה: מאה פעמים עשה תשובה על העבירות.

(ב) מאה התשובות אלו האם הוא תשובות שכבר עשה או שעתיד לחזור בתשובה.

תשובה: (עיין לעיל תשובה א).

(ג) מי שיושב בביתו ושותק, האם מקיים בזה מצוה, כמו שכתוב במדרש מי האיש החפץ חיים נצור לשונך מרע, והאם צריך להשים כוונה לזה או שבסתמה זה מצוה ג"כ.

תשובה: אם נזדמן לו ולא דבר.

(ד) כשחברו בא לספר לו לשון הרע אם הוא יגיד לו "אל תספר לי לשון הרע" הרי חברו יתבייש מזה. ולכן יש להסתפק האם כדאי לו יותר לשמוע ולא לקבל דבריו בכלל, וכך לא יתבייש חברו או שצריך להגיד לו מיד למרות שהוא יתבייש.

תשובה: הוא לא יתבייש אדרבה יזהר מזה פעם אחרת.

(ה) מה שמובא בחובת הלבבות שמי שמספר לשון הרע על השני אז כל המצוות שלו עוברים לחבירו והעבירות שלו עוברים עליו, האם זה במספר רק פעם אחד או שצריך לספר על חברו כמה פעמים.

תשובה: אולי גם פ"א.

(ו) אם עברו מצוות לחבירו והוא חזר בתשובה האם מחזירים לו זכויותיו או לא.

תשובה: מסתבר שמחזירין.

תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א _____ שנט

ז) ואם כן, האם נוטלים אותם מחבירו או שעכשיו לשניהם יש מצוות
כי לכאורה אחרי שעברו לחבירו לא בצדק אם מוציאים ממנו.

תשובה: צ"ע.

